UNIVERSAL LIBRARY
OU_206240
UNIVERSAL LIBRARY

OUP—901—26-3-70—5,000

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No T83.1/Sri 77 Accession No T4730

Author

Title

This book should be returned on or before the date last marked below

కోహినూరు

చిల్లరిగె శ్రీనివాసరావు బి. ఏ.

1½ రూ

సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్
రాజమహేంద్రవరము

సర్వస్వామ్యములు
ప్రకాశకునివి

First Edition 1927
Second Edition 1944

Saraswathi Power Press, Rajahmundry
Printed and Published by
A. Lakshma   amy Naidu.

ఉపక్రమణిక

౧

రాజస్థానమున నేడు వేటపండుగ. ప్రతి దినము జనకోలా
హలపూర్ణమగు రాజనగరము నేడు జనశూన్యము. రాజమార్గమున
బాటసారు లెవ్వరును లేరు. రాజధాని నిశ్శబ్దమై యుండెను. ఆబాల
గోపాలమును గిరికందరములకును శైలశిఖరములకును మెకముల
వెంబడించి పోయిరి. ఇండ్లవంక నింతవరకెవ్వరును ముఖములుత్రిప్పి
యుండలేదు. సామాన్యముగ ప్రతిదినమును సాయంకాలసమయ
మున రాజసముద్రమను పేరునఁ బరగు పెద్ద చెఱువు కట్టమీఁద
జనులు గుంపులు గుంపులుగా గూడుచుండెడివారు ఈ నాఁ డచ్చ
టెవ్వరును లేరు. కేవల మా చెఱువు ప్రక్క నున్న విష్ణుమందిరము
యొక్క ద్వారప్రదేశమున శిశిరమథిత పద్మిని చందమున శుభ్ర
వసనయు అలులాయితకుంతలయు నగు నొక్కవితంతు నారీమణి
పువ్వులను బిల్వపత్రమందు బెట్టుకొని చేతులు జోడించి శిరము
వంచి కన్నులర మోడ్చి, దీనస్వరమున భగవంతునిఁగూర్చి మొఱ
వెట్టుచుండెను. ఆమె కనతి దూరమున శుక్లపక్ష దశమీతిథి నాటి
చంద్రరేఖను బోలి అపూర్ణ కళాశోభితయై పదియేండ్ల బాలిక కుసు
మస్తబకభారనమ్రయగు కింశుకభూరుహము క్రింద నిలిచి
కన్నులు పైకెత్తి చూచుచుండెను.

ఆ సమయమున నొక్క పదునైదేండ్ల ప్రాయముగల బాలకు
డా చెఱువు కట్టమీఁదకు వచ్చి నిలిచెను. బాలకుని యొడలంతయు
నెందులకో రక్తసిక్తమై యుండెను. వాని నడుమునుండి యొక దీర్ఘకర
వాలము వ్రేలాడుచుండెను. వాడు రెండు చేతులలోను రెండుచక్కని

శకుంతములను బట్టుకొని ఒడలిమీఁది రక్తమును గడగికొనుటకు చెఱువులోని కున్న మెట్లమీఁదకు పోయి నిలిచి యుండెను. కాని చేతులలోని పక్షులను భద్రపఱుచుటెట్లు? వదలి పెట్టినఁ బక్షులు పాఱిపోయి మరల వనముల దూరును గదా! కింశుక వృక్షము క్రిందనున్న బాలిక వాని కంటబడినది. అంత వాఁడా పిల్ల యొద్ద కరిగి—'నీ వెవరమ్మాయి? ఇక్కడొంటరిగ నిలిచి ఆకాశమువంక చూచుచుంటి వేల?

బాలిక ఒక యెత్తైన కొమ్మవంక వ్రేలుతోఁ జూపి,—'అదుగో చూడు, ఎంత పెద్ద చక్కటిపువ్వులగుత్తో!' అనెను.

బాల—ఏమి నీ కాపువ్వులు కావలెనా?

బాలి—కావలసిన నెట్లు రాఁగలవు? చాల పైనున్నవి

బాలకుడు (నవ్వి)—ఎత్తైన పువ్వులెవ్వరును కొయ్యజాలరను కొంటివా! నీ వీ రెండుపక్షులను జేతులతో గట్టిగాఁ బట్టుకొమ్ము. నే నిప్పుడే చెట్టెక్కి నీ కాపువ్వులు కోసి తెచ్చి యిచ్చెదను.

బాలిక రెండు పక్షులను జేతులతో తొందరతొందరగఁ బట్టుకొని ఆ చెట్టువంకనే చూచుచు—'ఒడలిని ముఁడ్లు గుచ్చుకుంటవి పదిలము!' అనుచుండెను.

బాలకుడు—ముండ్లు గుచ్చుకుంటవని భయపడి రాజపుత్రుఁడు పండుకొనుకొనుట మానునా? ఇదుగో చూడు. ఈ రోజు నేనుకూడ కొండ మీఁదకు వేటాడ వెళ్లియున్నాను. నన్ను కుఱ్ఱవాడవని అంద ఱును వెనుక యుండుమని బోధించిరి. ఒక యేదుపంది సోలంకి సేనాపతి విక్రమసింహునికెదురైనది. ఆయన పాపము! వేటచే నలసి యున్నాడు. ఆ పంది ఆయన గుండెలలో కోరలతోఁ గొట్టుటకు సిద్ధముగా నున్నది. నే నాసంగతిఁ గనిపెట్టి వెంటనే కత్తి చేతఁబట్టుకొని వెనుకనుండి ఒక్క దుముకునబోయి సేనాపతి కడ్డముగా నిలువ

బడితిని. ఇదుగో చూడుము. నా ఛాతీమీఁద పందికోరల పోటులు — ఇంకను రక్తము కారుచున్నది. నే నేమైన ఝడిసితినా? తరువాత నా పక్షులను బట్టుకొనుట కడవిలోనికి చొఱఁబడితిని. అచ్చటకూడ ఇదుగోచూడుము. నా యొడలిపై నెన్నిముండ్లు గుచ్చుకున్నవో. అట్టి స్థితిలో నే నీపువ్వులు కోయుటకు ఝడియుదునా?

బాలిక పువ్వులపై ప్రసన్న దృష్టిని చూచుచున్నదిగానిఅంతరంగమున పిల్లవానికి ముండ్లు గుచ్చుకొనునేమోయని భయపడుచున్నది. అందుచే నా చిన్నది కొంచెము యోచించి తన కపోలముపై త్రోసుకొని వచ్చు నలకరాశి నావలకుఁ ద్రోయుచు—'మీకు ముండ్లు గుచ్చుకొనిన నా దోషము లేదు' అని మృదుస్వరమునఁ బల్కెను

ఆ బాలిక మో మెంతసుందరమో మా టంతమధురము. బాలకుని కాసంగతి విశదమాయెను. ఇంకను సూర్యుడస్తంగతుఁడు కాలేదని ఈవఱకే చెప్పియుంటిమి. ఇప్పుడు వ్రాలుచున్న రవి యొసంగు నీరెండచాయ లాబాలికయొక్క బాలేందువదనముపైపడి యింకను దాని నుజ్జ్వలము గావించుచుండెను.

లోకమనోమోహనంబగు సుధాంశు మండల సమాచారములఁగూర్చి చకోరదపంతు లాకాశమున విహరించుచు, సరసల్లాపంబులాడుకొనుచుండెను. రాజసముద్రమందలి వీచీపరంపరలు శుద్ధనిర్మలమర్మర సోపానంబుల నింకను బరిశుద్ధంబుగావించుచు ప్రేమఫలకాంకురములతో నృత్య మాడుచుండెను. మందసమీరవారము లు నవనవతరంగముల గౌగలించుకొనుటచే లోనితాపంబులవారించుకొని నిశాకన్యను దోడితెచ్చుటకు పరువు లెత్తుచుండెను. వెలవెలబోవు గగనరంగము యొక్క పూర్వాంచలంబున నొకటి రెండు నక్షత్ర రత్నంబులు మెరయఁదొడఁగెను. తన్మధ్యమునుండి సుధాంశుఁ డాశాభయంబులతో మో మెత్తిఁ జూచుచుండెను.

బాలుఁ డొక్కసారి నలుదిక్కులు చూచి మరల బాలిక యొక్క చంచలహరిణవీక్షణంబుల వంకఁ దిరిగి,— నీకొఱకు పూలుగోయు సమయమున నీ చెట్లు ముండ్లన్నియు నాగుండెకు గుచ్చుకొనిన నాకు నీపై కోపము వచ్చునా?' అని నుడివెను.

బాలుఁడామాట చెప్పి కంటకమయవృక్షముపై నెక్కెను. ఈ సమయమున నా బాలికచేతిలోని ఒక పక్షి పట్టు తప్పించుకొని పాఱిపోయెను. ఆబాలకుడు పువ్వులుగోసి క్రిందకు వచ్చి— 'చేతిలోని పక్షి నెందుకు వదలి పెట్టితివి' అని ప్రశ్నించెను.

బాలిక—నే వదలి పెట్టితినా?

బాలకుడు—నీవు వదలి పెట్టకపోయిన నెట్లు పాఱిపోయినది?

బాలిక—నేను మీ వైపుచూచుచున్నాను. ఇట్లే పట్టుకున్నాను. అయ్యో! ఇది కూడా ఎగిరిపోయినది!

బాలిక చేతినుండి రెండవ పక్షికూడ పాఱిపోయెను. కాని బాలకుడు శాంతము వీడలేదు. బాలిక లజ్జచేతను విచారము చేతను విన్నఁబోయెను. అది చూచి బాలకుఁడు, 'ఇవిగో పువ్వులు తీసుకొమ్ము. నేను మరల నడవికి పోయి నాపక్షులను బట్టి తెచ్చుకొందును. నీ విక్కడే యొక్కింతసేపు వుండెదవా?'' అనెను.

బాలకుడు తిరిగి యడవి దెస కరిగెను.

మందిరద్వారమున నంతవఱకు కూర్చుండి పూజసేయుచున్న వితంతుయువతి తన పూజను సమాప్తము చేసుకొనెను. పిమ్మట బాలిక యొద్దకరిగి ముద్దాడి యిట్లనెను—'బిడ్డా, పద సాయంతనమైనది. రాణావారు తిరిగి వచ్చు సమయమైనది.,

ఆమె పిల్లను చంక నెత్తుకొని వెడలెను. కొంత దూరమేగి తల్లి "అమ్మా! ఎందుకు తిరిగి తిరిగి కొండదిక్కుకు చూచుచున్నావు." అని అడిగెను.

బాలిక కన్నులనీరు నింపుచు 'ఎచ్చట చూచుచుంటివమ్మా! వారింకను తిరిగిరా లేదా?' అనెను.

౨

ఒకనాడు బాగుగ నుక్కవేయుచున్నది. పగలు రెండు ఝాములైనది. ఉదయపూరు రాజ ప్రాసాదమున మహారాజా జయసింహవల్లభుని పట్టపురాణి కర్ణావతి మోమునవిచారము వ్రేలుచుండ తలవంచుకొని పాన్పుపై గూర్చుండి యుండెను. కొన్ని దినములనుండి యామె హృదయమున శాంతి మాయమై పోయెను. ఆమె కుమారుఁడు పదునైదేండ్లవాఁడు అమరసింహుఁడు ఇప్పటికి రెండు నెలలక్రింద వేటపండుగ నైన దినమున కొండమీఁది యడవులందు మృగయావినోదము సల్పి వచ్చియుండెను. నాటినుండియు రాజకుమారుఁడు ఎప్పుడును ఒంటరిగ విచారమున మునింగి యుండుచుండెను. వేళకు భోజనము సేయుట లేదు. ఎవ్వరితోడను పూర్వమువలె ముచ్చటలాడుటలేదు. అప్పుడప్పుడు అర్ధరాత్రివేళ రాజసముద్రతీరమున నొక్కఁడును పోయి కూర్చుండి యేమియో చింతించుచుండెను. ఎవ్వరైననుఁ బ్రశ్నించిన తిన్నగ జవాబియ్యఁడు. ఈ రెండు నెలలనుండియు నెన్నెన్నివిధములఁ బ్రయత్నించినను ఎంద రెందరు వైద్యులకు చూపించినను రాజమహిషి పుత్రుని మనోరోగమును మాన్పలేకపోయెను.

దేవీ కర్ణావతి ప్రక్క మఱియొక శయ్యపై చిన్న రాజమహిషి కమలాదేవి అద్దము నెదుటఁ బెట్టుకొని తల దువ్వుకొనుచున్నది. మధ్యమధ్య తన కోమల కంఠస్వరముతో మాటలాడుచు మెల్ల మెల్లగ నేమియో చిన్నచిన్న పాటలు పాడుచున్నది. ఇతిహాసజ్ఞులగు పాఠకు

లీమె ప్రమరరాజవంశసంభూతయనియు మంచి స్వాభిమానముగల రాణి' యని ప్రసిద్ధి యితిహాసరంగమునఁ బొందినదనియు జ్ఞాపక ముంచుకొనియే యుందురు. కమలాదేవి కేశములు ముడిచికొని అద్దమునందు తన తాంబూలరాగరంజితాధర ప్రతిబింబమును జూచు కొనుచు కర్ణావతి దిక్కు తిరిగి ఇట్లనెను.—'అక్కా! మీ రెవరి మాటను వినరు, మీకు తోచినట్లు చేయుదురు. ఏమి లాభము! నా మాట వినినయెడల నీ చింత దీరిపోవును.''

కర్ణ—చెల్లీ, నీ సలహాఏమో చెప్పు.

కమ—విను నెడల చెప్పెదను—లేనియెడల వ్యర్థముగ నరణ్య రోదనము సేసిన ఫలమేమి?

కర్ణ—చెల్లీ, ఎందుకువినను! అమరుఁడు నా కెట్టివాఁడో నీకును నట్టివాఁడే. నా కడుపునఁ బుట్టినంతమాత్రమున నా కెక్కువనియెన్న డైన నంటినా? నీవు మాత్ర మన్యథా చూచుచుంటివా?

కమ—నే నన్యథా చూచుటలేదు. నిజమే—కాని లోకుల కాసం గతి తెలియునా? సరే మంచిది. నేచెప్పున దిది. పిల్లవానికిక వెంటనే వివాహము చేయవలెను. ఆలస్యముచేయఁగూడదు. నే నారోజు వానిని చాలవఱకు తఱచిచూచితిని. అందుమీద నా కిట్లు తెలియవచ్చినది. ఒకనాడు రాజసముద్రతీరమున నొక్క సుందరబాలిక నాతఁడు చూచి నాడట. అటుపిమ్మట మరల నా బాలిక నాతని కన్నులఁ బడలేదని యతని మనస్సు కలతనొందుచున్నది. కాబట్టి యతని కెవ్వరినైన మంచి సుందరమైనబాలిక నిచ్చి వివాహము చేసినయెడల యతని పిచ్చకుదిరిపోవునని నా విశ్వాసము.

కర్ణావతి ఆశ్చర్యము నభినయించుచు, "వివాహము చేసినంత మాత్రమున నిమ్మళించునెడల నింత యాలోచన కావలెనా?'' అనెను.

కమలావతి గర్వముతో లేచి నిలువఁబడి యిట్లు జవాబుచెప్పెను. 'నాకు మీరిట్లందురని ముందే తెలియును. నా మాటయసిన మీకు లక్ష్యములేదు. నేను ముందేచెప్పితిని, మీకు సలహా యిచ్చుట అరణ్యరోదనమని!'

కర్ణావతి యా మాటకు సిగ్గుపడి ఇట్లనెను. చెల్లెలా, ఏల కోప పడియెదవు? కోపపడకుము. ఎటులచేసిన మంచిదని యడుగుచున్నాను. వివాహము చేయుటయే యుక్తమని యనుకొందము. కాని రాజీ సముద్రతీరమున నాతనికి కనఁబడిన బాలికెవ్వరో మనకు తెలియదు. అది ఇప్పుడెక్కడున్నదో తెలియదు. ఈ సంగతి యాంతయు నెటు తెలియగలదో నాకు తోచకున్నది

కమ—అక్కా, నీవామాటలన్నియు కట్టిపెట్టు. ఆ పిల్ల ఆకాశము నుండే యూడిపడినదో లేక భూగర్భమునుండి చించుకొనియే వచ్చి నదో యా సంగతి మన కక్కరలేదు. ఆ పిల్ల దొరకకపోయిన యెడల నిక భూమిమీద నింకొక సుందరబాలిక లేదా? ఉదయపూరుమహా రాణావారి పిల్లవానికి సుందరవతులగు కన్యలకు కఱవా? సేనాపతి విక్రమసింహుని కుమార్తె విలాసకుమారినంటి సర్వాంగసుందరి ఈ భూలోకమున నెక్కడనైన చూడఁగలమా? ఆ చిన్నదాని నిచ్చి ఎందుకు వివాహము చేయఁగూడదు? మీ రెప్పుడా చిన్నదానిని చూడలేదా?

కర్ణ—లేదు. అయ్యో నే నెప్పుడును చూడలేదు.

కమ—అటులనా? ఆపిల్ల మానవకన్యక కాదు. కేవలము దేవ కన్యకే నేను మా పుట్టినింటికి వెనుక నొకసారి వెళ్ళినపుడు విక్రమ సింహుడు నావెంట వచ్చినాడు. అప్పుడు ఆయనవెంట కుమార్తె కూడ వచ్చినది. ఇంక నెందుకు ఎక్కువమాటలు? అవసరములేదు. నా కోరిక చెల్లింపుడు. విలాసకుమారినిచ్చి అమరునికి వివాహము

చేయుడు. అటులఁ జేసిన నే నెప్పుడును మీతో వాదులాడను. మీ మాట నెప్పుడును నెత్తిమీఁద పెట్టుకుందును.

కర్ణ—సరే, మనమిద్దఱమును ఈ వివాహమునుగూర్చి స్థిరము చేసుకున్నాము. బాగుగనే యున్నది కాని రాణావారు ఇంతచిన్న వయసులో కుమారునికి వివాహముచేయుట కంగీకరింతురా?

కమ—ఆయన నొప్పించు భారము నాది. ఏమి రాణాగారికి మాత్రము కనపడుటలేదా? మనపిల్లవాని బంగారుచాయలీను శరీరము దినదిన మెట్లు కృశించిపోవుచున్నదో రాణాగారికి కనపడదా? వివాహము చేయుటవలన రెండు పక్షములనుండి మంచి దని ఆయన బుద్ధికి తోఁచదా?

కర్ణావతి మనస్సులో 'రాణావారికి బుద్ధికి తోఁచునట్లు చేయునది నీవే' అని వితర్కించి ప్రకాశముగా, 'సరే' రాణావారు అంగీకరించినారనుకొందము. కాని అమరుడు అంగీకరించనక్కరలేదా?'

కమ—అక్కరలేదు. అక్కా! నీ పాదములంటి ప్రార్థించుచున్నాను. ఈ పనికి ఇక నేమియు ఆక్షేపణ చెప్పవద్దు. నే నిప్పుడే పోయి రాణావారి నంగీకరించునట్లు చేసెదను.'

అట్లు చెప్పి చంచలబుద్ధియు, సరళహృదయయు, స్వాభిమానయుక్తయు నగు కమలాదేవి రాణా జయసింహునికి తనప్రస్తావమును వినిపించి యొప్పించుటకును వివాహప్రయత్నములు చేయుటకును దొట్రువడుచు రాణావారి శయనాగారమందు ప్రవేశించెను. రాణావారు బంగారు మంచముపై పరుండియుండెను. కమలాదేవియొక్క సాదరాలింగనముచే నాయన నాశ్రయించిన నిద్రాదేవి పారిపోయెను.

అజ్మీరునగరమున కనతి దూరమున నొక పురాతనమైన కొండకోట కలదు. అది అచలగడమని యిప్పటికిని ప్రసిద్ధినొందియున్నది. ఆకోటను సోలంకి సేనాపతి విక్రమసింహుడు కొలది సైన్యముతో పాలించుచుండెను. ఆయనకు పదునొకండేండ్ల కుమార్తె దేవయాని యని యుండెను. ఇంకెవ్వరును లేరు ఆ చిన్నది వేషభూషణములం దత్యంత విలాసమును జూపించుచుండునుగాన తండ్రి గారాబముగ నామెకు 'విలాసకుమారి' యని మారుపేరొసంగెను. ఆ విలాసకుమారి పాప మొక్కయేడాదియైన గడవని పసితనమున తల్లి చనిపోయెను. భార్య చనిపోయినపిమ్మట విక్రమసింహుడు మరల వివాహమాడలేదు. తన ప్రేమనంతను కుమార్తెపై గూర్చుకొని ఆపిల్ల నత్యంతాదరముతోడను ప్రేమతోడను పెంచుచుండెను. రాజపుత్ర వీరులు కుమారుల నెట్టి శిక్షాపోషణములు సేయుచుందురో యావిధముగ విక్రమసింహుడు విలాసకుమారికి విద్యాబుద్ధులు సెప్పుచుండెను. కుమార్తెకు సంస్కృతవిద్యాభ్యాస మిచ్చుటయేగాదు, అస్త్రవిద్యాభ్యాసముకూడ సరిసమానముగ నిచ్చుటయం దాయన శ్రద్ధతీసుకొనెను. ఒక్కొక్కప్పుడు రణరంగములకుగూడ తీసుకొనిపోయి తద్విషయమైన సంగతులతోఁ బరిచయము సేయుచుండెను.

సాయంసమయమున కింకనొక్క ఘడియ ప్రొద్దుండెను. సేనాపతి విక్రమసింహుడు తనమేడ డాబాపై కూర్చుండియుండెను. ఆయన వెనుకప్రక్క విలాసకుమారి కూర్చుండి ఒకచేతితో దువ్వెనబట్టుకొని రెండవచేతితో కాటుకడబ్బాను పట్టుకొని ఆయన తలమీద నెరసిన వెండ్రుకలకు రంగువేయుచు 'పదునైదేండ్ల బాలుడవేమి?. అంత సాహసమేమి? నాకేమియునర్థమగుటలేదు నాయనా! పెద్దవాడైననింక'

నెంతవీరుఁడగునో అనుచుండెను.

విక్రమసింహుఁడామాటలు విని నవ్వి 'అమ్మాయి! ఎన్ని సారులా ప్రస్తావన! ఎన్నిసార్లు విన్నానమ్మా ఈ మాటలు నీనోటివెంట ఈరోజు' అనెను.

విలాసకుమారి—నాయనా! ఆ వీరబాలకునిమాట నాకు మరల మరల జ్ఞాపకము వచ్చుచున్నది. ఆ వేట పండుగనాడు మీప్రాణము లాయనేగదా కాపాడినది. అందుచేత నామాట నాకు మరపునకు రాకున్నది. అడవిపంది మిమ్ముఁను రొమ్మునఁ బొడువవచ్చినపుడుమీ చేతిఖడ్గము జారిపడిపోయినదికదా. ఆ వీరబాలకుడు ఖడ్గముచేఁబట్టి మీకడ్డమురాకుండిన నా యేదుపంది మీ రొమ్మును జించివేసెడిది గదా. నే నాడుమాట నిజము. తండ్రీ! వాని నొక్కసారి చూడవలె నని నా మనసు గొట్టకొనుచున్నది.

విక్రమ—బిడ్డా! అందుకు చింతింపవలసిన పనిలేదు. ఈసారి నేను రాణావారిని చూడబోవునపుడు నిన్నుగూడ నావెంటఁ దీసుకొని పోదును. అచ్చట రాజకుమారుఁడు అమరసింహుఁడు నీకు గాన్పించఁ గలడు. అదేమిటమ్మా! రంగంతయు ముఖమునకు దిగజారివచ్చుచున్నది. పడఁబోసితివి!

బాలికచేసినపనికి సిగ్గుపడి కారుచున్న రంగునంతను గుడ్డతో తుడిచివేసి యిట్లనెను—

"నాయనా! ఈరోజుననే రాణావారి దర్శనమునకుపోగూడదా?"

ఈ సమయములో దాసి యొకతెవచ్చి యిట్లు తెలియఁబరచెను—రాజమహిషి కమలావతి దేవయాని నొక్కసారి చూడఁగోరుచున్నది దాసి నొక్కదానిని పాలకినిచ్చి పంపినది.

విలాసకుమారి కొంచె మాశ్చర్యపడి రాజమహిషి నన్ను చూడవలె నని యెందుకు కోరియుండును అనెను.

వృద్ధసేనాపతి వ్యంగ్యముగా నిట్లు జవాబుచెప్పెను— 'బహుశః నిన్నాకుమార అమరసింహునికిచ్చి వివాహముసేయుదురేమో.''

౪

విలాసకుమారిని సవారిలో నెక్కించుకొని దాసితిన్నగా కమలాదేవి యొక్క యంతఃపురమునకు గొనిపోయెను. కమలాదేవి ఎదురుగా బరువెత్తుకొనివచ్చి విలాసకుమారుని గుచ్చి యెత్తుకొని మరల మరల ముద్దాడి యిట్లనెను. నీవిక్కడకెందుకు వచ్చితివి? 'విలా!'

విలా—తమరు పిలిపించిన వచ్చితిని.

కమల—నేనెవరో నీకు తెలియునా? తెలిసినఁజెప్పు.

విలాసకుమారి కమలాదేవి చంకనుండిదిగి మెల్లమెల్లగా 'తమరు రాణీగారు' అని జవాబుచెప్పెను.

కమలాదేవి యామెను దిరిగి రొమ్మున నొత్తుకొని మోమును ముద్దాడి యిట్లు పలికెను. 'నీమాటలు మధురము. అందుచే నిన్న డుగుచున్నాను. నన్ను రాణి యనుచున్నావు. రాణి యన నేమో నీకు తెలియునా? నీవు కూడ త్వరితములో రాణివయ్యెదవు. రాణి యగుటకు నీకిష్టమా అయిష్టమా?

బాలిక—ఇష్టమైనంత మాత్రమున రాణియగుటకు సాధ్యమా?

రాణి—ఒహో! బహుశః నీ కాసంగతి తెలియదు కాబోలు. నేను నిన్ను రాణినిఁ జేయఁ దలచుకున్నాను. కేవలము రాణి మాత్రమే కాదు. రాణులకు రాణి, మహారాణినిఁజేసెదను. అదుగో అటువైపు సింహద్వారము వైపుచూడు. అక్కడెవ్వరా పోవునది? ఆయన నెవరో తెలియునా? ఇదేమి? ఈవైపు తిరిగెదవేమి? ఆయన నీ వఱకెన్నడైనఁ జూచితివా యేమి; చెప్పు, త్వరగా చెప్పు.

బాలిక—ఆయన రాజకుమారుడు అమరసింహుడు.

కమ—నీ కెట్లు తెలియును.

విలా—మా తండ్రి యాయనగూర్చి యనేకసార్లు చెప్పియున్నాడు. వేటపండుగ దినమున మా తండ్రి ప్రాణము నాయన రక్షించినాడు.

విలాసకుమారి నిజముగాఁ దనను అమరసింహుని కిచ్చి వివాహము చేయుటకు కమలాదేవి నిశ్చయము చేసుకొన్నదని గ్రహింపలేదు. రాణి చమత్కారముగా మాటలాడుచున్నదనియే యామె అభిప్రాయము. అందుకే నామె కన్నుల నీరు నింపినది. అంతకమలాదేవి ఇట్లు పలుక దొరకొనెను. 'ఇదేమి! నీ కన్నుల నీరు బెట్ట నావశ్యకమేమి? అట్టి రాజ కుమారచంద్రుడు నీకు లభింప నింక కన్నుల శోకజలంబేల? సామాన్యముగ నే స్త్రీ యైన పది జన్మలు తపస్సు చేసినను అట్టి వరుడు లభింపఁ గలడా? అమరుఁడు నీ దిక్కు చూడలేదని ఒక వేళ చింతపడుచున్నావేమో! ఆ విషయమై నీకు చింతవలదు. వివాహసమయమున శుభ ముహూర్తమున నీపై వలపాయన కెంత కలదో నీకే యెరుకపడ గలదు.

విలా—శుభముహూర్త మెవ్వరితో, రాణీగారు?

కమ—అదుగో! తిరిగి రాణీగారని నన్ను పిలిచెదవేల! నేటి నుండి నేను నీకు తల్లితో సమానురాలను. శుభముహూర్త మెవ్వరితో నని యడుగుచున్నావా! ఆ సంగతి నీకొక వారము రోజులలో తెలియఁగలదు. నేను రాణి కెంతకష్టపడి నీసంగతి నెరుకపరచితి ననుకొంటివి? చేయవలసిన యేర్పాటులన్నియుఁ జేసి నిన్ను తీసుకొని వచ్చుటకు చారులఁ బంపెదను. నీవిప్పుడు పద. ఒక్కసారి మాఅక్కగారి దర్శనము సేయవలయును. నీముఖ చంద్రమండల మామె చూచినఁ గాని నామాట నమ్మదు. అక్కగారి యొద్ద కరిగి నపుడామెకు, నమస్కారము చక్కఁగఁ జేయవలయును సుమీ!

మరచిపోయెదవు జాగ్రత. మరచిన నామెకు కోపము వచ్చును. ఇదుగో విలాసకుమారీ! ఇంకొక సంగతి. నీవు నన్ను 'అత్తా' అని పిలువవలెను. మా అక్కగారిని 'పెద్దత్తగారు' అని పిలువవలెను. జ్ఞాపకముండునా?

కమలాదేవి విలాసకుమారిని పట్టమహిషి యొద్దకు తీసుకొని పోయెను.

౪

నేడు పున్నమరేయి. అచలగడకు నాలుగువైపులను జనులు గుంపులు గూడియుండిరి. సేనాపతి విక్రమసింహుని కుమార్తె దేవయాని నిచ్చి మహారాణా జయసింహునిపుత్రు డమరసింహునకు కల్యాణ మహోత్సవము జరుగబోవుచున్నది. సాయంకాలమునుండియు నభో మండలము బ్రద్దలగునటుల బహుతూర్యానిస్వనములు చెలరేగు చున్నవి. వివాహమండపమున దీపములు కలకలలాడుచు వెలుగు చున్నవి. రెండుఝాముల రాత్రివేళ లగ్నము. సేనాపతి విక్రమ సింహుడు తనకుమార్తెను రాజాధిరాజు కుమారునికిచ్చి కన్యా దానముచేయు భాగ్యమబ్బెనని అపరిమితసంతోషముతో బిడ్డను తొడలయందు బెట్టుకొని పెండ్లిపీటపై కూర్చుండియుండెను. రాణా జయసింహుడును పుత్రునిదగ్గఱ కూర్చుండి యాతనిదిక్కు ప్రసన్న వదనుడై చూచుచుండెను. వేదికముందు పురోహితులు మంత్ర ములు చదువుచుండిరి. సరళబాలిక విలాసకుమారి తన వేలిముసుంగు చాటుననుండి తన భావిజీవితేశ్వరుడగు నమరుని యకళంక ముఖ మండలంబును ప్రసన్నదృష్టితో హృదయాంతరాళమున జూచు చుండెను. అమరసింహుడును, తన భవిష్యత్సహధర్మచారిణియగు

బాలికను, మేలిముసుంగు నుత్తరించు చూపులతోఁ జూచుచుండెను. కాని వాని మోమున సందేహచ్ఛాయలు పరువెత్తుచుండెను. తండ్రి తనకిచ్చి వివాహము సేయుపిల్ల తాను మున్ను రాజసముద్రతీరమునఁజూచిన లావణ్యవతి యగునా కాదా యని యాందోళన యాతని గంద్రగోళము పెట్టుచుండెను. ఒకవేళ ఆతని చిన్నమ్మ కమలాదేవి అతని నొప్పించుట కాపిల్ల అతడు రాజసముద్రతీరమునఁ జూచిన కన్యకామణియేయని వాదువేసి యుండవచ్చును. వివాహమున కాతఁడు సమ్మతించుటకుశంకించునేమోయని గూడి అందఱును నట్టి అబద్ధపువార్త వేయునట్లామె యేర్పాటుచేసి యుండవచ్చును. అందుచేతనే అసురుఁ డేమాత్రమును సేనాపతి కుమార్తెతో వివాహము తనకు వలదని చెప్పలేదు. ఆమె వేసిన వాదు పూర్తిగ నబద్ధమని యాతఁడెన్నఁడును దలంచలేదు. అయినను అతనిమనసు పూర్తిగ ననుమానవిరహితమై యుండలేదు బాలిక యొక్క మోము మేలిముసుంగునందు దాగియున్నను అమరసింహుడు కొద్దిగా క్రీగంటి చూపులతోఁ కనిపెట్టఁగల్గెను. ముఖవైఖరి రాజసముద్రతీరమునఁ బ్రత్యక్షమైన సుందరి మోమువలెనే యుండెను. అంత లలితమును అంతకమనీయమునై యుండెను. శరీరచ్ఛాయలును అటులే శరత్కాల చంద్రికలబాతి విలసిల్లుచుండెను. చేతులవ్రేళ్ళు సరిగా నంత చంపకకోరకములవలె నొప్పారుచుండెను. పాదములు. సరిగ నటులనే దరతరుణకమలంబులరీతి మెరయుచుండెను. పురోహితులు మంత్రపఠనమును సమాప్తముచేసి వారి యాచారానుసారముగా వధూవరులను పాణిగ్రహణంబు సేయింప యంతఃపురమునకు తీసుకొనిపోయిరి. శుభదర్శనముయొక్క సమయమాసన్నమాయెను. అందుకొఱకు పుణ్యాంగనలు నూత్నదంపతుల నొక్కచోనిలువఁబెట్టి యిద్దరకును తలకు మంత్రపూతభాష్యములను గట్టుట కుద్యుక్తులై

కన్యయొక్క మేలిముసుగును దీసిరి. ఆ చిన్నది వరుని మోముపై తన యపాంగదృష్టి నొక్కసారి బరపి మరల లజ్జచే తలవంచుకొనెను. వరుడును వెంటనే యొక్కసారి వధువుయొక్క మోమువైపు చూపు వాల్చి వెనుకకొక్క యడుగువైచి నిలువఁబడెను. అటుపైన నాతఁడు మఱియొక్కసారి కన్నులు తుడుచుకొని పెండ్లికూతురు మోమును జక్కగా జూచెను. అంత నొక్కసారిగ రమణీమణులందఱును గలిసి మంగళగీతము బాడఁదొడంగిరి. శంకధ్వనులును ఆనందరవములును మిన్నుముట్ట వారు చేయసాగిరి. అమరుడు వాని నన్నిటి ననహ్యించు కొనుచు ఎలుగెత్తి ఇట్లనెను. 'ఇగియేమి! ఇది యామె కాదు!'

'ఇదేమి! ఇదేమి! పెండ్లికొడుకు పాఱిపోవుచున్నాడు!' అని అన్ని వైపులనుండి వారు ప్రతిధ్వనులు వినవచ్చెను.

అమరుఁడు మాటాడకుండ యచ్చటినుండి శీఘ్రమే పాఱిపోయెను. అతనిని పట్టుకొనుట కనేకమంది వెంట పఱుగెత్తిరి. కాని అతఁడు ఖడ్గము చేతఁ బట్టుకొని,—'జాగ్రత్త! ఎవరును నామీఁద చేయివేయ వద్దు.' అని కోపముతో నుడువుచు బోవుచుండెను.

అట్లు అమరుడు వెలుపలకు వచ్చి అచ్చట నెవ్వడో గుఱ్ఱమెక్కి యుండగా వానిని పడఁద్రోసియు గుఱ్ఱము తానెక్కి ఎక్కడకో పాఱిపోయె.

౬

దినములు పఱుగెత్తినవి. మాసములు దొరలినవి. సంవత్సరములు గడచినవి. కాని అమరసింహుని బుద్ధిమాత్ర మానాటికానాడు చెడి పోవుచుండెను. గాని బాగుపడలేదు. రాణా కుమారునిపై నాగ్రహ మొందెను. ఆయన పుత్రునిఁ బిలిచి యంతరాయము పడిన వివాహ

మును పూర్తిచేసుకొనుమని యాజ్ఞాపించెను. కాని కుమారు డాయన మాటను పెడచెవినిం బెట్టెను. ఈ సందర్భములో రాణి కర్ణావతి తమ కులపురోహితుని రావించి యావత్తుసంగతులనువిశదీకరించి రాణా గారితో సాంత్వనవచనములం జెప్పవలెనని కోరెను. పురోహితుఁడు రాణాగారి యొద్దకరిగి ఎల్లసంగతులను జెప్పవలసిన రీతిగఁ జెప్పుచు నిట్లు పలికెను,—'కుమారునకు పెద్దవాడై సమ్మతి స్వయముగ వివాహము పూర్తిచేసుకొనగలడు. అందుకు సందేహము లేదు. మేవాడ రాజ వంశమునం బుట్టి ధర్మపత్నిని విడనాడిన వారెవ్వరు గలరు!'

ఒకనాడు రాణి కర్ణావతి యొక్కతెయు కూర్చుండి విచారమున మునింగియుండెను. కమలావతి 'అక్కా, ఇప్పుడు నే చెప్పెడి మాట వినెదవా!-- ఇక విచారింపవలసిన పనియుండదు. అని నడిచెను.'

కర్ణావతి విసుగుతో—'ఇంకా నేమివినవలెను.

కమలాదేవి—విలాసకుమారిని పుట్టినింటినుండి పిలిపించి ఇక్కడ కొన్నాళ్ళుంచుడు. దీనివలన నమరుని మనసు కుదురుపడునేమో చూడవచ్చును. నామాటవినుడు. వినుటకు మీకిష్టమా అయిష్టమా?

కర్ణా— నీమాట ఇదివఱకు విన్నదేకదా. ఇంతవఱకైనది—

స్వాభిమానియగు కమలాదేవి యా మాటలువిని—, 'నామాట వినియే యింతైనదిగా! ఔను. మీరు అమరుని కన్నవారు. నేను అమరునికి కానిదానను. అందుచే పాపము నేను మీకు చెడ్డమాట చెప్పితిని. అంత సుందరమైన పిల్లకూడ మీ బుడుతనికి పనికివచ్చినది కాదు. నేనును జ్యోతిశ్శాస్త్రము చదువుకొనలేదు. ఈ భవిష్యత్తు ఇట్లు జరుగునని నేనేమి కలగంటినా?

కర్ణా—పోనిమ్ము. గతించిన దానిగూర్చి విచార మెందుకు? ఇంకను మీ సలహా వినవలసిన దేమున్నదా?

కమాలవతి యేడ్వనారంభించి—“నిజమే మీమాట. మీరమరుని కడుపునఁ గన్నవారు. మీ రాయన కమ్మగారు. ఆయన మీ కొమరుడుగారు నే నెవరిని? నా కేమిసంబంధము! నే దిక్కుమాలిన దానను. బిడ్డాపాపలు లేనిదానను. నామాట విను వా రెవ్వరు? నాకిక నిక్కడుండుటకిష్టములేదు. నాపుట్టినింటికిపోయెదను. పంపించుమని రాణాగారి నడిగెదను.”

అట్లు చెప్పుచు కమలాదేవి ఒడలెల్ల వణక రాణాగారి యొద్ద కరిగెను. ఏమి చెప్పినదో ఎవ్వరికిని తెలియదు. వారి సంభాషణ మూడవవారికి వినబడలేదు. మరునాడు రాణాగారు రాజ్యకార్యభారమంతయు మంత్రిపై సమర్పించి కమలాదేవిని వెంటఁదీసుకొని జయసముద్రతీరమున నేకాంతముగ ప్రమోదభవనమున నివాస ముండెను.

౨

యువరాజు అమరసింహునకు సోలంకి సేనాపతియొక్క కుమార్తెనిచ్చి అర్ధవివాహము మాత్రము జరిగినదని జనులందఱును వింతగాఁ జెప్పుకొనసాగిరి. ఈ విచిత్రవార్తతోబాటు విలాసకుమారి అనుపమానరూపలావణ్యయని ప్రశంసకూడ లోకమున వేలకొలదిమంది జనుల నోటినుండి వినఁబడుచుండెను. ఈ మాటసత్యమా యసత్యమా యని యవన సేనాపతి అఫ్జుల్‌ఖానుడు రహస్యముగ అచటకువచ్చి విలాసకుమారిని చూచిపోయెను. ఆమె కిప్పుడు పదునాల్గు వత్సరములు. అరవిరసియున్నాఘ్రాతమైన యాపూబోడిని దురాత్ముఁడగు నఫ్జుల్‌ఖాను మనమునం దాశించెను.

కొన్ని దినములు గడచెను. ఒకనాటి రాత్రి గాలియాడక ఉక్కపోయుచున్నది. విలాసకుమారి తమ భవనముయొక్క మేడడాబాపై

తండ్రిదగ్గఱ పడుకొని యుండెను. అంత నరాత్రుగ భయంకరమైన కేకలు వినఁబడెను. వారికి నిద్రమెలకువవచ్చెను. చూడగా నలు దిక్కుల మహమ్మదీయులు క్రమ్ముకొని యుండిరి. నిద్రించుచున్న యామె తండ్రి చంకయందున్న ఖడ్గము నొకడు లాగుకొని నిలిచి యుండెను క్రూరకర్ముఁడైన యవనసేనాపతి అఫ్జుల్‌ఖాను నిద్రించు చున్న పీరునిరొమ్ముపై కత్తితో పెద్దవ్రేటు వేసెను. విలాసకుమారి యాపాటుచూచిమూర్ఛపోయి నేలమీద పడెను. అఫ్జుల్‌ఖాను డాస్మృతితప్పి పడియున్న బాలికపై దౌర్జన్యము గావించుటకు వెకిలి నవ్వు నవ్వుచు చేతులు చాచుకొని వచ్చుచుండెను. కోటలోనున్న కొలది రాజపుత్రసైన్యము కేకలువిని తొట్రుపాటుతో డాకాపై కివచ్చు చుండిరి. వారలు పైకి రాకుండ మనల్మాను లడ్డు పెట్టు చుండిరి. ఇంతలో నేమి ఆశ్చర్యము! ఇదియేమి! ఈయనెవరు! ఈయనను జూడగనే అఫ్జులుఖానుకు భయమును ఆశ్చర్యము నుదయించెను. ఎవరో భీషణమూర్తి! ఫకీరువలె నున్నాడు! వాని కుడి చేతిలో తళతళ దీర్ఘమైన కరవాలము మెరయుచున్నది. ఆయన కండ్లు పెద్దవి చేసి నిప్పుల గురిపించుచున్నాడు. అఫ్జుల్‌ఖాను ఆయనను జూచి వెనుకంజవేసి నిలిచెను. ఫకీరొక్క చేతిలో వాని జుట్టు పట్టుకొని రెండవ చేతితో కత్తినాడించుచు నిట్లనెను. 'ఓరి దుష్టా కుక్క బుద్ధి! నాచేతిలో నీ చావురా నేడు. నీపాపమునకు తగిన శిక్ష కాదురా! ఈ రోజుకు పో, పాఱిపో, అఫ్జుల్‌ఖాను ప్రాణములు దక్కించుకొని పాఱిపోయెను. ఆభయంకరమూర్తిఁ జూచి తక్కిన వాని యనుచరులును వాని వెంట పాఱిపోయిరి. ఈ యవకాశ మును దీసుకొని కోటలోని భటులును, 'కొట్టుడు' కొట్టు డని తిరిగి వెంటఁ దరిమిరి.

ఫకీరు విక్రమసింహుని దేహముపై చేయి యుంచి ప్రాణ

మున్న దేమో చూచెను కాని యూతని ప్రాణము లంతకు మున్నే పోయెను. పిమ్మట నాయన స్మృతితప్పి పడియున్న విలాసకుమారిని లేవ దీసి తన భుజముపై నెత్తుకొని నెమ్మది నెమ్మదిగా నచ్చట నుండి వెడలిపోయెను. కొంచెము దూరమరిగిన పిమ్మట విలాస కుమారికి స్మృతి వచ్చి యిట్లడిగెను. 'మా తండ్రి ఏడీ! ఫకీరుగద్గద కంఠముతో బిడ్డా! ఇకనుండి నీకు నేనే తండ్రిని.

౧

—శీను బాబుగారు—

వింటిరా యీసంగతి —ఒకనాడు అక్బరు బాదుశాహా నిండుకొలువున గూర్చుండి యందఱ సంబోధించి తన సింహాసనమునంకఁజూపి ముక్తకంఠముతో నిట్లు పలికెను—

"ఏనాడు ముసల్మాను బాదుశాహా తన సామ్రాజ్యమును శాసించుటలో హిందూమహమ్మదీయ భేదమును బాటించునో యానాడీ రత్నసింహాసనము తుత్తునియలై పోవును. ఇది ముమ్మాటికిని సత్యము."

మహాప్రతాపవంతుఁడగు అక్బరుయొక్క భవిష్యద్వాణినేడుబహుశః సఫలము లయ్యెననుగాబోలు, సత్యద్వేషియు కపటాచారియు స్వార్థపరుఁడునగు ఔరంగజేబిప్పుడు సింహాసనమందున్నాడు! అతఁడు శోణిత సాగరమునుదాటి దురాకాంక్షయను కఠోరశైలముచే భారత వాసుల జాతీయహృదయములు భగ్నముగావించి, అన్నదమ్ముల రక్తముతో, తండ్రియొక్క కన్నీటిధారలతో అక్బరుమహారాజు యొక్క పవిత్రప్రేతాత్మకు తర్పణములుచేసి, పవిత్రయిస్లాముధర్మమును స్వార్థసిద్ధియొక్క యాశచే వికృతమగు కళంకితమునొనర్చి దానవ

దర్పముతో పిశాచగర్వముతో సింహాసనమందాసీనుడయ్యెను! ధర్మావతారమగు మహాత్మా మహమ్మదుపాపమును బారదోలి ప్రేమరాజ్యమును స్థాపించి తన దివ్యోపదేశములవలన మానవజాతినాకర్షించి పులకితులగునట్లు గావించియుండెను. కాని దానవసామ్రాట్టుని యాజ్ఞచే ఆ దివ్యోపదేశములన్నియు కలుషితమై రాక్షసధర్మములుగా బరిణమించెను! నేటిసమయమున భారతదేశమందు ఆపవిత్ర ముసల్మాను ధర్మములు యవనమ్లేచ్ఛనామముల బరగుచు నపయశస్సునకు పాల్పడి పోయెను. సమస్త ఆర్యావర్తమును పీడితహిందూజనులయొక్క హాహాకారములతోడను యవనపిశాచగణముల అట్టహాసముల తోడను ప్రతిధ్వనించుచుండెను. మేచ్ఛులలో మహర్షిగణ త్యాచారములను క్రూరపాపాచరణములను జూచి యార్యజాతి విస్మితయు స్తంభితయునై యుండెను. ఇరువదికోట్ల హిందువులును ధర్మలోపమునకును పాపస్పర్శకును జంకి దుఃఖితులై ఏమియుజేయలేక యూరకుండిరి. యమునానదీతీరమున నేడు వేదపాఠము నిషేధమాయెను. జాహ్నవీతరంగములమీద నేడు శంఖధ్వని ప్రతిధ్వనింప వలనుపడదు. మందిరముల సంగీతహారతి పాడగూడదు. వ్రతములు, శాస్త్రాధ్యయనములు పురాణములు, సాంఖ్యము, పాతంజలి, గీతలు, ఉపనిషత్తులు ఇవి అన్నియు మను పరాశరుల జన్మభూమియందు మాఘకాళిదాసులు పెరిగిన భూమియందు బహిరంగముగా దలంపబడగూడదు. ఎక్కడైన సంస్కృతపుస్తకము కనఁబడిన నది యగ్నిహోత్రసమర్పణము సేయవలెనని యాజ్ఞప్రబలియున్నది. అంతేకాదు. ఎంత పరిశ్రమముతోడనో తయారై ఎంత ప్రయత్నముచేతనో రక్షితమై అసంఖ్యజనులచే సమ్మానితమైఅనంతప్రేమతో పూజితమైయున్న దేవతావిగ్రహములు ఏ నిర్జన గృహముననో మారుమూల ఆకుల మరుగున దాగియుండవలసివచ్చెను. ఏమికారణము? బాదుశాహాగారి ఆజ్ఞ హిందువుల దేవ

మూర్తులు ముసల్మానుల మసీదులకు సోపానముల క్రింద వేయబడెనని వర్తిల్లుచున్నవి! ఆహా! జ్యోతిర్మయులును పవిత్రతాపసులగు నార్యలలనామణులు లీ పిశాచముల భయమున అంతఃపురములనుండి బయటకు రాకాలకుండిరి. యవనుల యుద్దేశము పురుషుల యుగ్రతానుఖంబుల గొఱకే స్త్రీజాతి యుద్భవించినదని తెలియవచ్చుచున్నది! అక్కటా! భారతభూమి ఒక్క అరణ్యమైపోయెను గదా. కృషీవలులు పొలములు కేగుటకు ఝడియుచుండిరి. వారిల్లు వాకిళ్లు బిగించుకొని ఆవుల నెద్దులను దాచుకొని నేలమీఁదపడి యేడ్చుచుండిరి కారణమేమి? గోమాంసము తినినగాని యీ యవనుల జఠరాగ్ని పరితృప్తి నొందదట!

ఒకనాడు ఔరంగజేబుచక్రవర్తి తన జుమ్మామసీదుయొక్క అరుగుపై నిల్చి కన్నులు మూసి నమాజు చదువుచుండెను. ఆయనకు వేనుక చెలికాడు అఫ్జులుఖాను ఆయన వెనుక నిలిచి సరిగ నాయనవలెనే నమాజు చేయుచుండెను. కొంతసేపటికి నమాజు సమాప్తిమాయెను ఔరంగజేబు అచ్చటినుండి వెడలి ప్రక్కనున్న స్ఫటికనిర్మిత చతురశ్రవేదికపై మోకాళ్లపై నానిని కొంతసేపు జేతులు జోడించుకొని కన్నులు మూసికొని యుండెను. అటుపిన్మట కొంతసేపటి కాయన కన్నులు దెరచెను.

వెంటనే అఫ్జుల్‌ఖాను చేతిలో నొక చిత్రపటముపట్టుకొని ప్రమోక్క వంగి సలాము చేసి పాదుశాహా యెదుట నిలువఁబడెను

చక్రవర్తి—అఫ్జుల్‌ఖాన్, నేడేమి సమాచారము? కురానునరీపున కవమానము సల్పి నే డెవ్వరైన కాఫరు సీ కాగ్రహపాత్రు డయ్యెనా? చెప్పు—అ దెవ్వరి చిత్రపటము?

అఫ్జుల్—ఇది యీ గుజ్జపునవారు కుంకమొగం మొక్కజొన్న కూటిగాడు సిపాయిసాలా కాఫరుగాడి పాతచిత్రపటము. ఇదిగో చిత్త

గించండి. వాడే తెల్లగుఱ్ఱముయొక్క చేతిలోని ఖడ్గముతో మొక్కజొన్న కండె లెట్లు తినుచున్నాడో, ఇంకొక పటము.

ఆ మాటలు విని చక్రవర్తి తత్క్షణ మొక్కసారి నవ్వి యంతలో ముఖము ముకుళించుకొనెను. పిమ్మట మరల చిత్రపటముల వంకఁ జూచి యిట్లనెను,—'తెలిసినది. రాథోరు సిపాయిసాలా దుర్గాదాసు గాడి పటమా? మంచిది తెగిపోయఁజెప్పు. శాంతిమయ మహమ్మదీయరాజ్యమును సర్వనాశము సేయు వ్యవస్థ యేమైన వచ్చినదా యేమి? అఫ్జుల్! ఇది యదార్థము ఈ మొక్కజొన్న తిండిగాండ్రగు కాఫరుల మాట జ్ఞాపకము వచ్చినంతే నా డెందము మండిపోవును సుమా.

అఫ్జుల్‌ఖాను సైవారము చేసి ఇట్లనెను,— 'సార్వభౌమా! ఈకాఫరు సేనాపతిని తల తెఱగవలసినది తను రాజ్ఞ యిచ్చి యిప్పటికి రెండు సంవత్సరములైనది నేటికి మనకు సంపూర్ణ అవకాశ మబ్బినది.''

చక్ర—ఏమిటి? ఎట్లవకాశము దొరకినది.

అఫ్జుల్—కాఫరువాడు నిన్న రాత్రినమయముగ నీపట్టణమునకు వచ్చియున్నాడు.

చక్ర—ఒంటరిగ వచ్చినాడా?

అఫ్జుల్—మహాప్రభూ, ఒంటరిగ రాలేదు. ఆయన వెంట కొలదిమంది రాథోరు సిపాయిలు వచ్చియున్నారు. కొంతమంది ఆడవాండ్రు కూడ నున్నారు. జస్వంతసింగుయొక్క చిన్న కుమారిని కూడఁ దీసికొని వచ్చిరి.

చక్రవర్తి ముఖమున మందస్మితరేఖ లుదయించినవి. ఆయ నిట్లు చెప్పఁదొడఁగెను 'అర్థమైనది. కొండ యుద్ధమందు యశ్వంతసింహుడు చచ్చిన పిమ్మట వాని రిస్తేదారుడు యోధపురమునకు వెడలిపోయినాడు. అప్పటినుండి యింతవఱకు నిట్టి సంతోషవార్త

నెవ్వరు నా కెరింగింపలేదు. అప్జుల్! నీవు తత్క్షణము పోయి శాహజాదా అక్బరు కుమారుని నాయొద్దకు పంపుము.''

అప్జుల్ ఖానుడు చక్రవర్తి యాజ్ఞను జెల్లించుట కరిగెను.

చక్రవర్తి తనలో తానిట్లు వితర్కింప నారంభించెను. 'ఇన్ని దినములకు మొగలు సామ్రాజ్యమునకు ప్రాచీన శత్రువును గీటడగింప నవకాశము దొరకెను గదా! యశ్వంతసింహుని పుత్రుని నేడే తలవరుల కరకు కరవాలముల కెరగా నిత్తును గదా.

కొంతతడవునకు శహజదా అక్బరు అప్జుల్ ఖాను వెంట వచ్చి సలాముచేసి నిలిచెను! ఔరంగజేబు తన కుమారునితో నిట్లు మాటలాడ నారంభించెను,—'శహజాదా! మన మహమ్మదీయ సామ్రాజ్యమునకు శత్రువులుగా నుండిన యశ్వంతసింహును వాని కుమారుడగు పృథ్వీసింహును వీలగునంతవఱకు వారియనుచరులతో సహా బహుచతురతగా మనము చంపి వేసియున్నాము. కాని యా కులమునందింకొక్క చిన్న విషపురుగు బ్రతికియున్నది. దానినిం గూడ వెంటనే రూపుమాపవలెను. ఆ పాము పిల్ల నేడు మన పట్టణము వచ్చెనని అప్జుల్ ఖాను చెప్పుచున్నాడు.''

శహజదా అక్బరు ఇట్లు బదులు చెప్పెను,—'మహాప్రభూ! యోధపురాధిపతి జస్వంతసింహుడు చనిపోయిన పిమ్మట వారి రిస్తేదారుఁడును కొంతమంది సిపాయిలను చిన్నకుమారుని వెంటఁ దీసుకొని నేడు ఢిల్లీపట్టణము వచ్చెదరని నాకు తెలియును. కాని వారలు ఒక్క క్షణమైన నాగకుండ వెడలిపోవుదురని కూడ తెలియ వచ్చినది.

చక్ర—కావచ్చును. వారు జోధపురముపోయి ఈ పాము పిల్లకు పట్టము గట్టి మరల మనకు ప్రబలశత్రువు లయ్యెదరు. కాబట్టి యిదుగో మా యాజ్ఞ గైకొనుము. జస్వంత సింహుని సిపా

యిలను లాలించియో భయపెట్టియో యీ చిట్టిపాపకేనిని మా యెదుటఁ బెట్టునట్లేర్పాటు సేయుము. వానిని పరలోక మంపునం దాక మా హృదయవేదన చల్లారదు.

శహాజాదా——మహాప్రభూ! నేడు జస్వంతసింహుని రిక్తేదారుఁడును పతిపుత్రుల నెడబాసిన మహారాణియు మహాదుఃఖముననున్నారు. తమరు సమస్తభారతివర్షమునకు చక్రవర్తులు. అందుచే నట్టిదిక్కులే నట్టియు శోకాతురయునగు పతిహీనమహారాణి తమసింహాసనము యొక్క శరణుగోరుచున్నది. అట్టియెడ నిట్టి యాశ్రిత రాజపరివారమును నిర్బంధించుట రాజనీతి విరుద్ధమని మనవిచేయుచున్నాను.

చక్రవర్తియొక్క ముఖమండల మొక్కసారిగా నెఱ్ఱబడెను. ఆయన క్రోధపూర్వకముగ నిట్లు పలికెను,——అరే గాడిదా! నోరు మూసుకొనుము. మాకు రాజనీతి బోధించెదవా? విపన్నులైనను శరణాగతులైనను ధనహీనులైనను ధనవంతులైనను కాఫరులకు దయఁజూపించవలెనను రాజనీతి నీ వే శాస్త్రమునందు చదివితివి? ఇదిగో మేమిప్పు డాజ్ఞాపించుచున్నాము. వెంటనే చెల్లించిరమ్ము. తెలివితోఁ చేసెదవో బలముతోఁ చేసెదవో లాలించెదవో లేక ఝళిపించెదవో——ఎటులైనగానిమ్ము. రాజకుమారుని తల్లియొడినుండి లాగి తలవరులకత్తుల కెరవెట్టుము. తక్షణమే పోయి రాథోరులకు మాహుకుం మిదియని తెలియజేయుము. యోధపుర నరేశుని చిన్నకుమారుని ఢిల్లీశ్వరునికి జూపకుండ నిచ్చటినుండి బయటకు పోవుటకు వీలులేదనుము. నీ వొక్కఁడవు పోఁజాలనియెడ అఫ్జుల్‌ఖానునుగూడ వెంటఁదీసుకొనుము. పొమ్ము. అఫ్జుల్ నీవుకూడ పొమ్ము. వెంటనేపొమ్ము. ఆ మొక్కజొన్నకూటిగాడగు రాథోరుసేనాపతితో మా యాజ్ఞ చెప్పు——జస్వంతసింగుని పుత్రుని మాయొద్దకు పంపిన వానికి మేవాడు సుబేదారుగిరి ఇయ్యఁగలము. అట్లుచేయనిచో మేము ఢిల్లీలో కాఫరుల రక్త

ప్రవాహములను పారించెదము. మొగలుఫౌజుకు మాఆజ్ఞయిది. రాఠోరుల శిబిరమునకు నాల్గువైపుల ముట్టడింపవలెను. ఎవ్వరిని పారిపోనియ్యవలదు. అక్బరు! నీవు వెడలిపొమ్ము. ఒకసారి మా పెద్దన్న మోజము మా యాజ్ఞనుల్లంఘించి యేమయ్యెనో జ్ఞాపకముంచుకొనుము''

శహజాదా ప్రత్యుత్తరమియ్యలేదు. శిరమువంచి చక్రవర్తి యొక్క యాజ్ఞను సమ్మతించి సంతోషముతో అఫ్జులుఖాను వెంటనరుగ సంసిద్ధుఁడై నటుల కనఁబడెను.

౨

రాఠోరు వీరుడు

ఢిల్లీనగరమున నొక పెద్ద భవనము లోపల చావడియందు జోధపుర మహారాణి అరుంధతిదేవి తన చిన్నకుమారుని చంక నెత్తుకొని నిలుచుండి యుండెను. ఆమె ముఁదు రాఠోరు సేనాపతి దుర్గాదాసు నిలువఁబడియుండెను. వారలిటుల మాటలాడుకొనుచుండిరి.

దుర్గా—దేవీ! మేము నిజముగా మోసపోయితిమి. నేను మొదటనే చెప్పితిని, రాజకుమారుఁడగు అజితసింహుఁడును రాఠోరు రాజవంశరమణీమణులును ఢిల్లీపట్టణమునకు వచ్చు టెమాత్రమును దగదు. మనము తెలిసియు విషసర్పముల పుట్టలో చేయి పెట్టితిమి.

రాజమహిషి—ఏమి? మనము తిరిగి ఢిల్లీశ్వరున కెట్టి యపకారము చేసితిమి? నేను రాజేంద్రుని పట్టపుదేవినై యుండియు నాయన నిర్దయవలన వీధిలోని బిచ్చపుదాననైతిని! ఏ యపరాధమెరుఁగని నా వీరపుత్రుని రాఠోరురాజకులరత్నము నాయు నపహరించివేసి యున్నాడు. అనేకమాయోపాయములచే నాయన జీవితేశ్వరుని

ప్రాణముల జూరగొన్నాడు. ఆయనకోరిక లన్నియు సఫలములైనవి గదా. ఇంకను కత్తులఁ గట్టుకొన్న మొగలుసైన్య మీ శోకభవనమును ముట్టడింపనేల ?

దుర్గాదాసు—దేవీ! ఈ దాసుని తప్పును క్షమింపుము. దానవ ఔరంగజేబుకు ఇంతవరకు గ్రోలిన దేవతల రుధిరముతో దప్పితీర లేదు. తమ కింకను బోధ కాలేదు కాబోలు. ఈ ప్రతాపమంతయు తమకు నూతనముగఁబుట్టిన చిన్నిపాపనిమీద. ఆయన దిక్కుమాలిన యాగ్రహ మీరారోరు రాజకుల క్షుద్రకమలకళికపై విజృంభించుచున్నది.

మహారాణి అరుంధతీదేవి తన చంకనున్న బాలుని తిరిగితిరిగి ముద్దాడి కన్నుల నీరునుంచుకొని యిట్లు పలికెను—'అట్లనవద్దు. అట్లనవద్దు, దుర్గాదాసు! ఆ మాట యెన్నటికిని జరుగనేరదు. ఈ పసికూన పాలుత్రాగు బిడ్డయేడ. అతులైశ్వర్యముతో తులఁదూగు చక్రవర్తితో శత్రుత్వమేడ. ఏ దానవుఁడైన నంతకఠినహృదయుఁ డుండునా ? దుర్దాంతదానవదళితమై సంపూర్ణవినాశమైన నందనవనమందు కడపటకీ చిన్నపారిజాత కుసుమమును గూడ హతము సేయ నుద్యోగించునా ?

దుర్గాదాసు నడుమునుండి వ్రేలాడు కరవాలము నెత్తి ముద్దువెట్టుకొని యిట్లనెను,—'ఎవరైన నట్లుద్యోగించిన నుద్యోగింపనిండు. ఏ దానవున కంత సాహసముండునో చూచెదను. దేవీ! తమ రంతఃపురములోని కరుగుడు. మీకు త్వరలోనే కబురు పంపెద. మొగలుసైన్యమిట్లుముట్టడించుటకు కారణ మరసెద. మీ రేమియుఁ జింతింపవలదు. ఈ దుర్గాదాసు మీ నమ్మకమైన దాసానదాసుడు.'

మహారాణి—మీ రింకను బాదుశాహ దర్బారునకు పోలేదా? బాదుశాహ మీతో మేమన్నాడు!

దుర్గాదాసు—ఔరంగజేబు మాయలమారి యనియు మోస గాడనియు మీరు లెస్సగా నెరిగియే యున్నారుకదా. ఆయన మర్మము విడిచి ఎన్నడైన మాటలాడునా! ఆయన ఈ మాటలు మాత్రముమాతో ననెను—'మీరు ఢిల్లీవిడిచి వెడలక పూర్వమే మా యాజ్ఞ మీకు జారీయగును. మేము సత్వరముగనే కబురు పంపెదము.''

ఆమాట లని దుర్గాదాసు బయటకు వచ్చెను. గుమ్మము యొద్ద రాథోరు సైన్యము నిలిచి యుండెను. వారి ముందు చక్రవర్తి కుమారుఁడు అక్బరు వచ్చి ఖిన్నవదనుఁడై నిలిచియుండెను. ఆతని ప్రక్క చల్లారిన కొరవిసి బోలి అఫ్జుల్‌ఖాను కదలక మెదలక నిలిచి యుండెను. దుర్గాదాసు అక్బరును గౌరవముగ నభివాదనముసేసి దగ్గరకు పోయి నిలువఁ బడెను. అక్బరిట్లు నుడివెను,—వీరరాథోరు సేనాపతీ! నేడు నాకిష్టము లేక పోయినప్పటికిని తండ్రిగారి దూత్య మును గైకొని మీతో గలిసికొనుటకు బయలుదేఱి వచ్చితిని. వారు మీకు పంపిన సందేశమంతయును సేనాపతి అఫ్జుల్‌ఖాను మీతో విశదముగఁ జెప్పఁగలఁడు. ఒకవేళ నే నాయన హుకుమును జెల్లింప నేమోయని యాయన నా వెంట అఫ్జుల్‌ఖానును గూడఁ బంపిరి. మంచిది. అఫ్జుల్! తండ్రిగారి యాజ్ఞను రాథోరు సేనాపతితో సాక ల్యముగ విప్పి చెప్పివేయుము. నేనిప్పుడు జుమ్మామసీదుకు పోవ లెను. నీవు కొంచెము సేపుండి రాథోరు సేనాపతి యభిప్రాయ మును గనుగొని నాతో వచ్చి కలియుము''

అట్లు దూతకృత్యభారమును అఫ్జుల్‌ఖానుకు ఒప్పగించి అక్బరు మెల్ల మెల్లగాఁ బోవుచు ఏమి యాలోచించుకొనుచుండెనో తెలియ రాదు. ఇచ్చట అఫ్జుల్‌ఖాను చక్రవర్తియొక్క యాజ్ఞ నెట్లు రాథోరు సేనాపతికి వెలిబుచ్చవలెనో తెలియక తన్నుకొనుచుండెను. వాడు

బెదరి బెదరి నలుదిక్కులం జూడనారంభించెను. తరువాత కొంతసేపు నేలవంకం జూచి పిమ్మట దుర్గాదాసు ముఖమువంకం జూడసాగెను. అంత నొక్కసారిగ వాని యొడలెల్ల గజగజ వణక నారంభించెను. వాడు పటములో చూచిన శ్వేతాశ్వము రౌతు యొక్కజొన్న కూటి వాడు రాథోరు వీరుడు రక్తమాంస ప్రాణములతో నెదుట పూర్తిగ బ్రత్యక్షమాయెనని గ్రహించుకొనెను. వానిం జూడం జూడ అఫ్జుల్ ఖాను ప్రాణములు పైకెగిరి పోవుచుండెను.

దుర్గాదాసు—సేనాపతిగారూ! చెప్పండి. బాదుశాహగారు మా యందు దయయుంచి యేమి సెలవిచ్చిరో చెప్పుడు.

వీర రాథోరు సేనాపతియొక్క యీ గంభీరవాక్యముల కాపురుషుండగు అఫ్జుల్‌ఖాను యొక్క హృదయమున నురుము లురిమినట్లు వినంబడెను. వాడు మనస్సులో నప్పుడు యోచించుకొనెను.—ఇన్ని దినముల కర్థమైనది. ఈ కాఫగు బహద్దూరు యొక్క చిత్రపటము చూచినప్పుడు బాదుశాహ కూడ మనస్సులో భయకంపితుండగుటకు కారణము గ్రాహ్యమైనది.

దుర్గాదాసు మరల—'చెప్పడు' ఏమి చెప్పవచ్చితిరో.

అఫ్జుల్—నన్ను క్షమించెదమనిన చెప్పెదను—

దుర్గాదాసు నవ్వెను. కోశాధ్యక్షుడు చంద్రభానుడు 'మీరు దూతలు. ఝడియవలసినపని లేదు. అనెను.

అఫ్జుల్ మాటాడలేదు.

సేనాపతి రఘునాథుడు నవ్వుచు నిట్లనెను. 'మేము కాపురుషశత్రువులను లక్ష్యము సేయము. క్షమించెదము. మీకు భయ మవసరము లేదు.

అఫ్జుల్ ఖాను నలుదిక్కులును జూచి—'అటులైన—అటులైన జెప్పెద. మీ పాదముల ముందుపెట్టెద—కాని మీలో నెవ్వరైన

నా బుర్రెగరఁగొట్టి పరలోకమునకుఁబంపఁ జూచిఁచో నిచ్చట నాకు సాయము వచ్చుట కొక్క మహమ్మదీయుఁడైన లేఁడుగదా.' అనెను.

దుర్గాదాసు—అట్లయిన మీరు చక్రవర్తిగారి యొద్దకేగి మనవి చేయుఁడు. మేమే దర్బారుకు వచ్చెదము. వారిచ్చునాజ్ఞయేమో విందుము.

అఫ్జుల్—అబ్బో, అట్లు జరుగ వలనుపడదు. అట్లుచేసి బాదుశాహ ముందుకు పోతినేని నన్ను కొఱ్ఱత వేయించును. మంచిది. నా కర్మమెట్లుండిన నట్లగును. నే చెప్పెద వినుఁడు. బాదుశాహ ఇట్లాజ్ఞాపించెను. మీ యొద్ద నున్న జస్వంతసింహుని చిన్నకుమారుని నేఁడు బాదుశాహ యొద్దకు పంపించినయెడల''

దుర్గాదాసు—పంపించినయెడల, పిమ్మట నేమో, శీఘ్రముగాఁ జెప్పు. ఝడియనక్కరలేదు.

అఫ్జుల్—పిమ్మట, ఆయన చాల మంచిమాట చెప్పియున్నారు. బాదుశాహ దగ్గఱ కా పిల్లవానిని పంపినయెడల వారీ సమస్త మార్వాడరాజ్యమును సేనాపతి యగు దుర్గాదాసునకును అతని యనుచరులకును వదలివేయఁగలరు వారందఱును చాల సుఖైశ్వర్యములతో—''

దుర్గాదాసుయొక్క పిడుగువంటి కంఠస్వరముతిరిగి మునుపటివలెనే అఫ్జుల్‌ఖాను చెవులపై బడెను. ఇక చాలించు మీమాటలు మాకర్థమైనవి. అఫ్జుల్‌ఖాను వణకుచు నేలమీద చతికిలఁబడెను తరువాత మరల ధైర్యము తెచ్చుకొని మరల ప్రారంభించెను,—'చక్రవర్తిగారిహుకుము యొక్క తాత్పర్యము మీ కింతవఱకు నర్థమైనట్లు లేదు. ఆయనకు మీ మీఁద చాలదయ. ఆయన నిజముగ మీకు మార్వాడ రాజ్యమంతయుఁ గట్టిపెట్టును.

రఘు—చక్రవర్తి కేమైనఁ బిచ్చి యెత్తినదా యేమి? మార్వాడు రాజ్యమెప్పుడును స్వతంత్రమైనదే. దానిమీద చక్రవర్తిగారి కేమి యధికారమున్నది? ఆ సంగతి అటుండనిమ్ము. మే మిప్పుడిందుకు సమ్మతింపని వో?

అష్రఫ్—కౌను, మంచిసంగతి జ్ఞాపకము చేసితిరి. ఒకవేళ మీరీపిల్లవాని నిచ్చు విషయములో సమ్మతింపనిచో, చో-చో—"

రఘు—చో—చో నేమగును? చప్పున చెప్పవమీ తెలియకున్నది. నా కెక్కడిసహాయమిచ్చి పంపించినాడు. బాపురే! బాదుశహాఆయన చెప్పినది. ఇందులో నాజోక్య మేమీ లేదు. ఆయన చెప్పినదే చెప్పుచున్నాను. సమ్మతింపనిచో ఢిల్లీ వీథులలో నేడు మీరక్త వరదలు ప్రవహించును అని సెలవిచ్చారు. మిమ్ముల నెవ్వరిని పాఱిపోనియ్యరు.

ఈమాట వినినతోడనే ఝణ ఝణ మని రాథోరు వీరుల మొలల యొరలనుండి కత్తులు వెలుపలకు వచ్చి నిలిచినవి. వాని మెరుపులు సూర్యకిరణములను ధిక్కరించుచుండెను.

దుర్గా— ఇప్పుడంతయు నర్థమైనది. నా అనుమానమంతయు యథార్థమైనది. ఇందుచేతనే దానవచక్రవర్తియొక్క సైన్యము మా నివాస స్థానము చుట్టు ముట్టినవి. ఇక దానవసేనాపతీ! మామాట విను. నీవు దానవ చక్రవర్తితో నిట్లని విన్నపింపు. మే మాయన ఆజ్ఞను పాలించు వారము కాము. మా యొద్ద అయిదువందల రాథోరు వీరసైన్యమున్నది. ఈ అయిదువందల రాథోరు వీరులను కరవాలముల నెత్తిన ఢిల్లీశ్వరుని లక్షసైన్యమును మడియింతురు. ఈ అయిదు వందలతో నొక్కడైన బ్రతికి యున్నంతకాలమును స్వర్గస్థుడైన జస్వంతసింహుని చిన్న కుమారుని దానవచక్రవర్తి చేతుల ముట్టనియ్యఁడు. కాపురుష చక్రవర్తితో మఱియొక్కమాట కూడ చెప్పుము. మేము రాజపుత్రవీరులము. మాకు మృత్యువనిన

ప్రేమ. ఎప్పుడును మెడకు కట్టుకొని తిరుగుదుము. ఇక పొమ్ము ఇక్కడనుండి లేచిపొమ్ము.

అఫ్జుల్ వణకుకొనుచు వెడలిపోయెను. మధ్య మధ్య నెవ్వరైన దనను గొట్టువచ్చుచున్నారేమో యని వెనుకకు తిరిగి చూచుకొనుచుండెను.

దుర్గాదాసు తన యనుచరుల దిక్కుచూచి బిగ్గరగాఁ బల్కెను, —'రాథోరువీరులారా! సుజానతు చందావతు వంశజులారా! నేడు మన మనుష్యజన్మ ధన్యమైనది. మనము నేడు మన హృదయ శోణితమును ధారవోసి స్వర్గస్థ యశ్వంతసింహుని పుత్రుని రాక్షస సమ్రాటుచేతిలోఁ బడకుండ రక్షింపవలసియున్నది. ఆ దానవ చక్రవర్తి కలలోనైన నెరుంగనిసంగతి నేడు కన్నులతో జూడఁ గలడు. ఐదువందల రాజపుత్రవీరులు ఐదువేల యవనసిపాయిలకుమించి ఈరోజు యమలోకమునకు పంపించఁగలరు. నేడీ రాజధాని ఢిల్లీనగరములో ముసల్మానుల రక్తము వరదలై పారగలదు. అదుగో చూడుడు దేవమూర్తియగు యశ్వంతసింహుడు స్వర్గలోకమునుండి ప్రసన్నదృష్టితో మన రణసముద్రమును జూడవచ్చుచున్నాడు. ఉత్సాహపూర్ణులై పనిసేయుడు. ఇంక నాలస్యము సేయరాదు. మీమీగుఱ్ఱముల నెక్కుడు. ఒక్కసారి యందఱు నైకకంఠ్యముగాఁ జెప్పుడు. 'జయ్! రాజాయశ్వంతసింగుకు జయ్'

వెంటనే వారందరొక్కపెట్టున జయధ్వానముసేసిరి. ఆ జయధ్వానము నలుదిక్కులను ప్రతిధ్వనించినది. విశ్రాంతిభవనమునఁ గూర్చుండియున్న బాదుశాహాయొక్క చెవులఁబడి యది యాయనకు విస్మయజనకమయ్యెను —

3

శశేంరాణీ

షాహజాదా అక్బరుచక్రవర్తియొక్క విశ్రామభవనమున చక్రవర్తి సమ్ముఖమున వచ్చి నిలువఁబడియుండెను. ఆతని మోమున విచారరేఖలు పొడసూపుచుండెను. చక్రవర్తి యాతనిఁ జూచి 'రాథోరు సేనాపతి యెంతమూర్ఖుడో బోధపడినది. మా యాజ్ఞానువర్తియగుట కిచ్ఛగింపలేదు. వాని కింకను మనసంగతి గోచరింపలేదు. ఢిల్లీశ్వరునకు సేన లెన్నియున్నవో వాడెరుంగడు. వారల నందఱను వధించి యా పాముకూనను బట్టి తెప్పించి తలవరుల కరకుకరవాలముల కైరగావింతుము.

అక్బరు గద్గదకంఠముతో నిట్లు ప్రత్యుత్తర మొసంగెను,—'నాయనగారూ! నేఁడు నేచూచిన భయంకరదృశ్యమును స్వప్నమునందైన నెరుఁగను. నేను దూరమునుండి చూచుచుంటిని. తమరు అఫ్జుల్ ఖానుచే పంపినరాయబారమువిని అయిదువందల రాథోరు వీరులును ఒక్కసారి పిచ్చియెత్తినట్లైరి. అందఱును తమ ఖడ్గములను ఒరలనుండి బయటకుతీసి మెరపించుచు ఆనందముతో గంతులు వేయసాగిరి. అదిగో ఇప్పటికిని వారికత్తుల ఝణఝణశబ్దములు దిక్కుల మారుమ్రోగుచున్నవి అటుపిమ్మట—"

చక్రవర్తి కిలకిలనవ్వుచు—'అటుపిమ్మట, నీ వాపిచ్చికుక్కలు కరచునేమోయని భయపడి అంతఃపురమున నాడువాండ్ర చీరచెరఁగుల దాగుకొనుటకు పాఱివచ్చితివి! అదేనా నీవు చెప్పునది ఇంకేమున్నది చెప్పు!

అక్బరు తండ్రిచెప్పుమాటలేమో గ్రహింపలేదు, తిరిగి తనదారిని తాను చెప్పనారంభించెను—'అటుపిమ్మట నేనుజూచిన భీషణదృశ్య మిప్పటికిని నాయొడలఁ గంపింపఁజేయుచున్నది. రాథోరువీరులు తాము చచ్చినపిమ్మట తమస్త్రీలను శత్రువు లేమిసేయుదురోయని యొక గదియందు తుపాకిమందుంచి యందు నాపూబోడుల బిగించి యొక్కసారిగ నిప్పంటించిరి. ఒక్కసారిగ నైదువందల రమణీమణుల భీషణహృదయవిదారితమగు ధ్వనివచ్చి నా చెవులఁబడినది. అటు పిమ్మట క్షణకాలములో నంతయు దహనమైపోయినది. ఆవందల కొలది రమణీమణుల కోమలదేహము నొక్కసారిగ భస్మరాసిగా మారిపోయినవి.''

ఔరంగజేబు మాటలకు మఱింత నవ్వి—'ఎంత సుందర దృశ్యము! రాజద్రోహులును విధర్ములును కాఫరులును నగు వారలు ఢిల్లీశ్వరుని యాజ్ఞ పాలింపని పాపఫలము వారంతట వారే వెంటనే అనుభవించిరి. ఇంక రాథోరు సేనాపతి దళమును మన మొగలు సైన్యము సంహరించుట కనుమాన మెందుకు?

అక్బరు—దేవా! క్షమించిన నష్టమేమున్నది? వీరలగు రాజపుత్రులు శత్రులగుటకు బదులు మిత్రులైనచో మన ముసల్మాను సామ్రాజ్యము దిగిగ్దింతములందును దినదినమును కీర్తివంత మగును గదా! కావున నీ దాసుని విన్నప మాలింపుడు. రాథోరు వీరభటుల యపరాధము క్షమింపుడు. విపన్నయు నిస్సహాయయు శోకాతురయు నగు రాథోరు రాజమహిషియు, ఆమె నిరపధిరా యగు చిన్న కుమారునియు జోధపురము బోవుట కనుజ్ఞయుండు.''

చక్రవర్తియొక్క ముఖమండల మొక్కసారిగ రుధిరపూర్ణ మాయెను. ఆయన తీవ్రమైన క్రోధముతో కొంత సేపటి వఱ కొక్కటే తీరుగ అక్బరు ముఖమువంక రెప్పవాల్చక చూచెను.

పిమ్మట నాయన లేచి నిలువఁబడి యిట్లు తీవ్రముగాఁ బల్కెను,—'ఇన్ని దినములనుండి నేనెఱుఁగ నైతిని. నాప్రక్కలో విషపుపురుగు పెరుగుచున్నదా? ఆహా! ఎంత యన్యాయము! నీ వేమంటివి? ఓరి మూర్ఖుడా! నిన్ను కుమారుఁ డనుకొనుటకు సిగ్గగుచున్నది. ఔరంగజేబుయొక్క జీవన వ్రతమేమో యెఱుంగుదువా? ఈ సమగ్ర భారతవర్షము నుండియు కాఫరులను దుడిచి వేయవలెననిరా నామ నోరథము! అట్టియెడ నీ వంటి మూర్ఖుల యుపదేశముల మాయలలో బడి చిరకాల శత్రువులను పాఱిపోనిత్తునా? ఎంత విచార మెంత విచారము! ఎవరి మాట వింటినో తెలియదు గాని నీ పేరన్యాయముగ నా మొగలు సామ్రాజ్యకులకళంకుఁడగు అక్బరు పేరు మీఁద పెట్టితిని. అందుచే నీ బుద్ధులు గూడ నట్లైనవేమో! ఓరీ! మూఢుడా! నా మనోనిశ్చయము విను. రాఠోరు రాజ్యమును యోధపురముతో సహా శీఘ్రమే శ్మశానవాటిక సేయకుందునా? నీ కేమైన ప్రాణములపై నాశయుండినఁ దక్షణము నా యెదుట నుండి లేచిపొమ్ము. ఇక బ్రతికి యుండగా నా యెదుట నీ పాపిష్ఠి ముఖమును జూపకుము.

అక్బరుయొక్క కోమల ముఖమండల నెఱ్ఱ నాయెను. ఆయ నిట్లు పల్కెను,—'మీరు భారత వర్షాధీశ్వరులు, ముప్పదికోట్ల హిందూ ముసల్మానుల భాగ్యవిధాతలు, పవిత్ర మహమ్మదీయ ధర్మావతారమూర్తులు; భారతదేశముయొక్క రాజాధిరాజులు. ఇట్టి వారి కా మాటలు తగునా! తమకు నిజము తెలియఁగలదు. ధర్మమునకు జయమును అధర్మమున కపజయమని పెద్దలు చెప్పుదురు. అవశ్యమట్లు జరుగఁగలదు. నేను దివ్యదృష్టితోఁ జూచుచున్నాను. భారతభూమియందు ముసల్మాను సామ్రాజ్యమంతమగు కాలము సమీపించినది.''

అక్బరు మనమునఁ జింతించుచు మెల్లమెల్లగా చక్రవర్తి సముఖము నుండి వెడలి పోయెను ఆతఁడు రాజ భవనమునుండి బయలు వెడలి యెవ్వరినో వెదకుచుండెను. చాలదూర మట్లు వెదకివెదకి కొంత తడవున కొక్కఁడును ముసల్మాను సైన్యమున్నచోటికి చేరుకొనెను. అక్కడ ప్రౌఢవయస్కుఁడగు ముసల్మాను వ్యక్తి యొక్కఁడు ఒంటరిగ నిల్చి దూరమున నున్న రాజపుత్రసైన్యమును దానిచుట్టు ముట్టియున్న మొగలు సైన్యమును జూచుచుండెను. రాఠోరు సైన్య మావేశ మెక్కియుండెను. వారి నిరోధింప ముసల్మాను సైన్యము పెనుగులాడుచుండెను. ఈ దృశ్యమును కౌతూహలపూర్వకముగా పై జెప్పిన మనుష్యుడు తదేకదృష్టితోపోయి జూచుచుండెను. అక్బరు తిన్నగా వాని యొద్దకుపోయి మెల్లనికంఠముతో, "శంశేరాలీ ఇక్క డొంటరిగ నేమి చూచుచుంటివి!"

శంశేరాలీ ప్రక్కకు తిరిగి చూచెను. అంత నెదుట నక్బరు ప్రత్యక్షమాయెను. వెంటనే యాతఁడు వంగి సలాముచేసి యిట్లనెను. 'మహారాజకుమారా! ఈ గులాము వాని యపరాధము క్షమింపుడు. తమ రిచ్చటకు వచ్చుటింతవఱ కెఱుగలేకపోతిని. నే నింతవఱకు చూచుచున్న దృశ్యమువలన మైమరచి యుంటిని. ఈ రాఠోరు వీరుల భీమగర్జనములు విని యిచ్చటకు చూడవచ్చితిని. మొగలు సేనలు రాఠోరు శిబిరమును ముట్టడించినవి. రాఠోరు వీరులు తమ దీర్ఘకరవాలములను త్రిప్పుకొనుచు గంతులు వేయుచుండిరి. అటుపిమ్మట జరిగిన దంతకంటె భీషణతరము. దానిఁ గన నా గుండెల రక్తమెండి పోయినది. కన్నులారఁ గాంచితిని. రాఠోరు రమణీమణు లెందరో భస్మమాత్రమై పోయిరి గదా. వారందఱును వారితోడఁబుట్టిన వారును భార్యలును పిల్లలును గావచ్చును. వారి భస్మమును వా పాడిని, గట్టుకొనుటకు సిద్ధమైరి కదా. వారి కరుణామయాక్రంద

నములు వినినప్పుడు రాతిగుండెలైనఁ గరగిపోవుటకు సందేహమేమి? పిమ్మట తుపాకిమందుతో నింపిన గదియందు వారినుంచి నిప్పంటించి నప్పుడుఒక్కసారిగా వేయిమంది యరచిన ఉరుమువంటి యాక్రందన ధ్వని వినఁబడి యంతలో కుసుమకోమలులైన వారి దేహములు బుగ్గియై పోయినవిగదా. అట్లయిన పిమ్మట రాజోరు వీరులు ఖడ్గ ములు చేఁబట్టి తెగఁబడి మసల్మానుగుంపులపై కురికి ముందుకు సాగి పోయిరి. చక్రవర్తిగారి దాసురాజ్ఞ యొసంగిరని వినియున్నాను. రాజోరు వీరులకు నురుమాడి జోధపురరాజగు యస్వంతసింగుని పాలుత్రాగు బిడ్డని ట్టితెమ్మని రట—యువరాజా! ఈ దాసుని తప్పులను మన్నింపుడు ఈదాసుని క్షుద్రబుద్ధికి తోచకున్నది. చక్ర వర్తిగారింతనిచముకు అన్యాయమును అగు కార్యమేల చేయవలెను.

అక్బరు జాలికరముగ నల్లు గగులుచెప్పెను,—'శంశేరూ! నేడు చక్రవర్తిగారు చేసిన పని చూడ నేను గూడ నీవలెనే విస్మితుఁడను స్తంభితుడ నైతిని కాని ఇది మాటలకు సమయముకాదు—నేను చాలసేపటినుండి యొక అవసరకార్యము కొఱకు నిన్ను వెదకు చుంటిని—ఆపనిని నీవు తప్ప మఱియెవ్వరును నిర్వహింపలేరు—నీవు చిన్నప్పటినుండి నన్ను తండ్రివలెఁ బెంచితివి. నీవెప్పుడును సుఖదుఃఖములందు నాకు తోడ్పడియుంటివి. అందుచే నీవొక గొప్ప కార్యభార మిప్పుడు నాకొఱకు నిర్వహింపవలెను.

శంశేరాలీ యిట్లు బదులుచెప్పెను,—'శాహజాదా! శీఘ్రముగ సెలవిమ్ము—మీకొఱకు ప్రాణమిచ్చుటకైన నేను సంసిద్ధుఁడను.!

అక్బరు—మంచిది—విను చెప్పెదను. తండ్రిగారి దారుణ కార్య ముచే నాకెంతయు దుఃఖముగా నున్నదని నే నీవఱకే నీకు చెప్పి యున్నాను—ఈకార్యమును విరమించుటకు నే నాయనను జాలఁ ప్రార్థించియున్నాను. కాని నా ప్రార్థనలు వ్యర్థమాయెను—కావున

నే నిప్పుడు ప్రతిజ్ఞపట్టియున్నాను. ఏవిధముగనైన నిరపరాధియగు రాథోరు రాజశిశువును ప్రాణరక్షణచేసి తీరెదను—చాలవఱ కాలోచించి యొక్క యుపాయమును గనిపెట్టితిని.

శంశేరుగాని చేతులు జోడించి 'ఆదేశమేమో సెలవిండు' అనిపల్కెను.

అక్బరు—నీ వేమాత్రమును ఆలస్యము సేయకుండ గొల్లదాని వేషము వేసుకొని గంప నెత్తిమీద పెట్టుకొని రాథోరు సేనాపతి దుర్గాదాసుతో మెల్లగా కలిసికొనుము. ఆయనతో నా యుద్దేశ మెఱిఁగించి రాజశిశువును గంపలో బెట్టుకొని దూరముగఁ దీసికొనిపోయి యొక గుప్తస్థానమున దాచియుంచవలెను అటు పిమ్మట నాకు రహస్యముగ కబురు చేయవలెను.

శంశేరు—బాగుగనే యున్నదికాని నామాట నెవ్వరు నమ్మఁగలరు? నేను పిల్లవానిని రక్షించెదననిన బాదుశాహాయొక్క గూఢచారుఁడనని వారనుమానపడరా?

అక్బరు—అనుమానపడరు. నీవు రాథోరుసేనాపతి నెఱుంగవు. అత డసాధారణబుద్ధిమంతుఁడు. నిన్ను చూచుటతోడనే నీసంగతి గ్రహింపఁగలడు. నీ మాటలపై విశ్వాసముంచఁదగుననియు నీవు నిజమైన మిత్రుఁడవనియు నిమిషములో తెలిసికొనఁగలఁడు. ఇది నా నమ్మకము. శంకవలదు. పొమ్ము. ఆలస్యముసేయ వీలులేదు. నిఖిలబ్రహ్మాండాధిపతి నిజమైన రాజరాజేశ్వరుడు అల్లా హిందూ ముసల్మానులిద్దఱకును రక్షకుడు. సర్వదర్శి నీ కార్యమున కవశ్యము సహాయము సేయఁగలడు.

శంశేరుని ముఖమండలమున సంతోషవీచికలు దొరల నారంభించెను. అతఁడు పావనహృదయుఁడగు నక్బరుయొక్క యాజ్ఞను నిర్వహించుట కంగీకరించెను. ఆ కటికచీకటి పాపపట్టణములో—అధర్మ నిబిడాంధకారములో — మహమ్మదుయొక్క పవిత్రధర్మనిర్మలజ్యోతి!

ప్రకాశించుచుండెను. దాగియున్న అగ్నికణములు గాలి వీచుటచే రగులుకొని మండ నారంభించెను. శంశేరాలీ జీవనముమీది యాశను వదలివేసి అక్బరుయొక్క ఆజ్ఞను నిర్వర్తించుటకు పఱువెత్తెను. అక్బరు అచ్చటనే ముసుగునుండి వ్యాకులమనస్కుడై యా దేవదానవుల భీషణయుద్ధమును గమనించుచుండెను.

అటుతరువాత కొంతసేపటికి మాయలమారియగు ఔరంగజేబు చక్రవర్తికి సర్వమును విదితమయ్యెను. మొక్కజొన్నతిండరి రాఠోరు సేనాని దుర్గాదాసు అయిదువందల సైన్యముతో నైదువేల మొగలు సైన్యము నుక్కడించి చెండాడి ఢిల్లీలో రాజమార్గమును యువసరక్తముతో బురదగావించివేసెను. చక్రవర్తియొక్క శాహిమహలుముందు మొండెములు కుప్పలుకుప్పలుచేసి వీరత్వంబు మెరయ రాఠోరు సైనికులు త్రోవచేసుకొని యోధపురమున కరిగిరి. ఎవ్వరో యొక ముసల్మానుడు యోధపురరాజశిశువును తన యంగరఖాయందు రొమ్ముపై జాగరూకతతో దాచుకొని యొక నిర్జనస్థానమున కెచ్చటికో వెడలిపోయెను.

౪

విచిత్రఫకీరు

ఇంకను సూర్యు డుదయించలేదు. ఈ సమయమున రాఠోరు సేనాపతి దుర్గాదాసును ఆతని విశ్వాసపాత్రుడగు నౌకరు ముకుందదాసును తమ వెంట జోధపురరాణి యగు నరుంధతీదేవిని అంబరు రాజకుమారిక యగు నంబాలికను దీసుకొని యొక మసీదుముందర నిలువబడిరి. ఆ మసీదుకు చుట్టుప్రక్క లెవ్వరును లేరు. కొన్ని దిన

ములనుండి నిద్రగాని ఆహారముగాని లేక అలసినవారలై రాజమహిషియు అంబాలికయు ఒడలు గంపింప మూర్ఛావశిష్టులై యుండిరి. దుర్గాదాసు, "మహారాణీ! ఈ మసీదే మా దయాశాలి యగు ముసల్మాను నుండు స్థానము.' అనెను.

అరుంధతీదేవి—ఎక్కడున్నాడా ఫకీరు డెక్కడున్నాడు' ఈమసీదులో మనుష్యు లెవ్వరున్నట్లు లేదే. అయ్యో! గవాలుశః నా జీవన సర్వస్వమగు బాలు డీలోకము నెడబాసిపోయె నేమో! నే ననుకున్నట్లే అయినది. శాదుశాహా యొక్క గూఢచారుడే యీతడు నా ప్రాణాధికధనమును వాని కర్పించితిని వాడెచ్చటికో కొనిపోయి యుసురుల నపహరించి యుండవచ్చును.

దుర్గాదాసు—దేవీ! అట్లెన్నటికిని జరుగనేరదు. మీరు చింతింపవలదు. మసీదులోని కరుగుడు ఆ ఫకీరు మీ కిప్పుడే కనఁబడగలడు. నేను బహు దినములనుండి యాయన నెరుగుదును ఆయన మీద నాకు చాల గురియున్నది. ఈ నాఁడు మీ రిచ్చట విశ్రాంతి తీసుకొనవచ్చును.

రాజమహిషి కొంచెముసేపు మసీదునందు కూర్చుండి శోకపూర్ణయై కన్నుల నీరు కాల్వలుగట్ట నేడువనారంభించెను. అంతనతాత్తుగా నామె కానందము వెల్లివిరిసెను. ఆమెయెదుట కొకతెల్లని దీర్ఘమగు గెడ్డముదాల్చిన ముసల్మానుఫకీరు వచ్చుచుండెను. ఆఫకీరువెనుక నెవ్వరో అలులాయితకేశయు శుభ్రవసనయు దేవీరూపిణియు నగుయువతి యొకచిన్నపిల్లవానిని చంకనెత్తుకొని అత్యంతప్రేమతో ముద్దాడుచు చకచక యామెదగ్గఱకు వచ్చుచుండెను. అరుంధతీదేవి ఫకీరునకు నమస్కరించి యాతురతతో తన చిన్నబిడ్డను చంకనెత్తుకొనెను.

ఫకీరు—మహారాణీ! లోపలకురండు. మహారాణీ తత్క్షణమే

ఫకీరువెంట మసీదులోని కరిగెను. లోపలకు వెళ్ళినపిమ్మట ఫకీరు దుర్గాదాసును కౌగలించుకొని, 'మీరు చాలయలసితిరి. స్నానపాన ములుచేసి కొంచెముసేపు విశ్రాంతిం దీసుకొనుడు. పిమ్మట మహా రాణీగారి ఆజ్ఞప్రకారము ముందుకర్తవ్య మాలోచింతము.'

దుర్గా—శంశేరాలీ ఇప్పు డెచ్చటనున్నాడు ?

ఫకీరు—ఇచ్చటే యున్నాడు. ఆతఁడు నాఁశిశువును చంక నెత్తుకొని యెచ్చట గాచియుంచవలెనా యని తిరుగుచున్నాడు. ఈసంగతి నాకు ముందుగనే తెలిసినది. అంత నాతని కీస్థానమును జూపు టకు నాశిష్యవర్గములో నొక్కనిం బంపితిని. పిమ్మట మీకు కబురు పంపితిని. ఇఁక నా మాటలన్నియు నెందుకు ? బిడ్డా, విలాసకుమారీ ! మహారాణిగారిని ఆమెతో వచ్చినవారిని నీ యంతఃపురమునకు తీసుకొనిపొమ్ము. మహారాణీ ! నేను చాలదినములనుండి వైరాగ్యవ్రత మవలంబించియుంటిని. కాని సంసారముమాత్రము నన్ను వదలలేదు. ఈ మసీదునందును దీనికి దగ్గరనున్న గృహమునందును నా కనేక మంది హిందూమహమ్మదీయశిష్యు లున్నారు. అందులో. ననేకులు గుప్తచారులై భారతవర్షమం దనేకభాగములందు సంచరించుచు దానవసామ్రాటు ఔరంగజేబుయొక్క అత్యాచారములు నాకు వెంట వెంటనే యెరింగింతురు. నాకు సాధ్యమైనంతవఱకు వాని అత్యాచార మును నిరోధింపుటకు ప్రయత్నము సేయుచుండుదును. ఈ సమయ మున నా సాంసారికజీవనమం దిదియే నే బూనినవ్రతము. ఇంతకు పైన నాసంసారమం దీ ప్రియతమపాలితబాలిక నొక్కదానిని బిడ్డవలెఁ బెంచుకొనుచున్నాను. ఈమె సంపూర్ణచరిత్ర మీకామెయే మీ కెఱిఁ గింపఁగలదు. (విలాసకుమారివంకఁ దిరిగి) బిడ్డా! ఇటురమ్ము. ఆల స్యము సేయకుము. నేడు నీశుశ్రూషఁగోరి జోధపురమహారాణి

నీయతిథురాలయ్యెను. ఈమెకు నీశక్తివంచనలేక సేవఁజేసి జీవితమును సార్థకము చేసుకొనుము.

ఆహారాదికములైన పిమ్మట నరుంధతీదేవి విలాసకుమారితో నిట్లు ప్రశ్నించెను,—'బిడ్డా! నీవెన్ని దినములనుండి ఈఫకీరును సేవించుచున్నావు? నీచరిత్రము విన నామనసెంతయు కుతూహలపడు చున్నది.'

విలాస కుమారి ఒక్క పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచి యిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను,—'మహారాణీ, నాపూర్వచరితము విన్న మీకెక్కడలేని దుఃఖము రాఁగలదు—ఒకటి రెండుమాటలతో, జెప్పెన నాకధ యావత్తును మీకు బోధపడగలదు. నేను మేవాడ సేనాపతి స్వర్గ స్థుడగు విక్రమసింహుని కుమార్తెను '

ఆమాట విని యరుంధతీదేవి నివ్వెరపడి 'ఏమీ? వీరసోలంకి సేనాపతి నిద్రించుచుండగా ముసల్మాను దొంగలు మీదపడి యాయన బాలిక నెత్తుకొని పోయిరి. నీవా దివ్యసుందరివి, అర్థమై నది.' అనెను.

విలాస—ఔను తల్లీ! ఆదుఃఖము సంభవించి యిప్పటికి కెనిమి దేండ్లైనది. ఈదేవునివంటి ముసల్మాను ఫకీరు ఎట్లు వచ్చెనో తెలి యదు. మాతండ్రి చచ్చిపోవు సమయమునకు సరిగా వచ్చి నన్ను పిశాచముల చేతులలో పడకుండ రక్షించినాడు — అప్పటినుండి ఇప్పటివఱకును ఎన్ని కష్టములకైన లోనై నన్ను గాచుచున్నాడు ఈయన అంతులేని ప్రేమనుగూర్చి నేను మీతో విన్నవింపజాలను. నా యిహలోకమును పరలోకమును గురుదేవుడే—నాతండ్రి నాకెట్లు విద్యాబుద్ధులు గఱపెనో ఈఫకీరు పూర్తిగా నెరసంగును. కావున నీయన గూడ నాకు రాజపుత్ర భటులతో సమానముగ శస్త్రవిద్య నేర్పుట కారంభించెను. మాతండ్రి నాకు సంస్కృత కావ్యగ్రంథము

లను ధర్మశాస్త్రములను నేర్పుచుండెడివాడు. గురుదేవుడు నదే విధముగ మాతండ్రివలెనే కాళిదాసు భారవ్యాది కవుల గ్రంథములను భగవద్గీత ఉపనిషత్తాది వేదాంత గ్రంథములను వానితోబాటు మహమ్మదీయ పవిత్రగ్రంథములను భోధించుట కారంభించెను—నాకు వేషభూషణములపైన చాల యిష్టము--అందుచేతనే మాతండ్రి నాకెక్కడలేని వస్త్రభూషణములు దెచ్చి ఇచ్చెడివాడు. అదే విధముగ గురుదేవుడును నాకు బహుమూల్య వస్త్రభూషణముల దెచ్చి ధరించుకొనుమని ఇచ్చుచున్నాడు. నాకు చిన్ననాటనుండియు సంగీతమనిన నిష్టము. అందుచే గురుదేవుడును తన శిష్యులలో నొక మునల్మాను సంగీతవిద్వాంసుని నాకు సంగీతశాస్త్రము నేర్పుటకు ఏర్పాటుచేసెను—నాగురుదేవుడు మహమ్మదీయుడైనను సంస్కృతమునం దద్వితీయుపండితుండు. గీతయు నుపనిషత్తులును సమగ్రముగ నాయనకు వచ్చును. శస్త్రవిద్యయం దాయనతో సమానుండీ రాజపుత్రస్థానమున లేడు. నేనింత పెద్దదాననైనను + గురుదేవుని కండ్లకు బాలికను—నాకాయ నియ్యందలచిన శిక్షయింకను బూర్తి కాలేదు. నేనింకను జయదేవుని గీతములు చదువుచున్నాను. ఇంకను ఆయన శిష్యులతో బాటు సితారు వాయించుచు పాడుచుందును. ఇప్పటికిని పురుషవేషమును ధరించి ఖడ్గమును జేబూని యుద్ధము సేయ నేర్చుకొనుచుందును. ఇంతేగాక మంచి మంచి బట్టలను భూషణములనుధరించి రంగురంగుల పువ్వుల నలంకరించుకొని నిర్భయముగనుందును. గురుదేవుడు ప్రతిదినమును బోధించు మధురస్వర్గీయ యుపదేశములను విని వానిని స్మరణజేసికొనుచు నీ అంధకార హృదయమున నానందధారావాహినిం బ్రవహింపం జేసుకొనుచుందును.

అరుంధతీదేవి యీమాటలు విని విచారపడుచు--'నా కిప్పుడు కొంచెము కొంచెము జ్ఞాపకము వచ్చుచున్నది. ఒకప్పుడు విన్నట్లు

జ్ఞాపకము. వీరసోలంకి సేనాపతి కొక్క తెయే పుత్రిక. ఆపుత్రికకు దేవకూని యనిపేరు. ఆమెను మేవాడ రాణా జయసింహునికుమారుం డమరసింహున కిచ్చి వివాహము చేసినారు కాదా!' అనెను.

విలాసకుమారి తత్క్షణమే మొగము వెల్లనై చూచెను. కన్నుల నుండి నీరు జలజల గార్చ నారంభించెను. పిమ్మట కొంత తడవుండి యామె జీవితములో మొట్టమొదటి పర్యాయ మబద్ధము జెప్పం దొడంగెను. మహారాణీ మీరు విన్నసంగతియు నిజముకాదు. ఈ సమయమున నాకును ఒక్క సంగతి మిమ్ము నడిగి తెలిసికొనవలె నని యున్నది. తమరు దయచేసి సెలవియ్యవలెను. మీరాడనున్న ఈయుచ్ఛర తేను యెక్కడనుండి వచ్చెను? మీకేమగును?

అరుంధతి—నీవు చిన్నదే యుందువు. ఇప్పటి కెనిమిది సంవత్స రములైనది. రాక్షస ఔరంగజేబు వీరుండును ధర్మపరాయణుండును అగు అంబరరాజ్యాధిపతి జయసింహునిచంపివేసి యున్నాడు. ఆయన చిన్నరాణి తన చిన్నకుమార్తె నంబాలికను మేవాడరాజు నొద్ద నుంచి చితి నెక్కుటకు సిద్ధురాలై ఉదయపురములో నా పుట్టి నింటికి వచ్చినది. అచ్చటనామె నన్ను గలిసికొన్నది. అంత నామె ఈ బాలికను నా కొప్పగించి చితియందు పడి చనిపోయెను. అప్పటి నుండియు ని అంబరరాజకన్యను అంబాలికను నా యొద్దనుంచుకొని బిడ్డవలెం జూచుకొనుచున్నాను.

విలాసకుమారి—మహారాణీ! నేడు నేను మహాధన్యురాలనైతిని. ఇది నాకు మహాసుదినము. నాకింత భాగ్యము గల్గునని నే స్వప్నము నందైనం దలంచలేదు. అదుగో గురుదేవులును సేనాపతి దుర్గా దాసును ఇటువచ్చుచున్నారు.

౫

ఫకీరుయొక్క ఉపదేశము

విలాసకుమారి ఆనందముతో లేచి నిలువఁబడి యొకటి రెండడుగులు ముందుకు వచ్చి ఫకీరుతో నిట్లనెను,—'గురుదేవా! మహారాణీవెంట నేఁడు మన మసీదుకు వచ్చి తన రూపసౌందర్యముచే దిక్కుల వెలిగించిన దెవ్వరో మీరా రెఱుఁగ—

ఫకీర మాట కడ్డమువచ్చి—'బిడ్డా! సమస్తమును దుర్గాదాసు నా కెఱింగించినాఁడు. ఆమె అంబరరాజకుమారి, అంబాలిక-' అని నుడివి—

పిమ్మట అరుంధతీదేవి దక్కుఁజూచి ఇట్లు చెప్పఁదొడఁగెను—'మహారాణీ! ఇక ముందు తా మేమి చేయఁగోరుచున్నారో సెల వింఁడు. మీ రేమియు సందేహింప నక్కఱలేదు. తమయభీష్టమేమో నాతో జెప్పవచ్చు. మీ వీరసేనాధిపతి దుర్గాదా సెంత మీకు విశ్వాసపాత్రుఁడగు భృత్యుఁడో నేనునుఅంత విశ్వాసపాత్రుడ నని నమ్ముఁడు. ఏమనఁగ నా మాటలు మీ కాశ్చర్యముగా నుండవచ్చును. నేను ముసల్మానునై యుండి చక్రవర్తికి విరోధముగా నుందునా యని మీకు తోఁచవచ్చును. అందువలన మీ కనేక విధముల సంశయము లుదయింపవచ్చును

అరుంధతి—దేవా! ఇక్కడకు రాకముందే దుర్గాదాసు మిమ్ములను గూర్చి యున్న సందేహములను దీర్చియున్నాఁడు. అంతేకాక మీ రక్షణలో నున్న ఈ లోకమనోమోహిని విలాసకుమారి కూడ మిమ్ములను గూర్చి యెన్నెన్నియో చెప్పియున్నది. ఈ విషయములో నా కావంతి సందేహమును లేదు. మీరు సాక్షాత్తుమనుష్యవేషమున

నున్న యే దేవతామూర్తులో!

ఫకీరు — చిరునవ్వు నవ్వుచు—'మహారాణీ! నే నెంతవాడను? నిర్బలుకను, దరిద్రుండను, క్షుద్రుండను, వృద్ధ ఫకీరును గాని క్షుద్ర తృణమును అకారణముగ నిష్ప్రయోజనముగ బుట్టువు చేసి మానవ్య లోకమునం బుట్టితిని. నావలన మనుష్యజాతి కానంతమైన నుపకార మైనచో నా జన్మ సఫలమగును. లేనిచో నా జన్మ మనవసరమౌవు కంటె నన్యాయమగునని నా విశ్వాసము. ఈనాడు భారతసామ్రాటు దురాకాంక్షచే న్యాయ సత్య ధర్మములకు విరుద్ధముగ రాజదండమును జేబట్టినాడు. ఆయన స్వార్థవశుండై పైగంబరు మహమ్మదు యొక్క పవిత్ర యుపదేశములను కురానుశరీఫు యొక్క సర్మలనీతులను కళంకితము సేయందలపెట్టినాడు. ఇట్టిసమయమున మసల్మానులైనవారెట్టి నిష్ఠురనీతి నడంచ నాయుధమెత్తి సనాతన మహమ్మదీయ ధర్మగౌరవమును ప్రతిష్ఠింపవలసియున్నది. కావున నేను ముసల్మాను ఫకీరునై ముసల్మాను చక్రవర్తితో విరోధము బూనినిలిచియున్నాను. ఇప్పుడు మీకోరిక నెరిఁగించిన మీ కెట్టి యుపకారము సేయవలెనో నేను నిశ్చయము చేసుకొందును.

అరుంధతి—దేవా! తక్కినవారి మాటలన్నియు నటుండనిండు. చక్రవర్తి నామీద నెన్నిదినములనుండి ఎన్నెన్నివిధముల నిష్ఠురాత్యాచారములు, పైశాచికప్రయోగములు చేసియున్నారో మీకను దెలియును. ఆయ నెన్నెన్ని కపటతంత్రములచేతనో నా పుత్రుని పృథ్వీసింగుని నిరపరాధిని చిన్నతనముననే చంపించివేసినాడు. మఱి యింకెన్నియో మాయోపాయములచేత నారాజాధిరాజును జీవితేశ్వరుని ప్రాణము లపహరించినాడు. పిమ్మట నిప్పుడు నాయంధకారమయహృదయారణ్యమందు జీవించియున్న క్షుద్రకుసుమకళికను గూడ నపహరించుటకు కాలాంతకమూర్తియై ప్రత్యక్షమగుచున్నాడు.

మఱియు నీ రాజతనయయొక్క తండ్రిని జంపించి సముద్రములోఁ బారవేయించినాడు. అంతేగాక మీయొద్దనున్న ఈకన్యారత్నము వలె నింకెందఱ రాజపుత్ర నారీమణులను సర్వనాశము గావించి యున్నాఁడో తెలియదు. ఇప్పుడు రాజస్థానమునంతను శ్మశాన మును జేసివేయవలెనని యాలోచించుచున్నాఁడు. నేను క్షత్రియ రాజకుమారిఁగాని, క్షత్రియ రాజసింహుని అగుటచే నేను ప్రతిజ్ఞఁగొను చున్నాను ఈయావదత్యాచారమును అవమానమును బాలుతీర్చు కొందునా! నేను రాక్షసబాదుశాహా యొక్క వంశమును సైన్య మును భస్మముసేయుటకు భీషణ సమరాగ్నిని ప్రజ్వలము సేయ కుందునా?

దుర్గాదాసు ఖడ్గము నొరనుండి తీసి యిట్లు వాక్రుచ్చెను. 'అటు పిమ్మట నీ మీ చిరసేవకుఁడు స్వర్గస్థ యశ్వంతసింహుని చిరవిశ్వాస భృత్యుఁడు ఈకరవాలమును గొనియున్న నాభీషణసమరానలమున వేల కొలఁది యవనశిరములు నాహుతి యొసంగకుందునా? యవనుల రక్త ధారలచే భారతజననియొక్క వక్షస్థలమునుండి దాసవృల పదచిహ్నములను గడిగివేయకుందునా?

అరుంధతి—దుర్గాదాసు! ఈఘోరవిపత్తున నీవే నాకు దిక్కు. నీవు నా సహాయుడవై యుండ నీ దేవతామూర్తి నాపై ప్రసన్నమై యుండ నాప్రతిజ్ఞ సఫలమగుటయం దేమియు సందేహము లేదు. నేను మా రాజపుత్ర రాజేంద్రులకడ కరిగి ఖడ్గభిక్ష పెట్టుమని వేడుకొం దును. రాజపుత్రజాతి చాలదినములనుండి సింహాసముల నిద్రించు చున్నది. వారిని నిద్రలేపించి రణక్షేత్రమునకై పఱువెత్తఁ బ్రార్థిం చెను.

ఫకీరు—మహారాణీ! నేను మీతో నంకేమి చెప్పఁగలను? నేను దివ్యదృష్టితోఁ గంటిని. మీప్రతిజ్ఞ త్వరలో సఫలముకాఁగలదు.

ఇక నీసంగతి సెలవిమ్ము. మీచిన్నకుమారు నెచ్చట నెవరియొద్ద నుంచమనియెదరు?

మహారాణి—నేనీబాలకుని మీయొద్దనే యుంచవలెననుకొన్నాను; కాని ఇప్పుడు మునల్మాను సైన్యము గుర్తెరింగి యిచ్చటకు వచ్చుచున్నదని దుర్గాదాసు చెప్పుచున్నాడు అందుచే వీనిని ఆబూపర్వతముమీఁద దాచియుంచవలెనని నాకోరిక

దుర్గాదాసు—మఱి మిచ్చటకు రాకపూర్వమే నేను కొంతసైన్యమును ఆబూపర్వతముమీఁదకు పంపి యున్నాను. వారక్కడకు పోయి నరాక కెదురుచూచుచుందురు. కావున నేనును ముకుందదాసును శీఘ్రముగ రాజకుమారుని దీసుకొని వారిని గలిసికొందుము. మిగిలిన రాథోరుభటులను నేను మండలగడమునకు పంపించితిని. వారు మహారాణివెంట నుందురు.

అరుంధతి—నేనిక్కడనుండి వెడలి కొన్నిదినములు మా పుట్టినింటిపద్ద ఉదయపురము లోనుండి నామహాప్రయత్నమును సాధించుటకు బ్రయత్నముసేయుదును. అనతికాలములో నారావలీ పర్వతములలో నొక క్రొత్తకోటను కట్టింతును అచ్చట రాజపుత్రసైన్యము లన్నియుఁ జేరునట్లు ఏర్పాటుసేయింతును దేవా! ఆశీర్వాద మొసంగుడు. నా జీవితముయొక్క యీ అంతిమ కోరిక నెరవేరు గాక యనుడు.

ఫకీరు—మహారాణీ! భగవంతుడు మీయభీష్టము నెరవేరుటకు సహాయపడును గాక!

దుర్గాదాసు ఫకీరును సన్నుతించి యిట్లనెను,—'ఈ యేర్పాటు లన్నియు నైనతరువాత అనగా ఆరావలీపర్వతములపై కోటను గట్టించిన పిమ్మట నందఱు రాజు లచ్చట కూడకముందు మహారాణితోఁ గూడ నేనిక్కడకువచ్చి మిమ్మును గలిసికొందును.'

విలాసకుమారి యింతఱకును మాటలాడక సంభాషణంతయు వినుచుండెను. కాని దుర్గాదాసు నోటినుండి యీమాటలు వెడలగానే యామె యిట్లనెను,—'మహారాణీ! మీరు స్వయముగ గురుదేవుతో నావాగ్దానమును సేయుడు. ఆరావళీ కోటకు పోవుటకు ముందు మీరిచ్చట నాకు దర్శనమిత్తురా?

మహారాణి విలాసకుమారిని స్నేహపూర్వకముగఁ గాఁగలించుకొని 'బిడ్డా! మీ గురుదేవుఁడు నాపై కృపయుంచి యీ కార్యమునందు నాకు సహాయముసేయు వాగ్దానము చేసియున్నాడు. ఆయనయొక్క యుపదేశాశీర్వాదములను గైకొనుటకు నేను శీఘ్రముగనే యిచ్చటకు మరలవత్తును.

విలాసకుమారి ప్రసన్నతాపూర్వకముగ, 'మంచిది, కొంచెమాఁగుడు. గురుదేవుఁడు నాకాశీర్వాదించి యిచ్చిన ఖడ్గము నిదిగో తీసుకొనివచ్చి యొక్కసారి మీకు చూపించెదను.' అని పలువెత్తి మఱియొక గదియందున్న యొకఖడ్గమునుదెచ్చి, 'ఇదిగో చూడుడు, ఈ ఖడ్గమును దీసుకొని నేను రాజపుత్రవేషమునుధరించి యుద్ధవిద్యను నేర్చుకొనుచున్నాను మీరు తిరిగిఇచ్చుటకు వచ్చునందాక ఈఖడ్గమును నేను పూజసేయుచుందును. అటుపిమ్మట నీఖడ్గమును జేపట్టి మీ మహావ్రతసాధనమందుఁ జేరుదును. మహారాణీ! నేను మఱియొక్క భిక్షను మిమ్మడుగుచున్నాను. మీరు వచ్చునపుడు అంబరరాజకుమార్తె నంబాలికను గూడ మీకూడఁ దీసుకొనిరాఁ బ్రార్థన' అనెను.

మహారాణి—బిడ్డా! అంబాలిక ఈసమయములో సుఖదుఃఖములన్నిటియందును నాతో నుండునుగదా. అందుచే నాతోఁగూడ నవశ్యము రాఁగలదు.

విలాసకుమారి అరుంధతీదేవియొక్క పాదములకు మ్రొక్కి అం

దున్నధూళిని శిరమునదాల్చి కన్నులవెంట నీరు బొటబొట గార్చుచు సంబాలికను కౌగలించుకొని ముమ్మారు ముద్దు బెట్టుకొనెను.

౬

రాజపుత్ర వీరమాత

అనతికాలములోనే రాఠోరు సేనాపతి దుర్గాదాసు సమస్త రాజపుత్ర స్థానములోను రణభేరి చాటింపించెను. వెంటనే సమస్తరాజవంశీయులును ఆరావలీపర్వతములమీదకువచ్చి దుర్గాదాసుతోఁ గలియుచుండిరి. కాని రాజకులశ్రేష్ఠుఁడగు మేవాడ రాజనరేంద్రుఁడు మాత్రము ఈమాతృమందిరమున మహావ్రతములోఁ గలియుటకు రాలేదు. అందఱునుగలిసి రాణాకు చాలజాలికరమును వినయపూర్ణము నగు ప్రార్థనపత్ర మంపిరి. ఇట్టి యాపత్సమయమున రాజపుత్రస్థానము యొక్క దుఃఖమునుగూర్చి రాణాకేమియు విచారములేకుండుటకును జూచి రాజులెల్లగను దుఃఖితులును, విస్మితులునై కారణమరయుటకు ఉదయపూరు రాజభవనమునయున్న కమలాదేవియొద్దకు దూత నంపిరి. దూతయొక్క కరుణామయవాక్కులకు రాణియొక్క గుండె పగిలిపోయెను. దూత వెడలిపోయిన తరువాత నామె తన కుమారుఁ డగు అమరసింహునిఁ బిలిపించెను.

అమరసింహుఁడు తల్లి ముందర నిలుఁబడి యిట్లడిగెను,—'అమ్మా! నన్నెందుకు బిలిపించితివి? అది యేమమ్మా! నీ వెందు కేడ్చుచున్నావమ్మా! ఏమి యాపద సంభవించినది?'

మహారాణీ కర్ణావతి యింకను ఏడ్చుచు నిట్లనెను, 'అయ్యో!

నాయన్నా! అమరసింహా! నేడీమేవాడ రాజవంశమునకు వచ్చిన ఘోరకళంకము నెవ్వరు బాపఁగలరు?

అమర—ఆ కళంక మెట్టిది? నాకేమియును దెలియుట లేదు.

కర్ణా—నీ వింతవఱకును వినలేదా? యోధపుర మహారాణి అరుంధతీదేవియు నామె వీరసేనాపతి దుర్గదాసును డిల్లీశ్వరునితో యుద్ధము సేయుటకు గొప్ప ప్రయత్నము సేయుచున్నారు. ఆరావలి పర్వతములమీద మాతృమందిరమును గట్టియున్నారు మహారాణీ అరుంధతీదేవి కీమహావ్రతమున సహాయము సేయుటకు రాజపుత్ర స్థానములోని యావన్మంది రాజులను మాతృమందిరమునకు బోయి యున్నారు.

అమర—అమ్మా! నేనీ శుభసమాచారము చాల దినములక్రిందనే వినియున్నాను. మ్లేచ్ఛుల కాలిధూళిచేత తమసచ్ఛన్నమైన భారత దేశమున నిప్పు డరుణోదయ మగుట కెంతయో ఆలస్యము లేదు.

కర్ణావతి—కాని కుమారా! నీకింకను తెలియదు కాబోలు. రాజస్థానములో కెల్ల సర్వశ్రేష్ఠవంశమం దిన్నాళ్ళ కెంత ఘోర యప్రతిష్ఠ బుట్టినదో - మేవాడాధిపతి మహారాణా యీమహావ్రతమున గూడకపోవుటయే కాక, అది అటుండనిమ్ము, జయసముద్రప్రమోద భవనమందు కమలావతి పైటచెంగున గాగుకొని యున్నాడు.

అమరసింహుడు మెల్లగా నొక దీర్ఘనిశ్వాసమును బుచ్చి, 'తండ్రిగా రింతవఱకీ మహావ్రతమందు సహాయము సేయకుండు టకు కారణము నా కింతవఱకును దోచలేదు.

కర్ణా—అయ్యో! అమరా! చాల దుఃఖించవలసినమాట! ఈ పుణ్యసమరమందు రాజులందఱును రాణాగారినిఁ జేరమని యెన్నియో ప్రార్థనల నంపిరి. రాణీ అరుంధతీదేవియు నాయన కనేక నివేదనలఁ గావించెను కాని యాయన మోహనిద్రయెల్లను భంగము కాలేదు.

అందుచేత వారాలోచించుకొని రాణాను ప్రబోధించుటకై నా యొద్దకు దూతనంపిరి—కాని యాదూత విచారించుకొని నాకును రాణాగారికిని యెట్టి సంబంధమో తెలిసికొన్నాడు.

అమర—'అమ్మా! అల్లయిన దూత మిమ్ములను గలిసికొని భగ్న మనోరథుడై వెడలిపోయెనని తోచుచున్నది. తండ్రిగారిన్నిదినములు నొక్క మత్తుడును సోమరియు నసమర్థుడైన మంత్రిచేతిలో నిరాజ్యకార్య భారమంతయును సమర్పించి నిశ్చింతతో నున్నాడని నేనెరుంగనైతిని.

కర్ణావతి—ఆమాట నాకేమి తెలియును మీ తండ్రిగారి కెఱుక ఆకమలాదేవి కెఱుక,

అమర—మాచిన్నమ్మగారీసమయమున నిట్లు సేయుట కేమి కారణమో నాకు తెలియకున్నదే. ఆమెకు నాయెడల నెంతయో ప్రేమయే. ఆమె యెడల నేనేమి యపరాధము చేసితినో తెలియ రాకున్నది. ఆమె ఇక్కడనుండి వెళ్ళుటకు ముందు మీరేమైన నామెను నిష్ఠురవచనము లాడియుంటిరా?

కర్ణా—భగవంతుడు సాక్షి ఆమె నెప్పుడును నేను నా చెల్లెలుగా నాదరించుచుంటిని. కాని ఇచ్చటనుండి వెడలుటకు ముందొక్కనాడామె నాతో, 'విక్రమసింహుని కుమార్తె విలాసకుమారి నొక్కసారి యిక్కడకు తీసుకొని వచ్చి యుంచరాదా! అందుచే నమరుని చిత్తము స్వాస్థ్యముం జెందు' ననెను. ఆమాట నాకా సమయమున రుచింపలేదు. అందుచే నేనా మాట నంగీకరించలేదు. ఇంతకు తప్ప నామెకు కోపము వచ్చుట కింకొక కారణము నాకు కన్పించలేదు.' ఆమాటలు చెవినిం బడినతోడనే అమరసింహుని ముఖము చిన్నవోయెను. అతడు కొంత సేపటివఱకు తలవంచుకొని కూర్చుండి పిమ్మట నిట్లు మాటలాడెను,—'అమ్మా! నా కాఙ్క్ష నొసం

గుడు ఈదాను డీ పుణ్యసమరమునఁ బ్రాణ మర్పించి మేవాడు గౌరవమును రక్షింపఁగలడు'

కర్ణా—కుమారా! నిన్నొక్కండ నంత దూరము యుద్ధమున కెట్లు పంపఁ గలను?

అమర—ఒంటరిగా నేమి తల్లీ! మన భటు లెంతకాలము నుండియో యవన రక్తమును గార్చుటకు తహతహ పడుచున్నారు. మన నన్నయగు నంత పుణ్యసమరమునకు పరుగెత్తి యమానవీరత్వమును జూపి యీ జగత్తును విస్మితులను జేయఁగలరు.

మహారాణి ఒక వైపు బాలునొంటరిగఁ బంపుటకు మనస్సంక్షోభముచేతను రెండవ పక్షమున స్వకులగౌరవాభిమానముచేతను గొట్టుకొనుచు వేడినిట్టూర్పు పుచ్చి యిట్లనెను,—కుమారా మహారాణాయొక్క ఆజ్ఞ లేనిదే సైన్యమును దీసుకొని వెడలిన యెడల మీనాయనగారికిని కమలాదేవికిని విపరీతమైన కోపము వచ్చును గదా!"

ఆమాట పుత్రుడు చేతులు జోడించి,—'అట్లైన నా కాజ్ఞ యిండు. అమ్మా నే నొంటరిగనే పోయివచ్చెదను.' అనెను.

మహారాణి కన్నుల నీరు నించుకొనుచు,—"హా! విధాతా! మేవాడ రాణాగారి పుత్రుడు యవనులతో యుద్ధము సేయుట కొంటరిగఁ బోవలసివచ్చెనుగదా! మంచిదినాయనా! ఆలస్యమెందుకు? ఈ రాజకుమారవేషము నూడ్చి దీనహీనకృషీవలుని వేషమును ధరించుకొని పొమ్ము.

అమర—ఏలనమ్మా? కృషీవలుని వేషమేల?

కర్ణ—ఔను తండ్రీ. అచ్చటి మాతృమందిరమున కెందరో రాజులు సేనాసామంతసహితముగ వచ్చియుండ నీవు మేవాడ రాజకుమార వేషముతో నొక్కడవును ఖడ్గమును జేపట్టుకొని వారిప్రక్క నిలిచి

యుందువా ! సమస్త వీరలోకమును రాణాయొక్క నామముపై కళంక మాపాదింతురుగదా ! ఆ నిందనెల్ల నీవు విని భరింపగలవా ? అందుచే చెప్పుచున్నాను. దీనహీనకృషీవలుని వేషము ధరించి యొంటరిగ క్షత్రియరాజులయొద్ద రెండు సంవత్సరములవఱకు యుద్ధమం దుండుము. ఆ రెండుసంవత్సరములు గతించకముం దెవ్వరికిని నన్నెఱిఁ గింపకుము. ఎవ్వరైన నిన్నడిగిన నీవు మేవాడదేశములోని కృషీ వలబాలకుఁడవని చెప్పుము.

రాజపుత్రమాత తన చీరచెఱగుతో తనకంటినుండి జారగివచ్చు బాష్పజలంబు నద్దుకొనుచు తన చేతులతో కుమారుని దీనహీన కృషీవలునివేషము వేసి యిట్లనెను, 'నాయనా ! పొమ్ము, నిన్నాశీర్వ దించుచున్నాను. ఈ సురాసుర యుద్ధమునందు క్షత్రియశౌర్యప్రకా శముచే ఈ భూమండలంబు నుజ్వలంబు సేయుము. భగవంతుఁడు రక్షించినయెడల రెండు సంవత్సరములపిమ్మట నీ సుందరవదనము నాకు తిరిగి చూపింపుము.:

కృషీవలవేషము ధరించిన మహారాణా కుమారుఁడు నరసిం హుఁడు తల్లి చరణకమలపరాగమును తన మస్తకమున నిడుకొని యొక్కఁడును సామాన్యగుఱ్ఱము నెక్కి యొక కత్తిని చేతఁబట్టుకొని రాజభవనమునుండి బయలువెడలెను.

ఆహా ! ఎంతయన్యాయము ! ఇప్పు డాదినము లేమైనవి ? ఆ దిన ములనాటి కథలుకూడ నేఁడసంభవములుగాఁ దోఁచుచున్నవే. అంతేకాదు. అట్టివానిఁగూర్చి చెప్పిన హాస్యప్రసంగములుగాఁ గూడ నున్నవికదా ?

౭

మార్గప్రదర్శనము

ఒక్కరాత్రి ఏమియుఁ దోచదు ఫకీరు తన మసీదుముందు వెన్నెలలో నొక్కఁడును గన్నులు మూసుకొని కూర్చుండియున్నాఁడు. అకస్మాత్తుగా నొక గుఱ్ఱపు సవారు వాసి కట్టెగాట వచ్చి పిలిచెను. ఫకీరు కన్నులు తెరచి, 'ఇనాయతాలీ! చాలదినములకు వచ్చితివి. క్రొత్త సమాచారము లేమైన నున్నవా?" అని అడిగెను.

ఇనాయతాలీ ఇట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.—'ఆరోజు తిరిగి బాదుశాహాకు రాజపుత్రులకు యుద్ధమైనది. ప్రతి యుద్ధమునందును బాదుశాహాకే యపజయమగు చున్నట్లున్నది'

ఫకీరు—ఆయుద్ధపు సంగతులన్నియు నాకు దుర్గాదాసు వలన నీవలనకే తెలిసినవి. దుర్గాదాసును జోధపుర రాణియు రెండుదినము లైనది ఇక్కడకే వచ్చి యున్నారు. ఇంకేదైన క్రొత్తసంగతియున్నఁ దెలియఁజెప్పుము

ఇనాయతలీ—దుర్గాదాసును జోధపురరాణియు బాదుశాహా రాజ్యము నల్లకల్లోలము సేయ సమకట్టిన కార్యమందు తాము కూడ కూడుకొన దాదాపు రాజపుత్రులందఱును బ్రతిజ్ఞ వట్టి యున్నారు. ఒక్క మేవాడు రాణా రాజసింహుడు మాత్రము--

ఫకీరు—ఓ! ఈసంగతియు దుర్గాదాసు నా కీవలనకే వినిపించి యున్నాడు.

ఇనాయతు—అటులైన నింకొక సంగతి చెప్పెదను. అది మీకు బహుశః తెలియక పోవచ్చును. రాణా జయసింహుని పుత్రుఁ

డమరసింహుఁడొక్కఁడున హూరు వేషముతో నచ్చుటకు వచ్చి యున్నాడు.

ఫకీరు (ఆశ్చర్యముతో)—ఎక్కడున్నాఁడు. నీకు కనఁబడెనా?

ఇనా—త్రోవలో నాతోఁ గలిసికొన్నాఁడు. కాని ఆయన నాకు తన సంగతి రహస్యముగా నుంచినాఁడు. నాకు మొదటి నుండియు నాతని విషయము తెలిసియే యున్నది. కాని అతఁడు నాతో తాను మేవాడు దేశపు ఒక దరిద్రకృషీవలుఁడ నని చెప్పెను. రాథోరు వీరుఁడగు దుర్గాదాసును గలుసుకొనవలెనని పోవుచున్నాఁడట. ఆయనకు నేను మార్గము చూపి ఇక్కడకు తీసుకొని వచ్చితిని.

ఫకీరు—నీవాతని నీ మసీదున కెందుకు తీసుకొని రాలేదు?

ఇనా—నేను రమ్మని పిలిచితిని. కాని యాతఁడందు కిష్టపడలేదు. తానొంటరిగనే దుర్గాదాసుని గలిసికొందుననెను. ఈవేళ నదీతీరమున నాయనపరుఁడి యుండును. ఆయన శ్వేతాశ్వము మఱ్ఱిచెట్టు క్రింద కట్టి యున్నది.

ఫకీరు—నేనిప్పుడే పోయి యువరాజు అమరసింహుని గలుసుకొని యిచ్చటకు తీసుకొని వత్తును. ఇదియేమి? ఈ కేకలు బొబ్బ లెచ్చటివి?

ఇనా—ఇంకొక సమాచారము. మీతో చెప్పుట మరచితి. త్రోవలో ఈ సంగతి తెలియవచ్చినది. అఫ్జుల్‌ఖాను జిజియాపన్నును వసూలుచేయుటకు నేడు వరదేవపూరు గ్రామములోని నిరపరాధ నిరీహప్రజల యిండ్లను దోచుకొనఁబోవునని వింటిని. బహుశః ఆ కేకలు అవియే కావచ్చును. అఫ్జుల్‌ఖాను ఊరు నాక్రమించి యుండును.

ఫకీరు—సరే నీ విప్పుడు విశ్రాంతి గైకొనుము. నేనీ విషయమును గూర్చి తగు జాగ్రత పెట్టెదను.

ఇనాయతాలీ వెడలిపోయెను. ఫకీరు కొంచె మాలోచించి ప్రక్క గదిలోనికి పోయి యచ్చటి కిటికీ దగ్గఱ కరిగి ప్రేమపూర్వకముగ నిట్లు కేక వేసి పిలిచెను.—'బిడ్డా! విలాసకుమారీ! కొంచె మిట్లురా. చాల తొందరపని వచ్చినది.'

విలాసకుమారి ఫకీరుయొద్దకు వచ్చి—'నాయనా! గురుదేవా! ఏమి యాజ్ఞ?'

ఫకీరు—'బిడ్డా! నీవు తత్క్షణమే యొక తొందరపనిమీద పోవలసి యున్నది.'

విలాసకుమారి సలజ్జాభావయుగుము, గురుదేవా! నాకొక స్వప్నమై యందు రాజకుమారు డొక్కండు మన మసీదుకు వచ్చినట్లు కనంబడెను.' అనెను.

ఫకీరు—కల్యాణీ! నీస్వప్న మిప్పుడే సత్యమయ్యెడును. ఇదుగో విను. హరదేవపురములో పెద్దగోల జరుగుచున్నది. పాపాత్ముండగు యవన సేనాపతి అఫ్జల్‌ఖాను యొక్క సైన్య మాగ్రామజనులపై బడెను. అందుచేత నీ వొక్క కార్య మీ సమయమునం జేయవలసి యున్నది. ఈ ప్రక్కనున్న చెట్టుక్రింద నదియొడ్డున నొక తెల్లని గుఱ్ఱము కట్టియున్నది. ఆ గుఱ్ఱముదగ్గర నొక్క వీరపురుషుఁడు నిద్రించుచుండును. నీ వాయనను యవనులతో యుద్ధము సేయుటకు పురికొల్పి వెంటనే నాయొద్దకు తీసుకొని రమ్ము. మఱి యొక మాట బిడ్డా, శ్రద్ధగా విను. గుండెను గూడులో దాచుకొనుము. నీ వాయన సంగతేమి యను యడుగవద్దు. నీసంగతి ఆయనకు చెప్పవద్దు.

విలా—అటులైన నేమి నేను సిపాయివేషమున గుఱ్ఱమెక్కి పోవలెనా?

ఫకీ—వద్దు-బిడ్డా! ఇంకను ఆ తరుణము రాలేదు.

విలాసకుమారి మాఱుమాటాడక వెడలిపోయెను. ఫకీరు మసీదులో మఱియొకగదిదగ్గఱకు పోయి గట్టిగా కేకవేసి పిలిచెను— 'వీరసేనాపతి దుర్గాదాసు! రారోరు వీరముకుందదాసు! తక్షణముఖడ్గములఁ గొని బయటకు రండు.

ఈ గదియందు దుర్గాదాసును ముకుందదాసును బహుశః పడుకొని యుందురని ఫకీరు తలంచి యుండవచ్చును. కాని ఎవరును ప్రత్యుత్తర మియ్యకపోవుటవలన నాతనిలో నాతఁడే యిట్లు అనుకొనెను,—'నే నెందుకు మఱచిపోతిని? దుర్గాదాసును ముకుందదాసును ఇప్పుడే ప్రాతఃకాల కృత్యములు నెరవేర్చుకొనుటకు నదియొద్దునకు పోయి యుండవచ్చును.

పరిత్యాగకాలమున హరదేవ పురగ్రామమునకు కొంచెము దూరములో నదియొడ్డున నిర్జనస్థలములో చెట్టుక్రింద కృషీవలవేషము దాల్చిన అమరసింహుఁడు ఒంటిగ భూమిమీద పడుకొని నిద్రింప బోవుచు నాలోచించుచున్నాడు. ఎనిమిది సంవత్సరములైనది. నాచిన్నతనములో రాజసముద్రతీరమున నొక బాలిక కనఁబడినది. అది యెక్కడనుండి యూడిపడినదో తెలియదాయెగదా. ఒక్కసారి మాత్రమే నాకన్నుల ధన్యము చేసి తరువాత మాయమైనది పిమ్మట దాని నెన్నిసారులో వెదకితిని. కాని యా దేవతావిగ్రహము, ఆసౌందర్య నిధి—ఆహారచండాస్ఖలితసుధాంశురేఖ మరల నీజగత్తులో కనఁబడదాయెగదా.

ఆకృషీవలయువకుడు నిద్రలో బయలుదేరి పోయెను. వాని ముందు వాని యోచన వెడలి పోవుచున్నది. ఏయూరున నేదారిని బోయిన నా దివ్యసుందర విగ్రహము నొక్కసారి తిలకింపవచ్చును. అంతలో నొక్క లోకము సృష్టి యాయెను. ఆలోకములో నా యమృతనిధిని వెదకుచు వెదకుచు బోయియొక్కండును ఒక ఎత్తైన

పర్వతశిఖరముపై నెక్కెను. ఆపర్వతముపై నెవ్వరును లేరు.కొండక్రింద నొక పెద్ద నది జలజల ప్రవహించుచున్నది. ఆ నిర్మానుష్యమైన కొండకొనపై నిలిచి యా యువకు డుచ్చస్వరమున, 'అయ్యో! ఒక్క సారియైన నది మరల కనఁబడదా?' అని కేక పెట్టెను.

ఎవ్వరో తెలియదు పైనుండి తిరిగి జవాబుచెప్పిరి'-- 'అందుకు చింతింపవలదు. తిరిగి కనఁబడును'

యువకుడు కండ్లెత్తి చూచెను. ఎవ్వరో యొక లావణ్యవతి అలులాయతకుంతల రమణీమణిపై నుండి యూతసి ముందుకు వచ్చి నిలువఁబడి మధురస్వరముతో తిరిగి కనఁబడును' అని బదులు చెప్పెను.

కృషీవలుఁడు దుఃఖభావపూర్ణుఁడై, 'ఎచ్చట కనఁబడును! ఎప్పుడు కనఁబడును?' అని ప్రశ్నించెను.

రమణి—'ఇప్పుడే, నీ యెదుట చూచుకొనుము'

యువకుడు తత్తరపాటుతోడను ఆశ్చర్యముతోడను యెదట చూచెను.—అచ్చట మంచిమంచి భవనములతో నిండిన యొక రాజ నగరము కానిపించెను ఆ రాజనగరము మధ్య చాల పొడవును వెడల్పును గల మండపములో నసంఖ్యాకులగు దానవులు గూర్చుండి భీషణమును హృదయవిదీర్ణమును నగు నట్టహాసములతో నాకాశమును ప్రతిధ్వనింపఁ జేయుచుండిరి. ఆ అట్టహాసములతో నాలుగు వైపులనుండియు అసంఖ్యాకులగు ప్రజల హాహాకారములు వచ్చి కలియుచున్నవి. రాజనగరికి నాలుగువైపులను రక్తనదులు పారుచున్నవి. ఆరక్తనదులలో వేలకొలదిమనుష్యశరీరములును యజ్ఞోపవీతధారులగు బ్రాహ్మణుల దేహఖండతుండెములును యువతుల మొండెములును వారియొక్క కోమలాంగభాగములును తేలుచును మునుగుచును కొట్టుకొని పోవుచున్నవి.

ఆ రమణీలలామ యొక్కింతసే పూరకుండి మరల, 'ఇక పైనం
జూడు' మని ప్రబోధించెను

యువకుఁడు ఒడలెల్ల పులకింప నాకాశమువంకం జూచెను—నీల
గగనముపైన రత్నఖచితమైన యొక బంగారు కొండయుండెను.
కొండక్రింద మందాకినీనది శుభ్రసలిలమై కనకకమలశోభితమై
మృదుమధురకలకలవినాదంబుతోఁ బ్రవహించుచుండెను కొండపైన
పారిజాత పుష్పంబులతోఁ బ్రకాశింపుచు నొక్క యపూర్వ సింహా
సనముండెను. ఈసింహాసనము సుధాంశు కిరణజాలములతోడనో
దివ్యలతాంతములతోడనో నిర్మించినట్లు కనఁబడుచుండెను. సింహా
సనము చుట్టును అనేక సురకన్నియలు నిల్చి తమ మంగళగీతములచే
నమరులోకంబును బ్రతిధ్వనింపఁ జేయుచున్నారు అంతేకాదు ఇది
యేటి యాశ్చర్యము! కృషీవలయువకు డానందముతోడను విస్మ
యముతోడను దిలకించెను. కనకమయగిరిపై కాంచనకమలమయ
యగు మందాకినీనదిచెంత సుధాంశుకిరణ నిర్మిత సింహాసనము
నందు అసంఖ్య సురనారీజనమధ్యమున నసంఖ్య తారాగణమధ్య
మున చంద్రరేఖంబోలి పరిపూర్ణకళాశోభితయై మున్ను దర్శన
మిచ్చిన నారీవిగ్రహము ప్రత్యక్షమాయెను. ఆ 'రాజసముద్ర' తీర
మున నవతీర్ణమైన తేజోమూర్తియిదియే. ఆహా! సందేహములేదు.
జగన్మోహనమూర్తి!

రమణీమణి ముగ్ధహృదయుండగు కృషీవల యువకుని లలాటము
నంటి ఇట్లనియె,—'ఏమి? నీవచ్చుటకు పోఁగోరుచుంటివా? అటు
లైన నందుకు అపారసాహసమును అపారసాధనయుఁ గావలసియున్నవి.
ఈభీషణ మూర్తులును, అంతకంటె పరాక్రమవంతులును అగు దాన
వులను ముందు సమరంబున గెలువవలెను. ఈ మూసుకొనిన
కండ్లను దెరువవలెను. ఈవిషణ్ణవదనమును విడువవలెను. దేవతల

నొక్క యాశీర్వాదమును బొందవలెను. ఈరక్తనదులను దాటవలెను అప్పుడుగాని నీవచ్చటకుఁ బోలేవు ఇప్పుడు చెప్పు. పోఁగలవా?

యువకుడు—‘దేవీ! ఆశీర్వదించుము. తప్పక పోగలను.

రమణీమణి గంభీరమగు మధురస్వరముతో భూనభోంతరాళములు కంపింప నిట్లు పలికెను,—‘అట్లైన లెమ్ము, అట్లైన నింక నిద్రింపకుము.’

ఈ కేక కాదైత్యరాజధాని గజగజలాడెను,—‘లెమ్ము, లెమ్ము’ ఇఁక నిద్రపోఁగూడదు.’

యువకునకు మెలకువ వచ్చెను. సుఖస్వప్నము సమాప్తమాయెను. ఆతని కన్నులు చిట్లించుచు నలువైపులఁ జూచెను. ఒకవైపు కాళిందీ నది మెల్లమెల్లగా ప్రవహించుచుండెను. నలువైపులను మనుష్యులెవ్వరును లేని చెట్లగుంపులుండెను. ఇందనుకఁ జూచిన పర్వతశిఖరమేది? దానవుల రాజధాని ఏది? ఆ దేవతలేరి? ఆకనకగిరియేది? ఆ మందాకినీనది ఏమైపోయినది? ఆ బంగారు సింహాసన మెచ్చటికేగినది? దాని చుట్టునున్న అచ్చరకన్నెలందఱేమైరి వారిమధ్యను పూర్ణశశిరేఖంబోలి వెలుగుచుండిన జ్యోతిర్మూర్తి! అయ్యో! అంతర్ధానమైనదా? యువకుఁడు తహతహపడుచు వెనుకకు తిరిగిచూచెను. అచ్చట నా అలులా తకుంతల సుగవధూమణి నిలిచియుండెను. ఏమిది! ఇదికూడ స్వప్నమేనా? ఈసంగతి స్పష్టము చేసుకొనుటకు యువకుఁడు నాలుగు వైపులను పరికింప నారంభించెను. ఏమిది? కలయా నిక్కువమా? ఆకాశమున నక్షత్రములు తళుకుతళుకునఁ బఱువిడుచున్నవి. చంద్రుఁడు కలకల నవ్వుచున్నాడు. క్రింద నీలవసనయు చంచలప్రాణయు నగు తరంగిణి తారహారముల నలంక

రించుకొని నృత్యము సేయుచున్నది. అట్లైన నిది స్వప్నముకాదు. సత్యమేనా!

రమణి—లెమ్ము లెమ్ము. ఇంక నిద్రింపగూడదు. ఏమిరా! ఈకంఠ ధ్వని యానిద్రలో విన్న మధురకోమల మనోహరగీతముయొక్క కంఠ స్వరమే. కృషీవలుఁడు చకితుఁడై యాకస్మికముగ దిగ్గునఁగొని లేచి నిలువఁబడెను

రమణి—మీవద్ద ఖడ్గము గలదా?

నిద్రనుండి యప్పుడే లేచిన యువకుఁ డాప్రశ్నకు మిగుల విస్మితుఁడ వయ్యెను. అందుచే నామె కేమి చెప్పుటకును తోచక నిర్ఘాంతపోయి మాటాడ నారంభించెను.

అనంగతి కనిపెట్టి యా సుందరాంగి జవాబు వచ్చునేమోయని కొంతతడవు వేచియుండెను. అప్పటికిని వల్ల చిన్నపడి యా యువకు డూరకున్నందున నామె తిరిగి యిట్లు ప్రశ్నించెను,—'మీవద్ద ఖడ్గమున్నదా? హృదయమున సాహసమున్నదా? బాహువులం బరాక్రమమున్నదా? నాళముల నాడ్యల రక్తము పారుచున్నదా? మనసున స్వర్గాదపిగరీయసి యను జన్మభూమిమీద గౌరవ మంటి యున్నదా? మాటలాడ రేమి?'

కృషీ—ఉన్నది.

రమణి— అట్లైన నా వెంటరమ్ము.

కృషీవలుఁడు మంత్రముగ్ధుఁడైన ట్లాతరుణీమణి వెంటవెంట నడచి పోయెను.

ఆ సుందరాంగి శీఘ్రముగా నడచి కొంచెముసేపటిలో మసీదు దగ్గరకువచ్చి చేరి యాకృషీవలునితో నిట్లనెను,—'మీ రొక్క క్షణకాల మిచ్చట వేచియుండుడు. నే నిప్పుడే తిరిగివచ్చెదను.'

యువతి మసీదులోని కరిగెను. కృషీవలుఁడును అచ్చట విశేషము

వేచియుండవలసిన యవసరము లేకపోయెను. ఆమె వెంటనే ఫకీరుతోఁ జెప్పి యాయన నచ్చటకు తీసుకొనివచ్చెను. గైరికవస్త్రధారియగు ఫకీరు కృషీవలుని యెదుట ప్రత్యక్షమాయెను. వాని దక్షిణహస్తమున నొక భీషణాకృపాణము చంద్రకాంతుల మినుకుచుండెను. ఆయన తెల్లని పెద్దగడ్డమును మీసములను జటాజూటమునుగల గంభీరాకారముఁ జూడ నాతని యొడలు గగుర్పొడిచెను. హృదయము భక్తి రసముతో నిండిపోయెను. అట్టి జ్యోతిర్మయ యోగిమూర్తి నాతఁ డెన్నఁడును జూచియుండలేదు. ఫకీరు కన్నులు పెద్దవిచేసి కృషీవలునిఁ జూచి మందహాసముతో నిట్లనియె,—'బిడ్డా! నీవిక్కడ నేయుండుము. నేనీ వీరుని వెంటఁదీసుకొని ముసల్మానులతో యుద్ధము సేయఁబోదును'.

ఫకీరు తొందరతొందరగా ముందుకు నడిచెను. కృషీవలుఁడు గూడ నాయన వెంటనంటి మారుమాటాడక నడిచెను

౭

కాఫరా లేక ముసల్మానా ?

'ఊరుకో! ఊరుకో! ఔరంగజేబుచక్రవర్తియొక్క సేనాని అఫ్జల్ ఖాను వచ్చుచున్నాడు' ఈప్రకారముగా హరదేవపురగ్రామములో నర్ధరాత్రివేళ నొక యిల్లాలు తనపిల్లవానిని భయపెట్టి నిద్రపుచ్చుచున్నది. బాదుశాహాయొక్క ప్రియ సేనాపతి అఫ్జల్ఖాను చాల దినములనుండి కాఫరుధర్మము నూరుపేరు లేకుండ రూపుమాపుటకు ప్రయత్నము సేయుచుండెను. ఈ ప్రయత్నములో విశేషమేమి సేయుచుండెనన, 'జిజియా' లేక కాఫరు పన్ను అనుదానిని హిందూప్రజల నుండి వసూలు చేయుట 'కాయన

అనేక సార్లు దుర్దాంత పరాక్రమము చూపు చుండెను. ఒకప్పుడు హారదేవపురమునందును ఆ ప్రాంతముల నుండు ఇతర గ్రామములందు నున్న హిందువులు పన్నుచ్చుటకు నిరాకరించిరి. అఫ్జుల్‌ఖాను చాల సైన్యమును దీసుకొని రాజద్రోహులగు పురుషుల చేతులను స్త్రీల చెవులను నాలుగ వ్రేళ్ళను ఖండించుట కాజ్ఞయిచ్చి చాలమంది కాఫరులను గోరక్తముతో స్నానము చేయించి 'ఖురాను శరీఫ్' యొక్క కల్మా వారిచే జదివించెను. ఆ దినమునుండి ఈ గ్రామములోని చిన్న పెద్దలును స్త్రీపురుషులును అందఱును అఫ్జులనినం జాల భయపడుదురు. విశేషముగం జిన్నపిల్లలు అఫ్జులుఖానని నొక పెనుభూతముగాం దలంతురు. ఈ కారణముచేతనే తల్లి నేడు పిల్ల వానిని అఫ్జులుఖాను పేరు చెప్పి భయపెట్టుచుండెను. పిల్లవాడు అఫ్జుల్‌ఖాను పేరు వినినతోడనే పొఱుపుపరానివేసి గట్టిగా తల్లి మెడను గౌగలించుకొని కన్నులు మూసుకొనెను.

ఒక్క క్షణములో పిల్లవాడు తల్లిమెడను వదలి వెల్లకలంబడెను. తల్లి యొడలు వణకుచు లేచి కూర్చుండెను. పిల్లవాడు మరల నేడువం దొడంగెను. నిజముగానే అఫ్జుల్‌ఖాను వచ్చియుండెను. ఊరిలో నంతయు భయముచే కేకలు రేగిపోయెను. ఆ కేకలలో 'మరలా అఫ్జులు ఖానమ్మా! జిజియా పన్ను దమ్మిడీ బాకీ లేకుండా అందఱు నిచ్చి వేసి యున్నారు. మరల ఏ డెందుకు వచ్చాడమ్మా' అని అందఱును చెప్పుకొనసాగిరి. గుంపులు గుంపులుగా ముసల్మాను సైన్యములు ఇండ్లతలుపులు బ్రద్దలు గొట్టి యిండ్లలో దూరబడి వెండిబంగారము లెత్తుకొని పోవుచుండిరి. ఆవుల శాలలలో దూరబడి ఆవులను చెవులు పట్టి దోలుకొనిపోం దొడంగిరి. స్త్రీలను శిఖలం బట్టికొని ఈడ్చుకొని పోవుచుండిరి. గ్రామవాసు లేడ్చుచు, 'చక్రవర్తిగారికి దండములు! మావల్ల నపరాధ మేమియులేదు.' అని మొరలిడుచుండిరి.

కాని యీ మొఱలాలకించు వా రెవరు? అఫ్జుల్ ఖాను గుఱ్ఱముపై నెక్కి ప్రోత్సాహముతో తన సిపాయీల కాజ్ఞ యిచ్చుచుండెను. 'ఖబడ్దారు! ఒక్క కాఫరునుగూడ పాఱిపోనియ్యవద్దు. ఒక్కయువతి గాని ఆవుగాని చేతిలోనుండి తప్పించుకొని పోనియ్యవద్దు. ముసలి యాడవాండ్లను పిల్లలను గా క్రమే నఱికిపెట్టవచ్చును.'

పాపము! గ్రామవాసు లేమెఱుంగుదురు? వారేమైన రక్షించుకొను నుపాయము నాలోచించునంతలోనే యవనులు రాక్షసులవలె నాయుధములతో వచ్చి వారిపై బడిరి. మహమ్మదీయ సైన్యములు యువకులను వృద్ధులను తరుణులను గోవులను బంధించి తమ శిబిరమునకు గొంపోయిరి. ఆ నిర్జన ప్రాంతమునందు వారి యానందమునకు మేర లేదు. వారి తర్కవితర్కము లేమి? 'మొట్టమొదట నేగోవును వధింతము. ఎవ్వరే స్త్రీని నేబట్టవలెను. అఫ్జుల్ ఖా నేసుందరిని నెన్నుకొనునో' అని మీమాంసలు జరుగుచుండెను. ఈసమయమున పీరుబక్షువాడు—'అరే రహీంఖాన్! ఇద్దఱు కాఫరులు త్రాడు తెంచుకొని పాఱిపోయిరిరా'

రహీంఖాను—'అట్లాగా! కాదు కాదురా! వాండ్రు వీళ్లలో వాళ్లు కారురా. ఇంకొక యూరు వాళ్లై యుండ వచ్చునురా.'

పీరుబక్షు—ఇంకో ఊరువాళ్లైతే నేమిరా కాఫరులేగా?

నిజముగాఁ గొంచెముదూరములో నిద్దఱు హిందువులు నదిలో స్నానముచేసి మహిమ్నస్తోత్రమును బాడుచు నాత్రోవను వచ్చుచున్నారు. పీరుబక్షుమాట పూర్తియైనతోడనే నాయిద్దఱును తొందర తొందరగా నచ్చటకు వచ్చిరి.

ఒకడిట్లడిగెను.—ఇదియేమి తమ్ముడూ! నేడిచ్చటింత గంద్రగోళమయ్యెను?

పీరుబక్షు జవాబిట్లు చెప్పెను—'నివింకను కారణముకూడ చెప్పవలెనా? కాఫరు! దరిద్రుడా! మీయిద్దఱను గూడ వీరితోఁ గట్టివేయవలెనా యేమి?

ఆగంతుకుడు—వీరి నెక్కడకు తీసుకొని వెళ్లెదరు?

పీరుబక్షు—నవాబుసాహేబుడేరాలోనికి - అరే చూస్తా వేమిరో! ఈ సాలానుగూడ కట్టరా పట్టుకొని—

ఆగం—ఎందుకంతతొందర బాబూ - మేమేమి పారిపోవు వాండ్రముగాము. అడిగిన దానికి సమాధానముచెపితే ఇంతలో నష్టమేమి పడిపోయింది? ఇంతమంది మనుష్యులు, ఇన్ని గోవులు, ఇంతమంది ఆడవాండ్రు-ఎందుకు వచ్చినది. పట్టుకొని వెళ్లి యేమి చేసెదరు?

పీరు— అరే కాఫర్!-కంబఖ్త్!- ఏమీ తెలియదు నీకు. ఈఆవులన్నిటిని కోసి కబాబు చేస్తాము. వీరి రక్తంలో ఈ కాఫరులను స్నానం చేయిస్తాం.

పీరుబక్షు చీకటిలో చూడలేకపోయెనుగాని వానిమాటలు విన్న వానికి కన్నులు జపాకుసుమము లట్లు ఆగ్రహముచే నెఱ్ఱవడియెను. పీరుబక్షు ఇంకను చెప్పుచుండెను, 'అటుపిమ్మట వీరందఱిని ఒక్కొక్కరినే కొలతవేయించెదము. వీరిభార్యలను మేము నిక్కా కట్టుకొందుము.' అట్లనుచు ప్రక్కనున్న నొక్కముసుగువేసుకొనియున్న యువతిమెడపై చెయివేసి,—'ఈ మేలిముసుగున్నున్న బీబిజాన్‌తో మసీదుకువెళ్ళి పీరుబక్షు స్వయంగా నిక్కా—'

పీరుబక్షు పైమాట లింకను దిన్నగా పూర్తికానేదు. ఆగంతుకులలో నొకడు వాని ఛాతిమీద నొక్కతన్ను అదిరిపడునట్లు తన్నెను. వాడు కొంచెముదూరము జరిగిపోయి పడి స్పృహతప్పిపోయెను. రెండవమనిషి వెంటనే ఒకరిద్దఱు ఖైదీలను చేతులకట్లు వదలించి విడిచిపెట్టెను. పీరుబక్షు పడిపోవుటఁజూచి కొందఱు ముసల్మానులు

పఱుగెత్తుకొనివచ్చి యా యాగంతకు లిద్దఱిపై నాక్రమించిరి. దూరమునుండి అఫ్జుల్ ఖాను,—'ఆ ఇద్దఱినిగూడ వీరితో బంధించుకొనిరండి' అని ఆజ్ఞాపించెను.

కాని ఎవరెవరిని బంధించువారు? ఇద్దఱాగంతుకులును ఒక్కక్షణములో దగ్గఱనున్న మామిడిచెట్టునుండి రెండుదిట్టమైనకొమ్మలు చేతఁబట్టుకొని పెద్దగంభీరమైన స్వరముతో బిగ్గరగా భోలోనాథుని స్తుతినిఁ జదువనారంభించిరి —

పశూనాంపతిం పాపనాశం పరేశం
గజేంద్రస్య కృత్తింవసానం వరేణ్యం
జటాజూటమధ్యే స్ఫురద్గాంగవారిం
మహాదేవమేకం స్మరామి స్మరామి॥ ౧
మహేశం సురేశం సురారాతినాశం
విభుం విశ్వనాథం విభూత్యంగభూషమ్
విరూపాక్ష సోమార్కవహ్నిత్రినేత్రం
సదానందమీడేప్రభుం పంచవక్త్రం॥ ౨
గిరీశం గణేశం గళే నీలవర్ణం
గజేంద్రాధిరూఢం గుణాతీతరూపం
భవం భాస్వరం భస్మనాభూషితాంగం
భవానీకళత్రం భజేపంచవక్త్రం॥ ౩
శివాకాంత శంభో శశాంకాంగమౌళీ
మహేశాంచశూలిన్ జటాజూటధారిన్
త్వమేకో జగద్వ్యాపకో విశ్వరూపం
ప్రమోద ప్రమోదప్రభో పూర్ణరూపం॥ ౪
పరాత్మానమేకం జగద్బీజమాద్యం
నిరోహం నిరాకార మోంకారవేద్యం

యతో జాయతే పాల్యతే యేన విశ్వం
తమీశం భజే లీయతే యత్ర విశ్వం॥ ౫
న భూమిర్న చాపో న వహ్నిర్న వాయు
ర్న చాకాశమాస్తే న తంద్రా న నిద్రా
న గ్రీష్మో న శీతం న దేశో న వేషో
న యస్యాస్తి మూర్తిస్త్రిమూర్తిం తమీడే॥ ౬
అజం శాశ్వతం కారణం కారణానాం
శివం కేవలం భాసకం భాసకానాం
తురీయం తమః పారమాద్యంతహీనం
ప్రపద్యే పరం పావనం ద్వైతహీనం ॥ ౭
నమస్తే నమస్తే విభో విశ్వమూర్తే
నమస్తే నమస్తే చిదానందమూర్తే
నమస్తే నమస్తే తపో యోగగమ్య
నమస్తే నమస్తే శ్రుతిజ్ఞానగమ్య ॥ ౮
ప్రభో శూలపాణే విభో విశ్వనాథ
మహాదేవ శంభో మహేశ త్రినేత్ర
శివాకాంత శాంత స్మరారే పురారే
త్వదన్యో వరేణ్యో న మాన్యో న గణ్యః ॥ ౯
శంభో మహేశ కరుణామయ శూలపాణే
గౌరీపతే పశుపతే పశుపాశనాశిన్
కాశీపతే కరుణయా జగదేతదేక స్త్వం
హంసి పాసి విదధాసి మహేశ్వరోఽసి ॥ ౧౦
త్వత్తో జగద్భవతి దేవ భవ స్మరారే
త్వయ్యేవ తిష్ఠతి జగన్మృడ విశ్వనాథ

త్వయ్యేవ గచ్ఛతి లయం జగదేతదీశ
లింగాత్మకే హరచరాచర విశ్వరూపిన్ ॥ ౧౧

ఇద్దఱు వీరులును మహాదేవుని స్తుతించుచు చెట్లశాఖలతో ముసల్మాను సైనికులను బట్టికొట్టి పడఁగొట్టుచుండిరి. ఖైదీలును ఊడదీసుకొని 'బోంబోం' అని మహాదేవుని స్తుతింప నారంభించిరి. అప్జల్ ఖాను భీముఁడును విస్మితుఁడు నగుచు సైనికులను సంబోధించి యిట్లనెను. 'అరే మీకు పౌరుషము చచ్చెనదా? చేతిలో నాయుధ ముండియు మీరు చేతగానివారివలె దెబ్బ తినుచున్నారా? మీరు తలచుకొనిన నిప్పుడే వారిని పరలోకమంపఁగలరు.'

ఈమాటలు విని ముసల్మాను సైనికులు శస్త్రములు చేఁబట్టి యాగంతుకులపై గదిసిరి.

ఆ యిద్దఱు వీరులును గొంచెమైన జంకలేదు, ఒక్క యడుగైన వెనుక వేయలేదు. హృదయమందేమియు భయమనుమాట లేక యమానుష సాహసముతో నవిచలితచరణములతో వారు ఖడ్గములఁ జేపట్టి పోరాడువారిపై చెట్లకొమ్మలు వెట్టి కొట్టనారంభించిరి. తోడనున్నవారి 'బొంబొం శంకరు' అను జయధ్వని వినఁబడుచుండెను. ఖైదీలును ఈ చిత్రమును గనుఁగొని చెట్టుకొమ్మలవిరిచి చేతఁబట్టుకొని 'బొంబొం శంక' రని ముసల్మానుల నంతు కనుఁగొనసాగిరి. ఖైదీస్త్రీలుగూడ మంత్రముగ్ధులైనట్లు వెనకనిలిచి చప్పటులుగొట్టుచు నొక్కకంఠముతో 'బోం బోం శంకరు' అని కేకలు వేయసాగిరి.

కాని ఖడ్గములముందర చెట్టుకొమ్మ లెంతసేపాగగలవు? శస్త్రధారులగువారిముందు శస్త్రహీనులగువా రెంతకాలము పోరాడఁగలరు? ఇద్దఱువీరులును కొంతసేపటికి విశేష మలసిపోయిరి. ఈసమయమున నకాత్తుగ రణక్షేత్రమం దొకవైపునుండి 'బొంబొం శంకరు' అని క్రొత్తవారికంఠము వినఁబడెను. ఈ శబ్దముతరువాత కొలది

నేపటికి తరుణ అరుణమూర్తి యగు నొక కృషీవల యువకుఁ డీయుద్ధ మునవచ్చి కలుసుకొనెను—ఇది యేమియాశ్చర్యము! సరిగా నిదియే సమయమున నొక్క భూతము గావించిన ముసల్మాను ఫకీరు కూడ నొక్క దీర్ఘకరవాలమును గైకొని 'అల్లాహో అక్బర్' అని కేకలువేయుచు దశదిశలను మారుమ్రోగించుచు హిందువులకు ముందున వచ్చినిలువఁబడి వారికి సహాయమొనరించుచు మహమ్మదీయుల చెండాడ నారంభించెను.

౬

మనుష్యుడా లేక భూతమా!

"ముసల్మానెప్పుడైనఁ గాఫరులతోఁ గలిసి ముసల్మానులతోఁ బోరాడునా? ఎన్నటికిని సేయఁడు కాఁబట్టి ఇది యేదో యొక్క భూతమో."

'అది భూతమగుటకు సందేహమేమియును లేదు—కాని ఒక సంగతి మాత్రము బోధపడకున్నది హిందువులయొక్క భూతము ముసల్మాను ఫకీరు వేషమును ధరించి 'అల్లాహో' 'అల్లాహో' అని యెందుకు కేకలు పెట్టును? ఇట్టి భూతములు రెండుమూడు వచ్చి హిందువులకు సాయముచేసిన యెడల నిక మహమ్మదీయుల పని పట్టినదే.'

"అయినదేమో అయినది. ఇప్పుడు భూతమేదో అంతర్హితమైనది. ఇక పద—ఒక్క సారి మన సేనాపతి ఏమైనాడో చూచి వత్తము. అడుగో చూడు. ఆవచ్చేవాడే నేమో—

చావు తప్పి పాఱివచ్చిన నల్గురు ముసల్మాను భటులు కొంత

దూరములో గూర్చుండి పైచెప్పిన సంభాషణ సేయుచుండిరి. ఈసమయములో నెవ్వరో గుఱ్ఱమెక్కి వారివైపు వచ్చుచుండిరి—భూతముయొక్క భయమింకను వారిని విడువలేదు ఈరాత్రులు జరిగిన యవనానుషయుద్ధము భూతముయొక్క పని యనియే వారి విశ్వాసము. ఆపీరవుని బసియొక్కయు ముసల్మాను ఫకీరుని యొక్కయు కత్తుల తళతళలును ఝుంఝుణఝుణలును గాఢ హృదయాంతరాళముల నింకను గలవరపరచుచునేయున్నవి ఆనాల్గు భూతములలో నొకటి బహుశః మనుష్య వేషమును దాల్చి ఇంకను దమను గొట్టుటకు వచ్చుచుండెనని వారు తలంచిరి. అందుచేత నింక నక్కడ నుండిన నేమైన నపాయము జరుగవచ్చునని పరల పాఱిపోవ నమకట్టిరి. ఇంతలో నశ్వారోహకుడు సమీపించి వారిని సమగాయించి 'ఏమీ భయములేదు ఎందుకు పాఱిపోయెద' రని యడిగెను

రహీంబక్షు—'అరే ఫూఫా! ఈయన మన నవాబు సాహేబు గారురా!'

'ఓరి మూర్ఖుడా! భూతము సంగతి నీకేమి తెలుసురా? అది యెన్ని వేషములైన వేస్తుంది. నీకు ప్రాణాలమీద ఆశ లేకపోతే నీవుండు. మేము పాఱిపోయి ప్రాణాలు దక్కించుకుంటాము.'

గుఱ్ఱపు సవారు అఫ్జల్ ఖానుడే. ఆయన కొంచెము సేపటికి పాఱిపోవు భటులను సమీపించి, 'ఓరి నమ్మకహరాములారా! మీరు ముసల్మానులైయుండి హిందువులకు భయపడి పాఱిపోవుచుండిరా? కాఫరులతో యుద్ధముచేసి వెన్నిచ్చి పాఱిపోయిన మీరు చచ్చిన పిమ్మట నేలోకమున కేగుదురో యెరుగుదురా?' అనెను.

పారిపోవువా రీమాట విని కొంచెము సిగ్గుపడి ధైర్యము చిక్కబట్టుకొనియాగిరి. రహీంబక్షు—జౌనౌను హుజూరు! నేను గూడ నామాటే చెప్పుచున్నాను. కాని ఫూఫా మీరు మాయజమానులు

కాదనియు హిందువుల భూత విగావేషము వేసుకొని వచ్చినదని చెప్పినాడు. 'మమ్ము గొట్టవచ్చుచున్నదని యన్నాడు.'

అఫ్జుల్‌ఖాను సేనాపతి కెక్కడిలేని కోపము వచ్చినది. రహీం బక్షును వానిలోటివానిని శిక్షించుటకు ఖడ్గమెత్తెను. రహీంబక్షు పూర్తా వెనుకకు పాఱిపోయి—'ఓరి మూర్ఖుడా! నే చెప్పినది నిజ మైనదా? ఇప్పుడు! ఇదుగో భూతమెత్తుచున్నది ఖడ్గం—బరే కరీం బాబా! ఇప్పుడైనా పాఱిపోయి ప్రాణం రక్షించుకో.'

ఇది చూచి యిక భయపెట్టిన లాభము లేదని అఫ్జుల్‌ఖాను తెలుసుకొనెను. అట్లాలోచించి మూతము నెమ్మదిగా నిట్లు చెప్పెను- 'ఈ వేళ మనము భూతములతో పోట్లాడినాము—యిది మీ అభిప్రాయము? అట్లయిన మనము బ్రతికి ఎట్లు వచ్చితిమి? భూతములైన మనల నిందఱ నెట్లు వదలిపెట్టి వెళ్ళును? భూతముల చేతులలోపడి యెవ్వరైన బ్రతికి యుందురా?'

రహీం—ఆ మాట నిజమే. కాని యిది మనిషియైనా ఫకీరై యుండి హిందువులతోఁ గలిసి మహమ్మదీయులతోఁ బోరాడు టెట్లు సంభవించును?

అఫ్జుల్—ఇదియా మీ భ్రమ? ముసల్మానను కాఫరుకాఁగూడదా? నేనా ఫకీరును జాలదినములనుండి యెరుగుదును. వాడెక్కడున్నాడో కూడ నేను మీకు చూపించగల్గుదును. హిందువులు వానికి లంచం బెట్టి కాఫరులలోఁ గలుపుకున్నారు.

రహీం—మంచిదే. వాడు మనుష్యుడైన నల్వుగు హిందువులతోఁ గలిసి నూరు నూటయేబదిమంది ముసల్మానులను జూచుచుండగనే దయ్యమువలెఁ జంపివేసినాడే.

ఖానుసాహెబు ఈసారి సరియైన జవాబిచ్చుటకేమియుఁ దోచక కొంచెము సేపు యోచించి యిట్లనెను,—మీ రింతబుద్ధి

మంత్రులయ్యును ఇంతమాత్రము తెలుసుకొనలేక పోయిరి. మీరు మొదటినుండియు గుండెలలో భయముతోఁ గుందుచుండిరి. వాడు మనిషి కాడు దయ్యమనియే యుండిరి. అందుచే ముసల్మానుఁ డెవ్వడును అసలు పోట్లాడనే లేదు. ఆ భూతమును భయమువల్లనే మాకీరోజు సర్వనాశనమైనది. కానియెడల హిందువులతో ముసల్మానులకెన్నఁడైన సమయము దొరుకునా? జగడమే కాదు వినడమును లేదు. ఈ గాను శరీరమంతా నరికివేసినారా యేమి ఈ రోజున!

మెల్లమెల్లగ అఫ్జుల్‌ఖాను కన్నులను వేసిపోని భయముచే ముసల్మానులు లోఁగిలిఁ జేరుచు నిజముగాఁ దలచుకొనిన జయమే యయ్యెడిదనియు బోధించెను అంత వారలు 'ఇప్పుడు యజమానుల యాజ్ఞయేమి?' అని యడిగిరి.

అఫ్జుల్‌ఖాను సంతుష్టుఁడై యిట్లనెను,—'ఎంత సిగ్గుచాట్లపని! ఈ రోజు మనకు జయము కాక దెబ్బలుగా దన్నుకొంటిమి. ఈ సంగతి నెవ్వరికిని జెప్పకుఁడు. అందఱితోను మేము పాతికమంది ముసల్మానులును అయిదువందలమంది ఆయుధపాణులగు హిందువులు వచ్చి పడిరని చెప్పుఁడి. ముసల్మానులు కొందఱు చచ్చిపోయిరి గాని హిందువులలో చచ్చిపోయినవారికి లెక్కలేదు. మఱియొక సంగతి! ఈరోజున నీ ఫకీరును వాని మువ్వురు హిందువులను దగినట్లు శిక్షింపకపోయిన మన పరువు దక్కదు. ఈ యుద్ధక్షేత్రమునకు అర్ధకోసు దూరమున నదీతీరమున నొక ప్రాతమసీదున్నది. ఆ ఫకీ రామసీదులో నుండును. ఆముగ్గురు హిందువులు ఫకీరుతోఁగూడ మసీదుకు వెళ్ళియుండవచ్చును. మీరు గుప్పచుప్పగా వారిపోకడలు గనిపెట్టియుండుఁడు. నే నిప్పుడు బాదుశాహ యొద్దకు పోయి యీ యవమానమునకు తగిన ప్రతిక్రియ నొనర్చుట కాలోచించెదను. శీఘ్రములోనే మీరు చూడఁగలరు. సమస్త హిందూ

దేశమును రక్తప్రవాహమై పోయెడును మీరు చాలభక్తిగా మీ యాజ్ఞలను నిర్వహింపుడు. తగిన బహుమానములబడసెదరు.

అట్లు చెప్పి ఎల్లవా రనుచరులయొద్దను సెలవుపుచ్చుకొని అఫ్జల్ ఖాను గుఱ్ఱముపై నెక్కి మెల్లమెల్లగ నహ్మద్నగరువైపు చనెను. మెల్లగా పోవుటకు కారణమేమో ఇచ్చట చెప్పెదము వాని శరీరమంతయు నొప్పులుపెట్టుచున్నది. యుద్ధములో పాఱిపోవునప్పుడు వాని వీపు మీదకూడ కొంచెము దెబ్బలుపడినవి. సిపాయీలున్నప్పుడు తన బాధ నేమియుఁ గనపర్చక దాగుకొను సిపాయీలు కన్నులఁ ద్రిప్పగానే ఖాన్‌సాహేబు వీపు మీద చేయియుంచుకొని,—'అరే దేవుడా! నొప్పి పెట్టుచున్నదిరా బాబూ' అనుకొనెను.

౧౦

ఇదికూడ స్వప్నమేనా?

యుద్ధము సమాప్తమై కొంచెము సేపైనతరువాత కృషీవలయువకుడు ఫకీరుతోడను తక్కిన ఇద్దఱు హిందువులతోఁగూడ యాలుదేరి మసీదు ముందరకువచ్చి నిలువఁబడెను. ఫకీరు—'బిడ్డా! ఇదియే నా మందిరము లోపలకువచ్చి శ్రమతీర్చుకొనుము' అనెను

కృషీ—మందిరమా యిది మసీదా?

ఫకీరు నవ్వి ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను,—'పవిత్రమయిన మా ధర్మములో మందిరమును మసీదును, హిందువులును ముసల్మానులును, అల్లాయును భగవంతుడును, మహమ్మదు జనార్దనుఁడును. కురానుశరీఫును ఉపనిషత్తులును భేదముగ నుండవు. ఈ మందిరముయొక్క ప్రతిష్ఠాపకుఁడు చక్రవర్తి శహజహాను ఆయన స్వయముగ నిద్దానిని

ముసల్మానను సుందిరమని నామకరణం మిడెను. కాని ఆసంగతు లన్నియు నిప్పుడు విచారించుట కిది సమయముకాదు."

పిమ్మట నా ఫకీ రద్దఱుహిందూవీరుల వంకను జూచి యిట్లనెను, 'మిమ్ముల నిచ్చట నెక్కువసేపుంచుట యింక న్యాయముకాదు. ఈ రోజు జరిగిన సమాచారమంతయు బాదుశాహ దగ్గఱకు చేరఁగలదు. అఫ్జుల్ ఖానుఁడును ఇందుకు ప్రతిక్రియ సేయుటకు సర్వవిధముల బ్రయత్నము సేయఁగలడు అందుచే మీకు వీలయిన స్థలమునకుఁ బోవుటకు ప్రయత్నించవలెను. మీతోఁబాటీ వీరబాలకునిఁ గూడ తప్పక తీసుకొనిపోవలెనని నాయనురోధము. ఈతనివలన మున్ముందు మనకు లాభము కలుగఁ గలదని నాయభిప్రాయము.

ఆ హిందూ వీరులలో నొకరు కృషీవలయువకు నిట్లడిగెను,— 'వీరబాలకా! నీవు మాతో వచ్చుట కిష్టపడెదవా!'

కృ. కి—ఎచ్చటకు?

హి. వీ—రణసముద్రములోనికి.

యువకుఁడు సంతోషముతో జవాబిచ్చెను,—వీరవరా! దాహముచేఁ గొట్టుకొనుచున్న పథికుని మృగతృష్ణచే మఱింత యాశఁబెట్టి బాధించెద వేల? రణసముద్రమా! ఈ మ్లేచ్ఛపీడిత యార్యావర్తములో నారణసముద్ర మెచ్చట?

హి. వీ—మీరు నేడు యుద్ధస్థలమున కెక్కడనుండి వచ్చితిరి?

కృ యు—నాసంగతి యావత్తును మీకు చెప్పుటకు చాల కాలముపట్టును. కేవల మింతవఱకు చెప్పెదను. నేను మేవాడదేశపు ఒక దరిద్ర కృషీవలుఁడను. చాలదినములనుండి రణసముద్రమును వెదకుచుంటిని. రాఠోరు సేనాపతి దుర్గాదాసు ఆ రావలీపర్వత ప్రాంతమునకు రణవీరుల నందఱ సగౌరవముగ నాహ్వానించెనని విని

యుంటిని. మేవాడులో నింకెవ్వఁడును నాకుఁదోడు రాలేదు. అందుచే నేనొక్కఁడనే వచ్చియుంటిని.

అందొక్క హిందూవీరుఁడు సంతోషపూర్వకముగ యువకునిఁ గౌఁగలించుకొని యిట్లనియెను,—కృషీవలబాలకా! నీవెవ్వరిని వెదకుచుంటివో వాఁడిడుగో. దుర్గాదాసు హృదయము నీహృదయముతోఁ గలిసిపోయెను తమ్ముఁడూ రమ్ము ఆరావలియొక్క యెత్తైన శిఖరములందు మనము హృదయముల నిట్లు కల్పుకొని రణసముద్రములందు దూకుదము.

కృషీవలుఁ డాశ్చర్యముతో హిందూవీరుని దిక్కుచూచి యిట్లనెను,—'ఇట్టి శ్వేతచందనశోభితమైన యున్నతలలాటము' ఇట్టి తేజోగర్వములతోఁ బ్రకాశించు నుజ్జ్వలనేత్రంబులు, ఇట్టి వీరత్వపూర్ణంబులగు మీసంబులు, ఇట్టి దీర్ఘములైన బాహువులు, ఇట్టి కరుణామయ కంఠస్వరంబు, దుర్గాదాసునందు దప్ప మఱియెవ్వరియందుండఁగలవు? దుర్గాదాసునందు తప్ప మఱి యెవ్వాని భుజములందింత బలముండఁగలదు? ఒక్క చెట్టుకొమ్మతో వందలకొద్ది ప్రాణంబులు నమసిపోయె. దుర్గాదాసుని కంఠము దక్క మఱియే హిందువు కంఠమున 'బోంబోం శంకర్' ధ్వని చచ్చిన హిందువునైన నమృతముపోసి బ్రతికింపఁగలదు?

అట్లనుచు కృషీవలుఁ డాశ్చర్యపడుచు దుర్గాదాసుని వీరశరీరమును జూచుచుండెను.

ఫకీరు నవ్వుచు,—'వీరబాలకా! నేను నీవెవ్వరో తెలిసికొంటిని కావున నింక నీవు దుర్గాదాసుకును ఆతని స్నేహితునకును నీవెవ్వరో దాచియుంచుట లాభము లేదు' అనెను.

కృషీ—నే నిచ్చటకు వచ్చునప్పుడు మాతల్లి 'నన్నెవ్వరికినిఁ దెలుపకుండుట కాజ్ఞాపించెను. నే నందులకు వాగ్దానమొనరించితిని.

ఇప్పుడు తమ యాజ్ఞయొకలో అట్లు చేసెదను.

ఫకీరు—వీరు నీసంగతెవ్వరికిని దెలియకుండనుం డెదరు. రారోరు వీరా, దుర్గాదాసు! ఈనసంగతి వినిన మీరు విస్మితులును ఆనందితులు నయ్యెదరు ఈయన మేవాడాధిపతి మహారాణావారి పుత్రుఁడు. కుమారరాణా అమరసింగు

దుర్గాదాసు సంతోషముచేఁ బరవశుఁడై కృషీవలవేషధారియగు రాజకుమారుని కంఠమును గౌగలించుకొని ఇట్లనెను,— నేను మీకు సదా దాసుఁడను. మీసంగతి నాతో చెప్పుట కింత సందేహింప నేల? నేఁడు నాజీవితము ధన్యము! మీరు నాతో దయసేయుఁడు. అచ్చట పూర్ణచంద్రుఁడున జూడఁగలరు. యోధపూరు రాజమహిషి యొక్క నూతన వసంతమందిరములో నసంఖ్య నిరుల కిరణాలంబులు దమ యొంటలనుండి బయల్వెడలి ప్రకాశించుచున్నవి. ఇప్పుడొక్క సారినాతో మసీదులోనికి రమ్ము. మహారాణికి మిమ్మెరింగించెదను.

అమరసింహు—జోధపురరాణి నన్ను మామువేషమునందు నానవాలు పట్టఁగలదు. ఆమెతో ముందుగాఁ జెప్పి నన్నింకెవరికిని తెలియఁజెప్పవద్దని ప్రార్థింపుడు. మంచిది నడువుఁడు, ఆమె దర్శనము సేతము.

దుర్గాదాసు కృషీవలవేషధారి యమరసింహుని చేయిఁబట్టుకొని మసీదులోనికి తీసుకొనిపోయెను. మసీదుమధ్య నొక్క యంగణ ముండెను. అందు అడవిపువ్వుల చెట్లు పెరుగుచుండెను. బహుశః ముందు మంచి పువ్వుల చెట్లిందుండి యుండవచ్చును. కాని యవి యన్నియు నిప్పుడు చచ్చిపోయి వానిస్థానమున నడవిపువ్వుల చెట్లు బయలుదేరెను. మసీదు చాల సుందరముగానే యుండెను. ఈతోట యందు ఇద్దఱు రమణీగణులు నిలిచియుండిరి.

దుర్గాదాసు—'వీర బాలకా! మీయెదుట యోధపురమహారాణి

యరుంధతీ దేవియు నామెప్రక్కను అంబరరాజకుమారి అంగాలికయు నున్నారు.

కృషీవలుఁడు కన్గొనెను—ఎదుట సింహాసనమున సంధారిణి రాజమహిషి, ఆమె ప్రక్క జగద్ధాత్రి దేవిచంద్రముఖి నొక్క సూర్య పతి, నిలిచియున్నారు ఇదియేమి స్వప్నమా? రేవికొండ దేవుళ్లక్రింద సుకృషీవల గ్రామములను దిక్కునాడు వేటకంచుగ నదుల గానసముద్ర తరంగతీరమున నే నెన్నడు నెత్తిచెనో యేదన్యాధికారిని నాటి నుండియు వెదకుచుండెనో మనసా? ఈమె! ఆహా! ఈమె యిప్పటి కంటెకూడ మనోమోహనమూర్తియై కానఁబడుచుండెను.

దుర్గాదాసుని యాజ్ఞ ననుసరించి కృషీవలుఁడు భూమిపై మోకాళ్ళ మీఁదనొరగి యభివాదన మొనర్చుచు జ్ఞానశూన్యుని భంగి యాసుందరాంగి చరణములపై బడెను. ఏమియో తెలియలేదు తత్క్షణమే, అంబర రాజకుమారి అంగాలికయు శరీరము పులకరింప హృదయము కంపింప స్మృతితప్పి చూచుచుండెను 'ఆహా! దేవి! స్వప్నము సత్యమయ్యెనా యేమి?' అనుచు రాజకుమారుఁడు అమరసింహుఁడు మహారాణీ అరుంధతీదేవి పాదములపై మూర్ఛితుఁడై ఒరిగిపోయెను.

౧౧

వీడ్కోలు

ఉదయముననే ఫకీరుయొక్క మసీదు దర్వాజాయొద్ద నొక్క సుందరి యొక్కతెయే నిలువఁబడియుండెను. ఫకీరు మోకాళ్ళపై నొరగి నమాజుచేయుచుండెను. నమాజు పూర్తియైనతోడనే యాయన కన్నులెత్తి యారమణీమణి దిక్కుచూచి యిట్లడిగెను,—బిడ్డా!

నేడు నీమోము విన్నవోయియున్న దేల? ఏదైన నశుభసమాచారము వినియుంటివా?'

రమణీమణి చేతులు మోడ్చి, 'తమయొక్క సెలవు గైకొనుటకై వచ్చితిని.' అనెను.

ఫకీరు—సెలవెందులకు?

రమణి—దేవా! నిర్భాగ్యురాలనై యిట్టి ప్రశ్న తమరేల వేసెదరు? నా సంకల్పము మీకు తెలియకుండునా?

ఫకీరు నవ్వుచు సంతుష్టి నొంది యిట్లు మరల పల్కెను,—అభాగ్యురాలా! నీవు దుర్గాదాసుని కొండకోట కేగుట కాలోచించుచుంటివని తోచుచున్నది. ముందుగా కొన్ని ప్రశ్న లడుగఁ బోవుచుంటిని. వానికి సదుత్తరము లిమ్ము.

రమణి—చిత్తము—అడుగుడు.

ఫకీరు—నీపతి నాయకవేషమున నున్న రాజపుత్రవీర యమునరసింహుడు సన్న్యాసవాలు పట్టెనా?

విలాసకుమారి మోము వంచుకుని సగము సగము మాటలతో,—'సన్న్యాసవాలు పట్టుట కాయన కెట్లు వీలగును?' అని జవాబు చెప్పెను.

ఫకీరు—నీ వాతనిచూచుటకోడనే తెలిసికొంటివిగదా?

విలాస—దేవా! నాతప్పు క్షమింపుడు. తమరు మాస్త్రీ హృదయములఁ జొచ్చినను మా నారీరహస్యములను గనుఁగొనఁ గల్గుదురా?

ఫకీరు—అట్లైన నీ వాయనను దర్శింప తత్తరపడుచుంటివి కాబోలు!

విలాస— తమ రెంత భ్రమపడితిరి! ఈమందభాగ్యురా లాయన దర్శనమునకు తత్తరపడుటలేదు. ఆయన సన్న్యాసవాలు పట్ట లేక

పోవుట మంచిదైయుండెను. ఈకన్యక నే నెవ్వరో యాయువకు తెలు
పను. కడచిన రాత్రిమన మందిరములో నాయన అంబర రాజ
కుమారి అంబాలికను జూచి నన్నునూ నేను రహస్యముగ పొంచి
యుండి జరిగిన వృత్తాంతమంతను గనిపెట్టియుంటిని. పిమ్మట రాజ
కుమారితో మాటలలో నన్నియు నెఱిగితిని. ఆయన చిన్నతన
ములో నొకనాడు రాకుమారి అంబాలికను రాజ సముద్రతీరమున
గాంచెనట—ఆనాటినుండియు నంబాలికపై ప్రేమచే మోహితుండై
యుండెను అంబాలిక యంతవఱకు కాయ నెవ్వరో గ్రహింపలేదు.
ఆయన నిజముగా మేవాడదేశములో నొక [illegible]డై యే
యూమె అభిప్రాయము. నా హృదయములో గూడనొక క్రొత్త
యాలోచన సంచరింపఁ బ్రారంభించెను. నాకటి గడియు మ్లేచ్ఛ
సంహారము గావించు నాశ నాహృదయమునందు క్రొత్త చిగురు
లెత్తుచున్నది. తండ్రిగారిపై కత్తి యెత్తిన వసి సంహరించు
సంకల్పము నాయందు ననుమానించుచున్నను'

'బాలికనగు నా ప్రగల్భములను క్షమింపుడు. వీరుల హృదయ
ములు తాము వలచిన స్త్రీలపై ప్రేమచే నున్మత్తములై యసాధ్య
కార్యములను గూడ సాధించును గదా యవనయుద్ధములో జయ
మొందినచో వారి ప్రేమవాంఛలు సఫలత నొందును. వారోడింగ
లేని, ఈ యార్యావర్తమంతయు ముసల్మానుల రక్తములో తడిసి
పోవుటను మీరు శీఘ్రములోనే జూడగలరు. భారతదేశమునుండి
శత్రువులు పాఱిపోయెదరు. నేటి మీరా పైశాచికలీల ఆర్య జాతి
యొక్క విజయోత్సవములోనికి మాఱిపోవును. ఆ సమయమున
నో దేవా! ఆహిందువుల విజయోత్సవసమయమున మహాదేవా! ఈ
యవనధ్వంసకారియగు వీరయువకునితో త్రిలోకసుందరి అంబరరాజ
కుమారికి వివాహమగుటను గన్నులారఁ గాంచి ధన్యురాల నయ్యెదను."

ఫకీరు పరమార్ద్రచిత్తుఁడై,—'కుమారీ! ఈ కఠోరసాధనయందు నీ హృదయమును నీవు రక్షించుకొనఁగలవా?' అని యడిగెను.

విలాసకుమారి కన్నుల నుండి నీరు గారుచుండఁ బల్కెను.— తమ శిష్యురాలనై యుండి యాంతరమాత్రము నిగ్రహమును జూపలేనా? తమ చిన్ననాఁటనుండి యిచ్చిన శిక్ష వ్యర్థమగునా? ఆశీర్వాదము మాత్రము, దేవా ఆయాశీర్వాదబలముచే నా హృదయమును మీ మహామంత్రశక్తికి నుంచెదను గాక! అపరాజితీదేవి యిక్కడనుండి తమ మాతృమందిరమునకుఁ బోఁగ సిద్ధపడుచున్నది. ఆజ్ఞ యొసంగుము. నీలాశ్వము నెక్కి యా రాజపుత్రినిఁ జేర్చి వారి వెంట నేనుగూడ నరిగెదను. కొన్నిదినములైన పిమ్మట మీవద్దకు తిరిగి వచ్చెదను.'

విలాసకుమారి ఫకీరునకు నమస్కరించి యచటినుండి వెడలి పోయెను. అట్లు సాయంసంధ్యలో నెప్పుడప్పుడెల్ల నాయన కొక్క మాట యామెను గుర్తించి జ్ఞాపకము వచ్చుచుండెడిది. అట్టియెడ నమస్కరించునపుడు ఫకీరామె నెల్లప్పుడును దీవించుచుండెడివాఁడు. నేఁ డేలకో యాశీర్వదించుటయందు సంకోచించెను!

౧౨

శరత్కాలము. శుక్లపక్షరాత్రి వేగుచున్నది. చంద్రుఁడు రాత్రియంతయుఁ బరువెత్తుటచే నలసి కునుకుపట్టి తూలి యాకాశమువీఁద నుండి క్రిందపడి యుండవచ్చునని యనుకొందును. ఈసమయమున నొక కొండనానువున నిరుకైన త్రోవప్రక్క దుర్గాదాసు పడుకొని నిద్రబోవుచుండెను ఆయన ప్రక్క నా కృషీవల యువకుఁడు కూడ పడుకొనియుండెను. కాని నిద్రపోవుటలేదు. ఆయన మనసులో నేవిచారముండెనో తెలియరాదు. కొంచెము

దూరములో రాణీయరుంధతీదేవియు నామెప్రక్క రాజకుమారి బింబాలికయు నామెప్రక్క విలాసకుమారియు నేలమీద పండుకొని యుండిరి. అరుంధతీదేవి బాగుగా నిద్రపోవుచుండెను. కాని రాజకుమారి అంబాలిక చాల యలసియు కను మేలుకొనియే యుండెను. చంద్రు డస్తమించిపోయినప్పటికిని ఆమె యాకాశమే చూచుచుండెను కారణమేమో తెలియదు. ఆమెకు తనకువలెనే కంటికి కునుకుపట్టలేదని కృషీవలునకేమియు దెలియదు.

అంత నరాత్తుగా దగ్గఱలో చాల గుఱ్ఱముల గిట్టలచప్పుళ్ళు వినవచ్చెను. కృషీవలుడు చప్పున కన్నులుదెరచి మేలుకొనియున్న మొలలోనిత్తిని బయటకులాగి నిలువబడెను పిమ్మట వెంటనే దుర్గాదాసును సంబోధించి యిట్లుచెప్పెను—'వివరా' ఖడ్గమును పైకెత్తుము. ఆలస్యముచేసిన ప్రయోజనములేదు. అదుగో చూడు. ఎదుట శత్రుసైన్య మెంత నిలిచబడియున్నదో—

దుర్గాదాసు లేచి కొంచెము దూరములో గుఱ్ఱపుసైన్యము తమవైపు వచ్చుచున్న దనుచు నిట్లనెను—మనము ముగ్గురము మాత్రమే యున్నాము. ఈ శత్రువులకు రక్తదాహము చాలయున్నది. సందేహములేదు. కాని రాణిమహిషిని రాజకుమారిని చివఱ కెవ్వరు రక్షింపగలరు?

కృషీవలుడు 'త్రోవచాల నేలాముఖముగానున్నది. ఇంత యింక సిపాయిలును నన్నొక్కక్రిందనైన త్రోసికొనిరాగలరని నాకు తోచదు. మీరు రాజకుమారి, రాజమహిషి, ఈస్త్రీని వెంట దీసుకొని ముందుకు సాగిపొండు. నేనింతవఱకు వచ్చుటనే నిలిచియుండి శత్రువు నడ్డగించెదను.

దుర్గాదాసు—తమ్ముడా! లెస్స నాలోచించితివి అంతవఱకు మన మిద్దఱమును మనయిష్టానుసారము శత్రువుల రక్తమును గ్రోలు

దము. ముకుందదాసు ఈస్త్రీలను వెంటఁదీసుకొనిపోఁగలఁడు.

కృషీవలుడు—వద్దువద్దు, వీరవరా! ఒకవేళ శత్రుసైన్యము మనల సిద్ధఅగొ చ్చి స్త్రీలవెంటఁ బడినయెడల వారిని రక్షించుట కష్టమగును. మీరుకూడ వారివెంట వెడలుము. నేనొక్కడనే శత్రు సేనల నడ్డగించెదను.

దుర్గాదాసు కొంతసేప వాలోచించి కృషీవలుని సుకుమారవదన మండలముఁకు వెల్లనై చూచి ఇట్లనెను —'ఇంతకంటె వేరుపాయములేదా? ప్రియవీర బాలకా! వీరుని భంగి ప్రాణమియ్యనుంటివా? సురలోకమందు దీనిబహుమానమును బొందగలవు! మహారాణీ ఆలసింపఁదగదు. శీఘ్రముగఁ దురంగమెక్కి బయలుదేరుడు.

కృషీవలుఁ డొక్కసారి రాజకుమారిదెస కన్నులు పూర్ణముగ విప్పి వీక్షించెను. ఆ కంటిచూపులలో రాజకుమారి కృషీవలుని హృదయాంతరాళభావము నిట్లు చదివెను—'మీకొరకు ప్రాణ మర్పించుటలో నా స్వర్గమున్నది.' దుర్గాదాసును దుఃఖముతోఁగను అభిమానముతోడను కన్నులు నీరునింపుచు గుఱ్ఱముపై నెక్కెను. మహారాణియు అంగొళికను ముందుకూర్చుండబెట్టుకొని గుఱ్ఱముపై సవారయ్యెను గుఱ్ఱము బయలుదేరఁబోవుచుండ నంబాలిక కళ్ళెము లాగి గుఱ్ఱమునాపి దుర్గాదాసుతో నిట్లనెను,—'దుర్గాదాసు! మీరు క్షత్రియవీరులు కారా? నేడు మీరు ప్రాణములకు భయపడి శత్రువులకు నమర్పించ వారిపోయెదరా! ఈ వీరబాలకు నొంటరిగ శత్రువులకు నమర్పించి పాఱిపోయెదరా?"

దుర్గాదాసు గంభీరస్వరముతో నిట్లుప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.—'బాలికల యుపదేశము వినుట కిదిసమయముకాదు. మహారాణీ! గుఱ్ఱముపోనిండు. లేనియెడల మిమ్ము్మను రక్షించుట మాకు కఠిన మగుటయేకాదు, అసాధ్య మసంభవముకూడ నగును.'

అంబాలిక అప్పటికిని గుఱ్ఱమును లాగి పట్టుకొని ఆపివేసెను మహారాణి—'కుమారీ! నీవేమి నేడుబొత్తుగా మైమరచియున్నట్లున్నావు''

అంత నంబరరాజకుమారి కన్నులనుండి వేడినీరు గార్చుచు గద్గదకంఠముతో, '—'దేవీ! మీకు ప్రాణములపై నిశ్శేషమోహమున్నయెడల దుర్గాదాసుతో మీరు పొండు నే నీ వీరబాలకుని--" అని యేమో జవాబు చెప్పుచుండెను.

అంతలో కరవాలములు కొట్టుకొను చప్పుళ్ళైగసి రాజకుమారి మాటలు మ్రింగివేసెను. ఆమె యెన్నియో యుద్ధములఁ గాంచెను కాని బాలకునియొక్క కరవాలముతో రెండు మూడు వందల కరవాలములు ఢీకొనట నేడే యామె మొట్టమొదట వినుట! ఈ సంగతిచూచి రాజకుమారి ప్రాణమెగిరిపోయెను.

ఆమె,—'హా! నిష్ఠుర దుర్గాదాసు! యిదియా నీవీరధర్మము?' అని చెప్పుచు మహారాణిచెంగటియందు మూర్ఛపడిపోయెను. అనంతరము మహారాణియు రాథోరు సేనాపతియు తమ గుఱ్ఱములను తొందరగాఁ బలుగ త్రించుకొని శైలశిఖరమును జేరుకొనుచుండిరి.

తెల్లవారినది. ఫకీరు కన్నులు మూసుకొని యేమియో యోచించుకొనుచుండెను. ఆయన కన్నులు దెరచునప్పటికి ఎంతమందియో ముసల్మాను సిపాయీలు కృషీవల యువకుని సంకెలతోఁ గట్టి వెంటఁదీసుకొని యీయన వైపునకు వచ్చుచుండిరి. ఆయన దగ్గఱకు వచ్చునప్పటికాయన వారి నాయకుని యెదుటకేగి యిట్లనెను,—మీరు నాపద్రోహతకు తగిన శిక్ష నొసఁగుటకు చక్రవర్తిగారి యొద్దకు తీసుకొనివెడలఁ దలచినట్లు నాకు తోఁచినది దయచేయుఁడు. నేనును మీ వెంట వచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాను

నాయకుఁడగు అఫ్జుల్‌ఖాను తన యనుచరులకిట్లు సెలవిచ్చెను.

'మీరీ ఫకీరుకు హానులు నివ్వవద్దు. వీని చేతులకు వెంటనే యరదండములను వేయుడు.

ఫకీరు నవ్వుచు నరదండములను వేయించుకొనుటకు చేతులు సాచెను.

౧౩

గర్వము.

ఉదయముననే అజ్మీరులో చక్రవర్తియొక్క దర్బారు. రాజప్రాసాదమున కెదురుగ దర్బారే ఆమ్ వేయఁబడినది. చంద్రకాంత శిలానిర్మితమైన పెద్ద పెద్ద స్తంభములు ప్రకాశించుచున్నవి. వాని మధ్య ముత్యములతోరణములు ఉయ్యాలలూగుచున్నవి. వాని యెదుట రత్నసింహాసనమునకు గల రత్నదామములు సూర్యకిరణములఁ బ్రతిఫలించుచు ముత్యములతో నలంకరింపఁబడిన స్తంభములమీదను మణిమయచంద్రశాలములమీదను సమాగతసభాసదుల శిరోవేష్టనముల మీదను వింతవింత రంగులఁ బరపుచుండెను. దర్బారుకు రెండువైపులను సైన్యములు ఆయుధప్రాణులై కదలక మెదలక చిత్తరువులవలె నిలిచియుండెను. రత్నసింహాసనము మాత్రము శూన్యముగా నుండెను. చక్రవర్తిగారింకను రాలేదు. సైన్యములును ఉమ్రావులును ఆయన రాక కెదురు చూచుచుండిరి. పహరావాండ్రచే పరివేష్టింపఁబడియున్న ఖైదీ కృషీవలుని యొకని ప్రక్కనున్న ముసలి ఫకీరును సభాసదులందఱు విచిత్రముగఁ జూచుచుండిరి. కృషీవలుఁడు శ్రద్ధఁబట్టి చూడఁగా నాగడ్డములు మీసములు గల మహాసభికులం దొక్క హిందువును గన్పడలేదు. అంత నకాత్తుగ నొక్కసారి 'అల్లాహో అక్బరు' అని పెద్ద కేక వినఁ

బడెను. వెంటనే ఫిరంగులు మ్రోగెను. అమీరు లుమ్రావులు సేనాపతులు సిపాయీ లొక్కసారి వంగి సలాము చేసిరి. క్షణకాలములో సభ మరల నిశ్శబ్దమయ్యెను. చక్రవర్తి కొంచెగజేటు చిఱునవ్వు నవ్వుచు గంభీరముగ నడచి మెల్లగ సింహాసనముపై నాసీనుడయ్యెను. అట్లు క్షణకాలము మాటలాడకయుండి పిమ్మట చాల గంభీరముగ సభాసదులు ప్రతిధ్వనించునట్లు నిట్లు మాటాడెను,—

ముసల్మాను సర్దారులారా! సామంత మహారాజాదియ ప్రధానులారా! ఇన్నిదినములనుండియు నీ యార్యావర్తభూభాగమును మహమ్మదీయధర్మము నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ స్థాపింపవలెనని యెంతయో ప్రయత్నించి యున్నాము. కాని ప్రయత్నమంతయు విఫలమైనది. దాని యొక్క మాట వినుటవలన నాకు బోధపడుచున్నది. సేనాపతి అఫ్జల్ ఖాను నాకు నివేదనచేసి యున్నాడు. ఎవ్వరో యొక వృద్ధ ముసల్మాను ఫకీరు ముసల్మానులయెడల ద్రోహియై హిందువుల పక్ష మవలంబించి చాల మంది మహమ్మదీయుల [illegible] చేసినాడట. అందుచే నా ముసల్మానునకు గొప్పదండన కాజ్ఞ నొసంగుడని మమ్ము ప్రార్థించుచున్నాడు. కాని మా కా మాటమీద విశ్వాసములేదు. అఫ్జల్ ఖాను తన ప్రార్థనకు తగిన యాధారములు చూపించకపోయిన యెడల నా మాట యబద్ధమని కొట్టివేయుదు.

ఒక వృద్ధసభాసదుడు లేచి క్రోధపూర్వకముగ నిట్లనియె,—

“మహాప్రభో! ఇది యసంభవమైన మాట. కేవలము మహమ్మదు పైగంబరుయొక్క అవతారమూర్తులగు నలంగీరు బాదుశాహ రాజ్యముసేయుచుండ ముసల్మాను ఫకీరు కాఫరులతో గలియునా? ఈమాట మేము స్వప్నమునందును నమ్మజాలము. ఇందు కఫ్జల్ ఖాను తగిన ప్రమాణములు చూపకపోయినచో నాతఁడే యాశిక్ష యనుభవింపవలెనని మాకోరిక.

అఫ్జుల్‌ఖాను చేతులు జోడించి యిట్లు మనవిచేసుకొనెను,— 'ఇందుకు ఫకీరే స్వయముగ సర్బాగులోఁ జెప్పఁగలఁడు. ఆతనిచే యడుగనచ్చును.'

ఔరంగజేబు చిరునవ్వు నవ్వుచు ఫకీరుదెసఁ జూచుచు నిట్లు ప్రశ్నించెను,—'నన్నెరుగుదువా? దయచేసి యిందుకు రమ్ము.' ఈమునసర్గమున సభామండపము యెదుట నిలువఁబడి ఫకీరుయొక్క నేత్ర నామము లనన్నియుఁ జెప్పి శేఖరులకొరకైన నొంటరిగాఁ బోడు.

ఫకీరు ముందుకువచ్చి, చక్రవర్తియొక్క సింహాసనమునకు నెదుట నిలువఁబడెను. సభాసదు లాతని సుందరమును తేజోమయమునగు రూపమును జూచిరి. ఆయన దీర్ఘమగు గడ్డము నాభిపర్యంతము వ్రేలాడుచుండెను. గడ్డమును మీసములును బూర్తిగ తెల్లవడియుండెను. కన్నులయందు నొక అపూర్వజ్యోతి బయల్వెడలుచుండెను. విశాలమైన ఫాలముఁజూడ నాయన మేధాశక్తి బోధపడుచుండెను. ఫకీరు తన జ్యోతిర్మయనేత్రములతో నొక్కసారి సభామండపమును కలయఁజూచి రెండు భుజాదండములను బైకెత్తి యిట్లుపన్యసించెను,—'భారత సమ్రాట్సభాసదులారా! ఆలకింపుడు. సేనాపతి యఫ్జుల్‌ఖానుయొక్క మనస్థితియుఁ బూర్తిగ సత్యము. ఎనుబది సంవత్సరములు మహాత్మా మహమ్మదులవారి ఉపదేశములను జదివి యేసాధనసిద్ధి నొందితినో యట్టి పవిత్రనీతిని శిరసావహించి అల్పదర్శియు నీచుఁడును స్వార్థపరుఁడునగు బాదుశాహాయొక్క నిష్ఠురనీతికి విరోధముగ నేను గట్టికట్టితిని. అమితబలశాలియగు మొగలు సమ్రాటునకు విరుద్ధముగ నావంటి సంసారహీనుఁడును దుర్బలుఁడునగు ఫకీరుని యెత్తికోలు మత్తశుండాలముపై మశకపుపోటుగా భావింపనగు. కాని యెంతవఱకును నాభుజంబులఁ బ్రాణముండునో యంతవఱకు నీనాటివంటి పాపపుణ్యా సంగ్రామము

లందు నేను పాపులను శిక్షించుటకును సాధులను రక్షించుటకును నా ప్రాణమిచ్చి యుద్ధమును సేయుదును ఇదియే నాయిహలోక ధర్మము, ఇదియే పరలోకధర్మము, ఇదిగో నా యిష్టగురుదేవు లగు మహాత్ములవారి సత్యసనాతనధర్మోపదేశసారము

ఫకీరు మాటలు విని సభాసదులందఱును నిర్ఘాంతులును స్తంభితులు నైరి. బాదుశాహా క్రోధావేశముచే మాటలాడకుండ విచారించి నిష్ఠుర భాషణములు నిట్లనియె,—'వినవోయి కపటాచారీ, కాఫరుల కం టెను గాపాత్ముండ వగు నో ఫకీరు వేషధారీ! పాషండా! నీవు నేడు దుర్బుద్ధి పుట్టి మహమ్మదుల [illegible] పవిత్రనామము నుచ్చారణచేసి యీ యఖిల ముసల్మాను సభాసదుల చెవుల నపవిత్రము సేసితివి. ఈపవిత్ర మహమ్మదీయ రాజసింహాసనమునకు ఘోరతర అవమానమును గావించితివి. నీవు మా ముసల్మానుల వీరకిరీటముల హృదయమును జిచ్చుఁ బెట్టితివి. ఇందుచే నీకు హిందూస్థాన బాదుశాహా యిట్లు ప్రాయశ్చిత్తము విధించుచున్నాఁడు. రేపు ఉదయమున తలారును బిలిచి కత్తితో నీ పాపమయమగు ప్రాణము గోయించి మావన్మంది ముస ల్మానుల ప్రజలముందును సూకర పాదములపై పాఱ వేయించుట కుత్త రువు చేయుచున్నాను.

ఇట్లు బాదుశాహా ఇచ్చిన నిష్ఠురశాసనమును సభాసదులందఱును విని యాశ్చర్యపడిరి. ప్రధానమంత్రి దిలిమూరుఖాను లేచి నిలువఁ బడి చేతులు జోడించుకొని—'మహాప్రభూ! తమరీ వ్యక్తి ముసల్మా ననియు పైగా ఫకీరనియు మరచితిరి గాఁబోలు!' అనెను.

సమ్రాటుగ్రుడై కంపించుచు నిట్లు సెలవిచ్చెను,—'దిలిమూర్! తిన్నగా విను. ఏవ్యక్తి కాఫరును, ముసల్మానని గౌరవించునో యావ్యక్తి మరణదండనకర్హుఁడని ఖురానుశరీఫ్‌లో దస్తురబద్ధమై యున్నది.'

అందుమీఁద నెంతకెవ్వరును నోరెత్తుటకు సాహసింపలేరు. అమీరులు ఉమ్రావులును పెద్దలు గదలింపనేరక గంభీరతాపూర్వకముగ ఫకీరు మోమువంకఁ నేదో దృష్టితోఁ జూచుచుండిరి. కేవలమొక్క యుస్మాల్ ఖాను మోమునందే ప్రసన్నత మెరయుచుండెను. అతఁడు లేచి నిలువఁబడి యిట్లు పల్కెను,—'ఇఁక నీ ఫకీరువేషధారి వేషమునతో నున్న కాఫిరు యువకునికి ఉచితమైన దండన మొసంగ వలసియున్నది'

బాదుశాహ—'ఔను. హిందూయువకుని ఉమ్రావుల యెదుట నిలువఁ బెట్టుము.'

కృషీవలుఁడు బాదుశాహాయొక్క యాజ్ఞానుసారము సభాసదుల యెదుటకు వచ్చి నిలువఁబడెను అంత బాదుశాహ చెప్ప నారంభించెను,—'మా యెదుట నిలువఁబడియున్న సుందర బాలకుఁడు జాతియందు హిందువుఁడైనను పెద్దపెద్ద ముసల్మాను వీరులతోఁ సమానముగఁ బోరెను. అందుచే నితనిని ముసల్మానులలోఁ గలుపుకొని గొప్ప యధికారముమీఁద నియోగించవలెనని నా కోరిక. ఈమనిషి ముసల్మానుఁడైన అనుదినమును మారాజ్యము యొక్క కీర్తి నభివృద్ధి సేయఁగలఁడు. హిందూయువకుఁడా! ఉమ్రావులకు సలాము సేయుము. నీభాగ్యరేఖ బయటఁబడినది. నేడు సూర్యాస్తమయమునకు ముందు నమాజు సమయమునకు వీరందఱును నిన్ను ముసల్మానునిఁజేసి బహుసన్మానయుతముగు నుమ్రావు పదవి నొసంగుదురు. నీవీరత్వమున కిది తగు బహుమానమని మేము తలచెదము.

మాయకృషీవల యువకుఁడామాటల కిట్లు ప్రత్యుత్తరమొసంగెను,—'భారత సార్వభౌమా! యవనుల సేవ హిందూవీరుల కీసమయమున లాభదాయకమైన మాట నిజమే. కాని నాభుజములు

మాత్రము భారతశత్రువులైన దానవుల వక్షస్థలములను బ్రద్దల గొట్టుటకు సృజింపఁబడినవి గాని యవనచరణసేవ సేయుటకు **కాదు'—**

చక్రవర్తి మోము కందిపోయెను. ఆయఁ క్రోధదుఃఖములతో నలువైపులను దిలకించుచు నిట్లు పలికెను,—'ఆహా! ఉమ్రావులారా! నేడు మనమందరమును మేల్కొనియుఁ గలఁగనుచున్నామా యేమి? కేసరి శిరంబును నక్క కాలఁ దన్నుచున్నది కదా? మంచిది,— తలారులారా!'

వెంటనే సైన్యమధ్యమునుండి తళతళలాడు కత్తులఁ జేఁబట్టుకొని భయంకర రూపులగు కొందఱు తలారులు ఎదుటకు వచ్చి నిలువఁబడిరి

వృద్ధ ముసల్మాను ఫకీరు తొందరతొందరగా బాదుశాహ యొక్క ముఖమండలము వైపు చూచుచు దర్బారు మండపము కంపింప వజ్ర గంభీరస్వరంబుతో బల్కెను,—'ఔరంగజేబు చక్రవర్తీ! ఆకర్ణింపుము— మూర్ఖతకు కూడ మేరయున్నది—ప్రాస్యదర్శత్వమునకును హద్దున్నది. ఈపిరియువకుని రక్తము యొక్క బొట్టు భూమి మీద పడెనేని, నీ పాపిష్ఠిశిరము భూమిమీఁద వేయివ్రక్కలై పడునని తెలిసికొనుము.

చక్రవర్తి క్రోధముతో పండ్లు కొఱుకుచు,—"అరే పిచ్చి ఫకీరు! నే నెవరి ననుకొంటివి? భారతవర్ష రాజాధిరాజును!"

ఫకీరు తిరస్కారముతో బాదుశాహాయొక్క ముఖమండలమును జూచుచు కన్నుల వెంట నగ్నికణంబులఁ గ్రక్కుచు,—'మీరు రాజాధిరాజులా! ఒక్కసారి పైకి కన్నులెత్తి తిలకింపుడు. ఎవరు రాజాధిరాజులో తెలియఁగలదు.

చక్రవర్తి మంత్రహతుఁడైన తెరఁగున పైకి కన్నులెత్తి మూసు

కొనెను. పిమ్మట మరల కన్నులు తెరచి తిన్నగా తన శిరస్సును ఆకాశమువంకకే యుంచి చూచుచుండెను. ఇదియంతయు మంత్ర ప్రభావమో లేక మెస్మరిజమో తెలియరాదు ఔరంగజేబున కిట్లు గాన్పించెను. ద్వాదశచంద్రుల కిరణజాలములచే నిండిన మండలము అందు గౌరవమయమైన కాంతితో దివ్యతేజస్సుతో రత్నకిరీటంబుతో రాజాధిరాజు అక్బరు జ్యోతిర్మయ విమానమునఁ గూర్చుండి యుండెను. విమానమునకు నాల్గువైపులను సిద్ధసాధ్యామరులు పరమానందమునఁ గూర్చుండియుండిరి. హృదయంబు డిల్లపడ చూపులు వెట్టి నడ నౌరంగజేబుపైన కినఁబడిన రాజరాజేశ్వరమూర్తినిఁ జూచుచుఁ జూచుచు మరల నొకసారి క్రిందకు తన సభామండపము వైపు చూచెను. ఇది వఱకున్న రత్న రాజిద స్తమును వివిధమణితోరణ విభాసితంబును విచిత్రవర్ణవిభ్రాజితంబునునగు సభామండప మేమైనదో తెలియదు. ఆస్థానము భీషణమును రోమహర్షణంబును అంధకార బంధురంబునై గన్పట్టెను. ఆ అంధకారమున భీభత్సవదనవికటదశన దానవ సంఘములు వికటహాసముతో కోలాహలము గావించుచుండిరి. ఎదుట నాకాశమునుండి రాలిన చంద్రబింబమును బోలి దుమ్ములో పొరలుచున్న దేవమూర్తి యాయనతండ్రి షాజహాను బంగారు గొలుసుతో బంధింపఁబడియుండెను. దగ్గఱనే పెద్దఅన్నగారగు దారా భ్రాతృవరుని వీరమూర్తి శూలముపై పడియుండెను. ప్రాణప్రియుఁడగు షుజాసోదరుని తరుగఁబడిన తల గగనతలమున వ్రేలాడుచుండెను. ప్రియదర్శనుఁడగు మురాదుసోదరుని యొడలు రక్తముతో జరజర చిందుచుండెను.

చక్రవర్తి యొక్క కేకపెట్టి సింహాసనమునుండి లేచి నిలువఁబడెను. ఆయన శరీరము గడగడ వణకి పోవుచుండెను. ఆయవస్థఁజూచి ఉమ్రావులందఱును దగ్గఱకు పరువెత్తుకొని పోయిరి. చక్రవర్తి

యరాత్తుగా జబ్బుపడెనని వైద్యులను బిల్చుటకు చారులు పఱువెత్తిరి. కొంతమంది యాయన చేయిఁబట్టుకొని యారామగృహమునకుఁ దీసుకొనిపోయిరి. దర్బారు విసర్జన మయ్యెను.

౧౪

ఇది సమయము కాదు

సాయంసమయమున చక్రవర్తి యారామగృహమున నస్వస్థుడై యుండెను. సమీపమున నఫ్జుల్‌ఖాను చేతులు జోడించుకొని నిలిచి యుండెను. చక్రవర్తి—'సేనాపతీ! ఏమి నీయభిప్రాయము? శత్రువులు తప్పించుకొనుటచే బహుశః నీమనను గుందుచుండవచ్చును' అనెను.

అఫ్జుల్‌ఖాను,—'ప్రభువులకు వారిపై ననుగ్రహము కల్గిన వారు నాకు శత్రువు లెట్లగుదురు? చిత్తము! కాని వారు మాత్రము భావి కాలమందు మనరాజ్యమున నొక్కింత గడబిడ సేయక మానరు! అని ప్రత్యుత్తర మొసగెను

చక్రవర్తి—సమస్త ఉమ్రావులును హాకీములును చెప్పిన మాట త్రోసివేయలేక పోయితిని అందుచేత నేనే స్వయముగ కారాగారమునకు పోయి వారిని వదలిపెట్టించితిని

నేడు చక్రవర్తి ముఖమండలమున గంభీరవిచార మున్నదను సంగతి అఫ్జుల్‌ఖాను కనిపెట్టలేకపోయెను అతఁడు నిట్టూర్పు పుచ్చుచు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను,—'వారి యదృష్టభాగ్యమింత వినురని నేను స్వప్నమునందైనఁ దలంపలేదు '

చక్రవర్తి—వట్టి మాటలతో విచారించిన నేమి ఫలము? మంచిది,

ఇప్పు డీవృద్ధ ఫకీరు భావములను గూర్చి నీయభిప్రాయమేమో తెలియఁజేయుము.

అఫ్జుల్ —పిచ్చివాఁడు, పాషండుఁడు, కాఫరువాఁడు, నిరాధముఁడు

చక్ర—నే నారంభించిన నూతన రాజనీతి చాల హానికరమని ఫకీరు తలంచుచున్నాఁడు. వారి యభిప్రాయములో మనుపు అక్బరు బాదుశాహా నడిపించిన రాజనీతి మొగలుసామ్రాజ్యపక్షమున సర్వోత్తమము.

అఫ్జుల్—పిచ్చివాఁ డంతకంటె వేఱ ట్లాలోచించును? కాఫరెవ్వఁడైన ముసల్మానుల బ్రశంసించునా? దొంగవాఁడు వెన్నెల రాత్రి నెన్నఁడైన మెచ్చునా?

చక్ర—ఈవిషయమున నీమనసులో నేసందేహము లేదా? పూర్వకాలపు రాజనీతి కంటె నానూతన రాజనీతియే యన్నివిధములను మంచిదని నీకు నిస్సందేహమేనా?

వేఁడుకగు అఫ్జుల్ ఖాను చేతులు జోడించుకొని యిట్లు బదులుచెప్పెను,—'మహాప్రభో! ఈవిషయములో తిరిగి మీ రిప్పుడు నన్ను ప్రశ్న యడుగుచున్నారా! తమవంటి విశిష్టరాజనీతిజ్ఞు లీపృథ్విలో నింకెక్కడైన జన్మించియుండిరా? అక్బరు పాదుశాహా చేసిన వేడుకచే కాఫరులకు ఒడలు మదమెక్కిపోయినది. ఆసమయమున నిది ముసల్మానుల రాజ్యము, ఇది హిందూరాజ్యమని వేరుపఱచుటకు వీలు కల్గెనా? ఇన్నిదినములైన తరువాత ఆలంగీరు చక్రవర్తులు ముసల్మాను వంశమునకు సూర్యులవలె నుద్భవించినారు. ఈఘోరాంధకారమును దరిమివేసి ఖురానుశరీఫ్ యొక్క జ్యోతిఁ వెలిగించి జాగరణము గల్పించిరి—తమ బాహువులయొక్క శక్తిచే నాసేతుహిమాచలపర్యంతమును వందల కొలది రాజ్యములు తమను శరణుజొచ్చినవి. మీభీషణ పరాక్రమమునకు తాళలేక

రాజపుత్ర మహారాష్ట్ర దుర్దాంతరాక్షసగణంబులు భయభ్రాంతులై మృతప్రాయులై పడియున్నారు తమ నగ్నబాలు ముకుళాసుసునైన కోట్ల కొలది హిందువులు మహాసర్పనీయు ... పైనీయున్నారు. అంతేకాక—"

కొరాని—కాదు కాదు నా సామ్రాజ్యమునకే సర్వనాశనమగుచున్నది. ఈ ఇచ్చకము లాడు అఫ్జుల్‌ఖానుని గొంతు నులిమి చచ్చేటట్లు తన్నుటకు—

ఈ మాట లనుచు చక్రవర్తి అఫ్జల్‌ఖానుని రొమ్ముమీద లాగి యొక్క తన్ను జోరుగా తన్నెను. దానికి వాడు నేలమీదపడెను. పిమ్మట చక్రవర్తి యిట్లు పలువరింపదొడంగెను—'ఓరీ నీచా! ఇక నోరు మూసుకొనుము. నీవంటి ఇచ్చకుల వేదాంతగాంభీర్యమునందే నేడు మొగలు సామ్రాజ్యము నిపాతలమునకు గూలినది. నా రాజనీతిజ్ఞతకు ఫలితము కనుచున్నది నేడు ఇరువది కోట్ల భారతీయులు నాగుండెలలో రక్తము పానము సేయుటకు యుత్సుకులై యున్నారు! ఓరిమూర్ఖుడా! ఇదియా నా రాజనీతిజ్ఞత! ఇరువది కోట్ల హిందువులను కత్తికిం గొట్టి నాశనము సేయం దలచితినే. ఇదియే నా రాజనీతిజ్ఞత! ఒక మహావీరజాతిని నేను గులాములను జేయం దలంచితినే. నా బాహుబలము వ్యర్థముగాను! అయ్యో! అయ్యో! ఈబాహుబలముచే నాదక్షిణహస్తమును తరుగ గొంటినే! అరే స్తోత్రపారకాన్వృతవాణీ అఫ్జల్‌ఖానా, నేను ధర్మావతారమూర్తినైనందుకిదిఫలితము! నావిశాల రాజ్యమంతను హాహాకారములు ప్రతిధ్వనించుచున్నవి. ఇదియేనాధార్మికతకుపరిణామము. నాప్రాణప్రియుడగు దారాను చంపితిని. తండ్రిని ఖైదు చేసితిని.'

బాదుశాహ చేతులుజోడించికొని కన్నులు నీరుగార్చుచు పైకి చూచుచు చెప్పదొడంగెను,—"రాజకులగురు మహారాజా! అక్బరు

సార్వభౌమా! ఒక్కసారి నీ దివ్యచక్షువులతోఁ జూడుము మీపవిత్ర వంశమునకు కులాంగారుఁడును నీచాశయుఁడు నగు ఔరంగజేబుని మూర్ఖతచే సువర్ణ భారతవర్షము కాలి బొగ్గులై పోవుచున్నది. మీ ప్రేమరాజ్యము పాపసాగరమున మునిగి నాశనమై పోవుచున్నది. మర్త్యలోకమున మీరు ప్రతిష్ఠించిన ఆ మొగలాయి సింహాసనము నీ ఔరంగజేబు నేడు హాహాకారమయ ఘోరారణ్యమును జేసి వేసెను గదా!

ఔరంగజేబు కోపించి పిచ్చెరగా గదియందు ప్రచారము సేయుచు మరల నిట్లు పలుకసాగెను,—'కాదు, కాదు, ఇదిసమయము కాదు, ఈ ప్రచండాగ్ని నెవ్వరును చల్లార్పలేరు. త్రికాలవేది ఫకీరా! నీవు నరరూపమున నున్న దేవతవు. నీవు కేవలము మనుజుఁడవు కావు. దేవతామూర్తియైన మహమ్మదుయొక్క దూతవు. రాక్షస ఔరంగజేబుని గర్వమును చూర్ణము గావించుటకు స్వర్గమునుండి నీవు పంపఁబడి యుంటివి. నాకు దర్శన మిచ్చితివి. కాని యో దేవా! ఇరువది యేండ్లకు పూర్వమే ఈ నరపిశాచమునకు దర్శన మిచ్చిన నెంత బాగుండెడిది! ఇప్పుడీ ప్రచండహాలాహలము చల్లార్చుటకు నా శక్తి చాలునా! వందలకొలఁది సంవత్సరము లిది మండుచుండును గాబోలు. సమస్తభారతవర్షము గాల్చివేయునందాక నిది చల్లారదు కాబోలు. తరుణము మించిపోయినది—ఓరీ సేవకా! లెమ్ము. బాదుశాహా అఫ్జల్‌ఖానుని మరల నొక్క తన్ను తన్ని యిట్లు చెప్పసాగెను. 'లేరా సేవకా! లేరా సైతాను! చక్రవర్తియొక్క సైతాను సేవకా! ప్రేతయజ్ఞమునకు పూర్ణాహుతి నొసంగుము. అదుగో విను, దగ్గఱలో హిందువుల ఘోరగర్జన మాకాశమును బ్రద్దలుగొట్టుచున్నది. మహారాష్ట్రుల భీషణకోలాహలము, రాజపుత్రుల భీమగర్జనము, పంజాబీయుల వీరారావము వినవచ్చుచున్నది. పోయియడ్డగింపుము!

పోయి కాఫరుల రక్తప్రవాహములో జాతీయనావను నడుపుము. పరిణామ మెట్లైనఁ గానిమ్ము. కాని ఇతిహాసమున ఔరంగజేబుని పాడుపేరు రక్తాక్షరములంతో వ్రాయనిమ్ము. యుగయుగంబులును ఐతిహాసికులు కన్నులనీరుఁ గార్చుచు ఆలంగీరు చక్రవర్తియొక్క నిష్ఠురరాక్షసలీలను వర్ణించిన వర్ణింతురు గాక!

ద్వితీయ ఖండము

౧

ఆరావలీ కొండలెక్కుట

అరావలీ కొండలక్రింద యోధపుర మహారాణి యరుంధతియు అంబర రాజకుమారియు విలాసకుమారియును గూర్చుండి విశ్రాంతిఁ దీసుకొనుచుండిరి. దుర్గాదాసును ముకుందదాసును దగ్గఱనున్న శిబిరములోని రాజపుత్రులతోఁ గలిసికొనుటకు పోయియుండిరి.

విలాసకుమారి—రాణీగారూ! దయచేసి ఇటుచూడుడు, అంబాలిక యింతవఱ కేడ్చుచునేయున్నది.

అరుంధతీదేవి—అయ్యో ఎంతకష్టము! అంబాలికా! నీవు క్షత్రియ కన్యవు కదా. క్షత్రియవీరులు యుద్ధము సేయుటఁజూడ నీహృదయము వ్యాకులపడఁదగునా? ఇప్పుడును నీకన్నులనుండి నీరు కారుచున్నదే. ఆశ్చర్యముగా నున్నది!

అంబాలిక—మహారాణీ! నాకన్నులనుండి ఈ జన్మమున్నంత వఱకు నీరు కారుచునేయుండును. అక్కటా! దేవీ! ఆఢిల్లీనగరములో

నాదినమున వందలకొలది స్త్రీలు నిప్పుగుండమునఁబడి తగులబడి నపుడు మీరు నన్నుఁగూడ వారితోఁ బొమ్మని యేల యాజ్ఞాపింపరైతిరి? ఇట్లయిన నాయీ బాధయంతయుఁ దొలఁగిపోయెడిది గదా!"

మహారాణి కొంచెము చిన్నబుచ్చుకొని యభిమానము వ్యాకయమున సందడింప లేచి యట్టునిటు పచారము సేయసాగెను

విలాసకుమారి—రాజకుమారీ! ఆ కృషీవల బాలకుఁడు యుద్ధమునఁ బ్రాణము సమర్పించునని మీకెట్లు నమ్మకము?

అంబాలిక—మీయుద్దేశము నేనా కృషీవలయువకుఁడు చచ్చి పోవునని భయముచే వ్యాకులపడుచున్నానని యా?

విలాస—మతి యింకెందుకు?

అంబా—దుర్గాదాసుని కరగఁగనముచూచి నా హృదయము వేదనపడుచున్నది. వాఁడు కృషీవలుఁడు కాకుండిన నే రాజవంశమునందైన జన్మించియుండినచో మీరాజు చేసిన చందమున శత్రువుల చేతులలో నర్పించి ప్రాణములను రక్షించుకొనుటకు పాఱిపోయి వత్తుమా? కొద్దికులమునఁ బుట్టిన కృషీవలయువకుఁ డగుటవలననే వాఁడు మాయమర్మము తెలియకుండ నంత కార్యమునకు పూనినాఁడు.

విలాస—రాజకుమారీ! నామాట వినుము బాలకునిఁగూర్చి చింతింప నవసరములేదు. నిరాశ చెందవలసిన పనిలేదు. పరమేశ్వరుని దయవల్ల మీ కృషీవలయువకుఁ డొక్కఁడును మూర్వురు ముసల్మానులను జంపి యుద్ధమందు విజయలాభమునొంది మీ యొద్దకు తిరిగి రాఁగలడు.

రాజకుమారి సగర్వముగ నిట్లు ప్రత్యుత్తరమొసంగెను,—' విలాస కుమారీ! నీ వేమనుచుంటివి? నా కృషీవలయువకుఁడా? నా యొద్దకు తిరిగి వచ్చువాఁడా? నాకును వానికి నేమిసంబంధము? ఏమి నీకు

తెలియదా ! నేను రాజేంద్రనందనిని. వాఁడు నీచకులోత్పన్న కృషీవలుఁడు ! నాసంకల్పము దూరమైపోయినది.

విలాస—ఆమాటలు పిమ్మట నాలోచించుకొందము. అదుగో చూడు, దుర్గాదా సిట్లు వచ్చుచున్నాడు. బహుశః మన మిప్పుడే మాతృమందిరమునకు పోవలసియుండును.

దుర్గాదాసు జోధపుర రాజమహిషితో నిట్లనియె,—'దేవీ! సాయంకాలము కావచ్చుచున్నది. రాజులందఱును సర్దారులందఱును గూడియున్నారు. తమ యాజ్ఞయైనయెడల మేము వారిని మాతృమందిరమునకుఁ దోడ్కొనిపోదుము.

అరుంధ—సరే, ఇఁక నాలస్య మెందుకు ?

దుర్గాదాసు రణభేరి వేయించెను. ఆధ్వానమును విని క్షత్రియ వీరులు స్త్రీలతోఁగూడ గుడారములనుండి లేచి గుఱ్ఱములపై నెక్కి ముందుకు వెడలిరి. పదాతులు వారివెంట నడచిరి

దుర్గాదాసు అరుంధతీదేవితో నిట్లనెను.—'మీరు స్త్రీలను వెంటఁ దీసుకొని ముందుపొండు. నేను పురుషులను వెంటఁదీసికొనివచ్చెదను. దేవీ ! నేఁడు రాజపుత్రస్థానమునకు శుభదినము—నేటి ఈ అపూర్వదృశ్యము భారతదేశపు మరల యితిహాసమందు సువర్ణాక్షరములతో వ్రాయదగును.' పిమ్మట దుర్గాదాసు బిగ్గఱగా నాకాశము కంపించునట్లు పలికెను,—'సోదరులారా! అందఱు నొక్క కంఠముతోఁ జెప్పుడు. జయ! భారతజననికి జయ. !''

కంఠము కంఠముతోఁ గలిపి కూపస్త్రంది రాజపుత్రవీరులును, 'జయ! భారతజననికి జయ!' అరావళికొండ కంపించుచు ఘోరముగఁ బ్రతిధ్వనించెను,—'జయ! భారతజననికి జయ!'

ఆ నాఁటి కధికముగు వీరనారీమణుల వెంట దుర్గాదాసు ప్రక్క లెక్కలేనంతమంది వీరభటులు పార్వత్యప్రదేశము గం

పింపఁజేయుచు నారావళీకొండ లెక్క నారంభించిరి. విలాసకుమారి తన నీలాశ్వము నారోహించి యరుంధతీదేవితో కొండ నెక్కుచు పాటపాడనారంభించెను ఆమె యమృతమయ కంఠముతో స్వరము గలిపి, ఇతర స్త్రీలును గాన మారంభించిరి.

౨

చివరకు ప్రేమ

సాయంకాలమునకు ముందు కృషీవలుఁడు ఆరావళీపర్వతమునకు క్రింద నొక్కఁడును గూర్చుండి యేమార్గమున నరుంధతీదేవియొక్క మాతృమందిరమునకు బోవలెనో యని యోచించుచుండెను. అట్లుండగాఁ గొంతసేపటికి నొక్క గుఱ్ఱపుసవారు గీతమును బాడుచు వానివైపునకు వచ్చుచుండెను. తాను బోవలసిన బాట యెద్దని యడుగుట కాకృషీవలు డాగంతుకుని యెదుటకు పోయి నిలువఁ బడెను. వానినిఁ జూడగనే యాగంతుకుడు తియ్యనికంఠముతో నిట్లనెను,—"నేను మిమ్మునే వెదకుచున్నాను. మీరు బాదుశాహా ఖైదునుండి తప్పించుకొని యిట్లు వచ్చిరి బహుశః నన్నెరుఁగరు? కొంచె మిక్కడేయుండుడు. ఇప్పుడే వచ్చెదను."

ఆగంతుకుఁడు కొంచెము దూరమేగి తన వేషమును మార్చి వేసెను ఆమనిషి తన సిపాయివేషమును వదలి స్త్రీ వేషమును దాల్చెను. రొమ్మునుండి లోహకవచమును దీసి యాస్థానమున ముత్యములహారములు ధరించెను. నడుమునుండి కత్తినూడలాగి యాస్థానమున వడ్డాణమును బెట్టుకొనెను. కాలిజూతాలు బారవేసి యందెలు తొడిగికొనెను. అటు పిమ్మట వెంటనే తల పాగాలో నుండి మహాకాల సర్పంబు పగిది చరణములవఱకు బారైన

వేణీభరంబు విస్తరించెను. ఆహాహా! ఈసుందరరూప మెక్కడనో కృషీవలుం డీవఱ కొక్కసారి చూచియుండినట్లున్నది. ఔనౌను. ఆ సుందరమోహనమూర్తి! నాడు కాళిందీతీరమున నిర్జనప్రాంతమున స్వప్నమునఁ గానఁబడిన యవనసమరమునకు మార్గమును జూపించిన దీవిశ్వమోహనమూర్తియే—

రమణీలలామ దగ్గఱనున్న నొక చెట్టుపై కొమ్మమీఁద కెక్కి తన సిపాయి దుస్తులను గట్టివేసెను. అటుపిమ్మట నామె కృషీవలుని దగ్గఱకు వచ్చి నిలువఁబడి నవ్వుచునిట్లనెను,—'ఇప్పుడు నన్నెవరో ఆనవాలు పట్టెదరా? నేనెవరో నిజముగాఁ జెప్పుము.'

కృషీ—మీ రాదివ్యసుందరీమూర్తులు

రమణీమణి మధురహాసితయగుచు నిట్లనియె,—'ఈ యభాగ్యురాలి మోమున మీ రేమి దివ్యసౌందర్య లక్షణమును గనిపెట్టితిరి?

కృషీవలుఁ డేమియుఁ బ్రత్యుత్తరమియ్య లేక పోవుటను జూచి రమణీలలామ మరల నిట్లు ప్రసంగించెను,—'నేఁడు మీరనినమాటలు మఱెన్నఁడు ననవద్దు—నన్ను విలాసకుమారియని పిలువవలెను. నేను చిన్నతనమున వేషభూషనాదులం దెక్కువ ప్రేమ కలదాననగుటచే నన్ను మా తండ్రి 'విలాసకుమారి' అని పిలుచుచుండెడివాఁడు.' ఇట్లనుచు నామె తన దుస్తులవైపునకును నగలవైపునకును జూచుచు మధురస్మితయగుచు 'నింకను నాకు వేషభూషణముల యెడల మనసు తగ్గలేదు ఆసంగతి యటులుండనిండు—ఇప్పు డొంటరిగఁ గూర్చుండి యేమి చింతించుచుండిరి?'

కృషీవలయువకుడు—'రాఠోరు సేనాపతి దుర్గాదాసీ కొండమీఁద నున్నట్లు తెలియవచ్చినది. కాని యెక్కడున్నాఁడో ఏత్రోవఁ బట్టుకొనిపోయిన నాయనను గలిసికొనవచ్చునో యీ సంగతులు దెలియకున్నవి.

విలాసకుమారి యిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను,—‘మిమ్ము మాతృ మందిరమునకుఁ దీసుకొనిపోవుటకే యన్వేషించుచుంటిని. ఆయపూర్వమాతృమందిరము మనకు చాలదగ్గఱనేయున్నది పదండి’ మిమ్ము నే నచ్చటకుఁ దీసుకొనిపోవుదును కాని మీ కచ్చట రాచకుమార్తె యగు నంబాలిక దర్శనముకాదు.”

యువకుఁడు చకితుఁడై యిట్లడిగెను.—‘అటులైన రాజకుమారి అంబాలిక యెచ్చటనుండును? ఆమె రాఠోరుసేనాపతితోడను మహారాణితోడను ఇట్లువచ్చెనుగదా?’

కాంతామణి చిరునవ్వునవ్వుచు నిట్లనియె,—‘ఏల మీ రామెను గూర్చి యడిగెదరు? మీ కా రాజకుమారితో నేమిపనియున్నది? మీరు వీరులు యోధులు ఆమె యబల, వగలాడి. మీరు దరిద్రులు కృషీవలురు. ఆమె మహారాజనందని.’

ఈమాటలు బలుకుచుండ నామె ముఖచంద్రమండలమున రాహుచ్ఛాయలు పడినట్లు గాన్పించెను. ఆమె కొంతతడవూరకుండి మరల చెప్పసాగెను.—‘నా కర్థమైనది. మీ రామెయెడల ప్రణయయుతులై యుండవచ్చును, కాని మీ ప్రణయమున కిది సమయమా? నిజముగ నాలోచింపుడు. మీ స్వర్గాధికమైన భారతజనని యవనపథదళితమై నేలదొరలుచున్నది. అట్టియెడ మీకొక చపలాక్షిపై నను రాగమా! మీరు క్షత్రియవీరులు గదా! మీచుట్టును పిశాచపీడితమై యార్యావర్తము హాహాకారములు సేయుచున్నది. మీ హృదయము రమణీదర్శనలాలసమై యున్నది. సిగ్గు సిగ్గు.’

యువకుఁడు మాటలను లక్ష్యముసేయక మరల, రాజకుమారి అంబాలిక యెచ్చటనున్నదో తెలియునా? అని యడిగెను.

ఆ మాటల కా కాంతారత్నము మరల నవ్వెను. ఆమె యవలంబించిన గంభీరత యామె మందహాసమువెనుక దాగుకొనియుండెను.

హృదయాంతరాళమున బారుచున్న నీలచ్ఛాయాతరంగిణిలోని యగా ధాంధకారముపై నెగురు పిల్లవాయువులచేబుట్టు వీచీమాలికలక్రింద మరుగువడి యుండెను.

విలాసకుమారి యిట్లు చెప్పుచుండెను — 'ఇంతవరకు మీమాటలయే నుడువుచున్నారు. నేను కొన్నిదినములనుండి రాథోరుసేనాపతి కోట యందున్నాను. ఆ బాలికకూడ మిమ్ముగూర్చి యొక్కయో మాటలు పల్కినది కాని మాపత్నసాయమున మీరు ప్రణయ చింతను జిక్కియున్న సంకట యుద్ధము చేయుచున్నారు! రాథోరు సేనాపతి దుర్గమునకు జేరకముందు నాతో మీ రొక్క బాస చేయవలెను.'

యువకుడు—యథాశక్తి యొసగ్గెదను ఏదియో చెప్పుడు.

స్త్రీ—శపథము సేయుము యుద్ధము సమాప్తము కాంతవఱకు మనోవాక్కాయకర్మలందు శత్రుసంహారముతప్ప మఱియొక్క యోచన సేయకుము. మొదట శత్రుసంహారము తరువాత ప్రణ యోపాసన. ఇందుకు మీ బాస యొసంగుము. నా చేతిలో చేయి వేయుము.

కృషీవలుడు—సుందరీ! బహుదినములనుండి మ్లేచ్ఛవధయందు దీక్షితుడనై యున్నాను. నా జీవిత మాసాధనమందు ధారవోదును.

ఆ శపథమున కాతరుణీమణి యానందము చెప్పఁదరముకాదు. అనంతర మిద్దఱును కొండపై కెక్కనారంభించిరి. ఆకాశమునుండి నవ్వులరాసియగు జాబిల్లితరుణీముఖ చంద్రమండలమున సుధావృష్టి గురియుచుండెను. కృషీవలుడు కన్నులువిప్పి కాంతామణివంక నొక్కసారి చూచెను. చూచినంత నాతనిమనసు తటాలున పులకరించెను. ఏదియో జ్ఞాపకమువచ్చినట్లుండెను. ఇట్టి తరుణీమణి నేపూర్వము చాలదినములక్రింద వివాహమండపమునఁ జూచినట్లాతనికి తోచెను.

కృషీవలుఁడు చకితుఁడై యడిగెను.—'మిమ్ము లింతకుముం దెక్కడనో యొకసారి చూచినట్లు జ్ఞాపకము'

స్త్రీ—ఆనాడు నడవిలో నదీతీరమునఁ జూచితిరి. ఇంతలోనే మరచితిరా ?

కృషీ—అంతకు ముందు, చాలదినములకు ముందు, చిన్ననాడొకసారి ఎక్కడనో చూచినట్లున్నది. కాని జ్ఞాపకమువచ్చుటలేదు. ఎక్కడనైనఁ జూచియుంటినా ?

అరాత్తుగా తరుణీమణి కొకవిధమైన భయముదయించెను. క్షణకాల మామె మాటుమాటాడలేక యూరకుండి ధైర్యము తెచ్చుకొని యిట్లనెను—'మీరేదో భ్రమపడియున్నారు. బహుశః నావంటి యభాగ్యురాలి నింకెవ్వరినైనఁ జూచియుండవచ్చును, పోనిండా సంగతులెందుకు ? అదుగో చూడుడు,—దగ్గఱకువచ్చినది మాతృమందిరము. ఎఱ్ఱజెండా యెగురుచున్నది. నాకిచ్చినబాస మరువఁగూడదు, —మొదట యుద్ధము పిమ్మట ప్రణయము.

3

మంగళ హారతి

విలాసకుమారి—కృషీవలయువకుఁడా ! అదుగోవిను. హారతిసమయ యమున శంఖధ్వని యదుగో ! వీరవరా ! ఇక్కడొక్కింతసేపు నిరీక్షింపుము. దూరమునుండివచ్చు శంఖారావమువిని హృదయమును బరిశుద్ధము సేసికొనుము. పిమ్మట దగ్గఱ కేగుదము.

ఇదియేమి శంఖధ్వని ! శంఖధ్వని యేమి ఇంత మధురమైయుండునా ? శంఖమునుండి యేమి ఇట్టి సుందరధ్వని బయలుదేరునా ? శంఖధ్వనినుండి యింత యమృతవృష్టి గురియునా ? శంఖధ్వని యేమి

యను రాగపూర్ణహృదయుల నింత వేదురు నొందించునా? ఒకవేళ నిది వీణానాదమేమో ! వీణానాద మింత గంభీరముగ నుండునా ? వీణానాదముచే నీకుల ప్రాణ మీతెరంగున నున్మత్తమగునా? వీణయొక్క స్థాయి యొక్కసారిగ సప్తమస్వరమునకు కెక్కగలదా! కృషీవలుఁడు తిన్నగా గ్రహింపలేక పోయెను. ఈశంఖధ్వనిలో సంగీత లీలాప్రపంచమున ప్రేమ ప్రవంతులైన కామినీజనుల మధుర కంఠములు గూడ గలిసియున్నవి.

పిమ్మట కృషీవలుఁడు కనుఁగొనెను. పంద్రెండుగురు రమణీమణులు పాడుచు మందిరమును వెలువడివచ్చిరి. వారి వెంట నింక ననేక మంది స్త్రీలు పాటలు పాడుచు మందిరము ముందువచ్చి నిలువఁబడిరి. వారినిఁ జూచి విలాసకుమారియుఁ ఒఱువెత్తుకొనిపోయి కలుసుకొని తానుగూడ వారితో స్వరము గలిపి పాడనారంభించెను.

కొంచెము సేపటికి స్త్రీలయొక్క పాట ముగిసెను. కాని యిది యేమి ? ఇది నారీమణుల గీతములకు ప్రతిధ్వనియా ప్రత్యుత్తరమా? స్త్రీల పాట ముగియక పూర్వమే ఒకవిధమైన భీషణమును లోమహర్షణమును గంభీరమునగు భేరీరవమును గానితో మేళవించి కరవాల ఝణఝణారవములు గీతధ్వనులును వినఁబడెను. అమృత భాషాతరంగిణీ కలకల నిస్వనంబు లరాత్తుగా సింధుగంభీరగర్జనంబుల లోనికి పరిణమించినట్లు తోఁచెను. కృషీవలుఁ డాశ్చర్యముతోడఁ దిలకించెను. మందిరమునకు రెండవవైపునుండి వందలకొలది వీరులు వందలకొలది ప్రళయకాలజీమూతములభంగి కరవాలతటిల్లతాసమహాసముతో పాడుచు నాడుచు మందిరమునుండి మైదానమున కరుగుచుండిరి.—కృషీవలుఁడు మంత్రముగ్ధుఁడై వినుచుండెను,—

ఆపర్వతముమీఁద నార్యవీరులు హారతిగీతములుపాడి నృత్యములు నేసి యారావళీపర్వతములఁ గంపింపఁజేయుచుండిరి. పైకి లేచిన

కరవాలములు గోడౌఁటితో నొరయుచుండెను. వీరు లిట్లు చెప్పు కొనుచుండిరి,—నేడు భారతభూమిని దానవులనుండి రక్షించెదము, ఆ నుసు గాంవుల చేతనుండి విడిపింతము.

కృషీవలుఁడు తాను మోయుచున్న ఖడ్గమును వరనుండి తీసి పెట్టె వాని చందమున బయటపెట్టి సూర్యగాందిరమునండి వెలువడిన మంగళారతియందు కలిపికొనెను.

౮

వి జ యా పా ల క

ఉదయమున సర్గాదాసు కృషీవలునితో మాటలాడుచుండెను. దుర్గాదా సిట్లు పలికెను, 'యువరాజా! మాతో ఝూరులో యుద్ధము నకు నడువ సిద్ధముగ నున్నావా?

కృషీవలుఁడు (మాట కడ్డమువచ్చి) రాఠోరవీరా! మీరే నన్ను యువరాజని బిలిచిన నేనింక నామారువేషమును రక్షించు కొనుటెట్లు?

దుర్గా—క్షమింపుము. నేను మరచితిని. మీయజ్ఞాతవాసము సంపూర్తి కాసంతవఱకు నేను మిమ్మును కృషీవలభటుడనియే సంబోధించెదను. నాతిప్పు క్షమింపుడు. తమ సంగతి వెల్లడిసేయు టకు తగిన సమయ మాసన్నమై నపుడు నాతప్పు క్షమింపఁ బ్రార్థిం చుచు తమకు నాచేనైన కానుక సమర్పించుకొందును.

కృషీ—ఇప్పుడు తమ యాజ్ఞయేమో సెలవిండు. ఝూలోరు యుద్ధమునకు వచ్చుటకు నేను సంసిద్ధుఁడనై యున్నాను. తమదే యాలస్యము.

దుర్గా—నేను హారవతి రాజకుమారుఁడు విజయపాలున కెదురు

చూచుచున్నాను. ఆయన నిప్పుడే యిచ్చటకు రాఁగలడు మీ రాయనను జూచినఁ జాల సంతోషింపఁగలరు. ఈబ్రహ్మసృష్టిలో నాయన యొక యద్భుతవ్యక్తి

కృషీ—ఆయన పే రిచ్చటనో వినియున్నాను. ఆమహాం ద్రాత నికి 'కాలాపహాడ'ని పేరుపెట్టినారు

దుర్గా—ఆయన కనుచుట కెత 'కాలాపహాడో' కార్యాగుండు కూడ నంత విచిత్రమైన మనిషి. ఆయన చాల కల్లకపటములు తెరు గనివాడు ఎవనితో నెప్పుడైన నేమైన నాలుగు మాటలాడినచో డా మాటకర్థ మాయనకే తెలియును కాని మాయన వీరత్వము మాత్ర మసాధారణము. మీరు మాని నాశ్చర్యపోవుదురు. అదుగో వచ్చుచున్నారు మనదగ్గఱకే వచ్చుచున్నారు మీకిప్పుడె తెలియఁ గలదు. మీతో నెప్పుడు తానామాటలాడునో చూతురు.

కృషీవలునకి ప్రత్యక్షమాయెను ఎల్లగొండవలె నున్నాడా మనిషి. నెత్తిమీద తలపాగా చుట్టుకొనుచు వచ్చుచున్నాడు. దగ్గఱకు వచ్చి బిగ్గఱగా నవ్వుచున్నట్లు పలుక నారంభించెను,—'దుర్గాదాసు! చెప్ప వేమి? ఇంతవఱకు చెప్పినదేమిటి? ఆతని చివఱకైనదా లేదా? రాజసింహుని తేజసింహుని ఇంత గొప్పయుద్ధమునకు సేనాపతులను జేసి మీ రెట్లు పంపించిరి? చివఱకు నేనుగూడ శరణు జొచ్చవలసి వచ్చునేమో. మంచిది, ఇంక నేమి మాలస్యము. సైన్య మెచ్చట నున్నది?''

దుర్గా—ఐదువందల గుఱ్ఱపుసవారులును వేయిమంది పదాతు లును మీకొఱకు వేచియున్నారు. మిగిలిన యిరువదివేలమంది సిపా యీలును తేజసింహునివెంట రఘునాథపురము వెళ్ళియున్నారు. జయపూరు జైసలుమీరులనుండి ఎంతమందియో సిపాయీలు రావలసియున్నారు. వీరుగాక చక్రవర్తిగారి కుమారుడు అక్బరు డెబ్బదివేల సిపాయీల

తీసుకొని ముందుకు వెడలియున్నాడు. బహుశః వారిప్పటికి ఝూలోరు చేరియుందురు. పది బలమైన సైన్యములు తీసుకొని మనము మొగలు రాజధాని ఢిల్లీపై దండెత్తి తరువాత బాదుశాహా ప్రస్తుతమున్న ఆజ్మీరును ముట్టడింతము. పరమేశ్వరుని దయవల్ల పాపియగు ఔరంగ జేబును గొలది దినములలో సింహాసనమునుండి పారఁదోలఁగలము.

విజయ—హా! ఔను మంచిదే అయిన చెప్పుడు ఇంత పెద్ద సైన్యమునకు సేనాధిపతి యెవ్వరు? ఔరంగజేబు కుమారు డగ్బ రేనా యేమి?

దుర్గా—(నవ్వుచు) మీరుండగా నింక సేనాపతి యెవరని యడుగవలెనా? తమరు సర్వసేనాధిపతులు. తేజసింగును అక్బరు ప్రభృతులును మీకు సహాయ సేనాపతులు. ఇక్కడనుండి మేమిద్దఱ మును మీకు సహాయముగా బయలుదేరి వచ్చెదము.

విజయపాలుడు (సహర్షముగా)—నేను సరే సర్వసేనాధిపతిగా నుం దును. మీరు స్థిరపరచినారు-మంచిది! సరిగా చేసితిరి! వీరుని మహా త్త్వము వీరుడే గ్రహింపఁగలడు. గాని మఱి యెవ్వరికి తెలియ నగును? దుర్గాదాసు! విను నే నొక్కమాట చెప్పెదను. ఆమాట నీ వెన్నఁడును మరువకుము. ప్రతియుగమునందును ఇద్దఱు వీరులు మాత్రమే యవతరించుచుందురు. కృతయుగమందు నిశుంభుఁడును రక్తబీజుఁడును, త్రేతాయుగమందు కుంభకర్ణుఁడును, హనుమంతుఁ డును, ద్వాపరమునందు భీమసేనుఁడును రెండవవా రెవరో మరచి పోయితిని నోటిలో నాడుచున్నది. హా! జయద్రథుఁడు! ఇక మన కలియుగములో విజయపాలుడు ఉరవుకాలాపహాడును రెండవవాడు దుర్గాదాసు! వీరుగా కితరులు అట్టి అట్టాంటి వీరులే. హుం మీ రే మనెదరు? నిజమేనా? నాతో వచ్చు నిద్దఱు సహాయక సేనాపతు లెవ్వ రెవ్వరు? మీరును రెండవవారు?

దుర్గా——రెండవవాఁడీవీరయువకుఁడు.

విజయపాలుఁడు తీవ్రదృష్టితో కృషీవలుని దిక్కు చూచి, యిట్లనియె,——'వీరయువకుఁడా? ఎక్కడనుండి వచ్చితివి? నీ వెవరు? తమ్ముఁడూ మాటలాడవేమి?

కృషీ——నేను మేవాడదేశపు ఒక దరిద్రవ్యవసాయకుఁడను.

విజయ——మేవాడదేశపు వ్యవసాయకుడవా? కృషీవలుఁడవు. మంచిది మంచిది బహుమంచిది నీవు ఢిల్లీపాదుషాతో యుద్ధము సేయుటకిచ్చటకు వచ్చితివి. హాఁ! శరీరము గట్టిగానే యున్నది. ముఖమున వీరశ్రీయము నిండుగా నున్నది. నీవు నాఁగలి వదలి కత్తిచేఁబట్టి యెన్నాళ్లయినది.

అహా! హా! కృషీవలపుత్రుడు సేనాపతి! ఇదియే ప్రథమ పర్యాయము నేను వినుట.

కృషీ——మా మేవాడులో మహారాణావారి యాజ్ఞ——ధనికులు దరిద్రులు యావన్మంది యుద్ధవిద్య నేర్చుకొనవలెనని బలవంతము.

విజయ——వహవ్వా! మంచిజ్ఞాపకము చేసితివి. మేవాడరాణా జయసింహుఁడు, మీకు బహుశః తెలియదనుకొనెదను. ఆయన వరసకు నాకు బావగా రగుదురు. ఆయన ఇప్పుడు జయసముద్రతీరమున నుండి కమలాదేవిగారియగాధప్రణయ ప్రవాహములో పడి బుటకలు వేయుచున్నాడు దుర్గాదాసు, చూడు, మీతో నింకొక మాట చెప్పవలసి యున్నది. ఒకయుద్ధములో ననేకమంది సేనాపతు లున్న పెద్ద గడబిడ అయిపోవును. ఈ సంగతి మీకు తెలియదా? అందఱును ఎవరి త్రోవ వారు చూచుకొందురు. కొందఱు, యుద్ధమేమైన నగుఁగాక 'నా ప్రాణమెట్లు బయటపడును' అనిఅనుకొందురు. కొందఱు 'ఎట్టి భయంకరమైన యాపదలో పడితిమిరా బాబూ! యుద్ధ మెట్లాగి పోవునురా నాయనా!, డేరాలోనికిపోయికూర్చున్న బ్రతికిపోదుము?'

అని తలంచుచు కొందఱు అటు నిటు నాల్గువైపులం జూచుచు పాఱి పోవుటకు సందు ఏదిరా!' యని తిలకించెదరు.

దుర్గా—మీకీవిషయమును చింతవలదు. నేను యుద్ధసమయములో పాఱిపోవుటకు సందు చూచుకొనేవాఁడను గనిపెట్టి యుందును.

విజయ—బాహాటముగా నేను చెప్పుటలేదు. ఈ తక్కిన వీరుల సంగతి చెప్పుచున్నాను మీరు పాఱిపోవుటకు సందు వెదకరని నాకు తెలియును. మీరు పాఱిపోవునెడల నొక్కసారే పరలోకమునకు పరిచూచెదరు మరల భూలోకమునకు రారు. ఇందుచేతనే చాల మంది సేనాపతులవద్ద కేవలము మీరొక్కరున్న బాగుండునని నేననుచున్నాను.

దుర్గా—సరే అక్కడకువెళ్ళి ఎటులఁజేసిన యుక్తమో అట్లు చేయుదము. మంచిది పోవుదము దయచేయుఁడు అదుగో రణభేరి వినఁబడుచున్నది సైన్యములు కూడియున్నవి.

కొంచెముదూరములో హాత్యమందిరమున కింకొకవైపున రణ దుందుభి మ్రోగనారంభించెను దుర్గాదాసు విజయపాలు కృషీ వలులతో ముందుకు సాగిపోయెను.

౫

సార్వభౌముని యుత్తరము

ఝూలోరు దుర్గమునందు దుర్గాదాసును విజయపాలుఁడును కృషీ వలుడును ఇంక ననేక రాజపుత్రసేనాపతులును సభతీర్చి కూర్చుండిరి. వారి యెదుట నూతనబాదుశాహా అక్బరగు చిన్నవాఁడయిన మోముతో

జైసల్మీరు రాజకుమారుండగు కేసరిసింహునితోఁ గలిసి నిలిచి యుండెను.

కేసరిసింహుండు—దుర్గాదాసు! మీరున్నంతకాలము రాజస్థానమున కేహానియు జరుగనేరదు. ఈ దినము రాత్రి సత్రమునందు ఔరంగజేబు రాజపుత్రవీరులకు తెలియకుండ తనమూలమున కొన్నెన్నియో దెబ్బలు గొట్టియున్నాడు. ఈనాఁ డతఁడుచేసిన మోసము చిత్రమైనది!

దుర్గా—నే నిట్లు జరుగునని స్వప్నమందైనఁ దలంపలేదు. ఒక్కసారిగా రాజపుత్రులందఱ బుద్ధియు నశించిపోయినది! ఔరంగజేబెంతటి మాయావియైనవాడో? ఆయన రాజనీతియొక్క మూలమంత్ర మెంతటి ధూర్తత్వముతో నిండియున్నదో వారలే యెఱుంగుదురు!

కేసరి—నా హృదయము విచారమునఁ దహించుకొనిపోవుచున్నది. రామసింహుఁడు ఉత్తరము చేతిలోఁ బట్టుకొని నాయొద్దకు వచ్చినప్పుడే నేను చెప్పియున్నాను. 'మీరీయుత్తరమునం దొక్క యక్షరము కూడ నమ్మవద్దు. ఇది ఔరంగజేబు మాయమాత్రమే గాని యింకొకటి కాదు.'

దుర్గా—ఉత్తరములో నేమున్నది?

కేసరి—రామసింగు తీసుకొని వెళ్ళినాఁ డుత్తరము. అందులో తాత్పర్యమిది,— 'అక్బరు కుమారా! నీవు చేసిన చమత్కార వ్యాపారము నీచిన్న జాబునందు వర్ణింపఁజాలను. నాకు చాల సంతోషముగానున్నది. నీవు తీసుకొని వచ్చుచున్న డెబ్బదివేల సైన్యము ఢిల్లీకి చేరగానే ఇచ్చటి సైన్యములోఁ గలిపి కాఫరుల సైన్యముపై బడి నురుమాడవలెను. వెంటనే కాఫరులను వెంటఁదీసుకొని నా యొద్దకు రమ్ము.'

దుర్గా—ఎటువంటి భయంకరమైన మాయవాడో చూచితివా!

ఇట్టి యుత్తరమును నమ్మువారు కూడ జగత్తుమీద నుందురు కాబోలు

కేసరి—ఎట్టి యాశ్చర్యము జరిగినదో చూడుడు. ఈయుత్తరము చూడగనే మనసేనాపతు లందఱును మహామతియగు నక్బరును 'విశ్వాసఘాతకు' డనియు 'మోసగా' డనియు కారులరచి యతని సత్యతను ఉదారతను అవమానపరచి తమ తమ సేనలను తీసుకొని వెడలిపోయిరి. నేను వారి నెంతయో ప్రాధేయపడి యొక్కక్షణ కాలము వేచియుండుడని కోరితిని. కాని నామా టెవ్వరును వినలేదు. హిందూసేనలు వెడలిపోవుటను జూచి ముసల్మాను సైన్యములును ఢిల్లీ దెసకు బయలుదేరిపోయెను.

అక్బరు—వా రొక్కక్షణకాలము నిదానించి నాకాజాబు సంగతి చెప్పియుండిరేని నేను వారి భ్రమలను దూరముచేసివేసెడి వాడను—నేను మోసగాడనో కాదో దుర్గాదా సెరుంగును—నేను సమస్త విషయము లీతనితో విప్పి చెప్పియుంటిని. చాల దినములనుండి చక్రవర్తి దుష్టచర్యలను అత్యాచారమును జూచి నేను హృదయమున కుందుచుంటిని. రాజపుత్రులతో సంధిచేసుకొని సఖ్యముతో నుండుట కర్తవ్యమని నే నెన్నోనారులు చెప్పి, యందు కాయనను వేడుకొంటిని. కాని యాయన పట్టిన మూర్ఖప్రతిజ్ఞ నాయన విడువలేదు. అనేకమంది ముసల్మాను సిపాయిలు హిందువుల యెడల చక్రవర్తి సేయుచున్న దౌర్జన్యమును జూచి మనస్సు సంక్షోభించియుండిరి. నేను నామనస్సులో మాటను వారికి చెప్పగానే నాప్రస్తావనము నామోదించి నాకు తోడగుటకు సిద్ధమైరి. కాని విధిలిఖితము నెవ్వరు తప్పింపగలరు?

దుర్గా—ఫలిత మేమైనను ఈ రాజపుత్రజాతి యంతయు మీ యెడల పూర్తిగ కృతజ్ఞులై యుందురు.

అక్బరు—ముసల్మాను మహారాజ్యములో నాకింక నిలువ నీడ

లేదు. చక్రవర్తి నాప్రాణములు మ్రింగఁదలఁచుకొన్నను నేను నా ప్రాణములకు జడియుటలేదు గాని నా భార్యబిడ్డల యవస్థ దలచుకొని విచారపడుచున్నాను.

కేసరి—నా దేశమందు మీ కావంశ పూర్వకముగ నుండవచ్చును. మేము బ్రతికియుండగా ఔరంగజేబు మీ యొడలిమీఁద నొక్క వెంట్రుకనైన కదల్పఁగలఁడా ?

దుర్గా—నేటినుండి మీరు నన్ను మీ సోదరునివలె నాచుకొనుడు నే నిదిగో ప్రమాణము సేయుచున్నాను సుఖమునందుగాని దుఃఖమునందుగాని సమస్తవిషయములందును దుర్గాదాసు మీ కెప్పుడును దోడునీడయై యుండఁగలఁడు.

అక్బరు—ఆ విషయములో నా కేమియును సందేహములేదు. రాజపుత్రవీరులారా! నేఁడు మీకొక్క క్రొత్తసంగతి నేను వినిపించుచున్నాను. మీరు దుర్గాదాసుయొక్క మహాత్మ్యమును గూర్చియు ఔదార్యమునుగూర్చియు నా సంగతి వినినయెడల మీ రాసంగతులును విస్మితులు నయ్యెదరు. ఒకనాఁటి రాత్రి చక్రవర్తి తన దూత నొకనిని ఫకీరువేషము వేయించి రహస్యముగా దుర్గాదాసుయొద్దకు పంపెను. దూతవచ్చి దుర్గాదాసుతో నిట్లు చెప్పెను,—'మీరు అక్బరు కింక ముందునుండి సహాయము సేయఁగూడదని చక్రవర్తిగారి కోరిక. అందుకుగాను ఎనిమిదిలక్షల రూపాయ లాయన పంపించి యున్నారు. ఇవిగో తీసికొనుఁడు. దుర్గాదాసామాటలువిని ఎనిమిది లక్షలరూపాయల సహితముగా దూతను నా దగ్గఱకు తీసికొనివచ్చి యిట్లనెను,—' తండ్రిగారియొక్క ధనముమీఁద నధికారము కొడుకు కుండును. అక్బరూ! మీతండ్రిగారు నాయొద్ద కెనిమిదిలక్షల రూపాయలు పంపియుండిరి. వీనితో మీ కేమైన నవసరమునుండిన నుండవచ్చును. నాకవసరములేదు.' అటుపిమ్మట దుర్గాదాసు దూత

వైపు చూచి యిట్లనెను,—'మాతా! నీవు నీచుడును అంధకారి హృదయుడును అగు మానసింహుని యొద్దకు వెళ్లి ఇల్లు చేర్చుకొనుచున్నాను. 'దుర్గాదాసు రాథోడు నీలుగుణమును అర్పించియున్నాడు. వాడు డబ్బుకొనపడి నా హృదయము నమ్మకొనడు అట్టిగా నాకు ప్రాణమిత్రుడు'

ఈమాటలు వినగానే రాజపుత్రులు అందఱును ఒక్కసారిగా లేచి యిట్లనిరి,—'వీరదుర్గాదాసు! ఈమాటను యింతవరకు ఏల దాచిపెట్టియుంటిరి!

దుర్గా—ఇది చాల స్వల్పసంగతి, నేను నాకర్తవ్యమునే చేసితిని గాని యింత గొప్ప గౌరవింపదగిన దేమున్నది?

కేసరిసింహుడు దుర్గాదాసును గట్టిగా కౌగలించుకొని—'మీరు ధన్యాత్ములు' అనెను.

విజయ—మన మంగళమును అక్బరును చక్రవర్తిని చేసితిమి. ఇంక ఔరంగజేబు మనము ఢిల్లీపై దండెత్తిపోయి అక్బరును మొగలుసామ్రాజ్యసింహాసనముపై కూర్చుండబెట్టుదము. ఇంక నాలస్యము సేయ నవసరమేమి?

కేసరి—మీరేమి మరచిపోయినారా? మన సైన్యములో చాల భాగము సేనాపతులును ఔరంగజేబు ఉత్తరము చూడగానే పారిపోయినారు అదిచూచి అక్బరుసైన్యముకూడ ఢిల్లీకి తిరిగి పోయినది.

విజయ—అయితే మాత్రమేమి? అంకుశమో చిక్కియున్నది. మన మక్బరుపక్షము తీసుకొని ఔరంగజేబుతో యుద్ధము సేతము. అందుకొఱకే బూనుకొంటిమి కదా. మనము పారిపోయిన మన సైన్యమును తిరిగికూర్చుకొని ఢిల్లీపై దండెత్తుదము. అక్బరు! మీరు కూడ మాతోడ రండు. తప్పకుండ మిమ్మును ఢిల్లీసింహాసనముపై

గూర్చుండఁబెట్టుదుము. ఏల మాటలాడ రేమి? మొదలకుండ నిలుచుండెద రేమి? ఢిల్లీసింహాసన మెక్కఁగనే అన్నిటికంటె ముందేమి సేయవలెనో యెఱుగుదురా? ఎఱుగుదురనుకొనెదను. మీ రాయనెట్లు చేసియున్నాఁడో ఆలాగుననే మీరుకూడ చేయవలెను. మేము ఔరంగజేబును ఖైదుచేసి మీయెదుట హాజరుపెట్టెదము. అప్పుడు మీరు వానిని తీసుకొనివెళ్ళి చేతులును గాళ్ళును గట్టి యొక నిర్జనప్రదేశములో ఖైదుచేయవలెనని యాజ్ఞాపింపవలెను. ఔరంగజేబు తండ్రి షాజహాను నేఁడేండ్లు ఖైదులో నుంచినాఁడు. మీరు ఔరంగజేబును పదునాల్గేండ్లు ఖైదులో నుంచవలెను. అటుపిమ్మట దారావలె ఆతనిని యేనుఁగుపై వేయించవలెను. తరువాత షుజావలె మోతెజముకు ముక్కును చెవులును గోయించి పట్టణము నల్గువైపుల నూరేగింపవలెను.

దుర్గా——తమయాజ్ఞ ఎట్లైన నట్లు. ఇప్పుడు మాతృమందిరమునకు పోవుచుంటిని. పోయి తరువాత వచ్చిపోయిన సేనలను సేనాపతులను వెనుకకి కూర్చుకొని యుద్ధయాత్రకు బయలుదేరెదను.

దుర్గాదాసు అక్బరుయొద్దకు వచ్చి గౌరవమైన మాటలతో నిట్లనెను,——'కుమారా! కాలాంతకుని యొక్క నవ్వులాట మాటల కాగ్రహింపకుడు. ఆయన కల్లకపటములు తెలుసుకొనుఁడు. కాని యాయన స్వభావ మందరెఱుగుదురు. కులాసామీరు సమయానుసారము లేరు గదా. మీ రిప్పుడు భార్యాబిడ్డలతో లూనీనది యొడ్డుననున్న నా పర్ణకుటీరమునం దుండవచ్చును. అక్కడ దేకాంతముగ కాలము గడుపవచ్చును.

౬

వీరప్రదర్శనము

హిందూవీరులు కొండకోటనుండి బయలుదేరి ముసల్మాను శిబిరముపై నాక్రమింపఁబోవుచున్నారు. తోటయొక్క రక్షణభార మెవరికి సమర్పింపవలెను? దుర్గాదాసు శీఘ్రమే దక్షిణపువైపున కేగవలెను. కోటయం దెంతమందియో రాజవంశీయ రమణీమణులు దిగియున్నారు ఈ విపత్సమయమున నీ జవాబుదారీకార్యమును నిర్వహింప యోగ్యులెవ్వరు? దుర్గాదాసుని యుద్దేశమున హారమతి రాజకుమారుడు విజయపాలుఁడీగౌరవపదమునకు యోగ్యుడు. కాని యిందుచే నితరరాజులు తమ కవమానమని యోచించుచుండిరి. విజయపాలుఁడు గొప్పవంశమువాడే. వీరత్వమునందును గొప్పవాడే. కాని యాతని నెవ్వరును గౌరవించరు. కారణమేమన వాడు గొప్ప సాహసికుఁడేగాని సహజముగ బుద్ధిశూన్యుఁడని చాలమంది యభిప్రాయము ఆయనకు పెద్దపని చిన్నపని యను భేదభావములేదు. దిట్టముగ నల్లమందు భాయిగాడు. ఎటువంటి కార్యమైనను చిన్న పెద్ద భేదము పెట్టుకొనకుండ మనస్ఫూర్తిగఁ జేయువాడు. చాలమంది యాతనిని మూర్ఖుడందురు. వానిని వేళాకోళము సేయుదురు. కొంతమంది వానిని పిచ్చివానినిచేసి యవమానింతురు. వాని పొడుగు లావు చూచి బొగ్గును ధిక్కరించు శరీరచ్ఛాయచూచి పెద్ద ముందుకు సాగిపోయిన పొట్టచూచి స్త్రీలాతనికి కాలాపహాడని (నల్లకొండ) యని హాస్యపుపేరు పెట్టిరి. ఈ కారణమున నీ విషయములో దుర్గాదాసు నిశ్చయమున కేమియు రాలేక మహారాణి యరుంధతీదేవితో నాలోచించుట కరిగెను. మహారాణితో నామె యన్ని

సంగతులును జెప్పెను. రాజకుమారి అంబాలికయు నప్పుడామెయొద్ద కూర్చుండియుండెను. ఆమె యిట్లు వక్కాణించెను—'వీరులలో నెల్ల నధికప్రతాపవంతుఁ డెవరో ఆ వీరుడు మా రక్షణభారము వహింపవలెను.' కాని యా యుత్తమ ప్రతాపవంతుని నిర్ణయించు టెట్లు?

ఉదయమాయెను. కోట కరక్రోసు దూరముగ క్రిందనున్న నాకిక రెండవవైపున గుడారము వేసియుండెను. కోటకు మధ్యనున్న నొక కొండశిఖరముపై నెఱ్ఱజెండా యెగురుచుండెను. శిబిరముయొద్ద చాల మంది గుంపులుగూడి యుండిరి. అందఱును బైనున్న కొండకొనపై నెగురుచున్న జెండా నతురతతోఁ జూచుచుండిరి. అందఱికంటె ముందు రాఠోరు సేనాపతి దుర్గాదాసు నిలిచియుండెను. కొండపై నొక వీరభాగమున నిల్చి యనేకమంది స్త్రీలు కౌతుహాలపూర్వకముగ శిబిరమువంకఁ జూచుచుండిరి. విజయపాలుడు గుఱ్ఱమెక్కి దుర్గాదాసుప్రక్కకువచ్చి నలుపైపులను జూచుచుండెను.

దుర్గాదాసు గొంతెత్తి గంభీరస్వరముతోఁ బల్కెను,—'రాజస్థానమందలి రాజవంశసంభూత మహావీరులారా! ఆలకింపుడు,—మీరు లేని కాలమందు మేము మహారాణి, రాజకుమారి మొదలైన రమణీమండలియొక్క సంరక్షణభారమును విజయపాలున కొసంగ సంకల్పించినారము. కాని యీ విషయములో కొంతమంది కాక్షేపణ యుండుటవలన మిమ్ము నీనాటి వీరప్రదర్శనమునకు బిలిపించవలసినదైనది. కొండశిఖరముపై నదుగో ఎఱ్ఱజెండా యెగురుచున్నది. ఆ పతాకము నెవ్వరు విజయపాలునికంటె ముందు ముట్టుకొని యెత్తఁగలరో వారీనాటి వీరప్రదర్శనమున పరాక్రమవంతులుగా పరిగణింపఁబడుదురు. అట్టివారు కుమార విజయపాలునితోఁగూడ కోటరక్షణ కెన్నుకొనఁబడుదురు. మీ యందఱిలోను కుమార విజయపాలునితో

పోటీపడఁగల వారు ముందుకు రండు ఇష్టమైనవారు గుఱ్ఱములపై నెక్కి ఈ వీరపురుషునితో పఱువెత్తి యెదుటనున్న శైలఖండమును దాటి, నదిని దాఁటి పిమ్మట వికటశైలమునెక్కి యా యెఱ్ఱజెండా నెత్తుఁడు.”

కొందఱీ విపత్పూర్ణకార్యమునకు వీరత్వముచూపు టెందుకని తమలో తాము సణుఁగుకొన నారంభించిరి నిర్భయ విజయపాలునితో నీ కార్యమునందు పోటీపడు టెందుకని కొందఱు విరమించుకొనిరి. ఒకవేళ ప్రమాదవశమునచే నేదైన సంభవమైనయెడల నందఱును నవ్వుదురేమో లేక స్త్రీలు చప్పటులు కొట్టుదురేమో యని చాల మంది రాజపుత్రయువకులు విజయపాలునితో పోటీకి నిల్చుటకు సందేహించిరి.

దుర్గాదాసు కొంచెము సేపు నిరీక్షించి యెవ్వరును ముందుకు రాకుండుటను గాంచి నవ్వుచు నిట్లనియె,—‘రాజపుత్రస్థానములో రాజపుత్రవంశజులలో నెవ్వరును విజయపాలునితో సరిసమానముగ నిలువఁగలవారు లేరని తెలియవచ్చుచున్నది కాని యీ వీరధాత్రి మార్వాడభూమియొక్క వీరత్వము కేవలము రాజప్రాసాదముల నాలుగుగోడలమధ్యనే లేదు అందుచే నో యుచ్చవంశసంభూత రాజపుత్రవీరులారా! రాజసఖులారా! మఱియు నో రాజసేనాపతులారా! మీలో నెవ్వరైనను సమర్థులైన వారున్నయెడల ముందుకు రండు!”

దుర్గాదాసు రాజకర్మచారుల వైపునకును సేనాపతుల వైపునకును చాలసేపటివఱకు నిరీక్షించియుండెను జనులందఱును మునుపటివలెనే మాఱుమాటాడక నిశ్శబ్దముగ నిలిచియుండిరి. అంతట రాఠోరు సేనాపతి అభిమానసంక్షోభములతో నావేశమునొందుచు గొంతెత్తి యిట్లు పల్కెను,—మొదట నాకర్థమగుటలేదు. రాజపుత్రవీరత్వము వెల్లడియగుటయందు వెరచుచున్నదా! తరువాత

నాకింకను ఆశవీడలేదు. సమస్తసైనికభటులారా! అలంకింపబడు సమావేశమైన ప్రేక్షకులారా! యువవృద్ధ జనులారా! నాటియు నోయున్నత వంశసంభూతులారా! అతిశీచవంశసంజాతులారా! మీరాయంద రాజపుత్రరక్తము ప్రవహించుచున్నయెడల ... కు ... శేసి యెడల నేటివీరప్రదర్శన మిచ్చుటచే సమస్తమైనభూమున కోట్లకొలది వీరుల తల్లియగు యాంధ్రదేశ భూమి నేడు కేవల మొకవీరుని తల్లి మాత్రమే యగును. ... చూడుడు.. ... దత్తైన వీరముపై రక్తపతాకము ప్రక్క నార్యావర్తాంగీకార ... లను జేత ధరించి నిలిచియున్నారు.'

దుర్గాదాసుని పైమాటలు సమాప్తము కాకముందే నాల్గువైపులను గోలాహల ముత్పన్నమాయెను. కరతాళధ్వనులు చెలరేగెను. అందఱు నాశ్చర్యముతోఁ జూచుచుండిరి. శిబిరమున కానల ప్రక్కనుండి యొక్కతరుణసైనికుడు నూనూగు మీసములతో మధుర మందస్మితవదనంబుతో పంచకల్యాణి గుఱ్ఱంబుపై నెక్కి దుర్గాదాసుని యెదుట కరుదెంచి యభివాదనంబు సలిపి విజయపాలుని ప్రక్క నిలువఁబడెను.

విజయపాలుఁడును జిరునవ్వుతో నాకృషీవల సైనికుని దెస నాపాదమస్తిష్కము దృష్టి నిగిడించి చూచి గుఱ్ఱమును సవారి వదలుమని సన్న చేసెను. ఇద్దఱును బయలుదేరిరి. ఈఅపరిచిత యువకుఁ డెవ్వరో విజయపాలుని యోడించి వేయునని ప్రేక్షకులు విస్మితులై చూచుచుండిరి. కృషీవల యువకుని గుఱ్ఱము మిట్టపల్లములను, సెలయేళ్లను దాటుటలో విజయపాలుని గుఱ్ఱముకంటె సునాయాసముగాఁ బోవుచుండెను. ఇద్దఱి గుఱ్ఱములును గొంచె మెచ్చుతక్కువగ నింతవఱకు సరిసమానముగనే పోవుచుండెను. కాని పతాకమున్న గుట్టయొద్దకు వచ్చునప్పటి కచ్చటనున్నది భయానకస్థానము.

అక్కడ వారు నిలుపుదీర్చుకొనుట కొక్కింతతడవాగెను. పైన యెగురు చున్న పతాకమును దానిచుట్టునున్న గట్టును వారొకసారి పరికింప నిద్దఱకును మనసులోని యాశ నిరాశయైనది. ఒకరి మొగము లొకరు చూచుకొని తిరిగి గుఱ్ఱములను వదలిరి. కాని యొక్కింత దూరము పోగనే యింక పైకిపోవుట దుర్లభమని తెలిసికొని యింక కిరికిపిల్లు వారలుకొని యుద్దేశించుచుండిరి. ఎంత ముందుగా కేగినను, అంత వెనుకకు జరిపోవుచున్నది మాహాత్మ్యముంగను వేగనపై నున్న రమణీమణు లా యుద్ధవుహీరుల దుర్దశగాంచి నవ్వుచుండిరి దుర్గాదాసు దూరమునుండి ఏమియో కేకవేయుచుండెను గాని వారికి వినబడుటలేదు. కృషీవలయువకున కేమియు తోచుటలేదు. ఈయుద్యోగమింక వ్యర్థమని త్రోసివచ్చి వెనుకకు తిరుగుట మర్యాద కాదు. ఇట్టి సమయమున నకస్మాత్తుగా కోటపైనుండి యొక్క గులాబి పువ్వువచ్చి యాతని వక్షస్థలమున బడెను. కృషీవలుడు కన్నెత్తి చూచెను—సుందరపువేదికపై కోమలాంగి విలాసకుమారి నిలిచి యుండి యాతనిపై దెంగు కప్పుకొని నవ్వుచు కొండ కొక వైపునకు సంజ్ఞ సేయుచుండెను. ఆ సంజ్ఞనుగ్రహించి కృషీవల యువకుడు కొండ యుత్తరదిశకు పోయి చూచెను అచ్చటి మార్గము కొండపై కెక్కుటకు ఎక్కువవీలుగా నుండెను. మనసులో విలాస కుమారికి కృతజ్ఞతావందనము లర్పించుచు నతిత్వరితముగ పతాకము నగ్గఱ కరిగెను. ఇచ్చట విజయపాలుడా సంగతి నెఱుంగక కృషీవలయువకుడు హతాశుడై వెనుకకు తిరిగిపోయెనని తలంచు చుండెను. కాని యొక్క మారుగ నాల్గువైపులనుండి కోలాహల మాద్భవ మయ్యెను. అదివిని యాతడు కన్నులెత్తి పైకి చూచెను. కృషీవలయువకుడు జెండాప్రక్క నిలువబడియుండెను. ఇం కేమున్నది! పరాభవము! క్రోధాభిమానములు పట్టలేక విజయపాలుడు

గుఱ్ఱమును చబుకుతో గొట్టి కొండ యెక్కనారంభించెను. మరల నాల్గువైపులనుండి కోలాహలము సాగెను. దానితో పాటు పైనుండి కృషీవల సైనికుడును కేక వేసి,—'ఇదుగో చూడుము. పతాకము నాచే జిక్కినది' అని చెప్పెను.

విజయపాలుని గుఱ్ఱము కొండశిఖరమునుండి జారి ఒక్క విసురున క్రిందబడెను. ఒడ్డూపొడుగూ మనిషి 'కాలాపహాడు' ప్రాణములు నిలుపుకొనుటకు గట్టిగా నొక గండశిలను బట్టుకొనెను. నాల్గు వైపులను కేకలును నవ్వులును నగారాధ్వనులును చెలరేగెను

౭

జయమాల

రక్తపతాకమును జేపట్టి ప్రసన్నవదనముతో కృషీవల సైనికుడు నారీమణుల యెదుట నిలుచుండి యుండెను. [illegible] అంబాలిక చేతియందు జయమాలయుండెను. మహారాణికి ప్రణామము లాచరించి మోకాళ్ళపై కొరగి చేతులు జోడించుకొని యత్యంత భక్తితో కృషీవల యువకుండు [illegible] మూర్తి వంక—తనచిన్ననాడు హృదయమందిరమున ప్రతిష్ఠించిన దేవీమూర్తి వంక కన్నులెత్తి చూచెను. అంబాలిక నారీజనమధ్యమునుండి కొంచెము ముందుకువచ్చి నిశ్చేష్టురాలై పోయెను. ఆమెహృదయమున ఆనందమును ఆశయు సంశయమును ఒకదానితో నొకటి గొట్టుకొనుచు గంద్రగోళము సేయుచుండెను. శరీరము వణక నారంభించెను. జయమాల నిష్టము వచ్చినట్లు వేయుటకు మహారాణి యామెకు తిరిగి సన్న చేసెను. అంబాలిక కృషీవలుని దగ్గఱ కరిగి కంఠమునందు వేయవలెనని జయమాలను బైకెత్తెను. కాని యాసమయమున ప్రే

క్షకుల మధ్యనుండి యొక్క గొప్ప కేక వినఁబడెను,—‘రాజకుమారీ! ఆగు, ఆగు!” జైసల్మీరు రాజకుమారుఁడు కేసరిసింహుఁడు జనసమూహమునుండి ముందుకు వచ్చి చెప్ప నారంభించెను,—‘రాజస్థానపు రాజవంశీయ పిగిలారా! రాజవంశీయ రమణీరత్నములారా! మనమీనాటి రాష్ట్రవిప్లవములో మన స్వాతంత్ర్యమును గోల్పోవుటయే గాక దానితోఁ బాటు మనక్షత్రియుల యమూల్యధనంబగు జాతీయగౌరవంబును సహితము గోల్పోవుచుంటిమి. అందుచేతనే మన రాజరమణీమణుల నందఱ రక్షణార్థమై కులశీలములు లేనట్టియు నీచవంశోద్భవుండైనట్టియు నొక యువకుని నియోగింప సంసిద్ధులమైతిమి! అందుచేతనే రాజాధిరాజగు జయసింహవల్లభుని కుమార్తెచే నొక దరిద్ర కృషీవల యువకుని జయమాల నిప్పించు మహోత్సవమును గాంచుట కిక్కడ కూడు కొంటిమి!

విజయపాలుడును కొంచెము ముందు కరుదెంచి రాజకుమారి దెసఁగాంచి నవ్వుచు నిట్లనియె,—‘జయపూరు రాజకన్యకామణి యొకవేళ కృషీవల యువకుని కంఠమందు జయమాల వేయఁదలచుకొని యుండవచ్చును. కాని ఈవిషయమున నారీమండలి పక్షమునుండి యేయాక్షేపణయు లేక పోయినను ఉత్తమవంశీయులగు సమస్త రాజపుత్రులకు మాత్రము తప్పక యాక్షేపణయుండఁగలదు.’

ఈమాటలు విని క్రోధలజ్జాభిమానములతో రాజకుమారి పెదవుల కంపింప కన్నులనీరు నించుచుండెను. ఆమె మహారాణి వంకఁ దిరిగి గర్వముతో కన్నులెత్తి చూచెను. ప్రేక్షకులలోనుండి యెవ్వరో తెలియ, దిట్లని కేక వేసిరి,—‘రాజమహిషీ! రాజకుమారి నోదార్పుము’

మహారాణి యరుంధతీ దేవి యేమిచేయుటకును దోచక యొక్కసారి ప్రేక్షకులవంకఁ జూచి యంబాలికను వెనుకకు తిరిగి రమ్మని సం

జ్ఞచేసెను. అంత రాజకుమారి మనోధైర్యము సడలిపోయెను. ఏమియో మాటలాడవలెననితలయెత్తి నలువైపులఁజూచెను. అప్పటికిని కృషీవలయువకుఁడామె చరణతలమున భూమిపై మోకాళ్ళపై కొరగి చేతులు జోడించుకొని పైకి కన్నులెత్తి పారిశోషికముగ బడయుట కొరకు చూచుచుండెను భక్తుఁడు పవిత్రమంత్రమున దేవీ ప్రతిమను ప్రాణప్రతిష్ఠఁగావించి చేతులు జోడించి ప్రార్థించుచున్నట్లాయువకుఁడు గాన్పించుచుండెను.

రాజకుమారి మఱియొక్కసారి కృషీవలయువకుని దైన నిరాశనయనంబులతో కరుణాకటాక్షవిక్షేపంబు గావించెను. పిమ్మట మరల క్రోధాభిమానములు బైకొన నలువైపులకు దృష్టి నిగిడించి చూచి తనచేతిలోని పూలమాలను ముక్కలుముక్కలు సేసి విసరి పాఱవైచి యచ్చట నిలువక వెంటనే కోటలోని యొక గదిలోనికి తొందరగా తొందరగా వెడలిపోయెను

విజయపాలుఁడు బిగ్గరగా నవ్వుచు జైసల్మీరు రాజకుమారిని సంబోధించి యిట్లనియెను,—"రాజకుమారసాహేబు! మీకిప్పుడర్థమైనదా? నారీజనము యొక్క మాటలలో కీలునే ప్రేమయని యందురు"

౭

స్వర్గములో పిశాచము

కట్టకడపటకు కోట రక్షణభారము విజయపాలునకే సమర్పింపఁబడినది. కృషీవలు డితరసైనికుల వలెనే రాయనకు సహాయము సేయుచుండెను. ఇందు కృషీవలుఁ డసమ్మతిఁ జూపలేదు. అంతేకాదు అవమానమని కూడ తలంచలేదు. ఏలయన నాతనికి తెలియును. దుర్గాదాసును అరుంధతీదేవియుఁ దప్ప తాను మహారాణా జయసింహుని

పుత్రుడనియు భావి మేవాడ రాజ్యాధీశ్వరుడనియు నెవ్వరెరుంగరు. ఇట్టి మారువేషమున తన కాగారవసియుండవని రానేరదని యాతఁడు మొట్టమొదటినుండియు నెఱుఁగును.

మరునాఁడు సైన్యములు యుద్ధయాత్రకొఱకు సమకూడుచున్నవి. కోటనుండి బయలువెడలు నపుడు దుర్గాదాసు కూడిన సైన్యములను బరీక్షించునపుడు ఎల్లరు వచ్చియుండిరిగాని కేవల మొక్క జైసల్మీరు రాజకుమారుఁడు కేసరిసింహుఁడు గన్పడలేదు.

కేసరిసింహుఁడప్పు డొంటరిగ తన గదియందు కూర్చుండి చింతాసముద్రమున మునిఁగియుండెను. దుర్గాదాసు తనను బిల్చుచున్నాడని వినఁగనే యాతఁడు తన చింతాసముద్రమునుండి బయటకు వచ్చి మెల్లమెల్లగా నంతఃపురమునకు దారి పట్టెను. అచ్చటం బాలిక యున్న బంగారు కుటీరమును జేరి ద్వారముయొద్ద యొక్కింతసేపు యోచనసేయుచు నిలిచెను. అట్టియెడ నాతనిరాక నెరింగి లోపల నుండి యొక దాసి బయటకు వచ్చెను. కేసరిసింహుఁడంత నాదాసితో 'అంబర రాజకుమారి ఎచ్చటున్నది' అని అడిగెను

దాసి వ్రేలితో లోపల సూచించెను. 'ఆమె ఏమిచేయుచున్న' దని యాతఁడు తిరిగి ప్రశ్నించెను.

దాసి,—'మీరే పోయి యామె నడుగవచ్చును' అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

రాజకుమారుఁడు లోనికిపోయి చూడ నామె యొక్కతయే నేలఁ గూర్చుండి యొక సగము రచించిన చిత్రపటమును బూర్తిసేయుచుండెను. ఆయన గదియందు ప్రవేశించుట నామె గుర్తింపలేదు. ఆతని కాలిజాడల చప్పుడైనను నామె గమనింపక పటమునందే తనదృష్టి నంతయు నుంచి దిద్దుచుండెను.

కేసరిసింహుఁడు తొందరపాటుచే కంఠము గద్గదికవడ బిగ్గరగా,

'రాజకుమారీ!' అని కేక వేసెను.

రాజకుమారి యులికిపడి చిత్రపటమును భూమిమీఁదనే పైకెత్తియాతని వంకఁజూచెను. యువరాజు 'రాజనందనీ! ఏమింత యేకాగ్రచిత్తముతో చిత్రపటమును లిఖించుచున్నా వెవ్వరిదది?' అని అడిగెను.

రాజకుమారి లేచి మెల్లమెల్లగ,—'కుమారా! యిచ్చటి కెందుకు వచ్చితి' రని తిరిగి ప్రశ్నించెను.

యువరాజు మరల ప్రశ్నించెను,—'రాజకుమారీ! యెవ్వరిచిత్రపటమును రచించుచుంటివి? ఆ నీచవంశోద్భవుఁడైన కృషీవలు సైనికుని చిత్రపటముకాదు గదా?'

ఈ మాటవిని రాజకుమారి కొంచెము వ్యగ్రయాయెను. కన్నులు పెద్దవిచేసి యామె యువరాజువంకఁ జూచుచు నిట్లు జవాబుచెప్పెను. మీ యనుమానము పూర్తిగ నిజము. ఇది కృషీవలసైనికుని చిత్రపటమే. నేను చిరకాలమునుండి ఈ కృషీవలుని చిత్రపటమును లిఖింపవలెనని ప్రయత్నము సేయుచున్నాను.

యువరాజు—ఛీఛీ. రాజనందనీ! ఈ చిత్రపటమును ముక్కలు చేసి పాఱవేయుము.

రాజకుమారి పండ్లతోఁ నాల్కను గొఱికికొనుచు చిత్రపటమును రొమ్మున కదుముకొని గద్గదస్వరముతో నిట్లనెను—'ప్రియమైన వస్తువు నెవ్వరైన వక్షమున దాచుకొందురుగాని పాఱవేయుదురా!'

యువ—అటులైన నా సందేహము స్పష్టమైనది. లోకులు నీమీఁద నారోపించిన కళంకముకూడ సత్యమన్నమాట.

రాజకుమారి—రాజకుమారా! లోకులు నా మీఁదేమి కళంక మాపాదించిరి?

యువరాజు—లోకు లిట్లు చెప్పుచున్నారు అంబరి రాజకుమారి యొక కృషీవలయువకునిఁజూచి మోహించినదట—

రాజకుమారి—యువరాజా! వీరపురుషుల వీరత్వమును జూచి మోహించుట క్షత్రియనారీమణుల ధర్మము. ఇదినాయెడ కళంక మెట్లగును? గౌరవమే యగును. ఇప్పుడు నాకర్థమైనది. నిన్న నా స్వప్నీవలయువకునికి నేను జయమాలను బాహాటోషికముగ నిచ్చునసమయమున మీ రన్యాయముగ నన్నవమానపరచితిరి. మరల నింకొకసారి అట్లే యవమానముసేయఁ దిరిగి వచ్చితిరి.

రాజకుమారి కన్నులనీరుఁ గార్చుచు నభిమానముచేఁ దడఁబడుచు నచ్చటనుండి వెడలిపోవుటకు ప్రయత్నము చేసెను. కాని కేసరిసింహుఁ డామెకడ్డమేగి—‘రాజకుమారీ! ఆలకింపుము. నే నిప్పుడు నీతోఁజెప్పవచ్చిన మాటలీవఱకెన్నఁడును నానోటినుండి వెడలలేదు.’ అని పలికెను.

పిమ్మట నొక్క క్షణమాగి మరల నాతఁడు చెప్పసాగెను—‘బహుశః నీకు జ్ఞాపకముండవచ్చును. నిన్ను నాకిచ్చి వివాహము సేయవలెనని రాజమహిషి కొన్నిదినములనుండియో యున్నది. నేను నిన్నుఁ జూడనంతవఱకు నా ప్రస్తావముమీఁద సమ్మతిపడలేదు. కాని నే నీ కోటకువచ్చి నీ దివ్యలావణ్యసుధాలహరి నాస్వాదించిన నాఁటి నుండి నాతమక్కంబు పెరుగుచున్నది. నేను రాజమహిషితో నాసమ్మతినిఁ దెల్పితిని. కాని నీవు నన్ను నిరాకరించినట్టుల నాకు పిమ్మట తెలియవచ్చినది.

రాజకుమారి—యువరాజా! వ్యర్థవచనములతో నేమి ప్రయోజనము? మీరు మహారాణితో పలుమారు చెప్పియుండిరి. నేనును ఆమెతో ననేకసార్లు చేతులుమోడ్చి ‘నాకు మీతో వివాహమిష్టము లేదని’ విన్నవించుకొంటిని.

యువరాజు—రాజనందినీ, ఆలకింపుము. నేను నీతో కడసారి చెప్పుటకు వచ్చియుంటిని. ఈజీవితములో పాతికేండ్ల ప్రాయము

వఱకు శత్రువులతో యుద్ధము సేయుటతప్ప యింకొక విచారమును హృదయమున నెఱుగను. కాని నిన్ను చూచినప్పటినుండియు నా మనసు పిచ్చెత్తిపోయినది. అదిగో చూడు,—కోట్లకొలఁది క్షత్రియ వీరులు యవనయుద్ధయాత్రయం దుత్సుకులై నాకొఱకై యెదురుచూచు చున్నారు. ఇట్టియెడ నొక్కసారి పల్కుమా అంబాలికా! నీవు నా దాన వయ్యెదవా? నీ మాట వినిన నా కానందమై యా వీరుల వెంటఁబోయి యవనుల నురుమాడెదను. లేనియెడ ఇప్పటికైన నీకు దయ రానియెడ నా హృదయమునుండి నాపై యాశ నూడఁబెఱికి పాఱవేసి వీరధర్మమునకు శాశ్వతముగా సెలవిప్పించి పాఱవేసెదను. అంతేకాక—అని చెప్పఁబోవుచు యువరాజు మాట యాపి భూమివంకఁ జూచుచుండెను.

అంబాలిక అభిమానపూర్వకముగ,—'అంతేకాక యేమిటి?' అని ప్రశ్నించెను.

యువరాజు ఇట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.—'అంతేకాని చెప్పమంటావె దవా? ఒక పైశాచిక ప్రతిజ్ఞ పట్టఁబోవుచున్నాను వినెదవా? చెప్పుటకు నాలుక యూగులాడుచున్నది. నాకు పిచ్చి యెక్కినది. పిచ్చివానికి లజ్జెక్కడిది? ఉన్మాదునికి ఆత్మాభిమానమేమి? మంచిది విను రాజనందినీ! నా ప్రతిజ్ఞయేమో విను. నేటి కొక్క సంవత్సరములో నిన్ను యవనపిశాచముల యొడిలో బారవేసెదను. ఈ సువర్ణపారిజాతమును నందనవనమునుండి పీకి నరలోకమునఁ బాఱవేసెదను.'

ఈ మాటలు పల్కునపుడు యువరాజు కేసరిసింహుడు తన సుందరవీర మూర్తిత్వమును గోలుపోయి కాలసర్పమూర్తిత్వమును గైకొనిన సంబరరాజకుమారి కాశ్చర్య మింతకంటె యెక్కువ కల్గునా? ఆమె యొక్కింతతడవు నిర్ఘాంతపోయి కేసరిసింహుని ముఖమండలమును దదేకదృష్టితోఁ జూచి యిట్లనియె,—'ఇది కేవలము

ద్రోహము క్షత్రియరాజకులమునకా! ఇది కేవలము ద్రోహము. నేను స్వప్నమందైనను ఇట్లనుకొనలేదు. త్రిదివధామమున పిశాచ ముద్భవించునా? ఏ మహాకవియొకనాడు చెప్పుచున్నాను. నాకును నీకును వివాహ మెన్నడును జరుగనేరదు.

కేసరిసింహబలుడు శీఘ్రముగ నా మండలియొద్ద కరిగి,—'నాకొఱకు మీరు నిరీక్షింపనక్కరలేదు. మీరాజ్యములు దేరిపొండు. నాకు వేరొకచోట పనియున్నది' అనెను.

ఆరోజు సాయంసమయమున కేసరిసింహబలుడు యవన శిబిరమునకుంజేరి సేనాపతి యుస్ఫుల్ ఖానున కభివాదములు సల్పెను.

౬

రత్నబంధనము

లూనానదీతీరమున దుర్గాదాసుని యేకాంతభవనమందు దుర్గాదాసును చక్రవర్తి కిరీటకుమారుండగు నక్బరును గూర్చుండి మాటలాడుచుండిరి.

అక్బరు——సేనాపతీ! నా భార్యతోడను బిడ్డతోడను జెప్పియుండలేదు, చాలదినములనుండి మనము దక్షిణదిశ కరుగుచున్నామని; ఒకవేళ నిదానముగ జన్మకే వెడలుట యగునేమో. కొన్నిదినములు మీతో నుదయపురమందిరమున నుండుదుమనియే వారి యభిప్రాయము. కాని నాహృదయ మపరిమితముగ వ్యాకులపడుచున్నది. నేను మరల భార్యాపుత్రులను జూచుట కదృష్టభాగ్యమున్నదో లేదో తెలియదు. మంచిది మీరేమి స్థిరపరచితిరి? ఇక్కడనుండి బయలుదేరు టెప్పుడు?

దుర్గా——మహారాణి యరుంధతీదేవి యిన్నిదినముల, పిమ్మట

నొక్కసారి తన చిన్న కుమారుని అజితసింహునిఁ జూడవలెనని కోరిక తెలియఁజేసినది. అందుచే నేను కొన్ని దినముల క్రింద రహస్యముగ వ్రాసి నిచ్చటకు రప్పించితిని—అరుంధతీదేవి నాగృహము నకు దయచేసి నందువలన నాగృహము పావనమైనది. ఆమె తిరిగి వెంటనే వెడలిపోఁగలదు—అంత మనము అయిదువందల విశ్వాస పాత్రులగు ననుచరులను వెంటఁదీసుకొని దక్షిణదిశకరుగుదము. పర మేశ్వరుని దయయున్న మనము తిరిగి త్వరితముగ రాఁగలము. అదుగో చూడు, శంశేరాలీ మీకుమార్తె చాందుబీబీని అజిత సింహుని ఎత్తుకొని యిట్లు వచ్చుచున్నాడు.

శంశేరుఆలీ రెండు చేతులలోను అరవిరిసిన కమల కళికలఁ బోలు నిద్దఱు శిశువులను జేతులు బట్టుకొని యచ్చటకు వచ్చి నిలువఁబడెను. ఇందొక డేడు వత్సరముల బాలకుఁడు మహారాణి అరుంధతీదేవి కుమారుఁడు. మఱియొకరు తొమ్మిది వత్సరముల బాలిక అక్బరు కుమరిత

అజితసింహుఁడు శంశేరాలీ ముఖము వంకఁ జూచి యడిగెను,— 'కాకా? నువ్వు చెప్పావే ఈరోజు మనము రాఖీబాంధవుల మవుతామని! ఎక్కడ కాకా! రాఖీబాంధి కాలేదేం?'

దుర్గా—రాఖీబాంధికే నిన్నును చాందుబీబీని ఇచ్చటకు పిలిపించినది.

చాందుబీబీ అక్బరు తొడమీదఁ గూర్చుండి సాదరముగ నాతని పెగవిని పట్టుకొని ఇట్లు పలికెను—బాబా! ఈరోజు నీవింత విచారంగా వున్నావేం? నీఒంటో ఏలాగుంది?

అక్బరు—ఏమీ లేదమ్మా! నాఒంట్లో చాలా బాగానే ఉందమ్మా.

చాందు—మనం ఢిల్లీ యెప్పు డెడదాం?

అక్బరు—మీా కాకాయ నడుగు. మనం డిల్లీ యెప్పు డెడతామో యతనికి తెలుసు.

చాందుబీబీ అక్బరు ఒడినుండి లేచి స్నేహపూర్వకముగ దుర్గా దాను మెడను కౌగలించుకొని,—'చెప్పవూ, కాకా' అనెను.

దుర్గాదాసు మధురవాక్కులతో ప్రేమ పూర్వకముగ నిట్ల నెను,—'ఎందుకమ్మా! నేడు డిల్లీకి పోవాలని నీకింత మనసైంది? నీకిక్క డేమైన కష్టంగా వుందా?'

బాలిక—'లేదు కాకా! ఇక్కడ నాకేమీా కష్టం లేదు. ఇక్క డున్న సుఖం నాకు ఢిల్లీలో కూడ లేదు. ఇక్కడ మాదొడ్డమ్మ మాఅమ్మకంటెం గూడ నామీాద దయగా వుంటుంది. ఇంతేకాక ఇప్పుడు—''

చాందుబీబీ అజితుని చేయి పట్టుకొని చెప్పసాగెను,—'మాముద్దు తమ్ముడు నాదగ్గఱ కొచ్చాడు. ఇందుచేత కూడ నాకేంకష్టంలేదు.'

దుర్గా—బిడ్డా! అటులైన ఢిల్లీ వెళ్ళాలని యడిగావెందుకు?

'చాందుబీబీ కొంచె మాలోచించి యిట్లు పలికెను,—'కాకా! నాకడుపులో మాట చెప్పనా? ఈరోజు మాఅమ్మ చెప్పింద, నాయ నగారట తాతగారి మీాద కోపగించి యిక్కడకు వచ్చారట. కాకా! నాన్నగా రెందు కల్లాచేశారు? మాతాత ఎంత మంచివాడో బహుశా మానాన్న ఎరుగ డనుకుంటాను. మాతాతకే నామీా దెంతో ప్రేమ. నేనే మడిగితే అది ఇచ్చేవాడు. అంచేత నాన్నగారిని తాతగారి దగ్గఱకు తీసుకొని పోయి స్నేహం కలిపేస్తాను. తరువాత కావలిస్తే నాన్నగారితో కలిసి తిరిగి రావచ్చు.'

చోళబాలయొక్క వెడగుమాటలువిని దుర్గాదాసును అక్బరును నవ్వుకొనసాగిరి. బాలిక మరల మాటలాడసాగెను,—'ఇంకొక మాట! బాగా జ్ఞాపకం వచ్చింది. తమ్ముడు అజితునాతో చెప్పాడు,

నేను తనను తాతగారిదగ్గఱకు తీసుకోవెళ్ళితేఁటా ఆయనట చంపేసే స్తాట్ట! అంతేనాతమ్ముఁడూ నీవన్నది? నీవీమాట నాతో చెప్పశే!"

అజితు—నేను నీతో అబద్ధ మాడొచ్చాననుకున్నావా ఏంటి? నామాట అబద్ధమైతే ఇంకా మాభయ్యానడుగు కావలిస్తే.

చాందు—కాకా విను! ఇదెప్పుడైనా జరుగుతుందా? నేను తమ్ముణ్ణికూడా తీసుకోని తాతగారిదగ్గఱకువెళ్ళితే ఆయన ఒళ్లో కూర్చోపెట్టుకోని ఏమన్నా పెటతాడా లేక చంపేస్తాడా? ఈ ముద్దు మొగంమీద ముద్దెట్టుకుంటాడా కొడతాడా! ఛీ ఛీ అజితు ఎప్పుడిట్లాంటిమాట లనకోయి.

అజితు—చాందుబీబీ, నీకేం తెలియదు గాని ఊరుకో—'

చాందు—ఇదేమి టజితూ! నీవు నన్ను మళ్ళీ పేరెట్టి పిలుస్తున్నావు? నీకు జ్ఞాపకంలేదూ నేనేం చెప్పానూ? నేను నీకంటె రెండేండ్లుపెద్ద నన్ను అక్కా అని పిలువమని చెప్పలే?

అజత్—మఱిచిపోయాను అక్కయ్యా?

చాందుబీబీ—ఏమిటో చెపుతున్నావుచెప్పు.

అజిత్—నేను చెప్పేదేమంటే, అక్కయ్యా! నీకేం తెలియదు గాని ఊరుకోమని నేను విన్నదేమంటె, మాతాత అలంగీరు బాదుశాహ నన్ను శత్రువుగా చూస్తాడు. భయ్యానడుగు తెలుస్తుంది కావలిస్తే.

చాందు—మంచిది, అట్లాగే అనుకుందాము. కాని మాతాత చచ్చిపోతాడనకో, అప్పుడుకూడా నీవు నాతమ్ముడవైతే నిన్ను శత్రువనుకుంటాడా? తమ్ముడూ నేను చెప్పేదేమంటే, నీ వొక్కసారి నాతో ఢిల్లీరా నేను మాతాతతో అన్నీ చెపుతాను. నీవు నాతమ్ముడవు. నామీద చాలదయగా వుంటావు. నిన్నేమీ అనొద్దంటాను. నీ కప్పుడు తెలుస్తుంది. మాతాత నన్ను చూచినట్టు

గానే నిన్నూ చూస్తాడు. నీకేం భయంలేదు. మా తాత మంచి వాడు!

అజితు—ఆయన నీమాట వినకపోతే ఏంచేస్తావు?

చాందు—ఆ! ఎందుకువినడు? వినకపోతేనా? తాతగడ్డం పట్టుకొనిలాగి ముక్కుమీద ఒక్క గుద్దుచ్చుకుంటా. నే నెప్పుడైనా దేనికోసమైనా పట్టుపట్టానా అప్పుడు తాతచేసితీరతాడు. మాఅమ్మ ఒకనాడే మాతాతనడిగి కోహినూరు పట్టుకురమ్మన్నది. నేనువెళ్ళి ఆయనవొళ్ళోకూర్చుని, 'తాతా! మీకోహినూరుమణి నొక్కసారి ఇయ్యరూ? అన్నా. అంటేను ఆయన నన్నన్నాడూ,—'ఇదేమిటమ్మా బీబీ! కోహినూరు ఎవరైనా ఎవరికైనా ఇస్తారా?' నేనన్నానూ, 'కోహినూరు ఇయ్యకపోతే నీగడ్డ మూడలాగుతా చూచుకో' అంటేనూ తాతే,—మంచిదిబీబీ! రేపు నీకిస్తానుగాని నాగడ్డ మికనెప్పుడూ ముట్టుకోడానికి వీలులేదు.' నా కప్పుడిస్తేనా అప్పుడే అమ్మపెట్టిలోదాచేసేదాన్ని. కాని మానాన్న నన్నిక్కడికి తీసుకొచ్చేసాడు.

అజితు—మాభయ్యాచెపితే నేనుసీతో చక్రవర్తిదగ్గఱకువస్తాను. కాని ఆయన నన్ను శత్రువుగాచూస్తే నేనూ ఆయన నల్లాగే చూస్తాను.

దుర్గా—ఆ సంగతులన్ని తరువాత ఆలోచిస్తాంగాని మిమ్ముల నెందుకు పిలిపించామో చెప్పమన్నారా!

చాందు—ఎందుకు పిలిపించారు కాకా!

దుర్గా—ఈరోజు మీరిద్దఱూ అక్కా తమ్ముడూ ఒకరికొకరు చేతులకు రాఖీబంధనము చేసుకోవాలి.

అజితుకును చాందు బీబీకిని చేతి కొక్కొక రాఖినిచ్చి దుర్గాదాసు,—'అజిత్! మీఅక్క చాందు బీబీ చేతికి కట్టు' అనెను.

అజితు నవ్వుచూ చాందుబీబీయొక్క చేతికి రాఖిని కట్టెను.

దుర్గాదాసు,—'చాందు బీబీ! నీవుకూడ తమ్మునిచేతికి రాఖిని కట్టుము.' అనెను.

చాందుబీబీ అజితు చేతిని తన చేతితో పట్టుకొని ముద్దాడి 'నాముద్దుతమ్ముడా! రావోయి. నీ కరకమలమునకు రాఖిని గట్టెదను.' అని పల్కెను.

అది అయినతరువాత చాందుబీబీ దుర్గాదాసుతో నిట్లడిగెను,—'కాకా రాఖీ కట్టుకుంటే ఏం లాభము?'

దుర్గా—సోదరీసోదరుల ప్రేమకంటె నీ లోకములో నధిక మింకే మున్నది? అందుచేతనే బిడ్డా! అనేక దినములనుండి రాఖీబంధనము యొక్క యాచార మీ హిందూదేశములో నున్నది నేటినుండి మీ రిద్దఱును సోదరీసోదరుల పవిత్రస్నేహముతో వర్థిలుదురు. ఈ నాడు శుభదినము! అజితు తమ్ముడు, చాందుబీబీ అక్క. మీరిద్దఱును ఒకరికొకరు రాఖిని గట్టుకొన్నారు. ఇక నీ నరకంకాళమయ భారతశ్మశానముమీద భాగీరథీప్రేమధార ప్రవహించునుగాక! కృష్ణ సుభద్రల ప్రేమ మరల నవతరించునుగాక!

చాందు—'కాకా! నాయనా మీరును అన్నదమ్ములేగా. మీ రెందుకు రాఖి కట్టుకో లేదు?'

దుర్గా—తప్పకుండా కట్టుకుంటామమ్మా. రా తమ్ముడు అక్బరు! శంశేరాలీ నీవుకూడా రా, మన మందఱము రాఖీకట్టుకుందాము.

దుర్గాదాసును అక్బరును శంశేరాలియు చాల ప్రేమతో నొండొరులకు రాఖిని కట్టుకొనిరి. పిమ్మట దుర్గాదాసు,—' ఇప్పుడు మేము మువ్వరమును గలిసి మూడులోకములు జయింపఁ గలము." అనెను.

చాందు—'కాకా! నా కింకా రెండు రాఖిలియ్యి- అమ్మ కొకటీను దొడ్డమ్మ కొకటీను కడతాను."

గుర్గాందాసు నవ్వుచు చాందుబీబీ చేతికి మఱిరెండు రాఖీ లిచ్చెను. ఆ రెండు రాఖీలను చేతఁబట్టుకొని చాందుబీబీ అజితుభుజము మీఁద చేయివేసి యంతఃపురమున కేగెను.

౧౦

దేశబహిష్కారము

గోలుకొండకోటయం దంతఃపురమున నొకగదిలో నొక యేడేండ్లబాలిక తాళమువేయుచు నొక పాటపాడ నారంభించెను—

కులవర్గములను దలఁపగ నేలా?
ధనహీనకృషీవలు డనుకేలా?

దాని చుట్టును నిలిచియున్న కొంతమంది స్త్రీ లాగీతమునువిని నవ్వుకొనుచుండిరి. ఒక్కతె యులుకెత్తిపోయి చేతితో బాలిక నోరు మూసి 'పిచ్చిపిల్లా! అంబాలిక వింటుంది కొంపతీసి"

అంబాలిక గదిప్రక్కనిలిచి వినుచున్నదని యా స్త్రీ లెరుఁగరు. ఆమె విలాసకుమారితోఁ గలిసి యిచ్చటికే వచ్చుచున్నది. ఈ సమయములో గీతమువిని యామెతో నిట్లనియెను,—'నీకు నమ్మకము లేక పోయిన, సఖి యీ పాటవిను ;—ఈ పాట నా మీఁద నే కట్టినారు. ఇక్కడ నిలువఁబడి కొంచెమువిను ; చూడు నా సంగతి ఎంతమంది ఎత్తుకొని హాస్యము చేయుచున్నారో. మహారాణీగారు నాడు కృషీవలునికి దండ వేయుమన్నప్పటినుండియు నందఱును నా మాట యెత్తుకొని యెల్లరిసేయుచున్నారు. ఎగతాళైపోయింది బ్రతుకు!"

విలాసకుమారి—నీ కీమాటలను లక్ష్యముచేయ నవసర మేమి? వెళ్ళుదమురమ్మా, పద.

అంబాలిక—అట్లు కాదు, నన్ను చంపుకొన్నట్లేసరి! కొంచెమాగి వినవలెను. అక్కడింకను ఏమి మాటలువచ్చునో.

చివాట్లు తిని బాలిక యూరకున్నది. కాని ఇప్పుడు ఆకువాండ్ర గోల ప్రారంభమైనది.

ఒకస్త్రీ—చూశావా, అక్కా! పల్లకాబట్టి నోరుమూయఁగలిగాము—పెద్దవాళ్లైతే నోరు మూసేవాళ్లెవరు? మూయించుకునే వాళ్లెవరు!

మఱియొకస్త్రీ—ఔనమ్మా! నీ వన్నమాట నిజమే—మాటవీధి కెక్కింది. కాని నాపగల వారెవరు?

మరియొక యామె నవ్వుకొనుచు అడుగుచున్నది.—

"ఎవరిమాటనమ్మా సఖి! నా చెవి సంకాపడలేదు. కాస్త చెప్పుదమ్మా!

వేరొకస్త్రీ—ఇంకా ఎవరిమాటుంది. మన అంబాలిక మాటే.

మూడవయామె—ఎవరితో నేమిటి?

మొ-స్త్రీ—ఎవరున్నారు? ఆ చక్కని రూపూ చక్కని రూపూ వాడే. కృషీవలుని కులం తక్కువాడే. ఆ మాటలకు స్త్రీలందఱును కిలకిల నవ్వసాగిరి.

అంబాలిక యామాటలువిని కన్నుల నీరుగార్చుచు విలాసకుమారి వంకఁ జూచి యిట్లనెను,—'విన్నావా సఖీ! ఎట్లాంటి మాటలనుచున్నారో. నే చెప్పినమాటలు నిజమేనా ఇప్పుడు?

అట్లు పలికి యామె విలాసకుమారిని చేయిపట్టుకొని దగ్గఱనున్న యొక యేకాంతగృహమునకు తీసుకొనివెళ్ళి ఇట్లనెను,—'చెలీ! ఇక్కడొక్కక్షణము కూర్చుండుము. నీతో నా దొక్క ప్రార్థనయున్నది.?

విలాస—కోపమేమైన వచ్చినదా?

అంబా—అటువంటి మాటలంటే కోపంరాదా?

విలాస—(నవ్వుచు) చెలీ, ప్రేమకొఱ కెన్ని పాట్లైనా సహించు కోవలెను.

అంబా—(కండ్లనీళ్ళు పెట్టుకొనుచు) సఖీ, నీవు కూడ నన్ను ఎగతాళి సేయుచుంటివా! నా భాగ్యమిట్లున్నది! ఇప్పు డొకసంగతి చెప్పెదవినుు. నీతో తప్ప ఇంకెవ్వరికిని చెప్పను. నీతో నేను గలిసికొన్నప్పటి నుండియు నీవు నన్ను చెల్లెలిగాఁ బ్రేమించుచుంటివి. అందుచే నీ కొక్క ప్రార్థన సేయుచున్నాను. నీవు నే డొక్కసారి కృషీవల యువకునిఁ గలిసికొని యాతనితో నిట్లు చెప్పు,—'నీ నుండి యంబరరాజకుమారి యొక భిక్ష యడుగుచున్నది. అది యేమన నీవీకోటను వదలి మఱియొకచోటికి కరుగుము. మఱియు—"

అట్లు చెప్పుచుండ నొక్కసారి గొంతుక గద్గదికఁబడెను. విశాల నేత్రముల రెంటిని భేదించుకొని వేడి కన్నీటిధారలు జారఁజొచ్చెను. ఆమెహృదయవేదనను వెల్లడింపసాగెను,—'మఱియు, ఇఁక నీ జన్మలో నన్ను గలిసికొనుటకు వీలులేనిచోట కరుగుమనుము.'

ఈ మాట చెప్పుచుఁ జెప్పుచు నంబాలిక విలాసకుమారి మెడపట్టుకొని యామె యొడిలో మొగము నొంచుకొని బిగ్గరగా నేడువ నారంభించెను. విలాసకుమారి తన చీరచెఱఁగుతో నంబాలికయొక్క కండ్లఁదుడుచుచు,—'అందులో తప్పేమి యున్నది? చెప్పవచ్చు' ననెను.

రాజకుమారి పెద్దనిట్టూర్పుతో తలయెత్తి ఇట్లనెను,—'ఏమంటివి? సఖీ! తప్పేమున్న దంటివా? చెప్పెదను వినుము. నేను సంగతు లన్నియును విప్పి చెప్పెదను. ఇప్పటికి పదిసంవత్సరముల క్రింద నేను మాతల్లితో నొకసారి మేవారు వెళ్ళితిని. అప్పు డొక కింశుకవృక్షము క్రింద కేవల మొక్కసారి వానిని చూచియుంటిని. ఆ సమయమున నేను—అదియేమి సఖీ?—"

వెంటనే విలాసకుమారి ముఖము కందిపోయెను. ఆమె అంబాలిక చేతినుండి మెడవదలించుకొని లేచి నిలుచుండి రెండుచేతులతోడను గుండెలను తమాయించుకొనుచు తనలో తానిట్లను కొనెను,—‘ఇక నే నాచుకొనలేనంటినే. గురుదేవా! మీ అనుమానము బహుశః నిజమగునేమో. హృదయమును నిగ్రహించుకొనగలనా? నా మతి చెడి పోవునేమో? లేదు, లేదు! ధైర్యమునవలంబించెదను.”

అంబాలిక యామె యెఱ్ఱవడిన మోమువంకం జూచి కరుణాస్వర మున నడిగెను,—‘అదియేమి అట్లంటివి? సఖీ! నీకు కోపమువచ్చె నా లేక నామాటలనుసహింపకొనుచుంటివా?

విలాసకుమారి అతిశీఘ్రముగ హృదయమును సంబాళించు కొని అంబాలికను కౌగలించుకొని యిట్లు పలికెను,—‘క్షమింప వలెను, రాజనందనీ! చాలదినములనుండి నాహృదయములో నొక వ్యాధియున్నది. మధ్యమధ్య నది రాత్రులు నామెదడలొ కొక వికా రమును గలుగఁజేయును. ఎక్కడ జూచిన నాకు కోపమువచ్చిన దేమో యనుకొందును కాని నా మాటలు కేవల మొక్క క్షణమే యుండును. ఇక నిప్పుడు నను రాణిగారు కాదనుకొందును. నీవు జెప్పఁబోవుచున్న దేమో చెప్పుము. సముద్రతీరమున కేవల మొక్కసారి మాచితిని యటుపిమ్మట!”

అంబాలిక విలాసకుమారి ముఖమువంక నాశ్చర్యముతోఁ జూ చుచు నొక్కక్షణకాలము నిశ్శబ్దముగ నూరకుండి మరల చెప్ప నారంభించెను,—‘ఊం, చెలీ నేనానాడు చాలచిన్నదానను, నాకు ప్రేమంటే ఏమిటో తెలియదు. ఏదో పిట్టపేరో చెట్టుపేరో అను కున్నాను. అప్పటినుండియు నీశరీర మా నీచవంశోద్భవ దరిద్రకృషీ వలుని ప్రేమతోనిండి నిబిడీకృతమైపోయినది. నా శరీరరక్తముయొక్క ప్రతికణమందు నాతనియెడ ప్రేమ ప్రవహించుచున్నది. అటుపిమ్మట

ఎనిమిది సంవత్సరములకు, సఖీ ! నీవెఱుఁగుదువు కదా ఆబూకొండలనుండి తిరిగి వచ్చునపుడు ఫకీరు మసీదునందు ఆ పంద్రెండేండ్ల బాలకుఁడు ఒక్కసారిగా పలుకగెత్తిపోవుచున్న స్వప్నమునందు త్రిభువనమోహన మహేంద్రరూపము నుధరించి నాకు తిరిగి ప్రత్యక్షమైనాడు. వాఁడు నాకాళ్ళమీఁద పడిపోవుచున్నాఁడు ప్రక్కను మహారాణి నిలిచియున్నది. నేనును లజ్జాశ్చర్యానందములచే స్మృతిదప్పి భూమిమీఁద మూర్ఛిల్లితిని. సఖీ! నీవే యోచింపుము. ప్రాణముండఁగా మరచిపోఁగలనా? ఇంకను చెప్పవలసియున్నది. విను చెప్పెదను సఖీ! మరనాఁడు త్రోవలో రెండువందల ముసల్మానుసైనికులు మాపై నాక్రమించినపుడు, వీరయువకుఁడు నాకొఱకు ప్రాణమిచ్చుటకు సిద్ధపడి యొక్కసారి నావంకఁ జూచెను రెండువందలయవనుల నెదుర్కొనెను. అటుపిమ్మట వాని రక్తమును గ్రోలుటకు ఒక్కసారిగా వందలకొలది ఖడ్గములు లేచినవి. అది చూచి నేను మహారాణీ యొడిలో మూర్ఛపోయితిని. కఠినహృదయుడగు దుర్గాదాసును అంతకంటె కఠినహృదయురాలగు మహారాణియు నాతని నొంటరిగ మృత్యుముఖంబునవిడిచి నన్ను తీసుకొని పాఱివచ్చితిరి! ఇన్ని దినములైనపిమ్మట నింత యపనింద పాలై సఖి యాతని మరువఁగలనా!"

విలాసకుమారి అంబాలిక మోమును ముద్దుపెట్టుకొని ఇట్లడిగెను —'మంచిమాట! బాగుగనేయున్నది. రాజనందిని! అట్లైన నీవెంత పాషాణహృదయవు! నీవాతని నిప్పుడు దేశబహిష్కారము సేయఁ బూనియున్నావుగా! ఏముఖము పెట్టుకొని యాతనిని జన్మపర్యంతమును విడువనున్నావు?

అంబాలిక మరల విలాసకుమారి కంఠము నాలింగనము సేసుకొని కన్నీటితో నామె వక్షమును గడుగుచు నిట్లనెను,---'సఖీ! ఎంత దుఃఖము! నేను రాజనందినినై బుట్టితినే! అయ్యో ఆతడు నీచవంశమునం దుద్భవించెనే! హా! విధాత! ఎంతపని చేసితివి!

అంబాలిక తిరిగితిరిగి ఆజ్ఞాపించుటవలన విలాసకుమారి కృషీవలుని బిలిపించి రాజకుమారి యొక్క యభీష్టము నెరిగించెను. కృషీవలుఁడు సమ్మతించి మరునాఁ డుదయముననే కోటను వదలి వెడలి పోదునని వాగ్దానము చేసెను ఆరోజు సాయంకాల మగుటతోడనే నక్షత్రకాంతియందు అంబాలికయు విలాసకుమారియు నొక యరుగుపై నిలిచియుండిరి. కృషీవలుఁడు వారి యొద్దకు వచ్చి చేతులు జోడించుకొని ఇట్లు పలికెను,—'రాజనందిని! నేను మీ యాజ్ఞానుసారము కొండకోటను విడిచి వెడలిపోవుచున్నాను కాని నా తప్పేమన్నియుపుడు. ఒక్కమా టడిగెదను,—'నేను మీ యెడల నేమైన నపరాధము చేసియుంటినా?'

రాజకుమారి యా మాటకేమియు జబాబియ్యలేదు. కృషీవలుఁడంధకారమున నా రాజకుమారి కన్నులవెంబడి గారు జలబిందువులను గాంచలేకపోయెను. కృషీవలుఁడు మరల నిట్లడిగెను,—'అటులైన నే నీ సమయముననే యిక్కడ నుండి వెడలిపోవలెనా?'

రాజకుమారి మెల్లగాఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చెను—'ఎంత త్వరగా వెళ్ళిన నంతమంచిది, యువకా! ఆలస్యము చేయ నేమియు నవసరము లేదు.'

కృషీవలుఁడు—మంచిది, మీ యొక్క పునర్దర్శనమును గూర్చి యాశ హృదయములో నుంచుకొనవచ్చునా?

రాజకుమారి—నన్ను తిరిగి కలుసుకొనుటకు మీ కేమి యవసరమున్నది!

విలాస—యుద్ధము సమాప్తమైన పిమ్మట రాజకుమారి మీకు

ముసల్మానులను జయించినందులకు బహుమానముగ వరమాలిక లొసంగగలదు.

అంబా—హాం, సఖి! ఇది హాస్యమునకు వేళకాదు. మంచిది పొమ్ము, వీరవరా! ఇప్పుడిక నుండవలసిన యావశ్యకము లేదు. ఈశ్వరుఁడు నీకు మంగళము లొసంగుఁ గాక!

కృషీవలుఁడు రాజకుమారి కభివాదనములు చేసి వెడలిపోయెను. అంబాలిక చీరచెఱఁగున తన మోము సద్దుకొనుచు మరల నిట్లనెను,-'ఇదుగో! వీరయువకా! ఇంకొక్క మాట-విను—"

కృషీవలుఁడు తిరిగి వచ్చి రాజకుమారి ముందు నిలువఁబడెను.

రాజకుమారి ఇట్లు చెప్పసాగెను,—"నీవొక్కసారి నన్ను శత్రువుల బారినుండి రక్షించితివి. నాకొఱకు నీప్రాణము కూడ నియ్యనుద్యుక్తుఁడవైతివి అందుకు బహుమానముగా నాయుంగరము నీకిచ్చుచుంటిని."

ఈమాట యని అంబాలిక తన వ్రేలినుండి యొక్క రత్నపుటుంగరము తీసి కృషీవలుని చేతియం దుంచెను హఠాత్తుగా రాజకుమారి చేయి కృషీవలుని చేతికి తగిలెను. ఒక్కక్షణములో వసంతవాయువు వీచినపుడు మాధవీలత యూగినపగిది రాజకుమారియొక్క శరీరము యావత్తును కంపింపఁ దొడఁగెను. తోడనే యామె మృణాల సదృశభుజయుగళమును అల్లల్లాడసాగెను. కమలపుష్పంబు భాతి ముఖమండలంబు నరుణమయంబాయెను. అట్టి సమయమున నెట్టులో తెలియదు ఒక్కసారి,—కేవల మొక్కసారి రాజకుమారి యధర మాకృషీవల యువకుని యధరము నంటును. తోడనే రాజకుమారి యులికిపడి వెనుకకు తగ్గెను—కృషీవలుఁ డిట్లనెను,—రాజనందినీ! సెలవైన యెడల నొక మాటజ్ఞాపకముచేసెదను, చాల దినముల క్రింది మాట.

అంబాలిక యొక్కసారి కృషీవలుని వంక దిరిగి చూచి తరువాత తలవంచి భూమివంకఁ జూచెను. కృషీవలు డిట్లు చెప్పసాగెను,- 'మీకు జ్ఞాపకమున్నదా? చాల దినములైనది ఒకనాడు రాజసముద్రతీరమున కింశుకవృక్షముయొక్క పైకొమ్మ నున్న పూలగుత్తిని మీ వ్రేలితో చూపించియున్నారు. నేను మీతో చెప్పితిని,—'పైకొమ్మ నుంటే మాత్రము పూవు లెవ్వరుగ గోయలేరనుకున్నావా? మఱియు..."

వెనుక నుండి యెవ్వరో కృషీవలుని మాటల నడ్డగించి నవ్వుచు నిట్లనిరి,—'మఱి పైకొమ్మ పూలు వాని యంతటవి క్రిందఁబడిన యెడల మరల పైకెగురవేసిన యవసరము లేదు.'

విలాస—కాలాపహాడ్, నీ విక్కడికెట్లు వచ్చినావు!

విజయపాలుడు దగ్గఱకు వచ్చి నవ్వుచు నవ్వుచు నిట్లనియె,—'కాలాపహాడు నేడు కృషీవల యువకునికి రాజకుమారి తన ముద్దుటుంగరమును ముద్దులద్ది ఇచ్చుటను జూచి చరితార్థుడైనాడు.'

విలాసకుమారి చప్పున సంబరరాజకుమారి చేయిపట్టుకొని లాగుచు నక్కడ నుండి తీసుకొనిపోయెను.

విజయపాలుడు కడుపుబ్బ నవ్వుచు కృషీవలుని వీపున దట్టుచు నిట్లనియె,—నేనదివఱకె యనుకొంటిని, ఒక్కటే సమయముగా వీరత్వమును ధీరత్వమును కేవలము విజయపాలునియొద్దనే యున్నవి. కాని సోదరా నీవు నన్ని విధముల నోడించినావోయి.

౧౨

కాలాపహాడుని స్వప్నము

కృషీవలుండు కొండకోటను వీడి ఫకీరు యొద్దకుఁబోయి నివసించియుండెను. కబురువచ్చినతోడనే అక్కడ నుండి వచ్చి యవనులతో యుద్ధమునకు సన్నద్ధముగుట కేర్పఱచుకొనెను. రెండు నెలలైన తరువాత నొకనాడు సంధ్యాకాలమునకు పూర్వము అంబాలికయు విలాసకుమారియు కోటకు దగ్గఱ నున్న నదీతీరమున నిలిచి మాటలాడుచుండిరి. అంబాలిక ఇట్లు చెప్పుచుండెను,—' నాకు సరిగా చెప్పుము ఇక్కడ నుండి మనము నాథద్వారమెప్పుడు వెళ్ళగలము? నే నెంతయో కష్టము మీఁద మహారాణిని ఒప్పించితిని. కాని నీవూరకే ఆలస్యము సేయుచుంటివి. నేను నిన్నెంతయో వేడుకొనుచుంటిని. సఖి! శీఘ్రము యిచ్చటనుండి పోవుదము. ఆలస్యము వలదు.''

పిలాస—ఇంకను కొన్ని దినములు చూచిపోవుదము ఈయవన యుద్ధ మెట్లు పరిణమించునో చూతము.

అంబా—ఇక్కడ యుద్ధములే దేమీ లేదు. ఇక్కడ వ్యర్థముగా నుండి ఏమిలాభము?

విలాసకుమారి నవ్వుచు—నీ వేమనుకొనుచున్నావు? నాథద్వారము పోయి సన్యాసిని యగుటతోడనే నీ దుఃఖములన్నియు నంతరించిపోవు ననుకొనుచున్నావు కాబోలు.

అంబాలిక ఒక్క నిట్టూర్పువుచ్చి—' సఖి! అచ్చట రాధాకృష్ణుల పవిత్రప్రేమ ప్రవహించునని విన్నాను. అందువలననే బహుశః సర్వదుఃఖములు నచ్చట మాయమైపోవునని అందరనుకొనెదరు. అక్కడకు వెళ్ళినంతనే ఎంతయో ఫలమని యనేకమంది యనగా

విన్నాను. అందుచేత నాకు వెళ్ళవలెనని ఎంతయో కుతూహల మగుచున్నది.

విలాస—గాభరాపడకమ్మా సఖి! చిక్కులన్నియు నిగ్రహించును— ఇదియేమి! ఈ కోలాహలము?

ఒక్కసారిగా దగ్గఱకోటనుండి కేకలు వినవచ్చెను. సైనికుల దడబిడలు—స్త్రీల యార్తనాదములు—వానివెంట ఖడ్గముల ఝుణఝుణలు వినవచ్చెను. విలాసకుమారి యాందోళనపడుచు నిట్లనెను—'ముసల్మానుసైన్యము కోటమీద కెక్కి వచ్చుచున్నది. రాజకుమారీ! పద! మనముకూడ పోయినఁగాతము, కాలాపహారుడు మనల నిప్పు డెట్లు రక్షించునో.

అంబాలిక—దుస్సాహసము చేసినందువలన లాభములేదు. ముసల్మానుసైనికులు మనమీఁద పడినయెడల మనలను రక్షించువా రెవ్వరు?

విలాస—నే నీప్రక్కనున్నాను. ఈ కత్తి చేతితో తీసుకొనుము. స్త్రీలచేతిలో కత్తియుండిన శత్రు వేమిసేయఁగలఁడు!

విలాసకుమారి యొక వాడియైన సురియను తన పట్టులోపలనుండి తీసి అంబాలికచేతికిచ్చి యామెచేయి పట్టుకొని లాగుకొనిపోవుచు నిట్లు చెప్పసాగెను,—అదుగో చూడుము, కోటలో సైన్యము కేకలు వెట్టుచు నిట్లు పఱుగెత్తుచున్నది. ఇదేమిటమ్మా! కొంచెమిట దక్షిణపువైపు చూడు కాలపహారుడు యుద్ధమేమియుఁ జేయకుండకనే శృంఖలాబద్ధుఁడై యడవిగున్నపో తరచిన ట్లరచుచున్నాడు!

నిజముగా నే విజయపాలుడు యుద్ధము సేయకుండగనే పట్టువడినాడు. ఎవ్వరికిని కొంచెముకూడ కబురు తెలియలేదు. అకస్మాత్తుగా నేడు ముసల్మానుసైన్యము కోటమీఁద నెక్కెను. అందఱు భటులును నిశ్చింతగా నుండిరి, యుద్ధప్రయత్నములమాటయే మఱచియుండిరి.

విజయపాలుడు బాగుగా భంగుత్రాగి కోటద్వారముదగ్గఱ మంచము వేసుకొని దానిమీద కూర్చుండి కునికిపాట్లు పడుచున్నాడు. సమస్త చింతలును మరచిపోయినాడు. అట్లు కొంతకాలము కునికిపాట్లుపడి పడి మెల్లిగా మంచముమీదకొరిగి నిద్రపోయినాడు. విజయపాలుడు నిద్రలో భంగుయొక్క మహిమవలన నొక్క యపూర్వ స్వప్నమును దలకింప నారంభించెను. వాడు దివ్యదృష్టిచే నీ రోజు యవనసేనాపతి సేనలఁ గూర్చుకొని కోటపై దాడి వెడలుచున్నాడని తెలిసికొనెను. ఈ సంగతి ఇంకెవరికిని తెలియదు. అజాగ్రతగ నున్నప్పుడే యావత్సైన్యము కోటపై బడునని కూడ యాతనికి తెలియును. అందుచే నాతఁడు తన యసాధారణ వీరత్వమును అందఱకును చూపించి అందులో విశేషముగా స్త్రీలకుఁ జూపించి ఒక్కడుగా వారి నాశ్చర్యమున ముంచివేయవలెనని యతని మనస్సులో [illegible] చేసికొనెను. మంచి సమయములో యవనసేన కొండయొక్క యొకభాగముపై కనఁబడెను. ఆ సమయమున నాయన స్త్రీలయొద్దకు పోయి చేతు లభినయించుచు వారితో నిట్లు చెప్పనాగెను. 'నేడు కాలాంతకుఁడెంతగొప్ప వీరుఁడో మీరే చూడగలరు. ఆ రోజున దేవశిక్షచేతను కృషీవలునివలన నోడిపోవుట వలన మీరు నన్నెగతాళి చేసినారు. కాని నేడు చూడుడు ఒక్కడనే వేయిమందిని శత్రువులను బీచమడంచెను.' అంతట స్త్రీలు సంతోషించి యిట్లందురు. 'ఒక్కడవే యంతమంది శత్రువుల నెట్లు చంపుదువు? భంగునిషాచేత కలగంటున్నావేమో చూచుకో' అంత ఆయన ఒక పెద్దనిట్టూర్పు పుచ్చి రొమ్ము చఱచుకొనుచు నిట్లనును,—'ఇప్పుడే మీరు చూడఁగలరు. ఈ కొండక్రింద తల వంచి చూడుడు,—ఎంతమంది యవనసైనికులు కొండ యెక్కుచున్నారో. అంత ఆ బాలిక యిట్లనెను,—'ఇంతమంది సైనికులతోఁ

బోరాడ కాలాపహాడుకు చేతకాదు. ఈ కృషీవల యువకుని వెంటఁ దీసుకొనిపొమ్ము ఆయన అంబాలిక మనోభావమును గ్రహించి నవ్వుచు నిట్లనెను,—“కాలాపహాడు ఈసారి స్త్రీల యుపహాస్యమునకు గుఱికాదు. ఈసారి తెలియఁగలదు, ఎవరు జయమాలను సంపాదింపఁగలరో” ఈమాట చెప్పి యతఁడు ఖడ్గమును జేపట్టి కొండపైకి వచ్చువారు మార్గమున నొక చెట్టుమాటునదాగి మనస్సులో నిట్లువితర్కింపఁ దొడంగెను,—‘ఈకొండచరియమార్గమున నొక్కసారెంతమంది ముసల్మానులు పైకెక్కఁగలరు? సిపాయి లొక్క రొకరుగా నెక్క వలసినదే. నేను చెట్టు చాటున డాగి ఒక్క రొకరినిగా కత్తితో తల యెగురవేయుదును.

ఈ సమయమున విజయపాలుని నిషానిద్ర పాపము! భంగమైనది. వాని స్వప్నము పూర్తిగ నబద్ధము కానట్లు తెలియవచ్చినది. నిజముగనే నల్గురు ముసల్మానులు నిశ్శబ్దముగ వాని మంచము చుట్టును నిల్చి యాయన మొద్దు పొడుగు శరీరమునుచూచి తమలో తామేమో సైగలు సేసుకొనుచుండిరి. ఒకడు మంచముపైనుండి యాయన కత్తినెత్తి దాచివేసెను. ఇంకొకడు వాని కాళ్ళకు ఇనుపసంకెళ్ళువేసి మంచమునకు బిగించివేసెను. మూడవవాడు వాని రెండుచేతులను గట్టిగఁ గట్టివేసెను. నాల్గవవాడు వాని కంఠమును మంచమునకు కట్టివేసెను. ఇట్లు ఆతడు ఏవైపునకు కదలకుండ మెదలకుండ వారు బిగించివేసిరి. విజయపాలుడు వెనుకటివలెనే స్వప్నమును దర్శింపనారంభించెను. ఒక ముసల్మానుఁడు వాని ప్రక్క కొండనెక్కి వచ్చెను. వాని తల నరికివేయుటకు కత్తి నెత్తబోయెను. కాని ఏమి యాశ్చర్యము! కత్తి యెక్కడిది? చేయి కాళీయైయున్నది. ఇదియేమి? చేయి లేవదేమి? క్రమముగా నిద్దఱు మువ్వురు నల్వురు పదిమంది ముసల్మానులు తప్పించుకొని పోవుచున్నారు!—అరే పరుగెత్తుకొని పోవు

చున్నారు! అరే పరుగెత్తికొని వెళ్ళి వాండ్రను పట్టుకొనవలెను. ఇది యేమి! కాళ్ళు కదలవేమి! కాళ్ళకేమో సంకెళ్ళు పడినట్లున్నవి. ఎవరు వేసిరివి? అరే ఇదియేమి కంఠము కదలదేమి? ఏమియో గట్టినట్లున్నదే! రొమ్ముమీద యేమి బరువుగా నున్నదేమి? విజయపాలుని నిద్ర ఇప్పటికి భంగమైనది స్త్రీల యార్తనాదములు సైనికుల కోలాహలములు ఆతని కిప్పుడు వినవచ్చుచున్నవి ఆయన చింతనిప్పుల వలె నున్న కండ్లు తెరచి జూచెను. కోటకు నలువైపులను యవనసైన్యము నిండుచుండెను. మంచము నాలుగు మూలలను ముసల్మానులు నిలిచి నవ్వుకొనుచుండిరి.

'నా ఖడ్గ మెక్కడున్నది' అనుచు విజయపాలుఁడు లేచుటకు ప్రయత్నించెను.

ఒకడు నవ్వుచు,—'నోరుమూసుకొని పడియుండరా కాఫిర్ బేడీలుపడియున్నావురా' అని జవాబుచెప్పెను.

క్రోధాశ్చర్యములతో నరచుచు విజయపాలుఁడు ఇట్లు కేకలువేసెను,—అరే యవనులారా! ఛీ ఛీ! మీరు నన్ను మాయచేసి పట్టుకున్నారు. నా చేతికి కత్తియిచ్చి మీకుశక్తిఉంటే రండి యుద్ధమునకు.'

'ఇంకా యుద్ధముమీద ఆశవున్నదిరా నీకు. ఈ దెబ్బతో నీయాశ వదలుతుంది' అని యొకడు వాని తలఁ దెగవేయుటకు కత్తి యెత్తెను.

మఱియొకడు వాని చేయిఁబట్టుకొని యిట్లనెను,—'పడిపోయిన వీరునిఁ గొట్టుట న్యాయముకాదు కొట్టుట కిష్టమున్నయెడల వారి కత్తి వానికిచ్చివేయుము. ఇదిగో కాఫరు వీరుఁడా విను. మేమీసారి దయదలచి నిన్ను విడిచిపెట్టితిమి. నీవుమాత్రము ఊరకే అరవబోకు"

విజయ—ఓరీ పాపియవనుఁడా! నేను మీదయ నాశింపను. నాకు కత్తినిచ్చి నాతో యుద్ధమునకు రండు. ఒకవేళ మీరు నాతోపోరా

డుటకు భయపడినచో నాకత్తి నాకిచ్చివేయుము. నేను మీతోపోరా డకుండ నొక్కసారి యా స్త్రీలందఱును విలపించుచున్న స్థలమునకుఁ బోయి వచ్చెదను.

ముసల్మాను—మరల చెప్పుచున్నాను. అరపులు మానివేయకపో యిన నీ ప్రాణము లుండవు.

విజయపాలుఁడు పిచ్చియెత్తిన వానివలె నంఘ్లు కొరుకుచు నిట్లు చెప్పెను,—'అరే ముసల్మానుఁడా! ఏమనుచున్నావురా? వీడేమి పిచ్చవా డనుకున్నావురా? యుద్ధమును జేయక, ముసల్మానులను ద్రొక్కి చంపి యమలోకమునకు బంపక నోరుకూడా మూసుకొని పడియుంటానురా? నీయిష్టం వచ్చినట్లు చెయ్యరా, నేను మాత్రం నా సంకెళ్ళు వదలిపోయేదాకా గొంతుకు బ్రద్దలయేటట్లు కొండలు కదిలిపోయేటట్లు అరుస్తూవుంటాను.

ముసల్మానులు నల్గురును వానిమాటలకు నవ్వసాగిరి. విజయపా లుఁడు జోరుగ తన సైనికులకు కేకలుపెట్టి పిలువసాగెను,—'వీరవరు లారా! మీరు నన్ను త్వరగా వదిలించండర్రో. వదిలిస్తే ఈ ముస ల్మానుభటులను యమలోకం పంపించి నా అవమానం తీర్చుకుంటా నర్రో.'

ఈ కేకలు ఎవరు వినిపించుకొనలేదు, ఎవరును రాలేదు. కాలాప హడుగారి కొండ బ్రద్దలగునట్టి యరపులును స్త్రీల యార్తనాదము లును ముసల్మానులు యట్టహాసములలో విలీనమై పోయెను.

అంగాలిక—'సఖి! పోవుదము పద. ఇఁక నిచ్చటాలస్యము సేసిన లాభములేదు. అదుగోచూడు! ఒక ముసల్మానుఁ డిటు వచ్చుచు న్నాడు!'

విలాస—ముసల్మానుకాదు, సఖి. ఆతఁడు ముసల్మాను వేషము వేసుకొనిన హిందువు.

అట్లు ముసల్మాను వేషధారియైన హిందు వామె యొద్దకు వచ్చెను. అంబాలిక చేతిలోని కత్తి క్రింద పడిపోయెను. ఆమె వణకుచు వానివంకఁ జూచెను—ఆ యవనవేషధారి హిందువు జైనల్మీరు రాజకుమారుఁడు కేసరిసింహుఁడు.

కేసరి—రాజనందినీ! ఇప్పుడైన నీవు నా ప్రస్తావమున కంగీకరించిన నేనీభీషణ సంకల్పమును వదలు కొందును.

విలాసకుమారి యాశ్చర్యముతో—అటులైన నీవేనా ముసల్మాను సైన్యమును వెంటఁదీసుకొని వచ్చినది?

కేసరిసింహుఁడు వికటహాసమును జేయుచు—ఈమాట నంబర రాజకుమారి నడుగుము. నేనీపిశాచ ప్రతిజ్ఞను చాల ముందుగనే రాజకుమారితోఁ జెప్పియుంటిని.

అంబాలిక—నీ కింకను ఆశయున్నదా? అంబరరాజకుమారిక నీ వంటి పిశాచముతో వివాహము చేసుకొనునా?

కేసరి—అటులైన నాపైశాచిక ప్రయత్నము నెరవేరనిమ్ము. (కేకలు పెట్టుచు) అరే హుస్సేనాలీ! ఖుదా దాదా! పీరుగత్తు, మీరు వెదకుచున్న యువతి ఇదిగో ఇక్కడున్నది. పాలకీపట్టుకొని రండు.

ఆ కేకలు వినఁగానే చాలమంది ముసల్మానులు అచ్చటకు పఱుగెత్తుకొనివచ్చిరి. ఆరాజకుమారిచుట్టును మూగిరి. కేసరిసింహుఁడు ఆ రాక్షసదళపరివేష్ఠిత సురసుందరియొక్క దివ్యమూర్తి నొక్కసారి జూచి సైనికులతో నిట్లనెను,—నా ప్రతిజ్ఞ పూర్తియైనది. ఈబాల పాఱిపోకుండఁ జూచుచుండుడు. నేనిప్పుడు మన రాజయొద్దకు పోయి యీ శుభవర్తమాన మెరిగించెదను.

౧౩

సైతాని

కొండక్రింద కోటకు రెండుమైళ్ళదూరమున నొక నిర్జనమార్గమునఁ గొందఱు బోయీలొక్క సవారీని మోసుకొనిపోవుచుండిరి. సవారి వెంట కొంతమంది కాలినడకను ఒకడు గుఱ్ఱము నెక్కియు పోవుచుండిరి గుఱ్ఱపుసవారు పీరుబక్షనువాడు ఈవఱకే పాఠకులకు పరిచితుఁడై యుండెను. సవారిలోపల నంబాలికయు విలాసకుమారియు నుండిరి. ఇంకను రాత్రి విశేషప్రొద్దుపోలేదు. కృష్ణపక్షసప్తమనాటి వెన్నెల లప్పుడే స్పష్టముగ బయలుదేరుచున్నవి.

విలాసకుమారి సవారి తలుపు తెఱచి పీరుబక్షుతో నిట్లు పలకరించెను,—"ఖానుసాహెబు! నా యిష్టప్రకారము నేను నీవెంట వచ్చిన బహుశః నీకు నామీఁద సందేహము కలుగునేమో; లేక ఒకవేళ నామనసులో నేమైన దురాలోచన యున్న దనుకొందువేమో. అదియుఁగాక నేను చెడిపోయినదానను, కులమును వదలిపెట్టి పాఱిపోవుచున్నా ననుకొందువేమో. కాని యొక్కసారి కొంతమందిని చూచినపుడు తమంతటతాము వలచివత్తురు సుమా; తమ ధనమానప్రాణము లర్పించివేతురు సుమా. ఈ సంగతి నీ కీవఱ కెన్నఁడైనఁ దెలియునో లేదో?"

పీరుబక్షు అప్పుడే గద్గదపడి ఇట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను,—'బీబీజాన్! నాకు బాగా తెలియును. అబ్బ! స్త్రీలప్రేమ ఎటువంటి పదార్థమంటే! ఇది మాభాషలో చెపుతారు ఇష్కు. అంటే మీాలో ఇక్షురసం లాగుంటుంది. బీబీజాన్ నీతో ఇంక యేం చెప్పఁగలను? నా మాంసములో నాగుండెలలో నా యెముకలలో నాశరీర

మంతా ఇష్టమయం. ఈఇష్ట అబ్బా భలేవేడి! ఈవేడికి——"

విలాస——అయితే ఖానుసాహేబు! నీ కెంతమంది బీబీలు.

పీరు——అబ్బే! ఎంతమం దెక్కడిదీ! ముగ్గురే. దానిని గూర్చి నీవేమీనాసందేహం పెట్టుకో నక్కరలేదు. వారందఱును నీ కూడిగము సేయుదురు. నీ కాళ్ళు కడుగుదురు. నీతలదువ్వి జడ వేయుదురు. నీకాళ్లు ఒత్తుదురు. నీకు సమస్తోపచారములు చేయుదురు.

విలాస——వారలు గోమాంసముతిందురు. వారితో నేనుండను. నీవు దగ్గఱున్న యెడల నా కేమియు భయములేదు. మంచిదిగాని మన మిద్దఱమును నికా కట్టుకొనుట యెప్పుడు?

పీరు——రేపు ప్రొద్దునకు నీతోడ నున్న దానిని నవాబుసాహేబు దగ్గఱకు తీసుకొనిపోదుము. నిన్ను నేను మసీదులోనికి తీసుకొని పోదును. అక్కడ నీచేత కల్మా చదివించి మహమ్మదీయులలో కలుపుకొంటాము.

విలాస——నవాబుసాహేబు గుడార మెక్కడున్నది? మన మెంత సేపటి కక్కడికి వెళ్ళుదుము?

పీరు——'ఎంతో దూరములేదు. ఇక్కడ నుండి కొంచెము దూర ములో 'ఉత్తరపాలి' అని ఒక గ్రామమున్నది. నవాబు సాహే బిప్పు డక్కడ మకాం.

విలాస——ఒకవేళ త్రోవలో కోటకావలి సైన్యము మనపై బడి నన్ను నిన్నుండి లాగుకొని పోవునేమో?

పీరు——బీబీజాన్! అందుకు నీవేమియు భయపడ నక్కరలేదు. అందుకే సైన్యము నంతను సరియైనఁ ద్రోవను బంపి మిమ్ముకొంచె మడవిదారినిఁ బట్టించి తీసుకొని పోవుచున్నాను.

విలాస——మీనవాబు సాహేబు పేరేమి?

పీరు——నవాబు అఫ్జల్ఖాను. పేరు వినగానే విలాసకుమారి ముఖ

మండల మొక్కసారిగ నెత్తివడెను. ఆమె గొంత తడ వాలోచించి యిట్లనెను,—ఖానుసాహెబు! నాకు చాల దాహము వేయుచున్నది. ఇక్క డెక్కడను మంచినీళ్ళు దొరకవా?

పీరు—నే నిప్పుడే పోయి నీకు నీళ్ళు తెచ్చి యిచ్చెదను. ఇంక నేమైన నాకలి యగుచున్న యెడల నా యొద్ద కబాబులున్నవి. కావలసినఁ బెట్టెదను.

విలాస—ఛీ! ఛీ! (మరల మెల్లమెల్లగా వినఁబడకుండ) ఈపాపి యేమనుచున్నాడు?

పీరుబక్షు కొంచెము సందేహపడి యిట్లనెను,—'అదేమి అట్లనుచున్నావు! నిన్ను నిఖా కట్టుకొనుచుండ నిఁక సందేహించెద వేమి?

విలాస—ఇంకను నిఖా కాలేదుగా. నిఖా కాకముందు ముసల్మానుల జేతినుండి తినఁగూడదు. రేపు ప్రొద్దున రేపు నాచే కల్మా చదివించిన తరువాత నిఖా కట్టుకొందువు కదా. అప్పటినుండి నీ వెట్టుల చెప్పిన నట్లే చేయుదును కాని—"

పీరు—సరేలే బీబీజాన్! నీ వింక నధికముగఁ జెప్పనక్కరలేదు. నాదే తప్పు. కాని ఇక్క డెవ్వరును హిందువులు లేరే. ఎవరు మంచినీళ్ళు తీసుకొని రాఁగలరు.

విలాస—దగ్గర నెక్కడనైన చెఱువున్న యెడల నన్నక్కడకు తీసుకొనివెళ్ళి నీళ్లు త్రాగించి తీసుకొని రాలేవా?

పీరు—ఓ, శేష్.

విలాసకుమారి అంబాలిక చెవిలో నేమియో చెప్పెను. పీరుబక్షు సవారి బోయీలతోడను తోడి యనుచరులతోడను గొంతసేపు నిలువుమని యాజ్ఞ ఇచ్చి విలాసకుమారిని మంచినీళ్లను త్రాగించుటకు చెఱువువంకఁ దీసుకొనిపోయెను.

ప్రకృతి కదలక మెదలక గంభీరముగ నిశ్శబ్దమయమై యుండెను.

చెఱువుపై వెన్నెలలు ప్రాలి చాల శుభ్రముగ మెరపించుచుండెను. చెఱువుయొక్క ప్రకృతి సౌందర్యమును జూడగనే విలాసకుమారి ఇట్లనెను,—“చేతితో నీళ్లెట్లు త్రాగుదును! చెఱువులోనుండి యొక్క కమలపత్రము తెచ్చిపెట్టిన దానితో చక్కగ నీరు త్రాగుదునే. విశేషము లోతులేనట్లున్నది.

పీరు—నీళ్లు లోతున్న నేమి నిముద్దు చెల్లింపకుందునా? ఈదియైనను బోయి తెత్తును. బీబీజాన్! నీళ్లయిన నేమి అగ్నిహోత్రమైన నేమి ఆకాశమైన నేమి పాతాళమైన నేమి నీకొఱ కీగులాము వాడు పోవుటకు సందేహించునా!

విలాస—అబ్బే, మీరు గుఱ్ఱముమీదనుండి దిగనక్కరలేదు. నేను మీగుఱ్ఱము లగాము పట్టుకుంటాను. మీరు మెల్లమెల్లగా నాకు కోయుడు. అంతేకాక సగము వికసించిన కమలములు లజ్జచే తలలు వాల్చియుండును. వానిని కూడ ఒకటి రెంటిని కూడ కోసి పెట్టుడు. కోయునప్పుడు జాగ్రత పాపము ముండ్లు గ్రుచ్చుకుంటవి.

విలాసకుమారి గుఱ్ఱపు లగాము పట్టుకొని యుండెను. పీరుబత్తు ప్రేమపూర్వకముగ బీబీజాను మోమువంకఁ జూచుచు గుఱ్ఱముమీది నుండి వంగి పూలుగోసెను. పిమ్మట నాకుకోయుట కింకఁ గొంచెము క్రిందికి వంగెను. ఈసమయమున విలాసకుమారి వాని మెడమీఁద నొక తన్ను తన్నెను. ఆదెబ్బకు వాడు గిర్రునఁ దిరిగి నీటిలోపడి నిట్టు లరచెను,—‘హా, సైతాన్! ఎంతపని చేసితివే!’

చూచుచుండగనే విలాసకుమారి పీరుబత్తుని గుఱ్ఱముపై నెక్కి కోటవైపునకు బయలుదేరి పోయెను.

అట్లు పోయి అంతకుముందు కృషీవలునికి మార్గము చూపించుటకువచ్చి యామె యాతనిని కలుసుకొనిన స్థానమున కిప్పు డామె యరిగి గుఱ్ఱము నాపెను ఇక్కడ శాల్మలీవృక్షముపై యామె తన

పురుషవేషపు దుస్తులు కట్టియున్నదని ఈవఱకు పాఠకులు చదివియున్నారు. ఇచ్చట తన పూర్వపు దుస్తులను దీసుకొని మరలధరించియామె మరల పురుషవేషమును వేసెను. పిమ్మట గుఱ్ఱమెక్కి వెడలిపోయెను. కొంచెముదూరం మేగునప్పటికి కొండత్రోవలో రక్త ప్రవాహములు పాఱుచున్నవి. అచ్చటచ్చట తెగిన మొండెములు శిరములు పడియున్నవి. మఱికొంచె మేగునప్పటికి ఇంకను మొండెముల గుట్టలచేత గుఱ్ఱము పోవుటకుకూడ కష్టమగుచుండెను. ఇంక కొంచెము ముందు చచ్చినవాండ్రయొక్క రాశి పెద్ద గుట్టయై పడియుండెను ఇంతమంది ముసల్మానుల నెవ్వరు చంపియున్నారు? ఇది యేమి! ఈశవముల మధ్య నా దేవసన్నిభుండైన ముసల్మాను ఫకీరేల కూర్చుండియున్నాడు! విలాసిని గారి హృదయము హడలిపోయెను. అచ్చట నా ఫకీరు ఒక స్మృతిందప్పి పడియున్న మనిషిని ఒడియందుంచుకొని వానికి చికిత్సచేయుచుండెను. కొంచెము సేపటికి కామనిషి స్మృతిందెలిసి కన్నులు విప్పి చూచెను. ఫకీరు ఆసగను కన్నులు తెరచిన యువకుని యెదుట తన తర్జనీ యంగుళీయకమును ద్రిప్పి మధురస్వరముతో నెలుగెత్తి చెప్పందొడగెను,—'వత్సా, లెమ్ము. ఈశ్వరుని దయవలన నీవు బ్రతికెగవు లెమ్ము!'

ఆ అమృతమయకంఠమును విని యాచైతన్యము దప్పిపడియున్న మనిషి లేచి నిలువంబడెను! ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము! ఆ మనిషి యా కృషీవల యువకుండే!!

కృషీవలుడు—మహాశయా! నే నీయవనయుద్ధములో చచ్చిపోవుటను దెలిసికొని నా ప్రాణము రక్షించుటకు వచ్చిరను కొనెదను.

ఫకీరు—బిడ్డా! చచ్చిపోయిన వానిని బ్రతికించుటకు మనుష్యునికేమి చేతనగును? నిన్ను నేను గాఢనిద్రనుండి మాత్రమే లేపించితిని నీవుకోటమీద ముసల్మాను లెక్కుచున్నారని కబురు వినంగానే నా

కంటెముందు పఱుగెత్తికొని వచ్చితివి. నీ వొక్కడవే వచ్చితి వేమి సాహసము సేతువో యను భయపడితిని. నేనును నీవెంట వెంటనే పఱువిడి వచ్చితిని. అప్పటికప్పుడే యీ విధముగ నీ శవములమధ్య స్మృతిఁ దప్పి పడియుంటిని.

కృషీవలుఁడు—మీ దయవల్ల ఈ వ్యర్థజీవి పునర్జీవించెను. వీని వలన నేదైనఁ బనిగొనుము. త్వరితముగఁ జెప్పుము. శత్రువులు సవారి నెత్తికొని యెల్లుపోయిరి?

విలాసకుమారి యప్పుడు ముందుకు వచ్చి,—'నే చెప్పఁగలను. దుష్టముసల్మానులు అంబాలిక నెక్కడకు తీసుకొనిపోయిరో నే నెఱుఁగుదును గురుదేవుని యాశీర్వాదముచే నన్ని సంగతులను చతురతతోఁ గనుఁగొని కోటలోనికి కబురుతీసుకొని వచ్చుచున్నాను

కృషీవలుఁడు ఆశ్చర్యానందములో విలాసకుమారి ముఖమండలము నీక్షించి 'అటులైన దేవీ! దయచేయుము. నాకు మఱియొక్కసారి యవనయుద్ధమునకు త్రోవ చూపుము.

౨౪

సింగము-నక్కలు

పీరుబక్షు నీళ్ళలోనుండి బయటకు వచ్చి చూచెను. గుఱ్ఱమును బీబీ జానుకూడ మాయమైపోయెను. పాపము ప్రేమించిన స్త్రీపై నిరాశచేసుకొని తగిలిన దెబ్బకు బాధపడుచు నిట్టూర్పు పెద్దదొకటి విడిచి యా గుఱ్ఱపు సవారిగాయైన సైతాను నిన్న తిట్టుచు సవారియున్న చోటకు వచ్చి యనుచరులతో నిట్లనెను,—'మనమెంత తొందరగ వెళ్ళగల్గిన నంత తొందరగ నీ కాఫరు సుందరినిఁ దీసుకొని నవాబు సాహేబుకు శిబిరములో ఒప్పగించవలెను. లేనియెడల మన కింకేమి

పాట్లు పూడునో దేవునికెఱుక! అయ్యయ్యో! ఇటువంటిసైతాని దయ్యమును నేను కలలోకూడ చూడలేదు బాపురే!

రాత్రి జరగిపోయెను. సవారి ముసల్మానుల శిబిరమునకు చేరుకొనెను. అంబాలిక యిప్పుడేమి గతియని విచారించుచుండెను. విలాసకుమారి సవారినుండి దిగిపీరుబాకసుతో వెళ్ళునపుడు త్వరితముగ కోటలో కబురు చెప్పి వెంటనే తిరిగివచ్చి త్రోవలోనే విడిపించుకొందు నని చెప్పి పోయెను. కాని ఇంతవఱకే సాహాయ్యమునులేదు ఎవ్వరును గానుపించలేదు. ఇకప్రాణత్యాగము కంటె నుపాయములేదు. అటు చింతించుచు నామె సురియ చేబట్టి పైకికండ్లెత్తి చూచుచు నిట్లు దేవుని తలచుకొనెను,—'భగవంతుండా! ఆత్మహత్య మహాపాపమని వినియుంటిని కాని నాథా! యవనుల చేతులనుండి తప్పించుకొనుటకు మఱియొక యుపాయము కానరాదు.'

ఈసమయమున నెవ్వరో జోరుగ సవారి తలుపులు లాగిరి. అంబాలిక వణకుచు చూచెను. కేసరిసింహుడు ఎదురుగ నిలిచియుండెను వానిప్రక్క నొక వికారాకారుండగు యవనుడు నవ్వుచు నిలువఁబడి యుండెను.

కేసరిసింహుడు గొంతెత్తి పలికెను—'యవనసేనాపతీ! నిజముగా నిట్టి కనకపారిజాతమును నరకమునఁ బారవేయుటకే విధాతసృష్టించెనా ''

యవనసేనాపతి యఫ్జుల్ ఖాను కేసరిసింహుని మాటలయర్థమును గ్రహింపలేక ఇట్లు జవాబుచెప్పెను,—'[illegible] నేను మీయెడల పరిపూర్ణకృతజ్ఞుఁడనై యుందును

"నేను బాదుషాహాతో చెప్పి మంచి బహుమానము—"

కేసరిసింహుడు వికటహాసమును జేయుచు,—'బహుమానము? యవనసేనాపతీ! బహుమానము! బహుమాన మిచ్చునెడల నిప్పుడే

యాత్రిలోకసుందరి యెదుట నియ్యవలెను. మీ శిబిరమునందు భటు లెందరున్నారు.

'రెండువందలే యున్నారు. తక్కినవారు మీతో కొండపై కెక్కుటకు పంపితివిగదా. వారింకను తిరిగి రాలేదు. మంచిదే కాని యీ సంగతి నేల యడిగెదరు ?'

కేసరి—అఫ్జుల్‌ఖాను! రెండువందల నక్కలతో నొక్క సింగము పోరాడుట నీవెన్నడైన జూచితివా ?

అఫ్జుల్‌ఖాను—చూడలేదు—కాని మీ మాట నాకు లేశము నర్థమగుటలేదు.

కేసరీసింహుడు ఒరనుండి ఖడ్గమును దీసి యొకచేతిలో దానిఁబట్టుకొని రెండవచేతితో అఫ్జుల్‌ఖానుని మెడపట్టుకొని యాకలిగొన్న సింహము భంగి గర్జించుచు నిట్లనియె—'రారా రారా నక్కవాడా! నేడు మీరందఱు గలిసివచ్చి కేసరీసింహుని పరాక్రమమును బరీక్ష సేయుడు. లేనియెడల నిగిగో చూడుడు; కేసరీసింహుడు మీ సేనాపతి రొమ్మున బ్రద్దలఁ గొట్టుచున్నాడు."

కేసరీసింహుని మీద నప్పుడన్ని వైపులనుండియు సిపాయులు వచ్చి యాక్రమించిరి. అంతటాతడు అఫ్జుల్‌ఖానుని మెడవదలిపెట్టి యిట్లుపలికెను,—'సురసుందరి! అంగాలికా! ఒక్కనాడు నిన్నుజూచి నేను పిచ్చియెత్తిపోతిని- క్షత్రియవీరుని కులధర్మమంతయు నీరూపాగ్నిలోఁబడి భస్మమయ్యెగదా. కాని నేడు నాహృదయమే యనుతాపనలమున దగ్ధమయ్యెనో దానిశాంతికొఱకేమి సేసెదనో చూడుడు. నక్కల పండ్లచేతను గోళ్ళచేతను పీకించుకొని కేసరి ప్రాణమువిడిచి తన పై శాచిక కృతమున కెట్లు ప్రాయశ్చిత్తము సేయుచున్నాడో."

రెండువందల ముసల్మానుల ఖడ్గములమధ్య నొక్క క్షత్రియవీరుఁడు చక్రము పగిది తిరుగుచు నెంతమందినో శిరచ్ఛేదము సేయు

చుండెను. మొండెములపై మొండెము లొరుగుచుండెను. రక్తనదులు పారుచుండెను. కాని సంగ్రామము సాగుచునేయుండెను. క్షత్రియ యువరాజు తిరుగుచుండెను. ఖడ్గమునకు విశ్రాంతిలేదు. బహుశః నీవేళ కేసరిసింహుఁ డొక్కఁడే యావత్తు స్ఫగాందళమును నాశనమును జేసినఁగాని శాంతి వహింపఁడు కాఁబోలు.

అంతనరాత్తుగా నెదుట హిందూసైనికులు 'కొట్టుడు కొట్టుడు' అను కేకలు వినవచ్చెను——కేసరిసింహుఁడు గలకించెను. విజయపాలుఁ గును కృషీవల యువకుఁ డును కోట కావలి సైన్యమును వెంటఁదీసు కొని సమరక్షేత్రమునకు పరువెత్తుకొని వచ్చుచుండిరి. కేసరీసిం హుఁడు వికృతస్వరముతో నిట్లరచి చెప్పెను,——' మీరు దూరముగా నుండుడు. కేసరీసింహుఁ డొక్కఁడే ఈనక్కలతో యుద్ధము సేయఁ గలడు. '

విజయపాలుఁడు కడుపుబ్బ నవ్వును నిట్లనెను,——' ఎవరితో యుద్ధము సేసెదవు ? అరుగో చూడు, నక్కలన్నియుఁ బారిపోవు చున్నవి. హాయి ' హా యి ' ఈరోజు నాచేతులు కాళ్ళు కట్టివేసినం దుకు కసితీర్చుకొనవలెనని ఎంచా యున్నద. కాని పాఱిపోవుచున్న శత్రువులఁగొట్టుట ధర్మము కాదు. ''

కేసరీసింహుఁడు ముసల్మాను సైన్యము యుద్ధమును మాని పాఱి పోవుచుండుటను జూచెను. క్రోధముతోడను దుఃఖముతోడను గర్జిం చుచు విజయపాలున కిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను,——' పాఱిపోవువారినిఁ జంపుట క్షత్రియధర్మమునకు విరుద్ధముకాదు ! ఇట్లు చెప్పుచు నాతఁడు తన ఖడ్గమును దూరముగఁ బారవేసి వట్టి చేతులతో పలా యనమగుచున్న సైన్యమును అడ్డగింప నారంభించెను. అటు లడ్డ గించు నపుడు శత్రువులు మొదట వాని కుడిచేతిని ఖండించివేసిరి. ఆతఁ డంతట నూరకుండక తన యెడమచేతితో శత్రువుల నడ్డగింప

మొదలిడెను. ఈసారి ఈచేతినిం గూడ ముసల్మానులు నరికివేసిరి. కాని యిప్పటికిని కేసరి సృగాల యుద్ధమునందు వెనుదీయులేదు. అతడు తనని నెదుర్కొనిన పాదములలో తన్న నారంభించెను. క్షణకాలములో తల తెగి కేసరిసింహుని సుకుమార వీరదేహము వసుమతి యొడిలోపడి బొరల నారంభించెను. ఆతని యుద్ధము సమాప్తమాయెను. అట్లు క్షత్రియ రాజకుమారుడు తన భీషణ పాపమునకు తగిన ప్రాయశ్చిత్తమును స్వీకరించెను హిందూవీరుడు సమ్ముఖ సమరమునం దచ్చి తన దేహమును విసర్జించి యశోధామమునందుం జేరుకొనెను

౧౪

ఆఖరు సారి

అఫ్జుల్ ఖాను పాఱిపోయి పాఱిపోయి యొకసారి వెనుకకు తల త్రిప్పి చూచెను వానిని దరుముకొని కేవలమొక్క యాశ్వికుడు మాత్రమే వచ్చుచున్నాడని యతడు కనిపెట్టెను. ఇదివరకొకసారి పాఱిపోయి తనయమూల్య ప్రాణమును రక్షించుకొనిన మాట ఖాన్ సాహేబు జ్ఞాపకముంచుకొన్నాడు కాని యాశ్వికుని మోమునుం జూచి నప్పుడు వాని మనస్సులో కొంచె మాశపుట్టినది. ఆశ్వికుడు బాలకునివలె నున్న కంటికి గపడెను బాలకునితోం బోరాడుట వాని కొక గొప్పలోని పని కాదు. అది విశేషభయముతో కూడిన విషయముగా వాడెంచుకొనలేదు అంతేకాదు, ఆబాలకునికి సహాయపడు వారును ఏవైపునుండియు నెవ్వరును వచ్చుచున్నట్లు కనంబడుట లేదు. ఆసంగతియు ఖాన్ సాహేబు నలువైపులను జక్కగాం జూచి స్పష్టము చేసుకొనెను. అట్లు చూచుచుండగనే బాలకుడును

దగ్గఱకు వచ్చిన అఫ్జుల్‌ఖాను ధైర్యము వహించి,—‘ జాఫరు బాలకా! నాచేతిలో నిష్కారణముగాఁ బ్రాణములు పోగొట్టుకొనుటకు వచ్చితివా?’ అనెను.

జాఫరు బాలుఁడిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను,—‘ మూర్ఖా! నేను బాలకుఁడను గాను, తిన్నగా కళ్లు పెట్టుకొని చూడుము నేను స్త్రీని. అట్లనుచు ఆజాఫరు బాలుఁడు వేసముగ నున్న వ్యక్తి తన తలపాగా నూడఁదీసి పాఱవేసెను. నీలమేఘమును బూర్ణచంద్రుని వరాడ్కి చంచల చిగురుధార మధ్యముగా విడిచెనో యన శంఖకుండలంబు గాన్పించెను. విలాసకుమారి యిప్పుడైన,— దాసనవేనా? నేనెవరినో యెఱుఁగుదువా?’’

భయవిస్మయములతో నా భువనమోహిని సుందర రమణీమణి యొక్క ముఖము వంకఁ దేఱి అఫ్జుల్‌ఖాను ... విస్మయముతో వికృతస్వరమున నిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను,—‘ అహో! నీవు విక్రమసింహుని పుత్రికవుగావా?’’

వాఁడు నిట్లు పలుకుచుండ విలాసకుమారి యొక్కచెంగున వానిజుట్టు నొక్కచేతితోఁ బట్టుకొని రెండవచేతితో ఖడ్గము నాడించుచు, ‘ విక్రమసింహుని పుత్రిక నేను. పితృఘాతకుని దెగటార్చి వాని రక్తముతోఁ బితృతర్పణము సేయఁగలను. చేతనైన యెడల రక్షించుకొనుము.’ అనెను.

అఫ్జుల్‌ఖాను వణకుచున్న చేతితో విలాసకుమారిమీఁదికి ఖడ్గమును విసరెను. కాని వాని ఖడ్గము విలాసకుమారి మోముపై పడకముందే వాని తెగినతల యామె చేతిలోఁ జిక్కెను. తదనంతర మొక ముహూర్తములో నాటి కేసరిసింహుని యుద్ధము సమాప్తమాయెను. హిందూవీరులు కన్నులెత్తి చూచునప్పటికి మహిషాసురమర్దని సింహవాహినియై దైత్యరుధిరశోభితయగు భీమకృపా

ణియై దానవుని భీషణభిన్నమస్తకమును హస్తమున ధరించి వచ్చుచున్నటుల సశ్వారోహియై శోణితసిక్తకళేబరయై విలులాయిత కుంతలి విలాసకుమారి యెదుట ప్రత్యక్షమయ్యెను.

౧౬

చిరసన్న్యాసము

మరుసటినాటి యుదయమున విజయపాలుఁడు అంబాలికను విలాసకుమారిని వెంటఁ దీసుకొని సేనాసమేతుఁడై మాతృమందిరమునకుఁ దిరిగివచ్చెను. కృషీవల సైనికుని తులలేని వీరత్వచరిత్ర నలువైపులఁ బ్రచారమాయెను. నేడు పర్వతదుర్గమున నీ నూనూగుమీసముల తరుణసైనికుని స్తోత్రపాఠములు తప్ప మఱియొక ప్రసంగమే లేదు. ప్రతివారును ఒక్కటేమాట. ఈ వీరుఁడెవ్వఁడు? వీని పూర్వోత్తర మెయ్యది? ఎందుండి ఇంగ వచ్చెను. ఎంతమందియో భంగు ద్రాగి యుల్లాసముగాఁ గూర్చుండి యూహానందమయతరంగముల నోలలాడుచు నీప్రశ్నల ననేకవిధముల నలియుగొట్టుచుండిరి.

ఒకానొకఁడు... వాఁడు పూర్వజన్మములో గొప్ప రాజవంశము నందు పుట్టియుండెను. ఎవరో బ్రాహ్మణుని శాపమున నీజన్మములో హీనకులమునందు పుట్టవలసి వచ్చినది.

మఱియొకఁడు.. అబ్బెబ్బే! మీరటుల చెప్పుట చాల దోషము! తిన్నగా తెలియకుండ నిషామీద నోటి కేదివచ్చిన నది చెప్పుట సరికాదు. దాని యథార్థము తెలియవలెననిన నామాట వినుఁడు. ఆరోజున నేనాకు తెలిసినది ఏరోజున విజయపాలునోడించి కొండపై నుండి జెండాపట్టుకొని దిగెనో ఆరోజునే నేననుకున్నాను. వాడు

మనిషికాడు బ్రహ్మరాక్షసి. కృషీవలుడుగా మనలోనికివచ్చి మాయ చేసి పోయెను.

ఈ మాటలు విని యొక వృద్ధమార్వాడీ గడ్డము దువ్వుచు పట్ట లేని నవ్వునవ్వుచు నిట్లనెను?...'మీరందఱు కుఱ్ఱవాండ్రు. మీ కే మియు దెలియదు నేను ముసలిఫకీరు నడిగి వీనివృత్తాంత వ ర్తమానము తెలిసికొన్నాను ఫకీరొకనాడు స్వర్గములో నింద్రుడు దగ్గఱకువెళ్లి ఔరంగజేబును వధించుటకు సహాయమిమ్మని ప్రార్థించెను. అందుకా ఇంద్రదేవుడు తన సేనాధిపతియగు కుమారస్వామి నిరూపమున పంపించెను. ఈత డీశ్వరపుత్రుఁడుగాని మానవమాత్రుడు గాడు.'

విలాసకుమారి ముగ్ధరమణీజనుల నందఱ నొక్క-చోటఁబోగు చేసి వారికి కృషీవలయువకుని వీరత్వకథ లొక్కటొకటిగాఁ జెప్పు చుండెను. కేవల మొక్క- వీరుని ఖడ్గముచే వందలకొలది మ్లేచ్ఛు లెట్లు హతమైరో అరావలీయువత్యొక మెట్లు నెత్తురుతో రొంపి యైనదో, వాని యనుపమాన వీరత్వముచేతను యలౌకిక సాహసము చేతను యవనుల చెఱనుండి అంబరరాజకుమారి యెట్లు తప్పించు కొన్నదో యామె వర్ణించుచున్నది.

విలాసకుమారి—'ఇట్టి వీరుఁడు ఎప్పుడైన కృషీవలులందు గంటి మా? ఈమాతృమందిరమున కింతమంది రాజస్థాన రాజవంశ సంభూత వీరపురుషులు జన్మభూమికి సేవ సేయుటకు వచ్చియుండిరి. వీరిలో నెవ్వరుగాని కులశీలములు లేనట్టియు నీచవంశజుఁడైనట్టియు కృషీవల యువకునితో తులఁదూగఁగలవా రున్నారా?

అట్లు పలుకుచు విలాసకుమారి దుఃఖితయగుచు మహారాణి యరుంధతీదేవి దిక్కు-చూచుచు,—'కాని ఇందు దుఃఖితమమగు విషయ మొకటున్నది. ఇచ్చట నటువంటి వీరయువకునికి తగిన బహుమానము జరుగలేదు. ఆవిషయ మట్లుంచుదు. అతనికి చివ

అకు తగిన గౌరవమైన నెవ్వరును జేయుటలేదు.' అనెను.

మహారాణి—విలాసకుమారి! కృషీవలసైనికుఁ డిప్పు డెక్కడున్నాడో నీకు తెలియునా!

విలాసకుమారి చిరునవ్వుతో నంబాలికవంకఁ దిరిగి రెప్పవాల్పక చూచుచు నిట్లనెను—' ఈ కోటలో నాతని కుండుట కవకాశము లేదు. అందుచే నాతడు మార్గమధ్యమునుండియే కాలాపహాడుయొద్ద సెలవుపుచ్చుకొని ఎచ్చటికో వెడలిపోయినాడు వెళ్లునపుడు కాలాపహాడు వానితో రహస్యముగా నేమేమియో మాటలాడినాడు ఆయన నడిగిన మీకన్నియుఁ దెలియగలవు."

మహారాణి విజయపాలునిఁ బిలుచుకొనిరమ్మని దాసీ నాజ్ఞాపించెను. ఆతఁడు దూరమునుండి స్త్రీలందఱు నొక్కచోటఁ గూడియుండుటనుగాంచి వారందఱును తనను సంకెళ్లఁ గట్టదలంచుకొనిరేమో యని కొంచెము సంశయించి తరువాత మహారాణీ యుండుటనుగాంచి ధైర్య మవలంబించి వారిని చేరఁజనెను.

కాలాపహాడు వచ్చినంత మహారాణి యిట్లడిగెను,—ఆకృషీవలసైనికుఁ డెచ్చటున్నాడు?

కాలా—ఆతఁడు త్రోవలోనే సెలవుఁదీసుకొని యెుక్కడే వెడలిపోయెను.

మహా— ఆతఁ డెవ్వరో మీరు కనుక్కొనలేదా!

కాలా—ఆయ నెన్నిసారులో యడిగినమీదట తనకు మేవాడు దేశములో తన తల్లి గొప్ప దుఃఖములో నున్నదనియుఁ దానామెయెుద్ద రెండువత్సరములు దేశాటనము సేసివచ్చుటకు సెలవుగైకొంటిననియు నా యవధి నిన్నటితో పూర్తియైనదనియు చెప్పినాడు అందుచేతనే బహుశః ఆతఁ డిచ్చటకు రాకుండగనే మేవాడువెళ్లిపోయినాడని తలంచెదను.

మహారాణి—మీరుకూడా మహారాణా జయసింహునిఁ గలిసికొనుట కుదయపూరు పోయెదరా? అచ్చటకుపోయి యాపిల్లవాని సమాచారము తెలిసికొనిరండు.

విజయపాలుడు అంబాలికదిక్కు చూచుచు నవ్వుచు నిట్లనెను,—'నేనువానిని నావెంట నిచ్చటకు తీసుకొనివత్తును. అంబర రాజకుమార్తెచే నిప్పించుట కొరక జయమాలను సిద్ధము సేయింపుడు.'

విజయపాలు డట్లు చెప్పి పకపకనవ్వుచు వెడలిపోయెను. అంబాలికయు మఱియొకవైపు వెడలిపోయెను. అరుంధతీదేవి యచ్చటి స్త్రీజనముతో నిట్లనెను,—'మీరందఱొక్కసారి యంతఃపురమునకు దయసేయుఁడు. విలాసకుమారితో నేనుకొన్ని రహస్యములు మాటలాడవలెను.

స్త్రీలందఱును వెడలిపోయిరి. మహారాణి విలాసకుమారితో నిట్లు సంభాషణమారంభించెను,—'అమరసింహుని సంగతి ఇంతవఱ కిక్కడెవ్వరికిని తెలియదు. కుమారవిజయపాలుఁడు ఇంతవఱకు నిజముగా నతఁడు కృషీవలబాలకుఁడనియే అనుకొనుచున్నాడు. కాని ఇఁక నాతని యజ్ఞాతవాసకాల ముఖ్రైనందున నాతని సంగతి వెల్లడిచేసినందువలన నష్టమేమియును లేదని తలంచెదను.

విలాస—రాణీజీ! ఇంక కొంచెము దినము లాగుడు అంబాలిక తీర్థయాత్రకు నాథద్వారము పోవలెనని సిద్ధపడి మీ యాజ్ఞ కెదురు చూచుచున్నది.

రాణి—నాకర్థమగుటలేదు. నాథద్వారమునఁ సన్యాసాశ్రమమునకుపోవలెనని యామె కెందు కంత యాతురత?

విలాస—చెప్పెదను వినుడు. ఆమె కృషీవలసైనికునకు మనస్సులో నాత్మసమర్పణఁ గావించినటుల మీ రెరుగుదురుకదా. కాని యట్టి నీచకుల సంభవుడైన వానితో వివాహ మగుట ఈ జన్మలో

సనంభవముకదా. అతఁడు మేవాడ రాజకుమారుఁడని యామె యింతవఱ కెరుఁగదుగదా. అట్టియెడ నామె నాథద్వారము పోయి చిరసన్యాసము తీసుకొని యావజ్జీవమును విష్ణుమందిరములో నివాస ముండవలెనని నిశ్చయము చేసుకొన్నది. అందుచే నేను మిమ్మును నన్నుఁ గూడ నామెతోఁ బంపుట కియ్యకొనవలసినదని వేఁడుకొను చున్నాను. మేము వెడలిపోయిన తరువాత మీరు కాలాపహాడును మహారాణి యొద్దకు కబురుపంపి అంబాలికను నిచ్చి మేవాడ రాజ కుమారునికి వివాహము చేయ నుద్యోగింపుఁడు. నాథద్వారములో నటుల వైభవముతో మేవాడ రాజకుమారునికిని అంబరరాజరాజకుమా రికిని కల్యాణమహోత్సవము గావింపుఁడు.''

రాణి—కృషీవల సైనికుని మారువేషము నింకను అంబాలికకు దాచిపెట్టవలెనని నీ కెందు కాలోచన?

విలాస—రాణీజీ! వాని సంగతిని చివరవఱకు దాచిపెట్టి వివాహ ముకు కొంచెము ముం దామెకు చెప్పవలెనని నేను మనస్సులో స్థిరము చేసుకొన్నాను. బహుదినముల దుఃఖమునకు పిమ్మట సుఖంబు రీతిని అమావాస్యయొక్క ఘోరాంధకార రాత్రి పిమ్మట నరుణో దయంబుపగిదిని, అనేక దినముల విరహానంతరమున సమాగమంబును నారీజీవనమున కమలానంద మొసంగునుగదా. మఱియొక్కమాట. మహారాణీ! నాగురుదేవు డిట్లుపదేశించెను. 'గార్హ్యస్థాశ్రమమునను శిక్ష చాల యావశ్యకము. అంతేకాక నిన్నిదినముల పిమ్మట తా నింతవఱకు దరిద్రనీచవంశోద్భవుఁడనీ యెంచిన కృషీవలుఁడు రాజాధి రాజపుత్రుఁడని తెలిసికొనునప్పుడాసంగతి వివాహమున కెంతయో దూరమున జరుగఁగూడదు. ఆమె యానందము నవనవావిర్భావము నం దున్నపుడే శుభంబు జరుగవలెనని నా కోరిక—

రాణి—బిడ్డా! నీయిష్టము వచ్చినటులఁ గానిమ్ము. నీవు కొంత

మంది దాసదాసీజనమును వెంటఁ బెట్టుకొని అంబాలికను దీసుకొని నాథద్వారమునకు పొమ్ము. అనంతరమే నేను వివాహప్రస్తావము చేయుటకు విజయపాలుని యుదయపూరు మహారాణీ యొద్దకు పంపించెదను.

విలాస—నేనును అంబాలిక మాత్రమే సన్యాసాశ్రమమునకు పోయెదము. మా వెంట నొక్క దాసీయున్న మాకుఁగాని జరిగిపోవును. వివాహానంతరము మీ అంబాలికకు లెక్కలేనంతమంది దాసదాసీజనులు సేవజేయుట కుందురు.

ఆమాట కరాత్తుగ నరుంధతీదేవి కొక సంగతి యామె స్మృతిపటమునుండి వ్యక్తమయ్యెను. అంత నామె యులికిపడి విలాసకుమారి మొగము వంక నిశ్చలముగాఁ జూచి యిట్లడిగెను,—'నా మనస్సులో చాల దినములనుండి యొక సంశయమున్నది. అది యడుగవలెనని అప్పుడప్పు డనుకొనెదను. కాని సమయము దొరకలేదు. ఇప్పుడది జ్ఞాపకము వచ్చినది. నేను వినియున్నాను,—రాణా జయసింహుని కుమారుఁ డమరసింహునకు సోలంకి సేనాపతి విక్రమసింహుని పుత్రిక దేవయాని నిచ్చి వివాహము జరిగెనట. నా కిప్పుడు జ్ఞాపకము వచ్చినది నీవే యా దేవయానివి. నీవే అమరుని భార్యవు. నీకే యింకొక పేరు విలాసకుమారియని యున్నది. ఫకీరుని మందిరమున నేను నిన్నుఁ గలిసికొన్నప్పుడు నిన్నా సంగతి యడిగితిని. కాని ఈ మాట పూర్తిగ నబద్ధమని నీవు చెప్పితివి. ఆ సమయమున నీవు నీ సంగతిని దాచిపెట్టితివని నా విశ్వాసము. ఇప్పుడు నీవు స్పష్టముగా నాతోఁ జెప్పివేయుము. నీ వా దేవయానివేనా? అనగా అమరుని భార్యవేనా? కాదా?

వెంటనే విలాసకుమారి యొక్క విశాలనేత్రములనుండి నీళ్ళు కాలువలుగాఁ బారఁజొచ్చెను. ఆమె చేతులు జోడించుకొని వణకుచు నిట్లు

చెప్పెను,—‘రాణీజీ! నా తప్పుల సైరింపుడు. నేను మీతో బొంకితిని. మీఅనుమానము పూర్తిగ సత్యము. నేనే యీ మందభాగ్యురాలు దేవయానిని. నాతోడనే చిన్నతనమున మేవాడ రాజకుమారునికి వివాహమయ్యెను. మంచిది. వినుడు. మీతో యదార్థము మనవి చేయుచున్నాను.

పిమ్మట విలాసకుమారి తన వివాహమైనప్పటినుండియు నింతవఱకు జరిగినసంగతులన్నియుఁ బూసఁగ్రుచ్చినటులఁ జెప్పివేసెను.

మహారాణి—‘విలాసా! బిడ్డ! ఇట్టి స్థితిలోనమరుకిచ్చి అంబాలికను వివాహము సేయుటకు నే నెన్నడంగీకరించను. నిన్ను జయపురమున రాజాంతఃపురమున కమరుఁడు తీసుకొనిపోవునట్లు నేను ప్రయత్నము సేయుదును.’’

విలాసకుమారి రోదనముసేయుచు మరల నిట్లనెను,—రాణీజీ! మీ రెందుకట్లు సెలవిచ్చెదరు? మీ రెందుకట్టి నిష్ఠురవాక్యములాడి నా మనసు నొప్పించెదరు? ఈవివాహము కాకుండినమీఅంబాలిక హృదయము యావజ్జీవము తుషానలమున దగ్ధమగుచుండును! మీ మేవాడరాజకుమారుఁడు యావజ్జీవము దుఃఖతాపమునఁబొక్కుచుండును. వారిద్దఱసుఖము నెల్లవారికిని గావలసినది. కావున మీ రెందు కట్టిమాటలాడెదరు?

మహారాణి—అంబాలికయం దెట్టిప్రేమయో నీ యందును నా కట్టిప్రేమయే. నీ వమరసింహుని ధర్మపత్నివి. నీ పతిని నీ మేవాడ సింహాసనమును నిన్నుండి నే నెట్లులాగుకొని అంబాలిక కొప్పగింపఁ గలను?

విలాస—రాణీజీ! నే నీశ్వరసాక్షిగఁ జెప్పుచున్నాను. ఈ వివాహమగుటచే నే నా నంద నిమగ్ననగుదును. అట్లు కానియెడల నేను యావజ్జీవమును విషాదసాగరమునఁ గొట్టుకొనుచుండును. నేను రాజ

పుత్రస్త్రీనని తమరెరుంగరా? నేను పవిత్రక్షత్రియవంశమున నుద్భవించితిని. నాస్వామియు నాతఁడు వరించిన అంబాలికయు సుఖించుటయే దాసియగు నీ చిరమందభాగ్యురాలి సుఖము. అందుకు సందేహము లేదు.''

అరుంధతీదేవి కొంత తడవూరకుండి యటుపిమ్మట విలాసకుమారినాలింగనము సేసికొనియొక్క నిట్టూర్పువుచ్చి యిట్లనెను,—'బిడ్డా! ఇన్నిదినములకు నీవు నాకీహాపగున దేవమూర్తివని గ్రహింపఁ గల్గితిని.''

తృతీయఖండము

౧

కాలాపహాడుని ప్రస్తావము

మహారాణా జయసింహవల్లభుఁడు తన విశ్రామగృహమందు కూర్చుని యుండెను. ఎదుట చంద్రకాంత శిలావేదికపై విజయపాలుఁడు కూర్చుండెను. విజయపాలుడు దూరపువరుసను జయసింహునికి బావమరిది. రాణా యిట్లు చెప్పుచుండెను,—'కాలాపహాన్! నీమాట బాగుగానే యున్నది. కాని ఒక సారి వివాహము చేసితిమి. అది తిన్నగా పూర్తి కానిదే మఱియొకటి తలపెట్టుట శాస్త్రసమ్మతము కాదు.'

విజయపాలుఁడు నవ్వుచు నిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను,—'కాలాపహాడుని తప్పు మన్నింతురేని యొక్క ప్రశ్న నడిగెదను.'

విజయ—ఏమి? అడుగవచ్చును.

కాలా——మహారాణావారి కెప్పటినుండి శాస్త్రములపై నింత ప్రగాఢభక్తి యుదయించినది? నాకుకొంచెము దయచేసి సెలవిండు.

విజయ——నీ యభిప్రాయ మేమి?

కాలా——దేవీ కర్ణావతి యిష్టము లేకపోయినను కమలాదేవిని బుజముపై నెక్కించుకొనుట కెట్లు శాస్త్ర మంగీకరించినది? కుమారునిపై కోపించి ఏడుసంవత్సరము లజ్ఞాతవాసమున నుంచి కమలాదేవిని తప్ప మఱియెవ్వరిని మనుష్యులను జూడకుండ నుండుటెట్లు శాస్త్రసమ్మతము? ముసల్మానులతో రాజపుత్రులకు ఘోరయుద్ధము వాటిల్లిజరుగుచుండ జయసముద్రతీరమున కుపాఱిపోయి కమలాదేవిపైట చెరంగున దాగుకొనుట కేశాస్త్ర మొప్పినది? ఈ సమస్తయద్భుత శాస్త్రములకును తమకు పురోహితులు కమలాదేవిగారేనా? వారిని గూడ నొక్కసారి రప్పించుడి యడిగి తెలిసికొందును.

గదికి రెండవవైపు నుండి యెవ్వరో,——'అక్కా రమ్ము. భయమేమి! నేదగ్గఱే యుందును' అని వినవచ్చెను.

విజయపాలుం డా మాటలు విని,——'అదుగో మీ పురోహితురాలుం వచ్చుచున్నది. ఆమె అమరసింహుని విషయమున నాతో నేమి చెప్పంగలదో తరువాత తెలిసికొందును. ఇప్పుడామె చెప్పు మాటలు నేను చాటున నుండి వింతును.' అని ప్రత్యుత్తరమునకు నిరీక్షించకుండగనే బయటకు వెడలిపోయెను.

కమలాదేవి మహారాణి కర్ణావతి యొక్క చేయి పట్టుకొని మహారాణావారి దగ్గఱకు తీసుకొనివచ్చి యిట్లనెను,——'మహారాజా! మన కేమియుం దెలియలేదు. ఈమధ్య నింత గ్రంథము జరిగినది. అక్కా! చెప్పు. ఏల మాటలాడవు?

మహారాణా——దేవీ! నేను విజయపాలుని యొద్దనుండి అన్నిసంగతులును విన్నాను.

అభిమానిని రాణీ కమలాదేవి ఇట్లు పలికెను,—'ఆ మాట విన్నారు. బాగానే యున్నది. తమ రందు కే యుపాయము నాలోచించినారో సెలవిండు.

మహారాణా—ఉపాయము దేనిఁగూర్చి చెప్పుమన్నావు?

కమలా—ఉపాయము దేనిఁగూర్చియా? తమ కింకను బోధపడ లేదా? అటులైన వినుడు అక్కా! మీ రనేక సారులు చెప్పి యున్నారు. మనస్సు ముం దెటులున్నదో ఇప్పుడును పెద్దవయసు వచ్చినను అటులనే యున్నది. మహారాజా! తమకు హృదయమున కొంచెము కూడ నభిమానము లేదా? నా బిడ్డ రెండు వత్సరములు చాల కష్ట మనుభవించి యున్నాడు. ఇన్ని దినములైన తరువాతను ఇంత వెదకులాటమీదను వెలలేని రత్నము దొరకినను నా బిడ్డ యొక్క కోరికను నెరవేర్చుటకు మీ రిచ్ఛగింపరా? అక్క చెప్పిన మాట సత్యము. విధాత పురుషుల హృదయమును రాతితోఁ జేయు నట. ఏమైనను సరే. నేను తమతో సాఫుగ విప్పి చెప్పుచున్నాను. ఎంత శీఘ్రముగ వీలయిన నంత శీఘ్రముగ సంబర రాజకుమారి నంబాలిక నిచ్చి యమరునకు వివాహము సేయింపుడు.

మహారాణా—నీ విదివఱకు బహుళః చెప్పియున్నానని తలంచె దను. ఒక వివాహము సంపూర్ణము కాకుండ మఱియొక వివాహము సేయవచ్చునా?

కమలా—అది నా అపరాధమయినది. నేనే బలవంతముగా విక్రమసింహుని దెచ్చి అమరునికి వివాహము చేయించితిని నేనొక తెలివితక్కువ దానను. నా కప్పుడేమి తెలియును, జయపూరు రాజ కుమార్తె జయసముద్రతీరమున నమరుని కంటఁ బడినదని—అయ్యో! ఇప్పు డేమనుకొన్న నేమిలాభము? నేను బలాత్కారముగా మిమ్ము జయసముద్రప్రమోదభవనమునకు తీసుకొని రాకపోయిన నా కుమా

రుఁడు కృషీవలవేషమున నొక్కఁడును ముసల్మానులతోఁ బోరాడ నరుగునా?

ఈ మాటలు చెప్పుచున్నప్పుడు కమలాదేవి కండ్లు బాష్పపూర్ణము లయ్యెను. ఆమె అట్లు కన్నీరు వరదలుగఁ గార్చుచు చెప్పసాగెను,—'జరుగవలసిన దంతయు జరిగినది. అక్కగారు నా యపరాధముల నెల్ల క్షమించినది. ఇప్పుడు కరుణింపుడు. మహారాజా! నాథా! నా యొక్కయు అక్కగారియొక్కయు కోరికను నెరవేర్పుడు. అమరుని మనస్సు, కొంచెము స్థిరము కాగానే వాఁడె స్వయముగ విలాస కుమారి నింటికి దీసుకొని రాఁగలఁడు. అక్కా ఏమందువు?"

మహారాణా—కర్ణావతి దెస నేత్రాగ్రదృష్టితోఁ గొంతసేపు చూచి యిట్లనియె,—'ప్రేయసీ! నీకు కూడ నట్లు సమ్మతమేనా? జయపూరు రాజకన్య నిచ్చి అమరునికి తిరిగి వివాహము సేయు మందువా?

రాణీ కర్ణావతి యొక్కసారి కమలాదేవివంక జూచి మందస్మిత యగుచు నిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను,—'మహారాజా, ఒక ధర్మపత్ని యుండగా సతియొకరిని వివాహమాడుట రాజవంశమునందు క్రొత్త యాచారము కాదు. తమరును ఈ యాచారమును దురాచారముగాఁ బరిగణింపలేదు.'

మహారాణా కొంచెము లజ్జితుఁడై గంభీరతాపూర్వకముగ నిట్లు జవా బిచ్చెను,—'మీ కందఱకును సమ్మతమైన విషయములోనే నన్యథా యోచించుట సమంజసము కాదు.'

కమలాదేవి—చెల్లెలా! నీ యభీష్టము నంతను మహారాజుగారికి నిరవశేషముగాఁ దెలియఁ జేయుము.

రాణా—ఇంక దాచి యుంచనేల? నీ మనోరథము లించుకయు దాపక చెప్పివేయుము.

కమలా—మహారాజా! నా మాటను మన్నించువా రెవరు? మన్ననలేనిమాట బయట పెట్టకూడ దందురు. నామాట నాదరింతు రని బాస చేసినగాని నేను చెప్పను.

రాణా—ఇంతవఱకు నీమాట కెవరైన నెదురుచెప్పఁ గలిగినవా రున్నారా?

కమలా—మహారాజా! నా యభీష్ట మెఱిఁగింపనా? అమరుని వివాహ మంత ధూంధాంగాఁ జేయువలెను. ఇదివఱ కట్టి యుత్సవ మీ రాజపుత్రస్థానములో కనివిని యుండఁట్లుండవలెను. నాకారణమున నా అమరుఁడు దీన హీనకృపీవలుఁడై యవనయుద్ధ మున కరుగవలసి వచ్చెను. ఆమాటఁ దలఁచుకొనిన నా కెక్కుడలేని దుఃఖ మగుచున్నది. వాని వివాహము నాముచ్చటతీరునట్లుజరిగినగాని నాదుఃఖము చల్లారదు. మహారాజా! నా మనవి చిత్తగింపుడు ఒక్కటొకటే నా కోరికలను మీకు విన్నవించెదను. రాజపుత్రస్థానములో నమస్తరాజుల నాహ్వానింపవలెను

మహారాణా—మంచిది, పిమ్మట?

కమలా—పిమ్మట అయిదువందల ఏనుగులను పదివేల గుఱ్ఱములను రౌతులతో సహా ఊరేగింపున నుంచవలెను. మా పుట్టినింటినుండి 'దిగ్గజ' మను మదపుటేనుగును 'వానవదమన్' అనుగుఱ్ఱమును దెప్పించవలెను. మహారాజా! ఇంకను ఉన్నవి నా వేడుకలు ఈ యేనుగులకును గుఱ్ఱములకును ముత్యముల సాలలును రత్నహారములును దొడుగవలెను.

రాణా—కమలా! ముసల్మానుల పదాక్రాంతములైన ఈ రాజస్థానమున ఏనుగులును, గుఱ్ఱములును దప్ప యింకేమి సంపత్తుగలదు. ఏనుగులకును గుఱ్ఱములకును గొదువలేదు. కాని ఇన్నిటికిని రత్నహారములును ముత్యముల హారములును ఎచ్చటనుండి తేఁగలము?

కమలాదేవి అభిమానపూర్వకముగ లేచి నిలువఁబడి యిట్లుపలికెను, 'ఏమంటిరి? మహారాజా! ఎక్కడనుండి తేఁగలము? ఇందుచేతనే నే నెప్పుడును ఏమియు నడుగను.

మహారాణి కర్ణావతి కమలాదేవిచేయి బట్టుకొని మెల్లమెల్లగా నామె చెవిలో నేమియో చెప్పెను. అంత కమలాదేవి మరల మహారాణావారి యొద్దకువెళ్ళి కూర్చుండి నగవులొలుక నిట్టులనెను, — 'అక్కా సత్యము చెప్పితిని. ఎక్కువ కోరికలు కోరిన లాభములేదు. పోనిండు. మహారాజా! మా పుట్టినుండి 'దిగ్గజము' ను 'దానవదమనము' ను రాఁగలవు. వానికి మాత్రము ముత్యముల మాలలును రత్నముల హారములును సంపాదింపఁగలరా?

మహారాణా—అవశ్య మట్లనేసేతము.

కమలా—నాథద్వారమందిరముయొక్క శిఖరమునకు బంగారు తొడుగు వేయించవలెను అమరునికి మహామూల్యవంతమగు రత్నముల హారాలతోడను శోభితపరిచ్ఛదములతోడను అలంకరించి వివాహమండపమునకు తీసుకొని పోవలెను. ఇంకొక్కమాట, మహారాజా! చాలదినములకు నాకొక్కమాట జ్ఞాపకమువచ్చినది. మీరు శ్రద్ధగా విందుమనిన చెప్పెదను

మహారాణా—ఏమి చెప్పెదవో చెప్పరాదా?

కమలా—ఆ సంగతి మీ యొద్దనుండియే చాల దినములనుండి వినుచున్నాను. ఈజగత్తున దుర్లభమైన రత్నము కోహినూరుపూర్వము మాపితృవంశీయులైన పరమారరాజుల పాగలయందు శోభిల్లుచుండెడిదట. అది నేడు ఔరంగజేబు దగ్గఱనున్నదట. దానిని మీరు యవనుల వశమునుండి తిరిగి సంపాదింపఁగలరా! మహారాజా! నాకు చాల పెద్దకోరిక యున్నది. మీ రాకోహినూరునుజయించి సంపాదింపఁగల్గిన యెడల నే నాదినమున పెండ్లికొడుకు తలపాగాపై నలంకరించెదను.

రాణావారు జవాబేమియు నియ్యలేక నిట్టూర్పు దీసికొనెను. మరల కర్ణావతి కమలాదేవి చెవిలో నేమియో యూదెను. పిమ్మట కమలాదేవి మరల చెప్పనారంభించెను,—'అది అసంభవమని నాకును దెలియును కాని కల్యాణమహోత్సవసమయమున నేను 'కోహినూరు'ను దెచ్చి అమరునకు శిరమున నలంకరించఁ గల్గినచో నా ముచ్చట పూర్తియగును. మహారాణీ! మంచిది. కాలాపహాడు ఇంత వఱకు తమతో నేమి మనవిచేయుచుండెను?

గది వెలుపలనుండి యెవ్వరో నవ్వుచు దీనికిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను—'కాలాపహాడు పూర్తిగ నిందుకు తగిన ప్రమాణమును గోరుచున్నాడు, అమరసింహుడు నిజముగా మహారాణావారి పుత్రుడేనా లేక యే కృషీవలుని బిడ్డయైనా ఇట్లు నటించుచున్నాడా?'

౨

ఇద్దఱు సన్యాసులు

నాథద్వారముయొక్క రాధాశ్యాముని మందిరము కురంగట లూనా నదీతీరమున సిద్దఱు సన్యాసినులు నిలుచుండి యున్నారు. ఈయిద్దఱును సమానసౌందర్యముగలవారు. ఇద్దఱును యౌవనమునం దున్నారు. ఇద్దఱును సమానవయస్కులు. కాని యిద్దఱివేషములును భిన్నముగా నున్నవి. ఇద్దఱిను మోములు విమర్శించి చూచినయెడల వారి మనోభావములు పూర్తిగ భిన్నములని తెలియవచ్చును. ఒక్కసతి విన్నవదనముతో దుఃఖప్రవాహములోదిగి అస్తమిత సూర్యునిఁ దిలకించుచున్నది. రెండవసతి యుజ్వలనేత్రములతో తన చెలికత్తె మోమువంకఁ జూచుచు గీతమును బాడుచున్నది. ఈ రమణీమణి

సన్న్యాసాశ్రమమునందుఁ దక్క మతి యెచ్చటనైనఁ గాంచిరేని యెవ్వరును సన్న్యాసినియని యనుకొనరు. ఆమె సన్నని కాషాయాంబరములో నుండి ఆకుపచ్చని రవికె చక్కగా వెల్లడి యగుచుండెను. ఆమె కాటుక మెరుంగు లీను సుందరకచభారము వీపునఁ జిరుతరగల శోభిల్లు నీలమహాస్రవంతియో యన నొప్పుచుండెను వక్షప్రదేశమునను బాహులతాసీమలందును పుష్పదామములు వర్తిల్లుచుండెను. ఆమె బింబాధరంబున దాంబూలరాగము జంకులేక నొరయుచుండెను. సన్న్యాసాశ్రమమున నిట్టి విలాసములు నిషేధమైనను ఈ సుందరి యేలనో వానిని పరిత్యజింపలేదు బహుశః ఈమె బలాత్కారముగ సన్న్యాసాశ్రమమునఁ గొంతకాలము శరణు జొచ్చవలసి వచ్చినదేమో, పాఠకులారా! మీరు గ్రహించియే యుందురు. కాని ఈమె చెలికత్తె నిజముగా సన్న్యాసిని. సందేహము లేదు. ఆమె సుకుమార శరీరము గైరికవస్త్రములను దాల్చి శోభిల్లుచున్నది. ఆమె కేశగుచ్ఛము సగము ముడివడి సగము జారిపోవుచు ధూళిధూసరితమై యున్నది. ఆమె చంద్రమండలసదృశంబగు మోము విభూతి రేఖలతో వెలవెలఁబోవుచున్నది. ఎంత దుఃఖ మెంత దుఃఖము? ఈ సుకుమారదేహమున కెంత కఠినయోగము సంప్రాప్తమయ్యెను! విధాత యీ నవీనతపస్విని నెందు కిట్టి బంగారు బొమ్మగాఁ జేసి యిట్టి యిక్కట్టుల కొప్పగించెను?

విలాస—రాజనందినీ! నేను ఉదయపురమునుండి నీ కొక శుభ వర్తమానము వచ్చును.

అంబాలిక యొక నిట్టూర్పు పుచ్చి,—'అక్కా' నాకేమి శుభ వర్తమానము?' అని యడిగెను.

విలాసకుమారి కొంచెము డగ్గుత్తికతో తనలో తాను పరధ్యానముతో నిట్లు పలుక నారంభించెను,—'నీకొఱకు శుభవర్తమానమా

నాకొఱకు శుభవర్తమానమా? నాకే శుభవర్తమానము! కాదు కాదు, నీకే! మేవాడ రాజకుమారా అయ్యో ఎంత దుఃఖము! నీ కొఱకే! ఈ శుభవర్తమానము నీకొఱకా నాకొఱకా

అంబాలిక విలాసకుమారివంకఁ జూచి ఆశ్చర్యపడుచు నిట్లు పలుకరించెను,—'ఇదేమి' విలాసకుమారీ! నీ వేమి చెప్పుచుంటివి? నీ మాటలు నాకేమియు నర్థమగుటలేదు. నామీఁద నీకేమైనఁ గోపము వచ్చినదా?

విలాసకుమారి అంబాలిక మాటలకు జవాబు చెప్పక నేలమీఁద నున్న తన వీణనెత్తుకొని వాయింప మొదలుపెట్టెను. కొంచెము సేపట్లు వీణ వాయించి వీణాస్వరముతో తన కంఠమును గలిపి యొక గీతమును బాడఁ దొడఁగెను.

గీతము పూర్తియైన పిదప నామె కొంచెము సేపటి అకువమానమును వహించి తన, వక్షమునఁ జేతులుంచుకొని తనలో తానిట్లనుకొన మొదలిడెను,—'గురుదేవా? ఎంతకష్టము! ఇన్నిదినములకు గదా మీ రీ విషవృక్షమున నమృతము బుట్టించితిరి?

విలాసకుమారి అంబాలిక దెస, గనుఁగొని యిట్లనియె,—'సఖీ! కొన్నిదినముల క్రిందట చెప్పలేదా నా కొక శిథమైన గుండెరోగ మున్నదని. నీకు జ్ఞాపకంలేదా? మధ్యమధ్య నా రొమ్ములో నేదియో మంట కనఁబడును. కాని యది విశేషకాలము ఉండదు. ఇదుగో చూడు నారోగము తగ్గిపోయినది. సఖీ! ప్రియసఖీ!' అని అంబాలిక కంఠమును గౌగలించుకొని 'నిన్నొకమాట యడుగవలెనని యున్నది. సరిగా జవాబు చెప్పెదవా?' అని యడిగెను

అంబా—సఖీ, ఏమి టామాట?

విలాస—విను, చెప్పెదను, నీవు వరించినవాడు నిన్ను వివాహము చేసుకొనె ననుకొనుము. వివాహానంతరము నీపతి నిన్ను విడిచి యన్య

స్త్రీని ప్రేమించు ననుకొనుము. అట్టియెడ నీవేమి చేసెదవు? సఖీ, చెప్పు. మాటలాడ వేమి?

అంబా—ఏమి చేయుదు నందువా?

విలాస—ఔను ఏమి చేయుదువు? సఖీ చెప్పు. వెంటనే చెప్పు. చెప్పవా యేమి?

అంబాలిక నవ్వుచు నిట్లనెను,—అటుల జరిగినయెడల, నేనాత్మహత్య చేసుకొందును. పిమ్మట దయ్యమై వాని బట్టుకొని పీల్చుకొని తిందును. చెప్పితిని వింటివా?

విలాస—నా కట్లు సంప్రాప్తమైన నే నేమి చేయుదునో చెప్పుదునా? ఏమి చేయుదును? చెప్పనా? వినెదవా?

అంబా—సఖీ, చెప్పు.

విలాస—నేను వానిని వాని ప్రేయసిని నా సపత్నినిం గూడ నా ప్రాణముకంటె నెక్కువగాఁ జూచుట కభ్యాసము సేయుదును. హృదయమును గంచుకమున నుంచుకొన నేర్చుకొందును. వారితో నా ప్రాణము నైక్యముచేసెదను. నేను నిన్నెంత ప్రేమింతునో యంతకంటె నెక్కువ ప్రేమించుట కభ్యాసము సేయుదును. నా స్వామి యామెను ప్రేమించిన నే నాయన నన్నుఁ బ్రేమించినట్లుగనే యెంచుకొందును. నన్నే యాదరించినట్లు తలంతును నాస్వామి యామె నెప్పు డాదరముతోఁ గౌగలించునో అప్పుడు నన్నాదరించి కౌగలించినట్లుగా నెంతును. ఆయనామెను ముద్దాడినప్పుడు నన్ను ముద్దాడినట్లుగానే భావింతును. నామాటలు బహుశః నీకు రుచింపవు. కొంచె మాలోచించి తెలిసికొనుము. తెలిసికొనఁగలవా? మంచిది ఎందుకు లెమ్మీపిచ్చిమాటలు. నీవు వినఁగోరు శుభసమాచారములు వినిపించెదను విను. నీకు సన్యాసినీసాధన పూర్తియైనది. ఇఁకపద, నిన్ను మహారాణిని చేసెదను పద.

అంబాలిక—నీ నవ్వులాట లింకను సమాప్తము కాలేదా?

విలాస—నవ్వులు కాదు. సఖీ! ఇన్ని దినములవఱకు నీకు చెప్ప లేదు నేడు నీకు చెప్పఁబూనుకొన్నాను. మనము కొండదుర్గమునుండి వచ్చిన రోజుననే విజయపాలుఁడు మహారాణా జయసింహునియొద్దకు వెళ్ళియుండెను. ఆ మాట నీవు మఱచితివా? ఎందుకు వెళ్ళినాడో నీకు తెలియునా?

అంబా—నీమాటలు నాకేమియు దాత్పర్య మగుట లేదు

విలాసకుమారి నవ్వుచు నిట్లనెను—'మంచిది' అట్లైనఁ జెప్పెదను వినుము. మహారాణీ అరుంధతీదేవి మహారాణా జయసింహుని పుత్రుఁడగు కుమార అమరసింహునికి నిచ్చి వివాహము సేయుటకు మాటలాడుమని విజయపాలుని ఉదయపురము పంపించెను. నిన్న రాత్రి విజయపాలుని యొద్దనుండి నాకొక యుత్తరము వచ్చినది. అది యొక్కింత చదివి చూచుకొనుము. అంతయు తాత్పర్యమగును.

అంబాలిక దుఃఖముచే నొక్క నిట్టూర్పు విడిచి యిట్లనెను,—'సఖీ! నేను యావజ్జీవమును రాధానాథుని చరణముల కన్నియు నర్పణ చేసివేసితిని. ఈ మాటలన్నియు నాతో నెందుకు ప్రసంగించెదవు?'

విలాస—ఇన్ని దినములనుండి సన్యాసినివై యుంటివి! కాని నీ వెవరిని మఱచుటకు రాధానాథుని చరణములలో నీ యాత్మసమర్పణ చేసియుంటివో యట్టివాని ప్రేమ వానిస్మృతి యింతవఱకు నీ హృదయమునుండి యేమాత్రమును తొలఁగలేదు

అంబా—సఖీ! నీకు తెలియదు. ఆ ప్రేమ రాధానాథుని అనంత ప్రేమయందు సమ్మిళితమైపోయెను.

విలాసకుమారి నవ్వుచు నిట్లు జవాబుచెప్పెను,—'నేనును అదియే చెప్పుచున్నాను; రాధానాథుఁడు నీహృదయమున నర్ధభాగమును స్వీకరింపనియ్యకొనఁడు. నీక్షుద్రప్రాణములో నర్ధభాగమును ఆ కృషీ

వల యువకునికి వదలిపెట్టి తక్కిన యర్ధభాగమును తన కుంచుకొనుట కాయన కిష్టములేదు. ఇందుకు ప్రమాణముగ నాకు విజయపాలుఁడు ఉదయపురమునుండి సంపిన యుత్తరమును నీయెదుట పెట్టెదను. చదివి చూచుకొనుము"

ఈమాటలని విలాసకుమారి పై చెప్పిన యుత్తర మంబాలిక కియ్యక స్వయముగఁ జదువ నారంభించెను.

ఉత్తరము

మేవాడు మహారాణా నా ప్రస్తావమున కంగీకరించెను. ఆయన కుమారుఁడు అమరసింహుఁడు నవీనసన్యాసియగు అంబరరాజకుమారిని పాణిగ్రహణము చేసుకొనుటకు చాల తొందరగా సర్వసన్నాహముతో నాథద్వారము వచ్చుచున్నాఁడు. నేనును వానితోఁగూడ చాలసన్నాహముతో వచ్చుచున్నాను.

రాజకుమారితో నిట్లు చెప్పవలెను. నేను ఆమె మెచ్చిన కృషీవల సైనికునిఁ గూడ గలిసికొన్నాను. ఆతనిఁగూడ నేను వెంటదీసుకొని వచ్చుచున్నాను వాని కొఱకు రాజకుమారి నొక పుష్పమాలను గ్రుచ్చియుంచుమని చెప్పవలెను,

ఇట్లు

కాలాపహాడు అనే విజయపాలుఁడు

అంబాలిక కన్నుల నీరుఁగార్చుచు రాధాశ్యాముని మందిరము వంకఁ జూచుచు నిట్లుపలికెను,—'సఖి! నీవు చూచెదవుగాక! త్రిదివధాముని యధీశ్వరుఁడగు రాధానాథుని దాసినైన దాస నీ మర్త్యలోకాధీశ్వరునికి సాధ్యమగుదునా?

విలాసకుమారినవ్వుచు నిట్లనెను,—'చూచెదను. చూచెదను ఆ రోజుదగ్గఱకే వచ్చినది, విశేషదూరము లేదు. ఏమి చేసెదవోగా

రాజనందినీ! ఒక్కసారి సెలవైనచో గీతగోవిందమునుండి ఒక్కపాట పాడెదను.

అంబా—ప్రియసఖీ! నీవు నన్నిపుడు బాధపెట్టవద్దు. నీ గీతగోవిందము నాకు వద్దు.

ఈమాటలని అంబాలిక కోపమువచ్చి యక్కడనుండి మందిరములోనికి వెడలిపోయెను.

3

నాథద్వారము తెరలిపోవు సమయ మాసన్నమాయెను. రాణా జయసింహుడు చెప్పినమాటసత్యము. ఈ మ్లేచ్ఛదళిత రాజపుత్రైశ్వర్యమునందు కేవల మొక్క గజాశ్వములు మాత్రమే మిగిలినవి.

క్షణకాలములో కమలాదేవి యాజ్ఞానుసారము పదివేల తేజోగర్వములును రణకుశలములును సుందరములును అగు నశ్వరాజములు సకిలించుచు ప్రాసాదప్రాంగణమునకు వచ్చి నిలువఁబడెను. చూచుచుండగనే వాని తరువాత అయిదువందల భద్రజాతియేనుఁగులు మహాబలిష్టములైనవి మెల్లమెల్లగావచ్చి రాజభవనమున కెదుట నిలువఁబడెను కమలాదేవి కబురు పంపినమీఁదట నామె పుట్టింటివారగు పరమర రాజభవనమునుండి 'దానవదమన' మను గుఱ్ఱమును 'దిగ్గజ' మను ఏనుగయు వచ్చియుండెను. మంచి చురుకైనదియు తేజస్వియు నగు 'దానవదమనము' రత్నహారములను ముత్యాలహారములును వేసుకొని శోభిల్లుచు నడుగుద్రొక్కుచు ప్రాంగణము ముందు సంచరించుచుండెను. దానితోగూడ పెనుగొండవలెనున్న 'దిగ్గజము' రత్నహారములను ధరించి బంగరు అంబారీతో గంభీరముగ నడచుచు వచ్చి నిలువఁబడెను.

కమలాదేవి పట్టరాని సంతోషముతో ప్రాంగణవైభవమువంక నొక్కసారి చూచి యమరసింహుని పెండ్లికొడుకును జేయుటకు కబురుపంపెను. ఆటుపిమ్మట మరియొక్క దాదిని మహారాణీ కర్ణావతినిఁ బిలుచుకొనిరమ్మని పంపెను. ఇట్టి యానందోత్సవదినమున మహారాణి కర్ణావతియొక్కతెయు విచారముతో నిండిన మనస్సుతో తన గదియందు కూర్చుండి యొకయుత్తరమును జదువుచుండెను. గతరాత్రి నాథద్వారమునుండి యొకదూత యొక యుత్తరమును దీసికొనివచ్చెను. మహారాణి కొంతసేపటివఱకు మాటలాడకుండ యాలోచించి పిమ్మట యుత్తరమును చదువ నారంభించెను.

రాజపుత్రరాజేశ్వరీ.

తమపుత్రుఁడు అమరసింహుఁడు ఒక సన్యాసిని వివాహము చేసుకొనుటకు చాల సన్నాహముతో నాథద్వారము వచ్చుచున్నాఁడని విన్నాను. ఈ జన్మదుఃఖిని అంబరి రాజకుమారిక అంబాలిక యెప్పుడు రాధాశ్యాముల చరణములనాశ్రయించినదో ఆదినమున నింకను ఈ పవిత్రఆశ్రమమునందును మనుష్యు లధికారముండునని స్వప్నమునందును దలంచలేదు. ఈ సంగతిని స్వయముగ మహారాణా జయసింహవల్లభుఁడే యాధర్మములకు జలాంజలివదలి సంసారత్యాగినియు సన్యాసియు నగుదానిని రాధానాథుని చరణసేవనుండి బలవంతముగ లాగుకొనిపోవుటకు నుద్దేశించుచున్నారని, మఱింత యాశ్చర్యమునాకు వేయుచున్నది. కాని త్రిలోకనాథుని దాసి మర్త్యలోకరాజున కూడిగము సేయనేరదు. మీరు మహారాణావారి యీ దారుణపాపకర్మనుండి యడ్డగింపలేరా? మీకట్లు చేతగానియెడల మీపుత్రుఁ డిచ్చటికి పెండ్లికొడుకై వచ్చినపుడు సన్యాసినీ అంబాలిక రాధావల్లభుని చరణసమీపమున ప్రాణోత్సర్జనను జేయుటనుగాంచి పోగలఁడు. అందు

నే మిమ్మును వేఁడుకొనునది యేమన మీకీ నిస్సహాయ పితృమాతృ హీనయునగు నంబాలిక ప్రాణములు రక్షింప దయఁ బుట్టనేని మహారాణావారి నింక నీ వివాహప్రయత్నమును జేయకుండఁ జేయుఁడు!

సన్యాసిని అంబాలిక.

మహారాణి కర్ణావతి ఈయుత్తరముచదివి హతాశయై మర్మావహహృదయయై యేమియుఁదోచక విచారించుచుఁ గూర్చుండెను. ఈ సమయమున తలుపుదెఱచుకొని యకాత్తుగఁ గమలావతి గదిలోఁ బ్రవేశించెను. ఆమె అట్లు వచ్చి కమలావతినిఁ జూచియిట్లు తొందర తొందరగాఁ బలుకఁ దొడంగెను,—ఏమిటిది? అక్కా! ఇది నీకు చదువుకొనుటకును వ్రాసుకొనుటకును సమయమా? బాగుగనే యున్నది? పెండ్లికొడుకు ధరించుటకు మా పుట్టినింటినుండి దుస్తులు తెప్పించితిని. వానినింతవఱకు నీవు చూడనేలేదు. చూడవలెనని యున్నయెడల నా వెంట వెంటనే రమ్ము.

కమలావతి జవాబుకొఱకెదురుచూడలేదు. ఆమె జబరదస్తుగా కర్ణావతి బుజము పట్టుకొని నిలువనియ్యకుండ తన గదిప్రక్కనున్న మోద్యానమునకు లాగుకొనిపోయెను ఆక్కడ లెక్కలేనంతమంది మైత్రేయులు కుమారు నమరసింహుని చుట్టుకొనియుండిరి. కమలాదేవి నవ్వుల విరఁజిమ్ముచు నెక్కుడలేని యానందముతో తన చేతులతో కుమారునికి మహామూల్యరత్నరాజిశోభితకంచుకమును దొడగి పిమ్మట హీరదామఖచితశిరోవేష్టనమును బెట్టి యటుపైన రమణీమండలమును సంబోధించి యిట్లుపన్యసించెను,—'మీ రందఱును చక్కఁగఁ దిలకింపుడు. ఇట్టి భువనమోహనమూర్తిని నీజగత్తులో నింకెక్కడైనఁ నెప్పుడైనఁ గాంచియుంటిరా? నేను చెప్పినమాట సత్యము అంబరరాజకన్య పూర్వజన్మమున నెట్టి తపస్సు చేసి

యున్నందువలన నిట్టి వరుఁడు లభించెను. ఏమి సత్యము కాదా? కాని నాకింకొక్క కోరిక యున్నది. అదికూడ లభించిన నెంతయో బాగుండెడిది. ఈ ఆనంద సమయమున నాపితృవంశీయ రాజుల గౌరవ ధనమైన 'కోహినూరు' కూడ మా అమరుని పాగాయందు ధరింపఁ జేసిన నా మనోరథము పూర్తియయ్యెడిది"

కుమారు అమరసింహుఁడా మాటలు విని వినయముతో శిరము వంచి తల్లి యాశీర్వాదమును గైకొని యిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను— 'అమ్మా! మీ మనోరథము సఫలమగును గాక! నేను మీకు కోహినూరు దెచ్చియిచ్చెదను'

౪

ఫకీరుని ప్రస్తావము

కాళిందీతీరమున మసీదులో వృద్ధఫకీరు పట్టెనేల మీదఁ గూర్చుండెను. ఎదుట దుర్గాదాసు ఒక కంబళిఁ బరచుకొని యందుపై కూర్చుండెను దుర్గాదాసు కన్నులెఱ్ఱవడి యందుండి బాష్పజలంబులు ధారగట్టిపడుచుండెను. ఆతఁడు కన్నీరు దుడుచుకొనుచు ఫకీరు ముఖమండలము వంక శ్రద్ధగాఁ జూచుచు నిట్లు పలికెను.—'ఇన్ని దినములైన తరువాత, దేవా! మీ నోటినుండి ఇట్టి దారుణ వచనములు వినవలసి వచ్చినది'

ఫకీరు'—రాథోరు వీరాగ్రణీ! విధాతయొక్క సంకల్పముఁ దప్పింప మనుష్యునకు సాధ్యమా? ఇందుచేతనే రెండుపక్షములకును కొన్ని దినములు యుద్ధ మాపుచేయుట మంచిదని నేను చెప్పితిని. ఈ కొలఁది వర్షముల యుద్ధములో ననేకమంది హిందూవీరులు హత

మైరి. ఇంక నీ రక్తస్రవంతి యింకిపోవలెను, నా కోరిక. దక్షిణదేశము నుండి మీరు తిరిగి రాకముందే శిశురాజగు నజితసింహుఁడు నా యజ్ఞాతవాస శైలమునుండి యోధపుంగవులను దీసుకొనివచ్చుట లెస్సైనపని యైనది. ఇప్పు డౌరంగజేబు విషహీనసర్పముభంగి మాఱి పోయెను. ఆ మహా శిశురాజు నింక సిగపువ్వునైనను గదలించుటకు సమర్థుఁడుగాఁడు. బహుదినములనుండి నిద్రించుచున్న జాతి మేల్కాంచి నది. అసుర రక్తధారచే భారతదేశ వక్షస్థలము రొంపియై పోయి నది. నాకును అంతిమకాలము సమీపించినది. జీవితము సమాప్త మగుటను హింసనాపి వేయుట మంచిది. ఆనందపూర్వకముగ మృత్యుముఖంబునం జొచ్చెదను.

దుర్గాదాసు కన్నులనీరు నిండుచుండ నుడివెను,—'విధాతయొక్క సంకల్ప మిట్లుండెనా? నాకు విశ్వాసము గుదురుట లేదు. అఖిల జగధీశ్వరుఁ డింత దయాహీనుఁడా? ఇది యాయన మంగళమయ విధానమై యుండెనా? అక్కటా! దేవా! చిట్టచివఱకు తమ మోము నుండి ఇంత నిష్ఠుర యుపదేశములు వినుట తటస్థించెనా? మ్లేచ్ఛాటవీనాశన దీక్షమహావ్రతమునకు నొక్కనమస్కారము చేసి యూరకుండ వలసిన యెడల నిక దుర్గాదాసింక జీవింపవలసిన యవసరమేమి? సువర్ణ భారతవర్షమింక క్రమక్రమముగ మరల రసాతలమునం గూలి పోవును గదా. అది జూచి దుర్గాదాసింక నిశ్చింతతో నుండగలండా. అనంత జ్ఞానశాలీ! త్రికాలదర్శీ! మహాయోగీ! మీకే యాదివ్యజ్ఞానము గలదు. మీనిష్ఠురప్రస్తావమును సహింప దుర్గాదాసునకు చేతకాకుండెను!

రాథోరు సేనాపతి బాలకునిభంగి రోదనము సేయుచు రుద్ధకంఠము తోనిట్లు వాపోవనారంభించెను'—'అమ్మా, భారతభూమీ! అఖిల భువనాధీశ్వరీ! అగణిత దేవతాప్రసూతీ! చతురంబోధి వలయితభూ

మండలశిక్షవిధాయినీ! రఘురామార్జ జననీ! సీతా ద్రౌపదీమహా పతివ్రతామాతృమూర్తీ! వాల్మీకి వేదవ్యాసనిలయా! నీ వెనుకటి దినములు తిరిగి యెన్నటికి రాఁగలవు!'

ఫకీరు—వీరవరా! ధైర్య మవలంబింపుము. భారతదేశమున నీయంధకారము చిరస్థాయి కానేరదు. ధర్మమాచరింపుము. పాపక్షయము దానంతటదియే యగును. సమయానుకూలముగ విధాత తన విధానమును ప్రత్యక్షమగునట్లు సేయును. ఆయన సంకల్పము నెవరు నుల్లంఘింపలేరు.

దుర్గా—చిత్తము, దేవా! ఆదినములు మనము చూడఁగలమా?

ఫకీరు—నీకు గాన్పించుటలేదా? మహాపాపియగు నౌరంగజేబు తనమూర్ఖతచే తన పాప రాజ్యమును ధ్వంసము చేసుకొనుచున్నాఁడు. అది త్వరలోనే పూర్తి కాఁగలదు. శివాజీ వసంతసమయమున దక్కనుకుపోయి తిరిగి తన రాజధానికి వచ్చుటవల్ల ఆయన తన ప్రభావాత్మకమగు రాజనీతిని భావికాలమందు నతివిస్తీర్ణ భారతఖండ రాజపురుషులకు బోధించినవాఁడగును.

దుర్గా—ఇటువంటి వంశజులకు నేను నిశ్చింతతో చేష్టలు దక్కి దాసులకు పరిచర్య సేయుచు కాలము గడుపవలసిన నేనా?

ఫకీరు నవ్వుచు నిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను,—'అంతేకాదు మనము ఇప్పటి పైశాచికశక్తిని విడిచి యాధ్యాత్మిక శక్తి నలవడఁజేసుకొనవలెను. జ్ఞానయోగకర్మయోగములచే నెట్టి జగత్తు వెలుఁగుచున్నదో యట్టి హిందూమహమ్మదీయ లిద్దఱును తమ వైరమును మఱచి నిశ్చలమైన కర్మయోగమును భారతభూమియందు ప్రచారము సేయవలెను. ఆ అపూర్వ కర్మయోగమున కభ్యాసము సేయవలెను. ఆ అనంత శక్తిధాముఁడు అనాదిపురుషుఁడు మహాయోగుల కాదర్శమైన యోగీశ్వరుఁడు ఆయన అధర్మమునకును అత్యాచారమునకును

పరమశత్రువు. నిశ్చయముగాఁ దెలిసికొనుము, అయిన మన పుణ్య వ్రతము లందవశ్యము సాయపడఁగలడు.'

ఈసంభాషణ జరుగుచుండ నరాత్తుగఁ గొంచెము దూరమున వివిధవాయిద్యముల నాదమును బహుసంఖ్యాజనుల కోలాహలమును వినవచ్చెను.

దుర్గా—ఇదియేమి? నేఁడిట్టి విషాదసమయమున నానంద కోలాహలము వినవచ్చుచున్నది. !

ఫకీరు నవ్వుచు నిట్లు బదులుచెప్పెను,—'వత్సా! మనము బహుదినములనుండి నవజీవన సంగ్రామముయొక్క విభీషణసమయ రక్తపు తరంగభూమి సంబంధియు విషాదభీషణాభినంబులచే చూచుట కలవాటుపడితిమి తమ్ముఁడా రమ్ము. కడపటికొకసారి నేఁడు ఈ ఆనందోత్సవమునందు పాల్గొందము.

అగణితజనానంద కోలాహలమును వివిధవాద్య గంభీరనాదములును గజాశ్వపదాది ధ్వనులును ఫకీరుని మధురానందమయ కంఠస్వరమును విలీనము చేసుకొనెను విజయసాలుఁడు కుమార అమరసింహునిఁ జేయుపట్టుకొని పయనముగా వచ్చి ఫకీరుకు నమస్కరించి దుర్గాదాసుతో నిట్లు పలికెను,—' ఈయనెవరో మీకు తెలియునా? కృషీవలునినుండి యుద్భవించిన రాజకుమారుఁడు. ఓరెప్పుడు నిట్టి చిత్రము నెరిఁగి యుండరు '

౫

తోరణ ప్రవేశము.

నేఁడు వైరాగ్య వ్రతావలంబకులగు సన్యాసులకు శాంతిమయాశ్రమమగు రాధాశ్యాముని ప్రేమ నికేతనమగు నాథద్వారము ఒక క్షణ

ములో కోలాహలమయ రాజధానిగాఁ బరిణమించెను. నలువైపులను బిక్కటిల్లిన నసంఖ్య సైనికుల మధ్యనొక శతమానమునకు మించిన రత్నశోభితశిరోవేష్టనంబులు శుభ్రశరచ్చంద్రసదృశంబగు చాందినీ క్రింద మెరయుచుండెను అరాత్రిగ నొక్క మోహినీ మంత్రబలంబున సంసారత్యాగులగు విరాగులును తమ చిర సన్యాసంబు విడిచి సాంసారిక కోలాహలమునఁ గలిసి పోయిరేమో యన్నట్లు కాన్పించినది. సంగ్రామవ్రతులగు క్షత్రియయోధులు నేడు తమ సమరప్రాంగణమును ద్యజించి తమ యవనవధాదీక్షను విడనాడి యానందోత్సవమున నోలలాడ వచ్చినట్లు తోచుచున్నది. రాజపుత్రస్థానముయొక్క దాదాపు యావన్మంది రాజలలనామణులును వాని దాసదాసీజనంబును ఈ పరిణయమహోత్సవమును జూచుట కరుదెంచిరి. జోధపుర రాజమహిషి యరుంధతీదేవి తన మాతృమందిరమునకు వచ్చిన స్త్రీల నందఱను వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చెను. నేడు సమస్తమైన స్త్రీ పురుషుల ముఖమండలముల పైసను ఆనందము తాండవమాడుచుండెను. కాని కేవల మొక్క నవీనసన్యాసిని మాత్ర మీనాటి కోలాహలమునుండి బహుదూరము పాఱిపోయి యొంటరిగ నేటియొడ్డునఁ గూర్చుండి వెక్కి వెక్కి యేడ్చుచుండెను. ఆమె కన్నీటి ధారలచే జలప్రవాహములో తడసిన గైరికవస్త్రము కమనీయకనక లతనుండి జారినట్లు భూమిపై బడి పొరలుచుండెను. ఆమె ముడివీడిన కేశరాశి యనాదరంబుగ నదీజలమునఁ బడికొట్టుకొని పోవుచుండెను. ఆమె నీలోత్పలనయనంబులనుండి ఖేదించుకొని జలధారలు గురియుచుండెను. ఈ తపస్విని యెవ్వరో పాఠకులకు చెప్పవలసిన యవసరము లేదు. కృషీవల సైనికా! ఈసమయమున నీవు ఒక్కసారి రాజాధిరాజకుమారుని వేషమున వచ్చి అంబర రాజకుమారి యెదుట వచ్చి నిలువఁబడితివేని యెట్టి యభూతపూర్వదృశ్య మగును!

మందిరమున కెదుట కుసుమమాలలును స్తబక దామశోభిత తోరణములును అలంకరింపఁబడెను దాని కొకవైపున కుమార అమర సింహుని విడిదియు రెండవవైపున స్త్రీల యంగణ విడిదియు నేర్పాటయ్యెను. ప్రదోషకాల మాసన్న మగుటతోడనే కొంతమంది రమణీమణు లొక్కచోటఁ గూడిరి వారి చేతులందు కుసుమనిర్మితధనస్సులును కుసుమ బాణంబులు నున్నవి. తోరణములకు రెండవవైపున రాజపురుషులు కవచధారులై యుండ పెండ్లికొడుకు అమరసింహుడు సువర్ణనిర్మితవస్త్రముల ధరించి సువర్ణధనుర్బాణంబులు ధరించి నిలువఁబడి యుండెను. అందఱికంటె ముందు కుమార విజయపాలుఁడుండెను. అంబరరాజ్యములో చాల దినములనుండి ఈ యాచారముండెను. పాణిగ్రహణోత్సవమునకు ముందు పెండ్లికొడుకువైపు వారు కుసుమాయుధలగు రమణీమణులతోఁ బోరాడి యంతఃపురమునఁ బ్రవేశింపవలెను. ఈ యపూర్వనర నారీసంగ్రామమున నొకవైపు సేనాపతి విజయపాలుఁడు రెండవవైపు నాయకురాలు విలాసకుమారి. నారీసేనాని విలాసకుమారి కుసుమకవచమును దొడిగి పుష్పనిర్మిత ధనుస్సును జేఁబూని పుష్పబాణమును సంధించి యుద్ధముసేయ ముందుకు వచ్చెను. విజయపాలుఁడును బురుషులతోఁ గొంచెము ముందుకు వచ్చి పాట యొకటి పాడ నారంభించెను.

పురుషులపాట యైన తరువాత స్త్రీలును ఒక హృదయరంజకమైన పాటఁ బాడ నారంభించిరి. అది ముగిసిన పిమ్మట పెండ్లికొడుకు వారు తమ ఖడ్గముల నొరలం దుంచి ధనుర్బాణములను నేలపైఁ బారవేసి చేతులు జోడించుకొని స్త్రీలతో నిట్లు నుడివిరి,—'సుందరీమణులారా! మేము మీ కోడిపోతిమి. మేము మి మ్మంజలి బట్టి వేడుకొనుచున్నాము. మాకు తెరవిండు.''

అట్టి హాస్యము జరుగుచుండ నా యానందకోలాహలమును నారీ

చమత్కార యుద్ధమును భంగపరచుచు నెవ్వరిదో యేడ్పు వినవచ్చెను. దగ్గఱనున్న యొక స్త్రీ కేక పెట్టి యేడ్చుచు,—'అయ్యయ్యో! కొంపమునిఁగినది. త్వరగా పరుగెత్తుడు. రాజకుమారి అంబాలిక నదిలో పడి కొట్టుకొనిపోయినది.'

ఆనందకోలాహల మొక్కసారిగా నాగిపోయినది. నరనారీయుద్ధము కట్టువడినది ప్రేమకోలాహలము విషాదహాహాకారముల లోనికి పరిణమించినది! అందఱును మొత్తుకొనుచు నదీతీరమునకు బఱుగెత్తిరి. అంబాలిక పడినచోటు నా స్త్రీ యేడ్చుచు చూపించెను. తరంగిణి యా సుధాంశుబింబానను బొట్టఁ బెట్టుకొని కలకలనినాదంబుతో నృత్యము సేయుచుండెను అంబాలిక యెచ్చటున్నదో కాన్పించలేదు.

౬

నాథద్వారమున కర్ధక్రోశము దూరమున బునాశ సైకతమున లతాపత్ర పరివృతమైన నిర్జనోపవనమున మన చిరపరిచితుఁడగు వృద్ధముసల్మాను ఫకీరు స్మృతితప్పి పడియున్న అంబాలికను ఒడిలో పెట్టుకొని కూర్చుండియుండెను. ఆయన యెదుట విలాసకుమారి కన్నుల నీరుఁగార్చుచు నిలిచియుండెను. ఫకీ రామెను దలకించి యిట్లనియె,—'బిడ్డా! ఏడువవలదు. భగవంతుని యిచ్ఛ యెట్లుండునో అట్లగును.'

విలాసకుమారి గద్గదస్వరముతో చేతులు జోడించి యిట్లనెను,— 'గురుదేవా! ఈ జీవితమనోరథమును దీర్పుఁడు. అంబాలిక ప్రాణమును గాపాడుడు.

ఫకీరు—బిడ్డా! నీ వింత తెలివిగలదానవయ్యు నింత యవివేకముగఁ బ్రవర్తింతువని నే నెన్నడు ననుకొనలేదు. నీ విన్ని దినముల వఱకు అంబరరాజకుమారితో నమరసింహుని వృత్తాంతము నెందుకు దాచి యుంచితివి? నీవు చెప్పియే యుండనియెడల మా కందఱ కిట్టి ఘోరదృశ్యము గాన్పించకుండెడిదిగదా. నీవు నిజముగా నమరసింహు

నితో నంబాలికకు వివాహము చూడఁగోరుచున్నావా లేదా ?

విలాసకుమారి బిగ్గఱగా నేడ్చుచు నిట్లు జవాబు చెప్పెను—'హా ! దేవా ! ఎంతమాటంటిరి ? ఇన్ని దినముల పిమ్మట నన్ను ద్రోహిగా నెంచితిరా ? అంబాలిక వివాహసమయమున నొక్కసారిగా తన దరిద్రకృషీవలుడు రాజాధిరాజకుమారుఁడైనట్లు చూచిన యా వత్తు దుఃఖము నొక్కసారి మఱచిపోయి సుఖ మనుభవించునని ఈ దౌర్భాగ్యురాలు తలంచినది. అనాత్తుగ నవదంపతుల సుఖసాగరమున నోలలాడుటను జూచిన నా జీవనము సఫలమగునని మనసులో నూరట నొందుచుంటిని. ఆ ఆశ నిరాశయగునా ? దేవా ! నా ప్రార్థనఁ గైకొనుము. ఈ క్షుద్రబుద్ధియగు బాలిక యపరాధములు క్షమించి యంబాలికకు ప్రాణదానము సేయుము. దేవా యనుగ్రహింపుము. మీరు ప్రత్యుత్తర మియ్యకున్న నా హృదయము గొట్టుకొనుచున్నది ఈ చిర దుఃఖినియొక్క యిహజీవనపు టంతిమవాంఛ నెరవేరదా ?

ఫకీరు—బిడ్డా ! దుఃఖింపకుము. నీ సఖి బ్రతుకుట కింక భయము లేదు. విధాత దయవలన మనము సమయములో నచ్చటఁ జేరుకొంటిమి.

విలాసకుమారి హర్షపూర్వకముగ నిట్లనెను,—"దేవా ! సెల వొసంగుము. ఈ శుభసమాచారము మేవాడ రాజకుమారునకు పోయి వినిపింతును."

ఫకీరు—ఆగు, బిడ్డా ! నిన్ను మఱికొన్ని ప్రశ్న లడుగవలసి యున్నది వానికి జవా బిచ్చిపొమ్ము. నీ భర్తతో నంబాలికను వివాహమైన యెడల నీ కీయిహజన్మములో రతిసుఖము శూన్యమని తెలిసికొనుము. నీకు భావిదశ యెట్లుండునో నాకు స్థిరపరచుటకు వీలు లేనందున. నా హృదయ మెంతయో వ్యాకుల మొందుచున్నది. విధాతా ! అంతిమసమయమున నా భాగ్యమిట్లయ్యెనా ? నేను నా

చేతులతో నా బిడ్డవంటిదాని సుఖమువిచ్ఛేదము సేయవలసివచ్చెనా! అక్కటా భగవంతుడా!'

విలాసకుమారి ఇంతకు పూర్వ మెప్పుడును ఫకీరు నోటినుండి విచారపు మాటలు వినియుండలేదు. ఆమె యాతని చిరానందమయ ముఖమండలమున నెప్పుడును విషాద రేఖలు చూడలేదు. విలాసకుమారి మెల్లగా శయ్యపై కొరిగి కూర్చుని కరుణాస్వరమున నిట్లనియె,—"

'గురుదేవా! మీరు అంతర్యాములు పరిజనుల మనోవృత్తి మీకు దాగియుండగలదా! ఈ కుమార అమరసింహుడు నా స్వామి, నా యిహ జీవనము నిష్టదైవము, నా పరలోకమున కధీశ్వరుడు నా యీ తుచ్ఛప్రాణ మాయనసొంతు నెక్కడనా? గురుదేవా! తమకు తెలియని దేమున్నది! ఆయన కాలిక్రింద గ్రుచ్చుకొను ధర్భనైన నందోలగించుటకు నా రక్తము నర్పించు మొదల నిచ్చుటకు నా కపరిమిత సంతోషమగును ఆశీర్వాద మొసంగుము. నా హృదయేశ్వరున కంబాలికనో పరిణయముగుటను గాంచినచో నే సుఖముయొక్క పరాకాష్ఠ లాభము నొందగలను.'

ఫకీరు రాకుమారివంక దృష్టినిగిడించిచూచి చేతులు జోడించుకొని యిట్లనెను,—'దయామయా! నీ కేగోచరము—ఈ పాపతాపమయ జగత్తులో నిట్టి దివ్యసుందరి నెందులకు సృష్టించితివి?

అట్లు పలికి కొంత తడవాతడు కన్నులు మూసుకొని చింతించుచుండెను. పిమ్మట కంపితాధరముతో కరుణాస్వరముతో నాయన,—'బిడ్డా! పొమ్ము. రాజకుమారి ప్రతీక్షియున్నదని అమరసింహునితో జెప్పిరమ్ము, ఆశీర్వదించుచున్నాను నీకోరిక సఫలమగునుగాక!"

౭

కో హి నూ రు

నదీతీరమున జిన్నయుపవనమందు సూర్యుని ప్రాతఃకాల కిరణములు ప్రసరించుచు నవ్వుల వెదజల్లుచున్నవి నదీప్రవాహము కలకలనాదంబుల తోడను పక్షుల కిచకిచ ధ్వనులతోడను ఆనందస్వైరతము ప్రతిధ్వనించుచున్నది. ఉష్ణది ప్రభాతము నందలి చల్లని మందమారుతము సమస్త కుసుమవాసనల జూరగొని యటు నిటు పరువు లెత్తుచు పవళించియున్న రాజకుమారి అంబాలికయొక్కయలక గ్రామముతో నాటలాడుచున్నవి. అంబాలిక యిప్పుడును పూర్వనిర్జనోపవనమున నేలమీద నిద్రించుచుండెను. రాజకుమారి నిద్రలో స్వప్నమును దిలకించుచుండెను. ఆమె శోకతాపభూయిష్టమైన మర్త్యలోకమును విడిచి స్వర్గలోక మరిగెను. అట సురభూరుహశోభితమై దేవసుందరీగీతంబులచే ప్రతిధ్వనితమై అసంఖ్యాకమణిగణశోభాయమానమై యొప్పరు దేవేంద్ర సభామధ్యమున ఫకీరు తేజోమయస్వరూపమున వెలుంగుచుండెను. ఆయన అంబాలికను జూచినతోడనే మధురవాక్యముల నిట్లనియెను,—'బిడ్డా, రమ్ము. ఇచ్చట విషాదములేదు, వైషమ్యములేదు. వర్ణభేదములేదు, ఇచ్చట పెద్దయు చిన్నయు నొక్కటే. ధనికుడును దరిద్రుడును నొక్కటే. రాజును రైతు నొక్కటే. అందఱకును సమానాధికారము.' అంత నంబాలిక దీర్ఘనిశ్వాసము విడిచి మనస్సులో నిట్లువితర్కించెను,— 'అట్లైన పాపపృథ్వీలోకమును పరిత్యజించి కృషీవలుండు శాంతి నికేతనమున కేల రాలేదు.' ఫకీరు బాలిక హృదయమందలి భావమును గ్రహించి మధురస్మితవదనుండగుచు నిట్లు జవాబు చెప్పెను,—

'ఇదుగో చూడు, బిడ్డా! పాపనరలోకమును బరిత్యజించి కృషీవలుఁడను ఈ ఆనందధామమున కరుదెంచెను.' రాజకుమారి ఆశ్చర్యపూర్వకముగా జూచెను—దేవత లెట్టి సుందరరూపమున వెలుఁగుదురో యట్టి విధమున కృషీవలుఁడు పరిచ్ఛదముల ధరించి యామె కట్టెదుట నిలువంబడెను. రాజకుమారి ఆశ్చర్య విషాదాభిమానములతో కృషీవలుని నిరసించుచు నిట్లనెను,—'నీ విన్నిదినముల వఱకు నీ ఆనందధామమునకు నన్నేల తీసుకొని రాలేదు?' కృషీవలుఁ డామె పాదములపైఁ బడి యామె మోమును ముద్దుపెట్టుకొనుచు,—'రాజకుమారీ! క్షమింపుము ఈ జన్మలో నేను నిన్నెంత గడిచిపెట్టినా' నలికెను

అంత నొక్కసారిగ నంబాలికకు నిద్ర మేలుకువ వచ్చెను స్వప్నము సమాప్తమాయెను ఆమె స్మృతి దెచ్చుకొని కన్నులెత్తి చూచెను ఎదుట నెవరు ప్రత్యక్షమైరి? రాజాధిరాజకుమార వేషమున కృషీవలుఁడు స్వయముగానే యామె చరణయుగళముయొద్ద కూర్చుండి యుండెను.

కృషీవలుఁడు,—'రాజనందినీ! క్షమింపుము. ఈ జన్మములో నేను నిన్నెంత విసిగించిపెట్టినను.' అని పలికెను.

అంబాలిక యొక్కసారి కన్నులు మూసుకొని కొంచెముసేపటికి మరలఁ దెఱచి జ్ఞానసూర్యునివలె నా ప్రేమమయ యమృతమయముఖమును జూడ నారంభించెను. రాజకుమారుఁడుఁ రాజకుమారి చరణపల్లవంబులను ముద్దాడి ఇట్లనెను, 'రాజకుమారీ! క్షమింపుము.'

రాజకుమారి క్షీణస్వరముతో మెల్లమెల్లగా యిట్లనెను,—'మీ రిక్కడ కెట్లు వచ్చితిరి? మీ కేమి కోరిక? మీ రెందుకు క్షమింప వేడుచున్నారు? మీరు నా యెడల చేసిన యపరాధ మేమి? మీ మాటలు నా కేమియు నర్థమగుటలేదు.'